

1971/4

ՀԱՅԿԱՅԻՆ
ՔՈՇԱՆԻՔԻՆ

5
1971

ՀԱՅԿԱՅԻՆ

50

ვევე
აე ახალ
საქართველოს!

სსსრ

168

გამოცემის მეთუთმეტი წელი

5

მეი 1971

1971

თბილისი

საბ. კა ცა-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საბარძეველს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მფარულთა კავშირის ორგანო

შინაარსი

4. გიორგი ქოჩენიძე. ქართული ირის დიდი დღე-სასწაული.

კოეზია

3. გალაკტიონ ტაბიძე. ჰე, მამულო! ლექსი
14. ჯანსუღ ჩაბკვიანი. ჯაბვის თორანი. პოემა
68. ოსმან სარიშვილი. საქართველოს მიწაზე. ლექსი
აზერბაიჯანულიდან თარგმნა ლილა ერამე

პროზა

39. ოთარ ანდრონიკაშვილი. ეს გუშინ მოხდა. მოთხრობა
63. შალვა აფისულაშვილი. გურბურა ბალანი. მოთხრობა
70. არსენ ბაბულაშვილი. გუშინ სინდისი. მოთხრობა
87. სერგო ჩხატორიშვილი. ოდერის ნაპირთან. მოთხრობა

ამ ახალ დღეთა სადღეობად

94. ხვთისო არჩიშვილი. შვილიშვილის მაღლიშა
100. კარლო კოხიძე. კარტისი ღირსეული შვილი
110. ვალერიან ჩიკაშვილი. მზე ხმოვანი

კომპაზიციის მათინა

116. ია შამიკაძე. იოსებ ცინცაძე. ახალგაზრდობა—
ძველის მომავალი

ლენინური პრემიის ლაურეატები

122. ვასილ ლაშვარაშვილი. ახალგაზრდობის მკვნიბა-
რი მომღერალი

წერილები

130. დავით თევზაძე. დიდი მწერლობის გზაზე

ახალი თარგმანები

137. ჰომეროსი. ოდისეა. გერძელება. ძველბერძნული-
დან თარგმნეს ზურაბ კიკნაძემ, თამაზ ჩხენკელმა

სკოტრი

148. თენგიზ გიორგაძე. ქართული ზაფრების წარსული
და აწმყო
154. შალვა ძირია. ინტერვიუ რომან რუსასთან
157. ურველი მხრიდან

შთაფარი რედაქტორი
ჯანსუღ ჩაბკვიანი

ხარედაქციო კოლეგია:

გურამ ასათიანი,
აკაკი ზაქარაძე,
გივი ვეფხვაძე,
გურამ გვერდუაშვილი,
მერაბ ელიშვილი,
კარლო კალაძე,
კონსტანტინე

ლორთქიფანიძე,
ოტიკა კახიკორია
(მახუხისმგებელი მდივანი),
ნუგზარ ფოფხაძე,
ნოდარ წულუბსკირი,
ტარიელ ზანტორია,
სერგი შილაძე,
თამაზ შილაძე,
ლავა ჯანაშია,

პ ე, მ ა მ უ ლ ი!

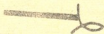
პე, მამულო! გრძნობა შენი მოვლისა
მარად ყველა ჩვენთაგანის ვალთა.
სანამ გმირმა შენთვის სული დალია,
თქვა: „სამშობლო, უპირველეს ყოვლისა!“

არმოშიშარს ქარისა და თოვლისა,
ყოველ ჩვენგანს ურყევ მიზნად ექნება
მხოლოდ შენთვის თავდადების შეგნება:
მამულს გული, უპირველეს ყოვლისა!

მზე ჩაქრება ყველა სისხლის მწოვლისა,
მზე ამოვა ყველა დაჩაგრულისა,
წამლად იქნას ყოველ დაჭრილ გულისა:
გამარჯვება, უპირველეს ყოვლისა!

დე, ბრწყინავდეს დროშად თვითთვისა
საქართველოს მკერდი ორდენოსანი,
მისი მიწა, მისი მზე სხივოსანი,
ის გვიყვარდეს, უპირველეს ყოვლისა!

1941.

ქართველი ერის დიდი ღვთასწავლი

საქართველოს სახალხო პოეტმა გა-
ლაქტიონ ტაბიძემ ჯერ კიდევ 1916
წელს იგრძნო მოახლოება დიდი ისტო-
რიული ქართველებისა, რომელთაც
უნდა დაემხოთ ძველი სამყარო: „ო,
როგორ მინდა უფრო მძლავრად გავშა-
ლო ფრთები! განა არ არის საშინელი
საცოლაობა, ისეთ ქვეყანას, როგორც
ჩვენი საქართველოა, რევოლუცია არ
აძლევდეს სიმშვენიერეს“.

ახლა პოეტის წინათგარძნობა. აჯან-
ყებულმა პროლეტარებმა დაამსხვრიეს
მონობის ბორკილი და თავისუფლების
ღრთა ააფრიალეს.

25 თებერვალი ქართველი ხალხის
ქეშმარიტად დიდი ღვთასწავლის
დღეა. ამ დღეს ზეიმითა და სიხარუ-
ლით, ახალი პოლიტიკური და შრომი-
თი აღმავლობით ეგებება ქართველი
ხალხი, რადგან საქართველოს ისტო-
რიაში ეს ყველაზე დიდი გამარჯვების
თარიღია, რომელმაც თავისუფალი შე-
მოქმედებითი შრომის სიხარული, სამ-
შობლოს მძლავრი წინსვლის ნათელი
პერსპექტივები მოუტანა ქართველ
ხალხს, საქართველოს ყველა მშრო-
მელს. ამიტომ არის, რომ საბჭოთა სა-
ქართველოსა და საქართველოს კომუ-
ნისტური პარტიის 50 წლისთავის შე-
სახვედრად ასეთი მონდომებით, ასეთი
თავდადებით ემზადება დიდი თუ პატა-
რა, ქალი თუ კაცი, მოხუცი თუ ახალ-
გაზრდა. ყველას გულწრფელი სურვი-
ლია თავისი შრომითი წვლილი შეიტა-
ნოს რესპუბლიკის წარმატებებში, ადო-

ლოს და ამრავლოს „ხალხის ბარაქა,
ამაღლოს მისი კულტურა“.

თითქოს რა მცირე დროა 50 წელი
ხალხის ცხოვრებაში, მაგრამ ჩვენი
ქვეყანა, მთელ საბჭოეთთან ერთად
ძირფესვიანად გარდაქმნა ორმოცდაათი
წლის თავდადებულმა შრომამ ლენინუ-
რი პარტიის ხელმძღვანელობით. თით-
ქოს ამ ნახევარი საუკუნის ყველა წე-
ლი ერთმანეთს ჰკავდა ხალხის შრომი-
თი გატაცებით, სურვილით, რაც შეიძ-
ლება მეტი სარგებლობა მოეტანა სო-
ციალისტური სამშობლოსათვის. მაგ-
რამ, უკანასკნელი, 1970 წელი, მრავალ-
მხრივ მაინც განსაკუთრებული იყო.
სწორედ ამ წელს მთელმა საბჭოთა
ხალხმა და მოწინავე კაცობრიობამ დი-
დი ზეიმით აღნიშნეს კომუნისტური
პარტიისა და მსოფლიოში პირველი სო-
ციალისტური სახელმწიფოს დამაარსებ-
ლის — ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის
დაბადების 100 წლისთავი, რაც მშრო-
მელთა ინტერნაციონალურ ღვთასა-
წავლად იქცა.

გასულ წელსვე შესრულდა 25 წელი
მსოფლიო რეაქციული ძალების აჯან-
გარდის — გერმანიის ფაშიზმის განად-
გურებიდან. ჩვენი გამარჯვება კაცობ-
რიობის ისტორიაში ამ ყველაზე სისხ-
ლისმღვრელ ომში საბჭოთა სახელმწი-
ფოს ძლიერების, საბჭოთა ხელისუფ-
ლების სიმტკიცის, საბჭოთა ხალხების
ძმური კავშირის ნათელი დადასტურე-
ბაა.

ერთი თვით აღრე ამ დიდ ზეიმამდე,

მთელი მსოფლიოს ყურადღება მიპყრობილი იყო სკკპ XXIV ყრილობისადმი, რომელიც იქცა დიდი ლენინის იდეების ნათელ დემონსტრაციად, საბჭოთა ხალხისა და კომუნისტური პარტიის ურდვევი კავშირის დემონსტრაციად. საქართველოს მშრომელები, საბჭოთა კავშირის ხალხთან ერთად, წინასაყრილობო შრომის ვახტზე გამარჯვებულნი, უფრო მეტი მონდომებით და აღფრთოვანებით იბრძვიან XXIV ყრილობის დირექტივების განსახორციელებლად.

გასული წელი ღირსშესანიშნავი იყო, როგორც ხუთწლიდის დამამთავრებელი წელი. საბჭოთა ხალხის გმირული შემაერთების, კომუნისტურ შრომაში საამყო წარმატებათა მოპოვების და მშრომელთა კეთილდღეობის შედგომი გაუმჯობესების წელი. საბჭოთა ხალხის თავდადებული შრომის შედეგია ის, რომ ხუთწლიანი გეგმა ძირითადი ეკონომიური და სოციალური მაჩვენებლების მიხედვით წარმატებით შესრულდა. ამ უდიდეს წარმატებებში თავისი ღირსეული წვლილი აქვთ შეტანილი საბჭოთა საქართველოს მშრომელებსაც, რომლებიც კანონიერი სიამაყის გრძნობით ავლებენ თავს გასულ ნახევარ საუკუნეს და მომავალი გამარჯვებების მისაღწევად ძალღონეს არ იშურებენ.

ქართველ ხალხს კარგად ახსოვს თავისი მრავალტანჯული სამშობლოს ისტორია, რაც მას საშუალებას აძლევს ღირსეულად შეაფასოს, როგორც განვლილი გზა, ისე, განსაკუთრებით, თავისი აწმყო.

საუკუნეების მანძილზე ქართველი ხალხი გმირულად იცავდა თავის დამოუკიდებლობას, რომ შეენარჩუნებინა ეროვნული სახე, ჩვენამდე მოეტანა თავისი ენა, კულტურა. საქართველოს რუსეთთან შეერთებამ, რაც მე-18 საუკუნის მიწურულს განხორციელდა, მისცა ქართველ ხალხს იმის საშუალება, რომ ხელი გაეშვა თოფისა და ხმლისათვის და შესდგომოდა მშვიდობიან შრომას.

დიდმა ქრთველმა მწერალმა ილია ჭავჭავაძემ რუსეთთან საქართველოს შეერთების ფაქტი ასე შეაფასა: „ამ ღირსსახსოვარი დღიდან საქართველომ მშვიდობიანობა მოიპოვა. შიში მტრისადმი ერთმორწმუნე ერის ღმარველობამ გაუფანტა. დამშვიდდა დიდი ხნის დაუშვინებელი, დაღალული ქვეყანა. დაწყნარდა აკლებისა და აოხრებისაგან, დაცხრა ომისა და ბრძოლისაგან“.

ამ დღიდან სულ უფრო იზრდებოდა. მტკიცდებოდა რუსი და ქართველი ხალხების ურთიერთობა და ძმური მეგობრობა.

„ჩვენ, — ამბობდა დიდი ქართველი პოეტი აკაკი წერეთელი, — დიდად ვაფასებთ ძმურ მეგობრობას რუს ერთან..., რომელთანაც გვინდა მხარდამხარ ვიპოვო, რათა განვხორციელოთ არა მარტო ეროვნული, არამედ ზოგადკაცობრიული იდეალები, რომლებსაც ძმობა, ერთობა, თანასწორობა ეწოდება“. როგორ წინასწარმეტყველურად ეღერს დიდი ქართველი მგოსნის სიტყვები! თითქმის ის გრძნობდა ღღევასდეღ დღეს, როდესაც მისი აზრი ჭეშმარიტებად არის ჭეუელი.

მართალია, მეფის რუსეთის თვითმპყრობელური ჩეჰმა ცდილობდა ჩაეხშო ქართველ ხალხში სურვილი დაკავშირებოდა რუსეთის მოწინავე საზოგადოებას, ველიკორუსული შოვინიზმით წამლავდა ხალხთა შეგნებას და ცდილობდა მათ გათიშვას, მაგრამ ახალი, პროგრესული, მაინც იკავავდა გზას; ქართველი ხალხის მოწინავე ნაწილმა მაინც შესძლო გასცნობოდა რუსი ხალხისა, და მისი საშუალებით, ევროპულ კულტურას, დაკავშირებოდა რუსეთის პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენციას და საქართველოში გადმოენერგა ყოველივე, რასაც დიდი როლი უნდა ეთამაშა ხალხის უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლის საქმეში.

ამ გზით შემოვიდა და დაინერგა სა-

გიორგი კოფინიძე

ქართველი ერის დიდი ღმერთაშუალი

ლო გადაიქცა მსხვილი ინდუსტრიის, მრავალდარგოვანი სოციალისტური სოფლის მეურნეობის რესპუბლიკად, ყოველმხრივ განვითარებული, ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური კულტურის რესპუბლიკად.

ვინც თვალს გადაავლებს პირველი ხუთწლედების მატრიანს, მისთვის ნათელი გახდება ის გიგანტური შემოქმედებითი შრომა, რაც საქართველოს მშრომელთა ჯგუფს გაეცნო. დიდი ლენინის პირველი საჩუქარი საქართველოსადმი — ქუთაისის მაუდის ფაბრიკა, ზაჰესი, რომელიც გვერდით ამოუდგა გოელროს პროგრამის პირველ მერცხალს — ვოლხოვის ჰიდროელსადგურს. ეს იყო პირველი მძლავრი ნაბიჯები საბჭოთა საქართველოს ახალი სინამდვილისა. საქართველოში იქმნებოდა მძლავრი სოციალისტური ეკონომიკა. ზაჰესს გვერდი დაუშვენია ბათუმი, ნავთობგადამამუშავებელმა ქარხანამ, აღდგა ჭიათურის მარგანეცის აუზის დანერგული მეურნეობა, აიგო ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანა. რესპუბლიკის მანქანათმშენებლობის პირში — კიროვის სახელობის ჩარხმშენებელი ქარხანა და სხვ. უკვე მეორე ხუთწლედში საქართველო გადაიქცა ინდუსტრიულ-აგარარულ ქვეყნად მრავალდარგოვანი კოლექტიური სოფლის მეურნეობით.

მაგრამ ფართოდ გაშლილი მძლავრი აღმშენებლობითი რიტმი დაარღვია ფაშისტური გერმანიის ვერაგულმა თავდასხმამ. საბჭოთა კავშირი ომში ჩაება. ეს ომი „მისთვის იყო უსასტიკესი და უძლიერესი ყველა ომთაგან, რომელიც ოდესმე გადაუტანია ჩვენს სამშობლოს თავის ისტორიაში“ (სტალინი).

საბჭოთა არმიის გამარჯვებები ჩვენი ჯარების თავგანწირულ ბრძოლასთან ერთად განაპირობა საბჭოთა ადამიანების თავდადებულმა შრომამ ზურგში — ფაბრიკებსა და ქარხნებში, მადარობეში, სახალხო მეურნეობის ყველა დარგში. დიდი სამამულო ომი წარმოადგენ-

და საბჭოთა ქვეყნისათვის უმაცირეს გამოცდამს ყოველმხრივ, რომელმაც წარმატებით ჩაიარა. საბჭოთა ქვეყანამ მოიპოვა მსოფლიო-ისტორიული გამარჯვება და „შვიდ ურჩხულისგან“ იხსნა დედამიწის ასობით მილიონი ადამიანი. სამამულო ომის ისტორიის დიდ მატინეში ოქროს ასოებით ჩაიწერა საქართველოს მშრომელთა გმირული თავდადება სოციალისტური სამშობლოს თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის. მრავალმა ქართველმა ვაჟკაცმა დაღო თავი სტალინგრადთან და მოსკოვთან, კურსკთან და კიევთან, კავკასიის მისადგომებთან და ევროპის მრავალ ქვეყანაში. ბევრის მთქმელია ის ამბავი, რომ საქართველოში ომში წარგზავნილთაგან 136 საბჭოთა კავშირის გმირი გახდა.

ომის შემდგომ წლებში საქართველოს მშრომელები უფრო მეტი შემართებით დადგნენ შრომით ვახტზე და დიდი გამარჯვებებიც მოიპოვეს სოციალისტურ მშენებლობაში. როგორია მოკლედ ის ძირითადი მიღწევები სახალხო მეურნეობისა თუ სოციალურ-კულტურული მშენებლობის საქმეში, რაც ჩვენს რესპუბლიკას გააჩნია?

დღეს ჩვენი რესპუბლიკის მრეწველობა უშვებს სახალხო მეურნეობის თითქმის ყველა სახის პროდუქციას. ხელობის ელმავალმშენებელი ქარხნის ფოლადი, თუჯი, ნაგლინი, ქუთაისური ავტომობილები, თბილისის ლენინის სახელობის ელმავალმშენებელი ქარხნის სამაგისტრალო რეადერძიანი ელმავლები, თბილისის კიროვის სახელობის ჩარხმშენებელი ქარხნის უნივერსალური სახარატო ხრახნსაჭრელი ჩარხები, ზუსტი ხელსაწყოები, კატარღები, მანქანები ჩაისა და ღვინის მრეწველობისათვის და კიდევ მრავალი სახის პროდუქცია შეიძლება ნახოთ საქართველოს მარკით ჩვენი პლანეტის 70-მდე ქვეყნის ბაზარზე. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში

გიორგი კოვანიძე

პარტიული მუშაურობის დირექტორი

შექმნილი სამამულო ტექნიკით აღჭურვილი ჩაის, ღვინის, კონიაკის, საკონსერვო, თამბაქოს, საკონდიტრო საწარმოები მაღალი ხარისხის პროდუქციას ამზადებენ.

ამჟამად საქართველოს გააჩნია მძლავრი ენერგეტიკული ბაზა, მრავალი ჰიდროელსადგური, თბოელსადგური: სამარისია ითქვას, რომ წელიწადში ელექტროენერგიის წარმოება ჩვენს რესპუბლიკაში შეადგენს 9 მილიარდ კილოვატსაათს, 1921 წელს კი სულ 21 მილიონი კილოვატსაათი იქნა გამოთქმული. რესპუბლიკის 770 ელსადგურს მიემატება ენგურაჰესი უნიკალური თაღვანი კაშხალით, რომლის სიმაღლე 1,6 მილიონი კილოვატსაათი იქნება. ენგურაჰესის მშენებლობის დამთავრების შემდეგ ჩვენი სახალხო მეურნეობა მიიღებს დამატებით იაფ ელექტროენერგიას.

რევოლუციამდე საქართველოში თითქმის არ არსებობდა მეტალურგიული მრეწველობა; ჭიათურის საუკეთესო მარგანეცი, რომელსაც პრიმიტიული ტექნიკით ამუშავებდნენ უცხოეთის კომპანიები, საზღვარგარეთ მიჰქონდათ. მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჩადა ხალხის სამსახურში ჭიათურის მარგანეცის მდიდარი საბადო. მწყობრში ჩადა ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანა, რომელიც ამჟამად ერთ-ერთი უმსხვილესი საწარმოა საბჭოთა კავშირში და ფეროშენადნობებით ამარაგებს საბჭოთა კავშირის უშიშველგანგის მეტალურგიულ ქარხნებს. ომის შემდეგ აშენდა რუსთავის მეტალურგიული ქარხანა, რომელიც ერთ-ერთი უდიდესთაგანია ჩვენს ქვეყანაში შავი მეტალურგიის საწარმოთა შორის.

საქართველოს მრეწველობის ზრდის ტემპებზე ლაპარაკობს ის, რომ მრეწველობის მთლიანმა პროდუქციამ 1913 წლის დონეს 85-ჯერ, ხოლო 1940 წლის დონეს 8-ჯერ გადააჭარბა.

სრულიად შეიცვალა საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ჩვენი მეურნეობაც. იგი აღიჭურვა ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვით. თუ ამ ნახევარი საუკუნის წინ ქართველი გლეხი კაცსა და გუთანს ხმარობდა და ზოგჯერ ისიც კი არ ჰქონდათ სამარისად, დღეს ჩვენს თითოეულ კოლმეურნეობას 12 ტრაქტორი (15 ძალოვანზე გადაანგარიშებით) და მრავალი სხვა სასოფლო-სამეურნეო მანქანა ემსახურება. სოფლის მეურნეობის მთლიანმა პროდუქციამ 1969 წელს 956 მილიონ მანეთს მიღწია და 1913 წელთან შედარებით 5,8-ჯერ გაიზარდა, ხოლო 1940 წელთან შედარებით 2,2-ჯერ და უფრო მეტად. ჩვენს სოფლის მეურნეობაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ჩაის კულტურას უჭირავს. ცნობილია, რომ საბჭოთა კავშირში წარმოებული ჩაის 95 პროცენტი საქართველოზე მოდის. მარტო გასულ ხუთწლეულში ჩვენმა სახელოვანმა მეჩაიებმა სახელმწიფოს ჩააბარეს 1.155. ათასი ტონა ხარისხოვანი მწვანე ჩაის ფოთოლი, რაც გვემის ზევით 115 ათას ტონას შეადგენს. ჩაის ფოთლის მოსავლიანობით საქართველომ გაუსწრო ჩაის წარმოების ისეთ ცნობილ ქვეყანას, როგორცაა ცეილონი. 1921 წელს ჩაის პლანტაციების ფართობი სულ 1000 ჰექტარი იყო და ამ ფართობზე მოკრიფეს 550 ტონა ჩაის მწვანე ფოთოლი. ამჟამად კი „მწვანე ოქრო“ 64 ათასზე მეტ ჰექტარზეა გადაჭიმული.

საქართველო მევენახეობის უძველესი ქვეყანაა, მაგრამ ფართოდ მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების წლებში განვითარდა მევენახეობა. თუ 1917 წელს ვენახების ფართობი 41 ათასი ჰექტარი იყო, ამჟამად მან 115,5 ათას ჰექტარს მიადწია, ხოლო ქართველმა მევენახეებმა გასულ ხუთწლეულში საქართველოს ისტორიაში არნახულ გამარჯვებას მიაღწიეს: მათ დაამზადეს 1.477,9 ათასი ტონა ყურძენი და გვემის ზევით 227 ათას ტონაზე მეტი ყურძენი მიყიდეს სახელმწიფოს. ფართოდ განვითარდა

მეცხოველეობა, მეაბრეშუმეობა, გაიზარდა ხილის ბაღების ფართობები და 141 ათას ჰა-ს მიაღწია. დასავლეთ საქართველოს სუბტროპიკულ რაიონებში სერიოზულ დარგად იქცა ციტრუსოვანი პლანტაციების გაშენება, რამაც დღეისათვის 13.600 ჰა შეადგინა.

მოსავლიანობის ზრდას დიდად შეუწყო ხელი საბჭოთა ხელისუფლების წლებში აგებულმა მსხვილმა სარწყავმა სისტემებმა, როგორიცაა: ტირიფონის, ალაზნის, მუხრანის, ტაშისკარის, ზემო სამგორის და სხვ. თუ 1921 წელს საქართველოში სულ რამდენიმე ათასი ჰექტარი სარწყავი მიწა იყო, ამჟამად წელს ეს ფართობი 355 ათას ჰექტარამდე გაიზარდა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის დღევანდელი დღე არის მაღალმექანიზებული მრავალდარგოვანი მეურნეობა, რომელსაც გააჩნია სხვადასხვა დანიშნულების სასოფლო-სამეურნეო მანქანების მძლავრი ბაზა. მრავლის მთქმელია ის ფაქტი, რომ მსოფლიოში პირველად საქართველოში შეიქმნა ჩაის საკრეფი მანქანა „საქართველო“, რამაც მოგვცა საშუალება მექანიზაცია მოგვეხდინა ისეთი შრომატევადი სამუშაოსი, როგორიცაა ჩაის კრეფა.

დღეს შეძლებულად ცხოვრობს ქართველი კომმეურნე გლეხობა. საბჭოთა ხელისუფლებამდე სოფლად უბადრუკ ქოხმახებში ცხოვრობდნენ; გლეხების მთელი ავლა-დიდება ხის ტახტი, გამოჩოქნილი სკამები, დაბალი მაგიდა, კრინის შემოსალტული სკივრები და კიბოვნები იყო. სოფლის ორღობებში დარბოდნენ ფეხშიშველი, დაკონილი ბავშვები. ახლა კი, ტანსაცმელზე ვინდა ფიქრობს. საქართველოს რომელ კუთხესაც არ უნდა ეწვიოთ, დაინახავთ შესანიშნავი ავეჯით მოწყობილ ერთ, ორ-სართულიან მშვენიერ ოდა-სახლებს. ბევრ ეზოში კი მსუბუქი განქანაც დგას. რადიო და ტელევიზორი ხომ ყველა ოჯახის აუცილებელი ატრიბუტია.

ეკონომიკის აღდგენისა და განვითა-

რების პარალელურად საბჭოთა ხელისუფლების უდიდესი ზრუნვის საგანად პირველი დღიდანვე გახდა ხალხის კულტურული დონის ამაღლება, რადგან მოწინავე საზოგადოებას მხოლოდ განათლებული ადამიანები შეიძლება ჰყავდეს დასაყრდენად.

თუ 1914-1915 წლებში საქართველოში სულ 1.765 სკოლა იყო, მათ შორის მეტი წილი დაწყებითი, 157 ათასი მოსწავლით, დღეს რესპუბლიკაში 4.571 ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა არის მილიონზე მეტი მოსწავლით, რომელთაც 77 ათასზე მეტი მასწავლებელი ასწავლის. შექმნილია 68 სკოლა-ინტერნატი, რომლებშიც უმეტესად სწავლობენ ბავშვები შორეული მთის სოფლებიდან. არის აგრეთვე სპეციალური სკოლა-ინტერნატები ნიჭიერ ბავშვთათვის მათემატიკური, მუსიკალური და სპორტული განხრით. ფიზიკურად სუსტი ბავშვებისათვის რესპუბლიკაში არსებობს რამდენიმე სკოლა-სანატორიუმი, სადაც ბავშვები სწავლასთან ერთად ჯანმრთელობასაც იმაგრებენ.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლებამდე სკოლამდელი დაწესებულებები ფაქტიურად, საერთოდ არ არსებობდა. ამჟამად კი ჩვენში მოქმედებს სკოლამდელი აღზრდის მწყობრი სისტემა და 1184 სკოლამდელ დაწესებულებაში 100 ათასზე მეტი ბავშვი იზრდება.

ზევით უკვე ვთქვით, თუ რაოდენ საგალობო მდგომარეობაში იყო სახალხო განათლების საქმე ოქტომბრის რევოლუციამდე. აქედან ნათელია, რომ უმაღლეს განათლებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო.

მხოლოდ ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ გახდა შესაძლებელი ქართველი ხალხის სანუკვარი ოცნების განხორციელება. 1918 წელს თბილისში, ქართველ ინტელიგენტთა მოწინავე ნაწილმა ივანე ჯავახიშვილის მეთაურობით გაზ-

პიორკი ძოწანიძე

პარტიული პირი დიდი დღისასწავლი

სნა უნივერსიტეტი, რომელიც არა მარტო პირველი უმაღლესი სასწავლებელი იყო, არამედ ახალი ქართული კულტურის აღორძინების ნამდვილი კერაც. ამიტომ იყო, რომ თბილისის უნივერსიტეტის 50 წლისთავი ქართველმა ხალხმა დიდი ზეიმით აღნიშნა, როგორც ნამდვილი ეროვნული დღესასწაული.

ამჟამად საქართველოს 18 უმაღლეს სასწავლებელში 90 ათასზე მეტი სტუდენტი სწავლობს ღღის, საღაპოს და დაუსწრებელ გაეოფილებებზე. უმაღლეს სასწავლებლებში მუშაობს 4.623 პროფესორ-მასწავლებელი, რომელთაგან 349 მეცნიერებათა დოქტორია, ხოლო 1.788 კი — კანდიდატი. უმაღლესი განათლების ასე ფართოდ გაშლის შედეგია, რომ საქართველოში ყოველი 1000 სული მოსახლიდან 58 უმაღლესი განათლების მქონეა.

საბჭოთა საქართველოს 50 წლისთავე ჩვენი მეცნიერებათა აკადემია 30 წლისა ხდება. ამ ორი თარიღის თანხედენა შემთხვევითი როდია. აკადემია ხომ საბჭოთა ხელისუფლების ღვიძლი შვილია და მისი არსებობის 20 წლისთავე შეიქმნა 1941 წლის თებერვალში. ეს მოხდა მაშინ, როდესაც ევროპაში მეორე მსოფლიო ომი უკვე გაჩაღებული იყო და სამეცნიერო დაწესებულებების შემცირებას ჰქონდა ადგილი და არა მათ გახსნას.

თუ დაარსებისას აკადემიაში 2 განყოფილება და 14 სამეცნიერო ინსტიტუტი იყო, რომლებშიც 30 მეცნიერებათა დოქტორი და 111 კანდიდატი მუშაობდა, ახლა აკადემიის 6 განყოფილების 38 სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებაში 200-ზე მეტი მეცნიერებათა დოქტორი და 900-ზე მეტი კანდიდატი მოღვაწეობს, ხოლო თანამშრომელთა საერთო რაოდენობა რვა ათასამდეა. აკადემიის ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში, რომელიც წელს მისთვის აგებულ ახალ შენობაში გადავიდა, 2 მილიონამდე წიგნი ინახება მეცნიერების ყველა დარგიდან.

რესპუბლიკაში სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა აკადემიით როდი იწყება. სხვადასხვა სამინისტროსა და უწყების დაქვემდებარებაში არის კიდევ 160-მდე სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება, რომლებშიც 700-ზე მეტი მეცნიერებათა დოქტორი და 4600-ზე მეტი კანდიდატი ეწევა ფართო მეცნიერულ მუშაობას და აკადემიასთან ერთად შეაქვს თავისი წვლილი მსოფლიო მეცნიერებისა და კულტურის საგანძურში.

ქართველ მეცნიერთა მიღწევები ფართოდ არის ცნობილი არა მარტო საბჭოთა კავშირში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. ამის ერთ-ერთი მაჩვენებელია ქართველ მეცნიერთა შრომების თარგმნა მრავალ უცხოურ ენაზე. ამასვე ადასტურებს საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიაში და სხვა დარგობრივ აკადემიებში ქართველ მეცნიერთა არჩევის ფაქტიც. ზოგი მათგანი უცხოური აკადემიებისა და სამეცნიერო საზოგადოებების წევრებადაც არის არჩეული.

თავის მოხსენებაში, დიდი ოქტომბრის რევოლუციის 50 წლისთავის საზეიმო სხდომაზე, აშხ. ლ. ი. ბრეჟნევი თქვა: „საბჭოთა ხალხი, რომელიც სათანადოდ აფასებს მეცნიერებათა მიღწევებს, მოელის მაოგან ახალ, კიდევ უფრო მნიშვნელოვან წარმატებებს. სოციალიზმი თავისი განვითარების დროს ეყრდნობა ყველაზე მოწინავეს, პროგრესულს, რასაც ადამიანის გენია ქმნის. მეცნიერებას ვუკავშირებთ ჩვენს მომავალს, და დარწმუნებული ვართ, რომ საბჭოთა მეცნიერება, ჩვენი მეცნიერები მსოფლიო პროგრესის ყველაზე მოწინავე მიჯნებზე იქმნება“.

ახალგაზრდობის სავალდებულო სწავლებისა და მეცნიერული კვლევის ფართოდ გაშლის პარალელურად საბჭოთა ხელისუფლება დიდ ყურადღე-

1 ლ. ი. ბრეჟნევი, სოციალიზმის დიდ გამარჯვებათა ორმოცდაათი წელი, გამოცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1967 წ., გვ. 39.

შას უთმობს ხალხის მასების საერთო კულტურული დონის ამაღლებას. ვისაც ჩვენი სოფელი ადრე უნახავს, კარგად უნდა ახსოვდეს, რომ ერთადერთი „კულტურული“ დაწესებულება იქ იყო საყდარი, რადგან სოფლების აბსოლუტურ უმრავლესობას სკოლაც კი არ გააჩნდა. ახლა ყოველ დიდ სოფელში არის კულტურის სახლი, რომელთა უმეტესობა იმდენად კარგ შენობაშია, რომ ბევრი ქალაქიც არ დაიწუნებდა ასეთ თეატრს. ყოველ კულტურის სახლთან და თითქმის ყოველ სკოლასთან შექმნილია სიმღერისა და ცეკვის კოლექტივები, მრავალვან არის ძერწვის, ხატვის, ხალხური ხელოვნების წრეები.

სახელოვანი გზა გაიარა საბჭოთა ხე-ლისუფლების წლებში ქართულმა ლიტერატურამ და ხელოვნებამ. ჩვენი ეროვნული პროზის, პოეზიის, დრამატურგიის მრავალ ნაწარმოები შესულია საბჭოთა ლიტერატურის ოქროს ფონდში. სულ უფრო იზრდება ჩვენი თეატრალური და კინოხელოვნების პოპულარობა. საქართველოს მწერლებს, პოეტებს, დრამატურგებს, კომპოზიტორებს, მხატვრებს, მოქანდაკეების შემოქმედება მზარდ სიყვარულს და აღიარებას პპოვებს არა მარტო საბჭოთა ქვეყანაში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც.

ჩვენი დრამატული თეატრის, ოპერისა და ბალეტის, კინოს მუშაკთა მაღალ პროფესიულ ოსტატობაზე და მათ საერთო აღიარებაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ დღეს რესპუბლიკაში გვყავს 21 საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, 172 საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, 370 ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, 800 დამსახურებული არტისტი; 90 ხელოვნების მუშაის ნაყოფიერი მოღვაწეობისა და დიდი წარმატების დასტურია მათთვის ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატის წოდების მინიჭება.

თუ რაოდენ დიდად აფასებს საბჭოთა საქართველო თავის სახელოვან შეილებს, მათ ფასდაუდებელ მემკვიდრეო-

ბას, ჩანს იქიდანაც, რომ შოთა რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავის აღნიშვნა, როგორც უდიდესი სახალხო დღესასწაული, რომელშიც მონაწილეობდა საბჭოთა კავშირის ყველა ხალხისა და მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის წარმომადგენელი. პოეტ ნიკოლოზ ბარათაშვილის უკვნობი, ღრმად ფილოსოფიური პოეზიისადმი დიდი პატივისცემისა და სიყვარულის ნიშნით ჩატარდა მისი დაბადების 150 წლის იუბილე. ძნელად თუ შეეძლო ძველად ქართველ მოღვაწეს ეოცნება, რომ რუსთაველის უკვდავი ქმნილება, პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ ენაზე თარგმნილი მსოფლიოს ხალხთა მრავალ ენაზე, რაც აწალა ცოცხალი სინამდვილე. დიდი ზეიმით აღინიშნა აგრეთვე ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა ფშაველას იუბილეები, რომლებიც ქართული კულტურის ნამდვილი ზეიმი იყო.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საბჭოთა პერიოდის ქართველი მწერლები და პოეტები ღირსეულად აგრძელებენ ქართული მწერლობის საუკეთესო ტრადიციებს, რომელთა შესანიშნავი წარმომადგენლების ნაწარმოებები თარგმნილია საბჭოთა ხალხების მრავალ ენაზე, და დიდი პოპულარობით სარგებლობს.

მწერლობასთან კავშირში შეიძლება შევხვთ წიგნის გამოცემის საქმესაც. ისევ ცოტაოდენი შედარება. 1913 წელს საქართველოში 694 სახელწოდების წიგნი დაიბეჭდა 965 ათასი ეგზემპლარი ტირაჟით, რასაკვირველია, უმთავრესად რუსულ ენაზე. 1968 წელს კი საქართველოში გამოიცა 2.108 სახელწოდების წიგნი და ბროშურა საერთო ტირაჟით 14.961 ათასი ეგზემპლარი, 95 სახელწოდების გაზეთი და ჟურნალი, ერთიანი ტირაჟით 12 მილიონ 199 ათასი და წლიური ტირაჟით 517 მილიონ 87 ათასი.

ეს თითქმის მშრალი ციფრები, მეტად

გიორგი კოხნიძე

პარტიული მუშაი დიდი დამსახურული

მკვერმეტყველურად გვიჩვენებს ხალხისა და ქვეყნის კულტურული დონის წარმოდგენელ ზრდას. ახლა წიგნი და გაზეთი ფართო მასების სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას, მათი კულტურული დონის ზრდას ემსახურება და აღარ წარმოადგენს მარტო მდიდრების პრივილეგიას. როგორც აღრე იყო.

ხალხის საერთო კულტურული დონის მკვეთრი ამაღლების ერთ-ერთი მაჩვენებელი უდაოდ ისიც არის, რომ ახლა რესპუბლიკაში არ არის სოფელი, სადაც არ იყოს ან სტაციონალური კინოდანადგარი, ან სისტემატურად არ ჩადიდეს იქ მოძრავი კინო. რაც შეეხება რადიოს, ახლა საქართველოს შორეულ კუთხეშიც, თითქმის ყველა ოჯახში არის რადიომიმღები, ხოლო უმეტესობა სოფელში ფართოდ გავრცელებულია ტელევიზორი. საქართველოს, უკვე 3 წელია, ფერადი ტელევიზიაც აქვს. ამიტომ არის, რომ კულტურული დონის მხრივ თანდათან იზღუბა საზღვარი ქალაქსა და სოფელს შორის.

რესპუბლიკაში მრავალი კეთილმოწყობილი საავადმყოფო და პოლიკლინიკა აშენდა. ახლა თითქმის ყველა რაიონულ ცენტრში არის საავადმყოფოს ახალი, კარგად მოწყობილი შენობა. თბილისის ძველ საავადმყოფოებს კი მიემატა მრავალი ახალი კორპუსი. მარტო ვასულ წელს გადაეცა ექიმთა და ხელოვნების ინსტიტუტს დიდი კლინიკური ბაზა, ყოფილ სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის შენობაში, რომელიც ახალ შენობაში გადავიდა. წელს დამთავრდება საბურთალოზე 1000 საწოლიანი საავადმყოფოს კომპლექსი, რომელშიც მოთავსდება თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის ყველა კლინიკა. და განა შეიძლება ყველაფრის ჩამოთვლა, რაც გაკეთდა ან კეთდება? საკმარისია აღინიშნოს — მხოლოდ საექიმო მომსახურების მხრივ საქართველოს მოსახლეობა ერთ-ერთ პირველ ადგილზეა მსოფლიოში, რადგან 10.000

მოსახლეზე მოდის 36 ექიმი და მრავალი შუალო მედპერსონალი.

პარტიისა და მთავრობის განუხრელი ზრუნვა მშრომელთა კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად, ნათლად ჩანს იქიდანაც, რომ მარტო უკანასკნელი ხუთი წლის მანძილზე რესპუბლიკაში აშენდა 5 მილიონ 900 ათასი კვ. მეტრი საცხოვრებელი ფართობი. გარდა ამისა აშენებულია და შენდება კოოპერაციული სახლები ქალაქებში და ინდივიდუალური — სოფლებში.

ასეთივე ტემპით ვითარდება საქართველოში შემავალი აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკებისა და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სახალხო მეურნეობა და კულტურა. მათი მიღწევები მთლიანად ასახულია საქართველოს საერთო წარმატებებში.

ამ ცოტა ხნის წინ ჩვენი ქვეყნის მშრომელები ფაბრიკებსა და ქარხნებში, დაწესებულებებში, უმაღლეს სკოლებსა და კოლმეურნეობებში იხილავდნენ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მიერ გამოქვეყნებულ სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის განვითარების ახალ, 1971-1975 წლების ხუთწლიანი გეგმის პროექტს. თავიანთ გამოსვლებში ისინი აღნიშნავდნენ, რომ პროექტში მოცემულია ჩვენი სამშობლოს მატერიალური და სულიერი კეთილდღეობის შემდგომი ზრდის გრანდიოზული პერსპექტივები, რომ ხუთწლიანი გეგმის შესრულების შედეგად მკვეთრად გაიზრდება ჩვენი მძიმე, მსუბუქი და კვების მრეწველობა, ახალ წარმატებებს მიაღწევს მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობა, სწრაფი ტემპით წავა წინ მეცნიერება და ხელოვნება, ამაღლდება ხალხის მატერიალური და კულტურული დონე.

საქართველოს მშრომელებს ისევე, როგორც საბჭოთა სახელმწიფოს ყველა ხალხს, კარგად ესმით, რომ ჩვენი სამშობლოს შემდგომი წინსვლის, ძლიერების განმტკიცების, ყველა მშრომელის მატერიალური კეთილდღეობის ამაღლების ამოცანები მოითხოვენ თავ-

დადებულ შრომას და ისინი მზად არიან თავიანთი ცოდნა, გამოცდილება და ძალონე მოახმარონ ჩვენი სამშობლოს შემდგომ წინსვლას, რადგან ეს წინსვლა კაცობრიობის ოცნებას — კომუნისტურ საზოგადოებას გვიახლოვებს.

ორგზის ლენინის ორდენისანი საბჭოთა საქართველოს მშრომელები, ბრძოლებში გამოწრთობილი საქართველოს კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანე-

ლობით, მჭიდროდ დარაზმულნი სკკპ-ის ლენინური ცენტრალური კომიტეტის გარშემო, ახალი ენერგიით განაგრძობენ შემოქმედებით შრომას, რათა წარმატებით შეასრულონ 1971 წლის და მთლიანად ახალი ხუთწლედის დავალებანი, განახორციელონ ის გრანდიოზული გეგმები, რაც სკკპ XXIV ყრილობამ დაუსახა საბჭოთა ხალხს.

საქართველო — ალს ღვა მკვდრებით!

გზა მივცით!

ჩამოღებით!

გმირთა-გმირი

ამირანი

მოიშვების გრგვინა-მამით!

სანატარო ღახსნის ხმაში

მვინება ზურმუხტ მღელღოს...

გაუმარჯოს გოგონა-ქრელი,

თავისუფალ საქართველოს!

გიორგი კუჩუხიძე.

ჯ ა ჭ ვ ი ს   თ ო რ ა ნ ი

არღპიწყუბის პოემა

ჩვენ უფრო გეტყვია იგი ვინ
დაგვაკლდა სწორად თავისა.

რუსთაველი

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

მე თქვენ მოგიხმობთ,
მე თქვენ გეძახით,
განათებული განთიადებო,
თვალს თუ გიხვევდეთ,
მკლავი შემახმეს, —
ყველა ვაჟკაცის
ჩანს დიადემა.
თუმც თვალი ველარ ნახავს სინათლეს,
სინათლემ კარი გამოიკეტა,
გული, გონება
და ხასიათი —

შეხედეთ,
როგორ გამოიკვეთა.
ამ გაბრწყინებულ
დღეთა მაყრიონს —
ვერ ხედავს ბევრი
ლალი ქართველი,
მაგრამ რამდენი
გმირიც გვაკლია,
იმდენი ძეგლი აღიმართება.
დიახ, მთასავით
აღიმართება
და დედის გულიც
უმაღლ მორჩება,
სისხლსაც მოვუვლით
დაღვრილს ქართველთა —
საქართველოში
გავფენთ დროშებად.

დ ა ვ ი თ ი

აჲ ჩემიც ნახე მხატვრობა...

დ. გურამიშვილი

ჯვარს ეცვა,
კვერთხი არ გავარდნია,
წამების კარავს
სულში მარხავდა,

„დავითიანი“?
ისიც დარდია,
გაწბილებული
კაცის საღათა.
რისთვის გასწირეს?
მსგავსებისათვის,
ლმერთსა ჰგავდა და
მისთვის გასწირეს.
საწუთრო ლმერთის
მსგავსებს სხვისად თვლის,
ლმერთთან ვერავის
ვერ დაწყვილებს.
ვინ დარწმუნა
ხელის შეხებით,
სხვენზე ეკიდნენ,
ვით აკიდონი,
იყავი ასე გაუტეხელი,
არ მოჩითულა
შენი მინდორი.
ჯერ შენს თოვლს
იისფერი არ დაჰკრავს,
ჯერ შენი თოვლი,
თოვლის ფერია,
ეს არის მხოლოდ
რაც ხელს გადაჰყვა
და რაც ბუნებამ მოგიბრუნინა.
ჯერ კიდევ სად ხარ,
ბრძოლა იწყება,
სიცოცხლე ცოცხლობს
მჯობნის მჯობნითი,
ბრძოლა იწყება,
ბრძოლა იწყება
და რუსთაველი
გიმზერს ჭოგრიტით.

თავისუფლება

ამინ! დიდება!
დიდება შენს მზეს,
რაც ლოცვა ვიცი
შენთვის წამომცდეს,
შენს სახელს ვფიცავ,
ყველაფერს შევძლებ,
ოღონდ გეთაყვა —
ერთხელ დამლოცე.
მაჩვენე ერთი,
ვინ გაგიმეტა,

ვინც შენი რწმენით
არ იმოსება,
შენი ნამუსი
მიგვაქვს იმედად,
შენი მზისფერი პათიოსნება.
მივგრუხუნებდით
და მივზგავობდით,
ყველა სიკვდილთან
შენახვედრია.
თავისუფლება
ისე არ მოდის,
თავისუფლება
ვეფხვთა ხვედრია.
თუნდ უტკბილესი
შხამი შხამია,
ხვალის სათქმელი
დღეს არ ითქმება.
ვღგავართ იქ,
„სადაც ქარიშხალია“
და ჭაბუკური ჭეშმარიტება.
ძლივს, ძლივს ამოდის
მთვარე სამოთხის,
ტყვია მიზანში მოსახვედრია.
თავისუფლება
ისე არ მოდის,
თავისუფლება
ლომთა ხვედრია.
როგორ დაცხრება,
როგორ დაცხრება,
დაუცხრომელი
ხალხის ბუნება,
თავისუფლება
და აღტაცება,
დაუცხრომლობით აღისრულება.
ვაი მამულო,
რამდენს ჰგონია,
— ვისაც სიტყვა
არ აუწონია,
რომ საქართველოს,
ნამზღევ გოლიათს,
ხმალამოდებულს
არ უბრძოლია.
ვაი მამულო,
რამდენს ჰგონია,
რომ მთები
სულ მზით გადაჰქარავია.

რომ საქართველოს,
ნამწლე გოლიათს,
გმირის საფლავი
არ დაჰკარგვია.
ვამ, რამდენი
ვერ დავიტირეთ,
ვისაც სიცოცხლე
ლალი მოუსპეს.
სამარადისო დიდება გმირებს,
ორასიათას სახლში მოუსვლელს.
ორასიათას
მირზას, ზოიას,
ორასიათას
ზეზვას და ზურაბს,
ვინც საწყალო,
და საზომია,
ვისაც დუმილის
სიცივე ხურავს.
ისევ ოც-ოცი
წლისას გიგონებთ,
შინ მოუსვლელნო,
ძმანო ქართველნო,
თქვენს გამარჯვებას
ვუწერ სტრიქონებს,
რომ ისევ ფეხზე წამოგაყენოთ.

ხმა იღუპალი

ტკბილი ყოფილა
მამულის კვამლი,
შენს დაძახებას
კვამლივით ვერთვით,
ხიშტით და კალმით,
ხიშტით და კალმით...
დგას საშინელი ორმოცდაერთი.

გაბრწყინებული ჭაბუქ ქართველისა,
მამაბაბათა რკულზედა ჩუქის,
არ ამოაშრო წყარო გამდლისა,
არ გაუტეხო სამშობლოს ფიცი.

გახსოვდეს შენი მიწა მშობელი,
ახლა შენა ხარ მისი დიდება.
ბინდისფერია წუთისოფელი,
შეხე, თანდათან უფრო ბინდდება.

ძნელი ყოფილა,
ძნელი ყოფილა,

ერის ჩუქურთმის სულში შენახვა,
ბინდისფერია წუთისოფელი,
არ დაანებო მისი შელახვა.

არ დაანებო შენი საუნჯე,
არ დაანებო შენი ყანები;
და თუ გაქვადღი,
და თუ დამუნჯდი,
შენ სხვაზე მეტად შეგიყვარებენ.

გულს თუ შეიცვლი,
გზას თუ შეიცვლი,
ნუმც დაგხვედრია ლურჯი ვენახი.
აბა შენ იცი,
აბა შენ იცი,
წადი, მამული შენი გეძახის.

გაბრწყინებული ძუძუ ქართველისა,
მამაპაპათა რჯულზედა იწვის,
არ ამოაშრო წყარო გამდლისა,
არ გაუტეხო სამშობლოს ფიცი.

მკაცრი ძახილი,
ძახილი მკაცრი.
ყველას შეხვედრა ელის აფთართან,
რის ქულზე კაცი,
რა ქულზე კაცი,
ყველანი ფრონტზე,
მორჩა, გათავდა!

ტკბილია თურმე
მამულის კვამლი,
შენს დაძახებას
კვამლივით ვერთვით,
ხიშტით და კალმით,
ხიშტით და კალმით,
დგას საშინელი ორმოცდაერთი.

ფორე

წამოდგეს ფეხზე
ვისაც სიკვდილი

თვალთ წინდაწინ გაუზომია,
მე თქვენ გეძახით,
მე თქვენ მიგტირით —
ზეზვა და ზურაბ,
მირზა, ზოია.

ეს, გაზაფხული
ანთებს ოცნებას,
ძგერს გამარჯვების
მკერდი ტიტანი,
სულ ისე
როგორ დავიხოცებით,
რომ აღარ დარჩეს,
ამბის მიმტანი.

სხედან ყორნები
და ზორხოცებენ,
მთლად გაძარცვული
კენესის ბაღნარი,
სულ ისე
როგორ დავიხოცებით,
არ შეაფასონ
ეს ნიაღვარი.

ვერც გულს შევიცვლით,
ვერც გზას შევიცვლით,
ჩვენი სიცოცხლე
მზის სასწორია,
აბა თქვენ იცით,
აბა თქვენ იცით,
ზეზვა და ზურაბ,
მირზა, ზოია.

ეს, გაზაფხული
ანთებს ოცნებას,
ძგერს გამარჯვების
მკერდი ტიტანი,
სულ ისე
როგორ დავიხოცებით,
რომ აღარ დარჩეს
ამბის მიმტანი.

მამულო, შენი სევდა გვაფხიზლებს
და სიყვარული შენი გვიბიძგებს,
ვარ ბედნიერი, შენს დაძახილზე,
...უმალ პირველმა გამოვიღვიძე.

ყაყაჩოებში ვნახე თიბათვე,
ვიცი, ახდება ჩემი სიზმარი.
შენი სიცილი გზას გამინათებს
და ანგელოსებს გამომიგზავნის.

შენი სიცილი გზას გამინათებს,
აღარ ვიქნები აგრე მწუხარე,
თუ გამიმართლებ,
შენ გამიმართლებ
და გაუთენებ ჩემს სულს მდულარეს.

თუ გამიმართლებ,
შენ გამიმართლებ,
მაცოცხლებ ერთხელ გულდამშვიდებით,
დაგაბნევ გულზე ოქროს ზინათებს,
გაგაფრენ ცაში ოქროს ჩიტებით.

მე კი დავრჩები ქვეყნის სამადლოდ,
თვალს გავაყოლებ ჩიტებს გაფრენილს,
ვიცი წინასწარ, როგორ დამათრობ,
წინასწარ ვიცი სუყველაფერი.

ვიცი, სულ მალე შემობრძანდები,
მწვანე სათიბი გაითელება,
მაშ, გაუმარჯოს შენს მოკრძალებას
და ჩემი დიდი ღამის თენებას.

ხმა იღუპალი

დაწყვეტილია გულის ძარღვები
და მყუდროება შელახულია,
ო, არაფერი არ იკარგება,
სუყველაფერი შენახულია.

შენ ვინ დაგტოვებს ქვეყნის სამადლოდ,
შენი ნათელი ცისკარს შერთვია,
სხივებში შენი სული ნავარდობს
და მოკრძალებით

გმირ ქალს გეტრფიან.

და გაფრენილი ორი მერცხალი
ქვეყანას უმზერს,

ღვივის ანთებით,

თვალეში კვლავაც

გაქვს ნაკვერცხალი,

ასიათასი სხივის დამტევი.

დაწუვეტილია გულის ძარღვები

და მყუდროება შეღახულია,

ო, არაფერი არ იკარგება,

სუუველაფერი შენახულია.

მ ი რ ზ ა

მე ჯერ სიკვდილზე არ მიფიქრია,

ისე ძვირფასი არის სიცოცხლე

ჩემი კი არა,

შენი ძვირფასო,

გავდივარ ზღვაში,

ბლავის სტიქია,

მე დავბრუნდები,

მინდა იცოდე,

და შენს სიცოცხლეს

გკოცნი წინასწარ.

დაჰბერა ქარმა აღმოსავლეთის,

მაცოცხლებელი მოაქვს იმედი —

გადარჩენის და გამარჯვებისა.

მე მახსენდება

ჩემი სვანეთი,

საკოცნელად რომ

ვერ გაგიმეტე,

მერე შეხვედრაც აღარ მეღირსა.

მე მაგონდება

ჩემი ლეჩხუმი,

ჩემი ორბელი, ჩემი ლაჯანა —

მგლოვიარეთა ორი ნუგეში.
აქ ახლა არის სისხლის ფეშხუმი,
ბნელ „მაქსიმკაში“

ტყვია ჩამჯდარა
და ღამეს მართავს ხელი უხეში.

მე დავბრუნდები,

შენი ძახილი

მესმის თაია,

მე დავბრუნდები

ძველი რიხით და

ძველი გალობით.

გააწყვე ჩქარა ჩვენი მარხილი,

მოპქარგე კაბა იაგუნდებით,

უთუოდ გაჭრის

ღმერთის წყალობა.

მე დავბრუნდები...

მე დავბრუნდები.

ხმა იღუპალი

სოფელო, ცუდსამყოფელო,

დაუთოვია მთანია,

დაგვიდგა გიორგობისთვე,

სადაა მირზა, თაია.

ვილა დაგილოცს თიანეთს,

გულზე შენალოც შანასა,

დაწირვას ამ სატიალეს,

რად არ დაუდებ სამანსა.

ვახ, შენსა მზესა — დედასა,

ვახ, შენსა მამას — მთვარესა,

ვახ, შენსა ცხენსა ზერდაგსა,

მინდორი გაუთავესა.

თოხუმი ამოწყვეტილა,

თაიამ ხმალი ალესა,

ვინლა აღირსებს დედილას,

სამკაულსა და ალერსსა.

მირზა

მოვიჩქაროდი შენკენა,

მინდორს არწევდა ქარიო,

წინ შემეყარა პეპელა,

წითლად უჩანდა მხარიო.

შევხედე, ლოცვით ავაგეს

ყაყაჩოსფერი ხალიო,

საყვარლის კაბას ვამსგავსე,

ღმერთო, დამწერე ჯვარიო.

ყაყაჩოს წვენი შეგარგოს,
ვერ დავტკბი შენის ხილითა,
წითელ მოვის პერანგო,
შვიდგან შეკრულო ღილითა.
კვლავაც მომწერე ბარათი,
ბროლთითებითა თლილითა,
ერთი სხივი ვერ წაგართვი,
მზეც, დაფენილო ღილითა.

ზ უ რ ა ბ ი

იშჩორსკაია, იშჩორსკაია,
პაწაწინა სტანიცა,
არწივები ისვენებენ,
მტრისგან ვილა დაგიცავს.
ჯარისკაცებს იხსენებენ —
რწმენითა და იმედით...
მგლები ალგეთისელები,
ბოლომდე ვერ მივედით.
იშჩორსკაია,
ცელი მქონდა,
ცელი კაი მთიბავის,
ველზე ცხელი ქარი ქროდა,
ქარი შეურიგალი.
ვერაფრით ვერ დავანებე —
შენი მხრები შიშველი,
გვკვდები შენი დავალებით,
ისევ შენ თუ მიშველი.
სამშობლოში მიმიწვდინე,
ჩემი ხმა გაწყვეტილი,
არასოდეს არ ჰქონია
გამარჯვებას წერტილი.
მტრის ჯავრი არ ჩამყოლია,
დავრჩი შენი მფარველი,
უსისხლოდ არ დამითმია,
მიწის ერთი მტკაველიც.
იშჩორსკაია,

იშჩორსკაია,
პაწაწინა სტანიცა,
არწივები ისვენებენ,
მტრისგან ვილა დაგიცავს.

ზ ე ზ ე ა

თუ გათენდები, გათენდი,
მზე დაწვა, მთვარე შობაო,
წუხელ მგელს ცხვარსა ვართმევდი,
ღმერთმა სთქვა გამარჯობაო.

მინდორთ რო სისხლის ტბა ბრუნავს,
სისხლია ჩვენი ბალღების,
მთვარეს უყეფენ გაბმულად,
სოფლის წუნკალი ძაღლები.
შვიდ მოვეფინოთ სოფელსა,
შვიდგანვე დავსცეთ კარავი,
აბჯარი მივსცეთ სწორფერსა,
აბჯარი გაუბზარავი,
ჩქარა ვუშველოთ ბალღებსა,
გაკოჭეს, გაჰკრეს ღვედებით,
შანთებით დაუდაღესა
გვირილეზივით მკერდები.
ილხენენ, არ მწუხარობენ,
დროით თუ გამოვიხსნითა,
გულს უგლეჯენ და ხარობენ,
ვერა სძლებიან სისხლითა.
მწუხრისა არ გვათქმევინო,
მზევ, დაფენილო მკედრისადა,
თუ მიწა გავათელინეთ,
ამ ქვეყნად ვცოცხლობთ რისადა.
თუ გათენდები, გათენდი,
მზე დაწვა, მთვარე შობაო...
წუხელ მგელს ცხვარსა ვართმევდი,
ღმერთმა სთქვა გამარჯვებაო.

კოლიტხელი ბაძრაძე

სლავიანსკის რაიონის სოფელ ჩერ-
ნოერკოვსკაიაში 330 ქართველი წვეს
საძმო საფლავში.

სლავიანსკის თებერვალი
კალაბატკის ხუტორი,
მოდიოდნენ შეტევაზე,
უკეთურნი, უთნონი,
რა შორს დარჩა საქართველო
და ველეთის ველები.
ღღეს შენ უნდა გაათენო
ღამე საკვირველებით.
დუნიანზე არ უნახავთ
შენი მიზნის სწორფერი,
შენი მკერდით სუნთქავს ახლა
პაწაწინა სოფელი.
ცხრაჯერ დაგჭრეს,
ცხრაჯერ მხარში,
ბრძოლებით ვერ დაგქანცეს,
გენაცვალე მარჯვენაში
ულურკაცო ბაქრაძე.

ვაი, ბევრჯერ დაიხლართა,
ბედი შენებრ ქართველთა,
ბიჭობაში დაგიღამდა,
მაგრამ იქვე გათენდა.

ირინოლა

მართლა მჯილის ხელა თუ ხარ,
შენი მჯილის ჭირიმე,
რად არ სწუხარ,
რად არ სწუხარ,
რად არ სწუხარ ირინეს.

მიწა დასწვეს იმის ცოდვით,
ზეცა გაახირიმეს,
ვინ იცნობდით,
ვინ იცნობდით,
ვინ იცნობდით ირინეს.

გამოცხვება კვერი ობლის,
გაუჟღერებთ ტკივილებს,
ოღონდაც თქვით
ვინ იცნობდით,
ვინ იცნობდით ირინეს,

მხოლოდ ცეცხლში,
მხოლოდ ცეცხლში,
ცეცხლში გამოიცადა,
პოლონეთში, პოლონეთშიც
საქართველოს იცავდა.

აჯანყდა და მტერი ხოცა,
ბინად ჰქონდა სანგარი,
საქართველოვ,
შენ ვინ მოგცა —
შვილი დასაკარგავი.

პოვონსკაში თეთრი გორა,
მოუჩინათ გვირილებს,
ირინოლა, ირინოლა,
ირინოლა, ირინე.

აჯანყდა და მტერი ხოცა,
ბინად ჰქონდა სანგარი,
საქართველოვ,
შენ ვინ მოგცა —
შვილი დასაკარგავი.

ი ა კ ბ

ყველა ბორკილი ერთად იმტვრევა,
იმარჯვებს ბრძენი და შორსმჭვრეტელი,
ვინ დაამარცხოს ჭეშმარიტება —
ჩვენი ელვარე სულის მჭედელი.

მხოლოდ სიმართლის გამოსარჩლება,
არცა მზირობა,

არც ორპირობა...

თავისუფლებას და გამარჯვებას
ელის ტანჯული კაცობრიობა.

თუ გამარჯვება არის მიზანი,
დაბადებულნი არ ვართ ლაჩრებად,
მამულისათვის,

მამულისათვის,

ძმებო, სიკვდილი ან გამარჯვება.

ძლივს, ძლივს ამოდის
მთვარე სამოთხის,
ტყვია მიზანში მოსახვედრია,
თავისუფლება ისე არ მოდის,
თავისუფლება,
ლომთა ხვედრია.

ტყბილი ყოფილა მამულის კვამლი,
და მწარე მეტად —
მიწა მამულის.

ვმადლობთ, რამეთუ მაჩნია კვალი,
მამულის სევდის და სიყვარულის.

სამშობლოსათვის

უმაღლესმა მთავარსარდალმა ჩვენი ფრონტის
ჯარებს უბრძანა — არ მიგვეცა საშუალება,
მტერს ცოცხალი ძალა გაეყვანა სევასტოპო-
ლიდან. მარშლის ეს დავალება ღირსეულად
შევასრულეთ.

დღეს, გამარჯვების შემდეგ დაბრუნებული
ვწერ ამ წერილს, ჩემო თინიკო.

საბჭოთა კავშირის გმირი
ალექსანდრე ბიბილაშვილი

14. V. 44.

მაგრად დაჰკარი,
მაგრად დაჰკარი,
დადგეს ყიჟინის კორიანტელი,
რომ საქართველოს
რწმენის აკვანი,

ველავ იდგეს
ტურფა და სანატრელი.
მაგრად დაჰკარი,
მაგრად დაჰკარი,
მტერს ავი თვალი დაენისლება,
ვინც ჩვენ ერთმანეთს
უცებ გაგვყარა,
სატრფოსთან შეყრას
არ ეღირსება.

თუ გამარჯვება არის მიზანი,
დაბადებულნი არ ვართ ლაჩრებად,
მამულისათვის,
მამულისათვის,
ძმებო, სიკვდილი ან გამარჯვება.

ძლივს, ძლივს ამოდის,
მთვარე სამოთხის,
ტყვია მიზანში მოსახვედრია,
თავისუფლება ისე არ მოდის,
თავისუფლება
ლომთა ზვედრია.

თეთნულლის სიზმარი

ჯერ სიმაღლის შიში უნდა დათრგუნო.
მიხეილ ხარბიანი.

შეშინდევ,
ღმერთი შუბლზე გემთხვია,
მშვიდი, გულგრილი
და გულახდილი.
სასწაულია, უშბის მეთხვიარს,
ყველა მწვერვალი ჰქონდა ტახტით.

„ფუსნაი“ მუჟოღ —
ღმერთი — მძლოლია,
შენ თვითონ იყავ
მუჟოღ ფუსნაი,
ლაქარდიანი,
ერთიც გეყოლია,
ულური, ნაღდი და შემმუსრავი.

ბარგა მიმდგარა
ქანჩახზე ჯერებს —
ეს ჯიხვის ჯოგი
ლოკავს კლდისმარის,
შენ ვერ უყურებ?
ვინ დაგიჯერებს,
მწვერვალისაყენ როკავს ისარი.

მწვერვალისაჲს როჲეს ისარი,
ურწყვი, უხინჯო და უცოდველი.
აუხდებოდეს თეთნულდს სიზმარი,
იღბალს მარჯვენას გავუწოდებდი.

მწვერვალისაჲს როჲეს ისარი...

— თუ გვიბრუნებდი,
რაღად წაგვართვი,
დიახ, ჩვენია,

მაინც მზის არის,
მისი სიცოცხლე
და მისამართი.

ყველას სახელი
ცისკარს შერთვია,
არ გაუხდიათ
ჯაჭვის თორანი
და სულერთია,
და სულერთია,
ხერგიანია თუ ჩართოლანი.

ბ ი ზ ე ბ ი

გამორჩეულა ცოცხალ ბიჭებში,
სასთუმალს უდგას ბზა და მოცხარი,
მე ჩემი თვალით ვნახე ბიტენში,
ბენდელიანი ვნახე ცოცხალი.

ბნელს აკავებდნენ
მზეზე დაგეშის,
დაჰკრა ჭილაძემ
და გააბრუა,
ბიბილაშვილი ტაურაგეში,
ვისლასთან იდგა
შოთა ტაბუა.

რამდენი ერთი,
რამდენი ერთი,
რამდენი ერთი ჩამოგიტვალოთ,
რამდენი ომის
ბურჯი და ღმერთი
რამდენი ერთი
მთა და პიტალო.

ყველას სახელი
ცისკარს შერთვია,
არ გაუხდიათ
ჯაჭვის თორანი
და სულერთია
და სულერთია,
ჯაჭვლიანია თუ ჩართოლანი.

პირიმზე

ბათაკავ, გული დამღლია,
 გული, რომელიც ძმის არი,
 ვინაც ჩემს იტყვის, ლალია,
 ჩემსავით ლაღიმც ის არი.
 შენ რაი გესმის ამ ქვეყნად,
 ის ჩემს გულს მოხვდა ისარი,
 დასა რაც გული ჰქონია,
 სუფველა თურმე ძმის არი,
 ბათაკავ, გული დამღლია,
 იალსარს გაველ ტინებსა,
 აკი ღედის მეტს სიკვდილი
 არავის აატირებსა.

მზევინარი

ვახმე, სიზმარმა დამბურა,
 სიკვდილი ფრთას შლის რისხვიანს,
 მინდორთ რო სისხლის ტბა ბრუნავს
 ჩემი მათურას სისხლია.
 ქვეშ-ქვეშ შემომცქერს, წარბს შეჰყრის,
 თვალებს ვეფხვივით ლულავსა,
 გახედავს მუხას დასეტყვილს,
 დაჰკოცნის თოფის ლულასა.
 ვახ, მტერსა, შენი ხირიმი,
 ვერასდროს გაიხირიმებს,
 თვალქოჩორგადახატულო,
 შენი ჭრილობის ჭირიმე.

პირიმზე

გული კვდება, სული ოხრავს,
 დაცემულვარ მუხლზედაო,
 გაკვდებოდა თეთრი ჩოხა,
 წითელ ახალუხზედაო.
 არ მაღირსე დაბრუნება,
 თვალი მაქვის გზაზედაო,
 ჰყვარებიხარ ამ ბუნებას,
 ვაჟკაცი და გამბედაო.
 შენს მეტს ვისმეს თუ შევხედე,
 გული უნდა ავიყარო...
 რა იქნება, ბიჭავ, ერთ დღეს,
 მოხვიდე და წამიყვანო.

მზევინარი

ვაი, რა სიომ მოჰბერა,
 უშენოდ გაგვიჭირდება —
 მზე ჭრება ცხოველმყოფელი,

ოჯახს შენი მზე სჭირდება.
ბინდისფერია სოფელი,
თანდათან უფრო ბინდდება.
ქარ გვიბავ ცოდვა-მადლისა,
კარგსა არაფერს გვპირდება.
ხმალს ვგავარ პატრონმომკვდარსა.
პირუანგიანსა, ოხერსა.
ნეტაი როდის მოხედავ,
შენს მიტოვებულს ოლესა.
გულო, ჯავრისგან მოკლულო,
არც მოგეტევა სამარი,
არასდროს არ გათენდება,
მზე გაქრა ამომავალი.
ვაი, რა სიომ მოჰბერა,
უშენოდ გაგვიჭირდება,
ბინდისფერია სოფელი,
თანდათან უფრო ბინდდება.

პირიმზე

ნეტავ შენ, საიქიოსა,
შიგ შეხვალ მტრედის ფერადო,
ცალ ფრთასა მეც მათხოვებდე.
შენსკენ გამოსაფრენადო.
ამირანივით იცოდი
ღევებთან დაჟიდებო,
გენუკვი, თან წამიყვანე —
მოახლე დაგჭირდებო.
ბათაკავ, მკვდრისა მზე ჩადის,
ღვთის რისხვა ჩამოდგებო.
შენი ღედაი ბეჩავი,
სანთლებურ ჩამოდნებო.

მზევინარი

ბრაღია შენი სიკვდილი,
მზე წითლად შეუღებია.
ცა და ქვეყანა მიგტირის,
ცრემლი ცრემლს შეუღლებია.

გადაგვიბრუნდა ურემი,
წინ წასვლა შეუძლებია.
კარზე გიდგენან სტუმრები,
შინ აღარ შეუძლებია.

ლაშქარს გიკითხვენ სწორები,
აღარა გაუძლებია,
ვაი, თუ შავი ყორნები,
შენი სისხლითა სძლებიან.

მიწაში არ მეგულები,
ცაში კვლავ გორდა ტრიალობს,
სამზეოს დაკლებულები,
სულეთში გროვდებიანო.

ხმა იღუმალი

უკანასკნელად შეგხედე ფიცრებს,
უკანასკნელად შეგხედე, მაგრამ
ერთ წამში გაქრა

დროცა და სივრცეც,
მერე ხილული სამყაროც გაქრა.

ერთ-ერთს

გამოსვლის უფლება მისცეს,
საწყალმა

რაიც იცოდა, დაფქვა...
ერთ წამში გაქრა,

დროცა და სივრცეც,
სუუველაფერი

ერთ წამში გაქრა.

ვეპარებოდით

ჩრდილებში სიცხეს...
ჩვენ ვკარგავთ იმას

თუ იგი გვკარგავს,
ერთ წამში ქრება

დროცა და სივრცეც,
სუუველაფერი ერთ წამში გაქრა.

გ ა თ ე ნ ე ბ ა

აქ გათავდება ჟამი მზიანი,
აქ დაესმება წერტილი ბრძოლას,
რაც მგლოვარე და

ლამაზი არის,
გადაურჩება შიშსა და ძრწოლას.

აქ დაეცემა ტახტი დიდების,
ქარტეხილების ვენება და ჟინი,
აღარასოდეს არ დაგვჭირდება,
ცრემლი,

ლიმილი,
ზრუნვა და ჩინი.

მორჩება სული

გზა-გზა ზეციალს,
დაილეწება ნუგეშის ფუძე,
რაც ძვირფასია,

რაც ზედმეტია.

შუყველაფერი
გაქრება უცებ.

ახლა კი,
ჩემი სალამი, ძმებო!
ჩემი სალამი
და გამარჯვება.
სიტყვის გრიგალი
სამოთხეს სწვდება
და მისი ხელი
შუბლზე აჩნდება.

ჩემს სულში თქვენი
სიცოცხლე ბოლავს,
ჩემი სალამი,
თეთრო ქალებო,
უნდა გათენდეს
ბოლოსდაბოლოს,
რომ შენს ფერხულში
ერთად ჩავებათ.

შენი მინდვრების
ძახილი მესმის,
ხმა ლაქვარდების,
ხმა გათენების,
სჯობს სიცოცხლესა
რუსთველის ლექსი,
ჰაი, ჰაი, რომ
ხართ ქართველები!

ხ ა ს ი ა თ ი

ნუ შეშფოთდები,
წყრომა ტვირთია,
არც შერიგებას
გირჩევ გრიგალთან,
ჯერ ხომ სანთელიც
არ ავინთია,
ჯერ ხომ
სიბნელეც არ მოგინათლავს,

აქედან მოსჩანს
დროის ნათელი,
მოელვარე და გასაოცარი,
შორს უნდა იცნო
შენი სანთელი,
შენი შუადღე —
ქაღაროსანი.

აქედან მოსჩანს
შენი ქვეყანაც,
გაუტეხელი
და მოუღლეული,
მე დამესიზმრე, —
შემომეყარე
და ქედზე გედგა
ოქროს უღელი.

მე დამესიზმრე, —
სიმღერ-სიმღერით
გაჰკვეთე
ლამის მკაცრი გრიგალი,
შენ გიხდებოდა
ლომის სიმხნევე
და ხასიათი შეურიგალი.

მე დამესიზმრე, —
ხმით მოყაშყაშე.
ქველი, წარმტაცი,
ლალი, გოროზი.
გადაუარა
ლამემ ლაქაშებს,
წაიღო ქრქოლვა
და ავგაროზი.

სანატრელ სივრცეს
ქარი არხევდა,
მიჰქონდათ თოვლი
ოქროს მარხილებს
და ორბებივით
აჩნდათ ნახმლევი
მთებს,
თვინიერებს და თავდახრილებს.

ხმა იღუპალი

დაწვევითლია გულის ძარღვები
და მეუდროება შეღახულია,
ო, არაფერი არ იკარგება,
სუყველაფერი შენახულია.

ქარტეხილობის ელვარე თვალი,
შურისძიებით მომზიანდება.
რა ლამაზია

ცის ფერი დალი,
რა ტურფად მოსჩანს
შორს დიადემა.

კიდევაც ვნახავთ,
კიდევაც ვნახავთ,
მრავალ სემაფორს,
მრავალ საუნჯეს,
ყველაფერს
თავის ქუხილი ახლავს,
ანგელოსები
რომ არ დამუნჯდნენ.

ახლა სიცილით
წაგყვით მდინარეს,
ჩემი სალამი
დიდ აღტაცებას.
შეხედე დალი,
მთები ბრწყინავენ
და ზეიმობენ მუხლზე დაცემას.
ჩემი სალამი
ყველა უმწეოს,
კვალად წამოდგნენ,
თუნდაც წვალეებით.
ვაშა გაზაფხულს,
თვალი უბრწყინავს,
არხევს სიცოცხლის
ფერისცვალებას.

დაწვევითია გულის ძარღვები
და მყუდროება შელახულია,
ო, არაფერი არ იკარგება,
სუყველაფერი შენახულია.

პ მ ი რ ა ზ ი

ცხრაჯერ თურქეთში გაგყიდეს,
ცხრამეტჯერ ლეკებისასა,
ნეტა რას გითვლი, ან კიდე.
კვალს ვინ გაიგებს გზისასა.
მითხარი, ვინ არ გაგყიდა,
არ მიგცა პირსა მგლისასა,
გამოდმიდან და გალმიდან —
სამალდეს სრავდი მტრისასა.
ახლა გზა გამოისწავლე,
საბძანოს დაჰყე მზისასა,
თან დაჰყოლია სიმწარე,
ბუდესა ვეფხებისასა.

მოძალდი მზეო, მოძალდი,
შენი მზისფერი ხორბლითა,
ისევ იღვიძებს ბოძალდი

თავისი სასხლეტ-ბორბლითა.

ისევ ზედ უძევს ისარი,
საწიოკ საბოჟიროდა.
ის არის,
სწორედ ის არის,
გაუღვიძნია დინოზავრს.
ახალი გამოჩეკილი,
ახალი გამოჟილული,
ჰა, თანუშიამ შეჰკივლა,
იქნება გალღევს ყინული.
ის არის,
სწორედ ის არის,
დურდო, ბრეშა და ბინძური.
ის რამდენიმე დღის არის
და ვერა მალავს სიძულვილს.
არიქა, გაფოთებულა,
ამოწყდა მისი თოხუმი,
სხვა ხმაზე გალობს ქვედრულა,
სხვა ხეობა აქვს მოხნული.
მოეზაყება ცხენზედა,
უგემური და ლუგუმი.
დაბარგანავდა, შემხედა,
თვალი მომკიდა უგნური.
ახლავ სჭირდება გაბალთვა,
გამოცლა თავსასთუმალის,
კვლავ ყვირის მამაპაპათა
გმირული სულის გუმანი.
მოძალდი მზეო,

მოძალდი,

შენი მზისფერი ზორბლითა,
ისევ იღვიძებს ბოძალდი,
თავისი სასხლეტ-ბორბლითა.

ახალი გამოჩეკილი,
ახალი გამოჟილული...
ჰა, თანუშიამ შეჰკივლა,
იქნება გალღევს ყინული.

ზენ ბაცალიგოს თოვლი თოვს,
ქვენ ბაცალიგოს შრებაო,
ისევ იპოვის ტოლი ტოლს,
ყვავილიც გაიშლებათ.

ხმა იღუმალი

ერთი წამია წუთისოფელი
და ზიარება ერთი კოვზია,
არ უნდა ჩაქრეს

ცხოველმყოფელი

უფლების ძალა,
    ღმერთის ოზია.
ვილაცის გამო უნდა იცოცხო, —
ხომ უნდა მოკვდე
    ვილაცის გამო.
ვილაცის გამო
    უნდა ილოცო
და ბინდისფერი სოფელი განვლო.

ვილაცის გამო
    უნდა დამუნჯდე,
ვილაცის გამო
    უნდა გახელდე.
დროჟამის ჟანგი
    რომ არ გაუჯდეს —
ო, გაფრთხილება
    უნდა სახელებს.
ო, გაფრთხილება
    უნდა სახელებს,
ყველასთვის ცნობილს
    და შეუცნობელს.
ისინი დროდრო
    თვალეbs ახელენ —
ჩვენ ვემალებით,
    თვალს ვერ ვუხსოვრებთ.

გაუღვიძნიათ
    და ცეცხლს აჩენენ,
იოგელიც უვლიან
    ღამით გაღავნებს,
— ისევ ისინი
    გადაგვარჩენენ,
ისევ ისინი დაგვიფარავენ.

მათი ღიღების
    სახელს გაჰყევი,
ჩირალდნად გენთოს
    სული გმირული.
თუ გინდა ქვეყნად
    შენი სახელი
არ იყოს უცხო
    და განწირული.

თავისუფლება

ამინ! ღიღება,
    ღიღება შენს მზეს!
რაც ლოცვა გიცი,
    აღალ შენზედა,

შენს სახელს ვფიცავ,
ყოველდღე ვეძებ,
დღეს სულ სხვანაირ
ლამაზ მზეს ვხედავ.

მივგრუხუნებდით
და მივზავებდით,
ყველა სიკვდილთან შენახვედრია,
თავისუფლება ისე არ მოდის,
თავისუფლება
ვეფხვთა ხვედრია.

თუნდ უტკბილესი
შხამი შხამია,
ხვალის სათქმელი
დღეს არ ითქმება,
ვდგავართ
„იქ, სადაც ქარიშხალია“
და ჭაბუკური ჭეშმარიტება.

ძლივს, ძლივს ამოდის
მთვარე სამოთხის,
ტყვია მიზანში მოსახვედრია,
თავისუფლება ისე არ მოდის,
თავისუფლება
ლომთა ხვედრია.

როგორ დაცხრება,
როგორ დაცხრება,
დაუცხრომელი ხალხის ბუნება,
თავისუფლება და აღტაცება,
დაუცხრომლობით აღისრულება.

ვაი, მამულო,
რამდენს ჰგონია,
ვისაც სიტყვა არ აუწონია,
რომ საქართველოს,
ნამწლევ გოლიათს,
ხმალამოღებულს არ უბრძოლია.

ვაი, მამულო,
რამდენს ჰგონია,
რომ მთები სულ მზით
გადაგქარგვია.
რომ საქართველოს,
ნამწლევ გოლიათს.

გმირის საფლავი არ დაჰკარგვია.

ვაი, რამდენი
ვერ დავიტირეთ,
ვისაც სიცოცხლე
ლალი მოუსპეს,
სამარადისო დიდება გმირებს,
ორასიათას
სახლში მოუსვლელს.

ორასიათას
მირზას, ზოიას,
ორასიათას
ზეზვას და ზურაბს,
ვინც საწყაოა
და საზომია,
ვისაც დუმილის
სიცივე ზურავს.

ისევ ოც-ოცი წლისას გიგონებთ,
შინ მოუსვლელნო,
ძმანო ქართველნო.
თქვენს გამარჯვებას
ვუწერ სტრიქონებს,
რომ ისევ ფეხზე წამოგაყენოთ.

დიდი მამულის
ვალში არა ხართ,
ხმალი იქნით
მამაპაპური.
ძმათა მხარდამხარ,
ძმათა მხარდამხარ,
თქვენა სთქვით თქვენი
სიტყვა ზღაპრული.

1971 წ.

სიტყვების განმარტება

ოზია — ძლიერება უფლისა
თანუშია — ტყის ქალი
თოხუმი — გვარი, ჯილაგი
მეთხვიარ — მონადირე
ბარგა — ჯიხვთა ოჯახი
ჯერებ — კლდის მარილი.
ფუნანი-მუჟოლ — ღმერთი-წინამდგომი.

ეს გუშინ მოხდა

მოთხრობა

რალაც ბედად, ფრანგულის მასწავ-
ლებელმა სწორედ დღესასწაულის წი-
ნადლით დაუწერა ორიანი ირინეს.

სკოლიდან დაბრუნებულს შინაც ვერ
დახვდა კარგი ამბავი — ანა ბებიას სის-
ხლის წნევა ასწეოდა და ღონემიხდილი
ესვენა ტახტზე.

სახვლიოდ გადაბმული დღესას-
წაული იყო მოსალოდნელი ოჯახში —
დილით დემონსტრაციებზე წასვლა, სა-
ღამოს სტუმრიანობა, სიმღერები, აქე-
თურ-იქითური და, უეცრად კი აირია
მონასტერი!

დღეა და მამა უთენია გააძრუნენ აღ-
ლუმზე!.. — ძილ-ღვიძილში მყოფ ირი-
ნეს კი ასე წასჩურჩულეს: დისახლისი
ფლეს შენა ხარ, ვინძლო, ჩვენს მოსვ-
ლამდე ანა ბებია არაფერზე შეაწუხო.

რა გაეწყობოდა!

ადგა ბავშვი ლოგინიდან (ან რალა
დააძინებდა), ხელ-პირი დაიბანა, ცხელ
ჩაიდანს ტილო გადააფარა და, სანამ
ანა ბებია გაიღვიძებდა, ფანჯრის რაფა-
ზე შესკუბდა.

ავდრიანი დილა თენდებოდა. ქუჩაში
დოლბანდით ეკიდა წვიმა. შორიდან
ურთდ ისმოდა მოტორებისა და რეპრო-
დუქტორების გრიალი. დროდადრო ნა-
პერწყალივით გაჰყენწლავდა პიონერუ-
ლი საყვირო...

ირინეს ცრემლი მოერიდა: სახეიმოდ
გამოწყობილი, ყვავილებითა და ბაი-
რალეებით, მთელი სკოლა ჩაუვლიდა
ტრიბუნებს...

აქ კი იჯექ და უყურეუტე ავადმ-
ყოფს!..

არა, ღვთის წინაშე, ანა ბებია ძალიან
უყვარდა, ეცოდებოდა კიდევ, მაგრამ
თქმა არ უნდოდა, ყველაზე საცოდავი
მთელ ოჯახში თავად ირინე იყო... და
ხმამალა რომ არ მოერთო ღრიალი,
ტახტზე გადაინაცვლა; დაგორდა და სა-
ხე ბალიშში წაყო. გაახსენდა ფრანგუ-
ლში მიღებული ორიანიც, წარმოიდგინა
როგორ გაიცხვირებოდნენ ყველანი —
ჯერ ბებია, მერე დედა, შემდეგ ამათ
მამაც აუბამდა მხარს და, ის იყო ყელ-
ში გაჩრილი წივილი ამოხეთქვას უპი-
რებდა, რომ უხმაუროდ გაიღო კარი და
ოთახში ანა ბებია შემობრძანდა.

ანა ბებია, როგორც მუდამ, უკვე და-
ვარცხნილი და პირგაყეთებული იყო.
ოდნავ ფერმიხდილი, მაგრამ მოღიმა-
რი და კოხტა.

— საყვარელო! — დაიწვილა ირინემ,
ტახტიდან წამოხტა და მოჭიდავესავით
შეუვარდა წელში მოხუცს.

— გეთყვით! — გაიოცა ანა ბე-
ბიამ.

— დილა... დილა... დილა მშვიდობი-
სა, ბები! — ირინე გოჭივით ხრუტუ-
ნებდა და ცრემლებს ყლაპავდა.

მერე გაიქცა, საიდანაც თავივლი
მოარბენინა (გუშინ სკოლაში დაური-
გეს ბავშვებს სადემონსტრაციოდ), პი-
ონერულად გამოეჭიმა ბებიას და რი-
ხიანად უპატაკა:

— მომილოცავს, ანა ბებია, ოქტომბ-
რის რევოლუციის 50 წლისთავი!

ანა ბებიამ თავაზით ჩამოართვა ყვავი-
ლები შვილიშვილს, ერთი, წითელზე
წითელი, ბაბუას სურათს მიაკრა, კედ-

ელზე რომ ეკიდა და ხატზე მლოცვე-
ლივით გაირინდა მის წინაშე. ირინეც
გაისუსა.

ერთხანს იყოვნეს ბებია-შვილიშვილ-
მა, მერე ირინემ ჩურჩულთი შეაპარა:

— ვისაუზმოთ, ბებიო?

— ჰო, შვილო, — ამოიოხრა ანა ბე-
ბიამ და ჩაიდანს „ფოფოლია“ ახადა...

...მადიანად კი ხერებდა რძიან ჩაის
ირინე, მაგრამ ის ფიქრი მაინც უჩუჩ-
ხუნებდა — გავტყდეთ თუ არა ბე-
ბიას, ორიანი რომ მივიღეო ფრანგულ-
ში? ბოლოს, ჩაის მორჩა თუ არა, იმე-
დიანად დაასვენა, რომ დღეს სწორედ
ის ხელსაყრელი დღეა, როცა „თქმა
სჯობს არა თქმასა“ — და ვითომც აქ
არაფერიო, ჩაილაპარაკა:

— ნეტა როგორ სწავლობენ ამ ოხერ
ფრანგულს?

— რაო? — ანა ბებიამ თავი აიღო.

— ვრანგულს როგორ სწავლობენ-
მეთქი.

ანა ბებიამ პაპიროსი ამოიღო კოლო-
ფიდან, მოსრისა და პირში გაიჭყო. ირ-
ინემ ელვასავით მიაგება ანთებული წუ-
მწუშა.

— ისევ ბატიფეხურად მივლანბნე? —
მკაცრად იკითხა ანა ბებიამ.

სიჩუმე ჩამოწყდა, წვიმის კაცუნე-ლა
ისმოდა ფანჯრის გარე თუნუქზე.

ირინემ ალუწილი ლოყები გაბერა,
შავ-შავი წამწამები აახამხამა და თავი
დააკანტურა, თან ვერაფრით ვერ გად-
აუწყვდია, ავტირდეთ თუ არაო.

ბებიამ გააბოლა და სკამის საზურ-
გეზე გადაუსვენა:

— მაშ, გაინტერესებს, განა, როგორ
სწავლობენ ფრანგულს?

ირინემ ისე დააქნია თავი, ვერ გაი-
გებდით, ჰოს ნიშნავდა თუ არას.

— ავანგალა-განგალა! — ანა ბებიამ
ისევ მოქაჩა პაპიროსი, ახლა ნესტოები-
დან გამოაბოლა და გაჯავრებულმა გა-
ნაგრძო: — როცა შენი ხნისა ვიყავი,
დღეაჩემმა აიხრა, გინდა თუ არა, ფრა-
ნგული უნდა ისწავლოო. ფრანგულის

მასწავლებლები ყოველ ფეხის ნაბიჯზე
იყო. თან, თითქოს ყველანი ერთხალს
ნიდან ამოეწყით: ჭრელ-ჭრულა, ყვავი-
ლებით გაწყობილი, უშველებელი
ბლონდინი შლაპები ეხურათ, არშია-
შემოვლებული ყარმანდული კაბები
ეცვათ, მაღალყელიანი დილიკილებია-
ნი მეშის ფეხსაცმელსა და გრძელ უთი-
თებო ხელთათმანებს ატარებდნენ...

ირინემ წამში წარმოიდგინა თავისი
ფრანგულის მასწავლებელი, მადმუა-
ზელ ციციწო ასე საოცრად გამოწყო-
ბილი და გულიანად გადიკისკისა (სინა-
მდეილემი, მადმუაზელ ციციწოს წითუ-
რა თმაზე მწვანე კარტუზი ედო, ნეი-
ლონის კოხტა ქურჭი და პრილა წითე-
ლი ჩექმები ეცვა).

— შენ გეცინება, — გაეღიმა ბები-
საც, — იმ ქალბატონებს კი, თავის
დროზე, იცოცხლე, ცხოვრება ჰქონ-
დათ — არც ქვე აკლდათ, არც კაკა-
ლი! — ბებიამ კიდევ გააბოლა და ბო-
ლსავე ამოაყოლა... — ზოგი კნენია
იყო, ზოგი ბარონესა და ზოგიც „კავა-
ლერსტვენნი დამა“.

— ეგ რაღა, ბებიო?

— „კავალერსტვენნი დამა?“ ჩვენე-
ბურად ორდენოსანი გამოდის.

— მაშ, შენც „კავალერსტვენნი დამა“
ხარ?

— მაშა! — ჩაიცინა ბებიამ, — მაგ-
რამ მე ჩემი ორდენი, შვილო, შრომით
დავიმსახურე, იმათ კი... ერთი სიტყ-
ვით, იმ ორდენებსაც და მათ პატრო-
ნებსაც პეწი ჰქონდა წამხდარი! — ბე-
ბიამ წელანდელზე უფრო ღრმად დაა-
ბრტყა ნაფაზი — თქტომბრის რევო-
ლუცია მეშვიდე წელიწადში გადადიო-
და, ის ბედოვლათები კი იმედს ვერ
ელეოდნენ, ცხარე დედლებივით კაჟან-
ბდნენ: მოვა ნეტარი დრო, ისევ გადა-
ბრუნდება ქვეყანაო.

— როგორ თუ გადაბრუნდებაო?!

— როცა თავთავის მამულ-დედულ-
ში იფარფაშებდნენ, რაღა! — ბებიამ
ხმა დაიწვია, პირი სასაცილოდ მო-
პრუწა და ეტყობა, ვილაცას გამოაჯავ-
რა — „ღმერთო, ნუ გაგვწირავ, ბოლ-

შევიკების ხელში ნუ ამოგვხდის სულ-სო“, მანამდე კი ალაოზე ისხდნენ და თავს იმით ირჩენდნენ, რომ ფრანგულსა და ფორტეპიანოს ასწავლიდნენ მშრომელთა ბავშვებს.

— შენც „კავალერისტენი დამა“ გასწავლიდა, ანა ბებია?

— მაშა! — ბებია ჩაის ჭურჭლის რეცხვას შეუდგა.

— რა საინტერესოა!

ირინემ ტაშიც კი შემოჰკრა და სკამიდან ტახტზე გადასკუბდა.

— რეკოლუციამდე ჩვენს ქუჩაზე, — ჰყვებოდა ანა ბებია — ერთი ვეებერთელა სახლი იმ დედაბერს, ჩვენს „მადამას“ ეკუთვნოდა. იმ ხანებში, ცხადია, უკვე ჩამორთმეული და ათასი ჯურის მაცხოვრებლებით გამოტენილი. სახლს ძველი დროიდან ღერბის მონატეხილა ჰქონდა ზერჩენილი და საფრთხობელა წარწერა ალაყაფზე — „უცხო პირთათვის შესვლა აღკრძალულია“. — ბებია მჩაახველა, და ხმა ჩაიწმინდა, — დღესავით მახსოვს, შუშაბანდებითა და ისე — აივნებით შემოგარული დიდი ეზო, ფარღალა ფანჯრები, ფალას-ფულასით, ათასგვარად გადატხრულ-გაღმობიარული კუთხეები. წარმოიდგინე, ამ კუთხეებსა და ფარღულებში უფრო ცხოვრობდნენ, ვიდრე თავად ოთახებში — სვამდნენ, სჭამდნენ, ბანაობდნენ, ჭეიფობდნენ, კინკლაობდნენ და, ასე გასინჯე, ჭორწინდებოდნენ კიდეც! რა უნდა მომხდარიყო ჩვენს ეზოში, რა უნდა თქმულიყო, რომ იმ წუთს მთელ უბანს არ შეეტყო.

ბებია დასტად ალაგა დარეცხილი ჭურჭელი, კარადაში შედგა, შვილიშვილს მიუჯდა ტახტზე და საიდუმლოდ დაუწვია ხმას:

— აბა, ყური დამიგდე, მთელ იმ სახლში, მუდამ და საგულდაგულოდ, ორად ორი ფანჯარა იყო მიხურული. მტერიან მინებს იქით, გამოხუნებულ ყვითელ გაზეთებისა და დამტვერილი დარბაზების მეტს ვერაფერს დაინახავდი. მე და ჩემ ტოლებს ერთი სურვილი

გვაწვალებდა — გავვეგო, რა ან ვინ იმ-ალეობდა იმ გამოყრუებულ ოთახში.

ქუჩის მხრიდან იმ ბინას მარმარით გაწყობილი მდიდრული სადარბაზო ჰქონდა. ჰოდა, ჩვენც, იმ გრილ კიბეებზე ვთამაშობდით...

— რას თამაშობდით?

— რა ვიცი, ეს ბალბალუკაო, ეს ის-ნა-მისნაო, იპ, რალა მახსოვს!

— ზარობანა? — წამოსცდა ირინეს და პირი იბრუნა.

— ზარების რეკვა, თქვენი არ იყო, ჩვენი ხელობაც იყო, მაგრამ იმ ბინაში ტყუილად... შენც არ მომიკვლე! ძე-კაციელი არავინ გამოხედავდა! ერთი კი იყო — თუ ძალიან ავეყაანდებოდი, მუხის მძიმე კარზე ფოსტის რკინა აიწეოდა და კარს იქიდან, ბალანაშლილი გვზვერავდა და გვზვერავდა ვილაც.

თამაში წუთები ჩაკვდებოდა ხოლმე და ისევ ვიძურწებოდი ქუჩაში. გვეშინოდა და შიშით რას ვრმახავდით, ვითომც იმ კარსუკან ვილაც კაციჭამები ცხოვრობენ და ბავშვებს ჭლანმანაინად სანსლავენ, რომ გასაღები დაკარგეს, თორემ...

— სულელები იყავით?

— ჰა და ჰა! უფრო კი მიამიტები. დავიშლებოდი შიშნაჭამნი და მეორე დღეს იგივე მეორდებოდა. რაც უფრო გვეშინოდა, მით უფრო გვიზიდავდა საიდუმლოებით მოცული ის კარიბჭე. — ბებია კი დიდე უფრო დაუწვია ხმას და თითქმის ჩურჩულზე გადავიდა, — ერთხელაც შევიტყე, რომ იმ ბინაში კაციჭამები კი არა, ვინმე ბარონესა ცხოვრობდა, თავისი ვაჟიშვილით, გვარად უნგერ-შტენბერგ ფრაიჰერ ფონ პიურკელი.

— ვაიმე, რამსიგრძე გვარია!

— ყავილი კი ჰქონდა გასული ბარონესას, რადგან ყოფილი იყო, მაგრამ ამით რა, ნაკლებ საინტერესო იყო თუ?

— პირიქით. მერე, მერე, ბები?

— მოიცა, შვილო. — ბებია ჩაფიქრ-

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ის გაუზინ მოხდა

და და შუბლი მოისრისა, — ჰო, ერთხელ, სადილად რომ ვისხედით, დედაჩემი მამაჩემს უსაყვედურებდა: „რა მოხდა, ვასო, ის ახლა ერთი უმწეო და მშვიერი დედაბერია“.

„ძალიან კარგი, რომ უმწეოა, და არც ის არის ურიგო, რომ მშვიერია!“ უსიამოვნოდ შეჰყვირა მამაჩემმა.

გაოცებისაგან კოვზი წვნიანში ჩამივარდა. „როცა უფროსები ლაპარაკობენ. — დამიტატანა დედაჩემმა, თუმცა მე ჩემთვის ვიყავი და ხმას არ ვიღებდი. მერე ისევ მამაჩემს მიუბრუნდა: ვასო, აქ ბავშვია...“

„არც ბავშვისთვისაა ურიგო, გაერკვეს ზოგ რამეში, ჯიუტობდა მამა.“

„ბავშვმა უნდა ისწავლოს!“ არ უთმობდა დედა.

მამამ მხრები აიჩეჩა:

„ვერ გამოგია, რა უნდა ისწავლოს ბავშვმა იმ გამოყეყეხებული დედაბრის, ან მისი ქარიბერტყია შვილისაგან!“

„ფრანგული!“ — შესძახა დედამ და ფეხიც კი დააბაჟუნა.

„აი თურმე რა!“ — გავიფიქრე და დედაჩემს შეთქმულებით გავხედე, იმან კი მტაცა ხელი, აივანზე გამიყვანა და მიბრძანა, ეზოში გამესივრნა, მე, ცხადია, აივანზე დავრჩი და ფანჯარასთან უფრო ახლო მივჩოჩდი — ერთი სული მქონდა გამეგო, ვინ იყვნენ „გამოყეყეხებული დედაბერი“ და მისი „ქარიბერტყია ვაჟი“.

მამა ოთახში წინ და უკან დადიოდა, ხმას თანდათან უწევდა, ხელებს კი ისევ აქნევდა, თითქმის თივის ბუღუღებს შლისო:

„დიდებულია, ფრანგულს გადაბეხრეკებული ბარონესა უნგერნ შტენბერგი შეასწავლის, მაღალი წრის მანერებს მისი წვერცამეტა ვაჟიშვილი, უსაქმურობას, ნუ გეშინია, თავად შეეჩვევა და იფ, რაღა გვიჭირს!“ ამ სიტყვებზე მამაჩემი დაჯდა, პაპიროსს მოუკიდა, გაზეთი გაშალა, რაც ყოველთვის იმას ნიშნავდა, რომ საკითხი ამოწურული იყო.

მე ტუჩზე ვიკბინე, ასე უცებ იმდენი ჯერ არასოდეს გამცრუებია, დედაჩემი მქონდა, როცა რამეს ვნატრობდი, გულში ვჭურჩულებოდი ხოლმე: „გამიშვიო რა, ამისრულეთ რა!“ და, წარმოიდგინე, თითქმის ყოველთვის ამხდენია, აქ კი — ფლუსტი!

— ფლუსტი რა არის?

— ფლუსტი? არაფერი, სიცარიელე, მაგრამ, ყური მიგდეს; შველა სწორედ იქიდან მოვიდა, საიდანაც სულ არ ველოდი.

ჩვენს ეზოში ერთი ახალგაზრდა, გრიშა ზიბზიბაძე ცხოვრობდა. აი, სწორედ ის გრიშა რომ არა, ვინ იცის, რით და როდის დამთავრდებოდა ჩემი მშობლების დაუსრულებელი დავა: ფრანგული თუ ჭრა-კერვა, ფრანგული თუ მუსიკა? გრიშა წყნარი, ჩუმი და ყველაზე თვინიერი კაცი იყო ჩვენს მეზობლებში. სახლში თითქმის არ ცხოვრობდა, მილიციაში მსახურობდა და იქ ათენ-აღამებდა. მეზობლების აყალ-მყალში სულ არ ერეოდა; ზოგს სწყინდა კიდეც — ეი, რა მილიციონერიაო!

როცა კი გამოჩნდებოდა, ღიმილით გვიქნევდა ხელს ჩვენ, ბავშვებს და არ მახსოვს როდისმე გავგწყრომოდა, თუმცა მისი ფანჯრის წინ დილიდან საღამომდე არ წყდებოდა ასკინკილაობა.

— ის გრიშა დიდი იყო?

— ახლანდელ პირობაზე ბიჭად ჩაითვლებოდა, მაშინ კი კაცი იყო, ვაჟ-კაცი, — ბებიამ თითი ასწია, — ოცდაერთში, როცა მენშევიკებს აბრაგანი უყვეს, გრიშა წითელ არმიას შემოჰყვა თბილისში, როგორც წითელი მებრძოლი. ომის შემდეგ კი ქალაქში დარჩა და თანდათან შეეგუა მშვიდობიან ცხოვრებას.

სამხედროდან გრიშას ჭრაჭკრუჭიანი ლედეები, წკრილა ვერცხლის დეზები და წითელვარსკვლავიანი წოწოლა ქუდი შემორჩა.

იმ ქუდის დანახვაზე, კნენიუა-მკითხავს ელეთ-მელეთი მოსდიოდა, „კო-

მისარი მოაბოტებს, ბატონებო!“ — სი-
სინებდა უსახელოსავით და ქვანასრო-
ლი ბატონით მიფლატუნებდა სამხარეუ-
ლოსაკენ.

საერთოდ, გრიშას პიროვნება დიდ
შეხლა-შემოხლას იწვევდა მეზობლებ-
ში, ზოგი აქებდა და ამალმებდა, ზოგი
კი მიწაში მარხავდა, — გულგრილი არ-
ავენ იყო.

ყველაზე მეტად ძია გრიშა ჩვენ
გვაინტერესებდა, ბავშვებს, როცა სამ-
სახურში იყო, ვიკუთრებოდი მის ფან-
ჯარაში და კატის კნუტებივით შევცი-
ცინებდით კედელზე დაკიდებულ წითე-
ლბაბთიან ხმალსა და ხისბულიან უშვე-
ლებელ მაუზერს. ჰოდა, ერთ საღამოს,
როცა მამაჩემი სახეზე გაზეთწაფარებუ-
ლი ტახტზე ისვენებდა, მე კი ჩემ თო-
ჯინას ვეტყუბუკებოდი, დედაჩემმა
მოულოდნელად შენიშნა: „სხვის ფან-
ჯარაში ჭყეტელობა სირცხვილია!“

მე ელდა მეცა და მამაჩემს გადავხე-
დე.

ჩვეულებრივ, როცა დედაჩემი მსაყ-
ვედურობდა, მამაჩემს არ აგონებდა,
იცოდა, ჯაჯლანა კაცი იყო და ნოტა-
ციებს ბოლო არ ექნებოდა, აქ კი, და-
ხეთ, რა ქამანდი მესროლა!

„რაო, რაო, რაო?“ — წამოსწია თა-
ვი მამაჩემმა.

გავბრაზდი, როგორ თუ დედაჩემმა
გამთქვა-მეთქი და წამოვრომე: „ჰო,
ლიახ, იქ ხმალი და მაუზერია!“

„არ ვიცი, არ ვიცი... მაინც სირცხვი-
ლია“, — არ იშლიდა დედა.

„წიგნებიც არის“...

„წიგნები?“ — დაინტერესდა დედა.

მამაჩემმა დაამთქნარა, გაზეთი ისევ
გადაიფარა და გაზეთქვეშიდან მიბრ-
ძანა:

„მეორედ აღარ გაბედო, თორემ ხომ
იცი!“

დედა წამოდგა, თვალი ჩამიკრა და
მამას მიუჯდა ტახტზე:

„გესმის, ვასო, მაუზერი და წიგ-
ნები! გადმოგეყვანა როდისმე ის კო-
მისარი ჩვენთან, მეზობელია, ასე რო-
გორ იქნება!“

„გადმოგეყვანაო? — მამა ტახტზე
წამოჯდა: — კი მაგრამ ჩვენ ხომ თით-
ქმის არ ვიცნობთ ერთმანეთს...“

„ჰოდა, გავიცნობთ! — შეაპარა დე-
დამ ღელუნა ხმით, — კარგი ყმაწვილი
ჩანს, ჰა, ვასო?“

„შესაძლოა“, — თქვა მამამ მთქნარე-
ბით.

„იცი რა, ვასო? — აღარ მოეშვა
დედა, — ლამის გავსულელდე და მეც
შევიჭყიტო; წარმოგიდგენია, ხმალი,
მაუზერი და წიგნები?“

„რომანტიკაა, ხომ? — მამა დაიღრიჯა,
ხელები თავქვეშ ამოიღო, იცოდა, ძილს
აღარ აცლიდნენ, და დამცინავად ჩაი-
ლაპარაკა — ჰო, რა ცნობისმოყვარე
ხართ ქალები, თქვენი ჯილაგი კი გაწ-
ყდეს!“

„შენ კი, სამწუხაროდ, სულაც არა
ხარ ცნობისმოყვარე“, — დედა წამო-
დგა და ისევ თვალი მიყო.

„არ მიყვარს აკიდება, ქალო! —
აჯაჯლანდა მამა, — ის ზიბზიბაძე საქ-
მის კაცია, ვფიქრობ, ზოგიერთი მაცა-
ცერა მეზობლებისთვის არ სცხელა“.

მე წიგნი გადავშალე და ვითომ კვი-
თხულობ-მეთქი, ავჩურჩულდი: „მოვი-
დეს რა, მოვიდეს რა!“ — და, ისე შენ
აგიხდა ყველაფერი, როგორადაც მამამ
მე გამიმართლა! გრიგოლ ზიბზიბაძე
მართლაც მოვიდა ჩვენთან!

— რამდენი წლის იყო ის გრიშა, ბე-
ბია?

— ოცდაორის ან ოცდასამის, მეტის
არ იქნებოდა, — ანა ბებიამ ახალ პა-
პიროსს მოუკიდა და ჩაფიქრდა. ეტყო-
ბა, ბევრის თქმა სურდა, მაგრამ რით
დაეწყო არ იცოდა. ბოლოს, უცერად
გაიღიმა, თითქოს ვილაც დაინახაო და
განავრძო: — მეორე დღეს, სადილს
უქან, როცა ის იყო სუფრის ალაგებს
მოვრჩით, კიბეზე დეზების წკრაილი
გისმის!.. დედა აივანზე გადადგა და იქი-
დანვე დაიძახა:

„ჩვენთან მოდის, ღმერთმანი. ვასო,
პიჯაკი!“

ოთარ ანდრონიკაშვილი

ეს გუშინ მოხდა

მამაჩემმა გაზეთი გადადო, მეც ავწ-
რიალდი, მილაგ-მოლაგება — დავიწყე,
დღეა წამით შემოვარდა ოთახში, წინ-
საფარი მოიხსნა, თმა შეისწორა და ისევ
აივანზე გავიდა.

გრიმა, ამასობაში, ნაცვლად კარისა-
ლია ფანჯარას მოადგა და იქიდან შემო-
სძახა მამაჩემს:

„სალამი, პატივცემულო! თქვენზე მი-
თხრეს, ვეჭილიაო“.

„ღიას!..“

„გამოდის — გიმნაზიაში გისწავ-
ლიათ?“

„დავუშვათ...“

„გამოცანები თუ გამოგიყვანიათ?“

„გამოცანები?!“

„ღიას, მათემატიკური“.

აქ ერთი უცნაურობა მოხდა. კომისა-
რმა გრიგოლ ზიბზიბაძემ ტყუპად აიკრა
ფეხები, ფანჯრის რაფას გადაეწო და,
მეორე წამს, მისმა ღეხებმა ოთახში
გაიწქრიალა.

მე ტაში შემოვკარი და ხტუნაობა და-
ვიწყე.

„ნინო, შემოდი, გეთაყვა, და კარი მი-
ხურე“, — დაიძახა ოდნავ გონიხილილ-
მა მამამ, — სტუმარი უკვე შემობრძან-
და ოჯახში, — შემდეგ ხანგასმული თა-
ვაზიანობით ისევ გრიშას მიმართა: —
დაბრძანდით, რით შემიძლია გემსახუ-
როთ, პატივცემულო კომისარო?“

გრიშამ ჩაახველა, შარვლის ჯიბიდან
ორად გაკეცილი წიგნი მალხერივით იძ-
რო და მამას გაუწოდა.

„გამოცანა არ გამოდის, პატივცემუ-
ლო!“

„შაოზნიკოვი და ვალცევი! — წამო-
იძახა მამაჩემმა და ისე მოეფერა წიგნს,
ისე ჩაღნა, თითქოს დაკარგული საუნჯე
იპოვაო, — როგორ არა! მაშ, სწავ-
ლობთ, განა?“

„ესწავლობთ, პატივცემულო“, — ამო-
იხენეშა გრიშამ.

„კარგია! აბა, ვნახოთ ერთი, რა „გა-
მოცანაა“. — და ორივენი მაგიდას მი-
უსხდნენ.

„მოწაფე ყოფილა, ჩემსაკით“, — იმ-
ედგატრუებულმა წაგზურჩულე დედას.

„არა, შვილო, ეგ სხვა მოწაფეა, ჩუ-
რჩულითვე მიბასუხა დედა, ცხელი პური მომირბენინე...“

როცა სათონედან დავბრუნდი, მამა-
ჩემი გრიშას უხსნიდა: „აი, სად ყო-
ფილა დაფლული ძაღლის თავი, ყმაწვი-
ლო!“ მამამ წითელი ფანქრით გახზა ის-
ადგილი რვეულში.

გრიშამ თმა აიჩეხა, დაფიქრდა და
ისეთი რაღაც წაილულლულა, რაც ჩემს
ყურებს არ უნდა მისწვდომოდა.

„ასეთი გამოთქმები არ იყარგებს მამ..
ამხანაგო კომისარო, — თავი გადააქნია-
მამაჩემმა — განსაკუთრებით კი ბავშვე-
ბისა და ქალთა საზოგადოებაში!“

გრიშამ ერთი კი გადმოგვხედა მე და
დედაჩემს და წითლად გაიბადრა.

„უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა...“

„სად მუშაობთ?“ — ჰკითხა მამამ
ჩვეულებრივი კილოთი.

„მილიციაში, პატივცემულო“.

„ო, კრიმინალისტი ყოფილხართ, ალ-
ბათ მოწოდებაც გაქვთ?“

„სადაა მოწოდება, პატივცემულო,
მარა ჯავრი კი მაქვს — გაძევებები
მძულს!“

„ჰოდა, ეს უკვე მოწოდებაა!“ — გა-
იცინა დედა.

მას აქეთ, გრიგოლ ზიბზიბაძე ხშირი
სტუმარი გახდა ჩვენი. მამასა და გრიშას
მათემატიკური ამოცანები გამოჰყავდათ,
დავობდნენ ერთთავად. ხან კი საათო-
ბით თამაშობდნენ ქადრას და უთავბო-
ლოდ აბოლებდნენ პაპიროსს.

მე და დედაჩემი იქვე ვისხედით და
დიდი ინტერესით ვუსმენდით, ან ვუ-
ყურებდით მამაკაცების საქმიანობას.

ერთხელ დედაჩემმა მოკრძალებით
შეაპარა გრიშას:

„ძალიან კარგი ყმაწვილი ბრძანდე-
ბით, გრიშა-ჩემო, მაგრამ ნუ მიწ-
ყენთ და, იცოდეთ, ნამწევავებისა და ფე-
რფლის დაყრა იატაკზე როგორადც
არაა მიღებული...“

„კი ბატონო, ახლავე!“ — შეფუცხუნ-
და გრიშა, სასწრაფოდ აკრიბა ნამწევა-

გები და საფერფლეში ჩაყარა, ფერფლს კი სული შეუბერა და იქით-აქით მიფანტ-მოფანტა.

ხშირად, როცა გრიშა გუნებაზე იყო, თავდასასვალს გვიამბობდა... უპ, რას წიოდა ქარი მონაყოლში! იმ ქარზე უსწრაფესი რაშები დაქროდნენ ველ-მინდვრებში, მღეროდა ღორბოტოტო, მღეროდნენ ტყეები, ზუზუნებდნენ ყუმბარები, ჭიხინებდნენ რაშები და ხანძარი ფარავდა ზეცას, სისხლში სცურავდა ჭაბუკი ალამდარი, მაგრამ მანამდე არ ელეოდა ალამს, სანამ მისი მეგობარი ცხენდაცხენ არ აიტაცებდა დაცხრილულ წითელ ღარაიას და ისევ არ ააფრიალებდა ესკადრონის თავზე.

— არ ეშინოდით? — ჩურჩულით იკითხა დეტაცებულმა ირინემ და უფრო მაგრა შემოიჭდო მუხლებზე წვრილი მკლავები.

— მათ არაფრის აღარ ეშინოდით, რადგან ასწლობით დაგროვილი ბოღმა და ვარამი მიერეკებოდათ წინ — იქ კი, თავისუფლების მზე ამოდიოდა! — ანა ბებია ადგა და ოთახში გაიარ-გამოიარა, — მე უჩუმრად ვცლაპავდი აღტაცების ცრემლებს და ჩემს ბავშვურ სიზმრებში სულთმობრძავი მედროშე მეცხადებოდა... ერთი რამ მიკლავდა გულს — გრიშა არ მამჩნევდა, ან თუ მამჩნევდა ისე, რა — სასხვათაშორისოდ, ან სამასხროდ... ხან რიფსიმეს მეძახდა, ხან მე-ლანიას, არადა, ასეთი „ყურადღება“ ათასჯერ უფრო მამწარებდა, რადგან თუ ვინმე მიყვარდა უფროსებიდან, ცხადია, დედამამის გარდა, ეს გრიშა იყო... ვნატრობდი, ერთხელ მაინც გამომეღაპარაყოს-მეთქი, მხოლოდ მე და სხვას არავის. ის კი ჩამივლიდა, გამიღიმებდა და მომამახებდა: „რავაა საქმე, სათენიკაჲ?“

ერთხელ გრიშაც კი შეესწრო ჩემი შობილების დაუსრულებელ დავას: „ფრანგული, თუ სხვა რამ“.

„პარლევუ ფრანსე!“ — ყვიროდა მამაჩემი ბრაზმორევით, ხვრება ცივ ჩაის

და შუა თითს საფეთქელზე იკაუუნებდა. „თუ მოზრდილებს აღარ გვესმის, ბატონო, რა სისულელეა ჩვენს დროში ფრანგული, კკითხობ ბავშვს, ბავშვის ენით, ნათქვამია, ჭეშმარიტება ღალადებსო“, — მამა მომიმალვოვდა, ნიკაბი ამიწია და თვლებში ჩამაშტერდა, — „აბა, ბავშვო, რა გასურს გამოხვიდე — აღამიანი, თუ სალონის ფიტული?“

აბა, მე რა ვიცოდი სალონის ფიტული რა უნდა ყოფილიყო და გავინაბე, უფრო კი იმიტომ ჩავიგდე ენა, რომ გრიშას აზრი მინდოდა გამეგო. გრიშა კი სდუმდა და თავჩაღუნული წრიალებდა სკამზე, მამაჩემმა უიმედოდ ჩაიქინია ხელი, ვითომ ამას რა ეცოდინებოდა და კმაყოფილებით დაასკვნა:

„ხალხს პური შია, წერა-კითხვა სწყურია, სახლ-კარი უნდა, აქ კი „პარლევუ ფრანსე“ — სასაცილოა!“

„ბავშვი გაიზრდება, — ლამის ტიროდა დედა, — მოლიერს წაიკითხავს დედანში“.

„ეს ქალი გადამრევს! — ისევ იფეთქა მამამ, — ვის სჭირდება ჩვენს დროში მოლიერი, ვის? ილიასა და აკაკის აღარავინ კითხულობს!“

„ვინ არის ეგ მორიელი?“ — იკითხა გრიშამ.

მამამ დედას გადახედა, დედა აილენა და მობოდიშებულად უთხრა გრიშას:

„თქვენ, გრიშა, უმჯველად გაიცნობით მოლიერს... მშურს კიდეც... ოპ, რამდენი სიამოვნება მოგელით მოლიერისგან“.

„დიახ, დიახ, მოლი-ერი... მორიელი კი...“ — მამამ ხელთ დახატა ჰაერში მორიელი.

„მოლიერი იყოს, ბატონო! — თქვა გრიშამ მშვიდად და მაშინვე რაღაც ჩაინიშნა რვეულში, ასწია თავი, მამაჩემს ცივად ახედ-დახედა და სკამიდან წამოდგა: „პატივცემულ ვასილს არ სჯერა, რომ ხუთი წლის შემდეგ, საბჭოთა ქვეყანაში პურიც ბევრი იქნება და ბი-

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ის გაუჩინ მოხდა

ნაც. ზღაპრები კი შესახებ იმისა, რომ ხალხს მჭადის მეტი არაფერი სურს, გესმენია!“

„იი, ხედავ, ვასო!“ — წამოიძახა გახარებულმა ღედამ, წამოხტა და კარადიდან ღვინის დოჭი გამოდგა.

მამაჩემმა გულიანად გადიხარხარა და უღვაშები გადიგრიხა. „ინ ვინო ვერიტას!“ — სიმართლე ღვინოშია! ყოჩაღ, ჩემო ცოლო! აბა, პატივცემულო გრიგოლ, ჭეროვნად უნდა დავაფასოთ ჩემი მეუღლის ეს ბრძნული გადაწყვეტილება. ნუ გეშინიათ — გალაა, გალა!“

გრიშამ ისევ ჩაინიშნა თავის რვეულში რაღაც.

სუფრა გაიშალა, მაგიდას შემოვუსხედით.

„ვინ მოგახსენათ, პატივცემულო ვასილ, რომ რვეოლუცია ჩვენ ლუკმაპურისთვის მოგახდინეთ?“ — თქვა გრიშამ და ღვინით სავსე ჭიქას შუქზე გახედა.

„არა, ბატონო, ჩვენ ყველაფერი გვსურს, ყველაფერი გვაინტერესებს, ფრანგულიც, ილიაც, აკაკიც და ის თქვენი მოლიერიც, წელან გამცინეთ, მოლიერის მაგივრად მორიელი რომ ვთქვი, მაგრამ გაფრთხილებთ, ხუთი წლის შემდეგ ჩვენ თქვენზე მეტი გვეცოდინება...“

„როგორ გეკადრებათ, პატივცემულო გრიგოლ! — შეაწყვეტინა მამამ, — დაცინვა არც მიფიქრია. თქვენი ნიჭისა და ნებისყოფის პატრონს...“

„თავად ნუ იკადრებთ, პატივცემულო ვასილ! — ხელით შეაჩერა გრიშამ მამაჩემი, — ჩემ თავზე როდის მოგახსენეთ, მე ვინ ვაგდივარ? მე მათზე ვთქვი...“

„ბოლშევიკებზე?“ — წამოძვდა მე.

გრიშამ ჩემკენ მოიხედა და იმ საღამოს პირველად გამიღიმა, მე გამიღიმა!

„შესაძლოა, თქვენ მართალი ბრძანდებით, — წამოვითო მამა, — მაგრამ მე ჩემს მეუღლეს იმას კი არ ვედავები, სჭირდება თუ არა ახალ თაობას ფრანგული! ცხადია, სჭირდება, მაგრამ იცით კი, ვინ აირჩია ბავშვის მასწავლებლად? ვიღაც ყოფილი ბარონესა“.

„ბარონესამ კი უნდა იცოდეს ფრანგული!“ — თქვა გრიშამ, ღვინო გადაჰკრა და ცარიელ ჭიქას თითი გაუწყაპუნა.

„მეც რევოლუციას ეხება, რომ ბარონებმა იმუშაონ?“ — შეიოცა მამაჩემმა და იმანაც გადაჰკრა ღვინო.

„ეხება, პატივცემულო ვასილ“.

„გამოდის, რომ მათაც მოთხოვნილები მისეხდეთ...“

„აჰ, მათ მოთხოვნას რა აუვა, მაგრამ უნარის და მიხედვით, კი ბატონო!“

ისევ გამიცრუვდა იმედი, — მე რომ მეხებოდა, ის საუბარი უცებ მოთავდა და ღვინის სმას გაუთავებელი სჯაბასი მოჰყვა პოლიტიკაზე, მომავალზე, სამოქალაქო ომზე... თითქმის არაფერი მესმოდა, მაგრამ მაინც ვწონიდი, ვინ უფრო ჰქვიანია, გრიშა თუ მამაჩემი? მამაჩემი თუ ღედაჩემი? სად იყო პასუხი!

მაშინ ასე შევეტრიალებდი ხოლმე კითხვას — ვინ უფრო მიყვარს? აქ კი ყველაფერი ცხადი ხდებოდა — ღედაჩემი ყველას სჯობნიდა...

„აბა, დაემშვიდობე სტუმარს და ჩაკოტრიალდი ლოგინში“. — შემომთავაზა ღედამ.

„ღამე ნებისა, ძია გრიგოლ“.

„ღამე ნებისა, ბიძიკო“.

„მე ანა მქვია“.

გრიშამ გადაიხარხარა, დაბაზზე მიჩქმიტა და წამჩურჩულა: „თუ გაწყენინოს იმ ბარონესამ, ანიკო ჩემო, მითხარი და იმას მე მოველაპარაკები რუსულ-ფრანგულად“.

„ქარგი, ძია გრიშა“, — გავიღრბე მე და გული სისხარულით გადამიქანდა; როცა ლოგინში ჩავწექი, სახე ბალიშში ჩავრგე და რაც ძალი და ღონე მქონდა ვიკივლე: „ვაშა!“

ერთი კვირის შემდეგ მე და ღედაჩემი ბარონესას ვეწვიეთ, კარს იქიდან ღრიქინა ხმით გვეკითხებოდა ვიღაც — „რა გნებავთ? ვინ ხართ? ჩამოსულები ხართ თუ აქაურები?“

ისე გვაცვივებოდა, ისე გაგვაბეზრა, რომ დედაჩემმა შეუყვია კიდეც:

„გინახავთ ამისთანა! ახლავე უკან დავბრუნდებით!“

მე გული გადამიტრიალდა — ვაი, თუ ბარონესა და ბარონი ველარ ვნახო და საიდუმლო ჯავრად დამრჩეს-მეთქი, მაგრამ ამ დროს რაზეებისა და ბოქლომის გრილი ატყდა, კარი ჭრილით გაიღო და შშორისა და ნაფტალინის ნარევი სუნი ელდასავით მეცა ცხვირში, წედანდელმა ხმამ ისევ დაიწოიბინა „გთხოვთო“.

როცა სიბნელეს თვალი შევაჩვიე, მელოტი და ნიკადაგრძელებული კაცი დავინახე, დედაჩემს მაგრად ჩაგებდაუქე ქობაში და ორთავემ გაუბეღავად გადავღვით ფეხი ზღურბლზე.

მელოტი წინ მიგვიძღოდა ფოსტლების ფლავა-ფლუტით. ორი კარი გავიარეთ, მესამედან ოთახში შევედით.

ჯერ მომეჩვენა, რომ ოთახი ერთი ბეწო იყო, მაგრამ თანდათან გამოვარკვიე, რომ კარადებით, ზანდუკებით, კომოდებითა და სხვა ავეჯეულით გამოტენილ ოთახში კი არა, დარბაზში ვიდექით.

მზის ვიწრო სხივი მხოლოდ ერთი სარკმლიდან სცემდა და იმ სხივზე, ცალმხრივ განათებული, ფაიამოსხმული ჭორკუტანა მოხუცი ქალი იდგა, იისფერ, მიმკნარ სახეზე ძველებური, ბიუგელიანი პენსნე ულაპლაებდა.

„სალამო მშვიდობისა, არიადნა იპოლიტეს ასულო! — მიესალამო დედაჩემი მოხუცს. — აი, მოგვვარეთ ჩემი მემკვიდრე, როგორც შევთანხმდით.“

მოხუცმა ოდნავ დაიქნია თავი. ამხედ-ჩამხედა და ღიმილისმაგვარი რაღაც აღებეჭდა სახეზე. თან აჩიფრიფდა, მომიახლოვდა და შემოდგომის ფოთოლივით გამხმარი ხელი ლოყაზე მომიტათუნა:

„შესანიშნავი ბავშვია, შესანიშნავი“.

„გთხოვთ, მკაცრად მოეკიდოთ, — თქვა დედა ღიმილით, — ერთი შეხედ-

ვით ჩუმი და წყნარი ჩანს, მაგრამ, მერწმუნეთ, ეშმაკის ფეხია“.

მოხუცმა წარბები შეათამაშა და პენსნე მკერდზე ჩამოიგდო:

„ნუ გეფიქრებთ, მადამ; თუ ქალი ვარ, ამ პაწია ყვავილს სულ მალე მალალი წრის ქალიშვილად ვაქცევთ მე და ჩემი ვაჟი პარალდი“.

მელოტი კაცი, რომელმაც წელან კარი გაგვიღო და რომელიც ლანდივით-სადღაც გაიციცა, ისევე შეუშრნეველად ამოყურყუმალავდა ბინდბუნდში და მოხუცის გვერდით აიტუზა. ახალა შევნიშნე, რომ მელოტიც იყო და ქოსაც.

პარალდმა პალსტუხი გაისწორა, ქუსლები გააწკაპუნა და გაჭიმულმა დაგვიკრა თავი:

„აი, ეგ კი აღარ ვიცი, — მიუბრუნდა მოხუცს დედაჩემი, — მალალი წრეები, როგორღაც... დაბლა დაეშვა და ეს ზედმეტი ნატიფობა...“

„მადამ, — აყრიყრიკდა პარალდი, — თქვენი ნებართვით... ზედმეტი ნატიფობა? მერწმუნეთ, ნატიფობა მშვენიერი სქესისთვის ზედმეტი არასოდეს არ არის, მადამ!“

„ჩემი ვაჟი არ უნდა სცდებოდეს...“

და ჩემთვის ისევ სრულიად გაუგებარი საუბარი დაიწყეს.

დედაჩემი სულ რაღაც ფულებს ახსენებდა, მოხუცი კი რაღაც ჯვარს ჩიოდა, რომელსაც ის და მისი ერთადერთი ვაჟი მიათრევდნენ გოლგოთაზე.

„უნდა ვითმინოთ მანამ, ვითარცა ქეშმარიტმა ქრისტიანებმა!“ — ქოსამ ზე აღაპყრო გრძელი ხელები.

ვატყობდი, დედაჩემი ჯავრობდა. რამდენჯერმე ამოიღო ფული ჩანთიდან, ისევ ჩააბრუნა; ბოლოს მოთმინებად-კარგულმა იქვე, სავარძელზე დაყარა და ნაბიჯით უკან დაიხია. ბარონესამ და მისმა ვაჟმა ერთდროულად აიქნიეს ხელები და ფული სადღაც ჩაიყლაპა. ვი-

ოთარ ანდრონიკაშვილი

მს გუშინ მოხდა

ფიქრე, ფოკუსი გვიჩვენებს-მეთქი და გამეცინა.

„კეთილგონიერი ბავშვები არ იციანა,“ — მკვახედ მესროლა ბარონესამ.

„ვეცდები, ჩავაგონო ეს გარემოება, მაღამ“ — თქვა დედამ მშრალად.

„ოოო“ — გაშალა ხელები ბარონმა, ვითომ ბარონესა ხუმრობსო.

„ერთი თხოვნა მეც მაქვს თქვენთან, — პერი განიავეთ ხოლმე, თუნდაც გაკვეთილის წინ“, — დედამ ხელსახოცი მიიფარა ცხვირზე.

„რას ბრძანებთ, მაღამ!“ — ამოიკრინა ბარონესამ და ხელების საესავით ფანჯარას ეცა, მისი ფართო სახელურები ღამურას ფრთებივით ატყაპუნდა და, მომჩივანა, თითქოს მოხუცმა ოთახი შემოიფრინა და წამში ისევ ძველ ადგილზე დასკუბდა.

„ჩემს ფანჯრებთან დადიან!“

„დიახ, მაღამ, დადიან“, — კვერი დაუქრა შვილმა.

„რა მოხდა მერე?!“

„მაღამ, ეს ხომ ბრბოა!“

„გაგვიპარცვან!“

„დღისით — მზისით! მეცა და ჩემს ვაჟსაც უკიდურესი სიფრთხილე გვმართებს!“

„დიახ, მაღამ, სიფრთხილეს თავი არ სტკივია!“ — და ჰარალდმა უშნოდ ჩაიკიცინა.

დედაჩემმა მხრები აიჩეჩა, კიდეც უფრო დაიხია და თავი დაუქრა დედა-შვილს.

ბარონესა შელასლასდა კომოდეზისა და ზანდუკების ქართაში, რაღაც ამოიღო უჯრიდან და ისევ გამოლასლასდა:

„ჩემო ბავშვო, — მითხრა მან, — როცა მოხვალ და ზარს დარეკავ, ერთდროულად ეს ბარათი შემოაგდე კარქვეშ, მაშინ დანამდვილებით გვეცოდინება, რომ ეს შენა ხარ, — ბარონესამ მუყაოს ბარათი შემომაჩეჩა ხელში, — მაშინ და მხოლოდ მაშინ გაგიღებს კარს ძია ჰარალდი“.

● გაკვეთილებზე დღეგამოშვებით დავდიოდით.

კარს მხოლოდ მაშინ მიღებდნენ, როცა ღრიჭოში მორიგ საეზიტო ბარათს შეეცატურებდი.

„მადმუაზელ, გთხოვთ!“ — ქილიკობდა ჰარალდი და ქალა-რევერანსებს მიკეთებდა.

„დაბრძანდით, მადმუაზელ!“ — მიბრძანებდა ხოლმე ბარონესა.

გაკვეთილი ასე ტარდებოდა: მოხუცი ჯერ ქართულად ჩაიჩიფჩიფებდა რომელიმე წინადადებას, შემდეგ ფრანგულად, მე თუთიყუშით ვიმეორებდი ნათქვამს, მოსაწყენი და მომაბეზრებელი კი იყო, მაგრამ სამაგიეროდ „გრასირება“ ზრუნავდალე ავითვისე, ერთი რამ მახალისებდა კიდეც — „საუკეთესო მანერები და ტონი“, რასაც ბარონესა და ბარონი მინერგავდნენ.

„ისმინეთ, მადმუაზელ ანა, და გაიმეორეთ: „დღლით ავღებები, ხელპირს დავიბან, ვილოცებ და...“

„მაღამ, ჩვენთან არავინ ლოცულობს, არც დედა, არც მამა“.

„ო, კელ ჰორერ!“ — მიკარკლავდა თვალებს ბარონესა.

მე სიცილი მაჩრბოდა. მაგონდებოდა ძია გრიშას დარიგებები: „ბებრუცუნას არაფერში დაჰყევ, გარდა ფრანგული ენისაო“.

ჰარალდი მოჩვენებასავით აიხახებოდა ბარონესას სავარძელს უკან და ფრანგულად ჩაძახებოდა ყურში:

„ნუ ღელავთ, მამან, რასაც ახლა ისმენთ არაფერია, შედარებით იმასთან. რისი მოსმენაც ახლო მომავალშია მოსალოდნელი, — თან სევდიანად იღიმებოდა, ოხრავდა, თითებს იმტვრევდა და ისევ ისე უჩინარდებოდა საღდაც.“

ბარონესა კბილების კაპუნით დაჟინებით ჰგრებდა თავისას:

„ბავშვს, რომელიც ღმერთსა და ანგელოსებს არაფერს ავედრებს, ჯოჯოხეთი და გენა მოელის!“

„არაფერიც, — არ ეთმობდი მე, —

ღმერთი არ არის, არც ანგელოსები! მიკერს, მადამ, რომ დღემდე ამაზე თქვენ არაფერი გსმენიათ! მამაჩემი მუღბნება, თუ ვინმეს ღმერთი სწამს, უფიცობით მოსდისო!“

„მე რა გითხარით, მამან, მე რა გითხარით!“ — კაკანებდა სიბნელეში ჰარალდი...

...ერთხელ ათეისტურმა პროპაგანდამ ისე გამიტაცა, რომ ჩემი სიტყვები სიმღერით დავაბოლავე:

იუნკერსებრ ვიფრინე,
ჩუმჩაირა-ჩაირა,
ღმერთები დავიფრინე,
კუ-კუ!

„კეთილგონიერი ბავშვები ასეთ უხამს სიმღერებს არ მღერიან, — წვნიკწვნიკად დამიმარცვლა ბარონესამ, — თუმცა სხვას რას უნდა მოელოდეს ამ... ასე არ არის, ჰარალდ, შეილო ჩემო?“

„ოლონდაც, მამან, ოლონდაც!...“

...ბარონესამ შეამჩნია, რომ მე ლექსები მიყვარდა და ახლა სხვაფრივ შემომიარა — სიმღერების სწავლება დამიწყო. არა, ფრანგული სიმღერები მომწონდა კიდევ, მაგრამ ვაი რომ, აქაც ქრისტე და წმინდანები ერია!

„მამან, თქვენ ცეცხლს ეთამაშებით“, — ფრთხილობდა ჰარალდი.

„კეთარება მოითხოვს, შეილო ჩემო, და ჩვენც მზად უნდა ვიყოთ მსხვერპლისათვის!“

მოვიწყინე, გაკვეთილიდან გაკვეთილამდე ერთსა და იმავეს ვღებავდი. ჰარალდი ხვნეშოდა და ტელატატლუ-ცით იმტვრევდა ხელებს, ბარონესა კი უარესად ავობდა და ჩახრინწული ხმით წარმოსთქვამდა:

ო, კლერ დე ლა ლუნო.

მონ ამი პიერო,

დონ მუა ტალუმო

პურე კირი ამო.

— გაიმეორეთ, მამებო!

ვიმეორებდი — რა ძალა იყო!

შინ დაბრუნებული, იცოცხლე, ვიყრიდი ხოლმე ჯავრს, ხან ქარაქუცა ბარონს გამოვაჯავრებდი, ხან ყარყუმა ბარონესას. ყველა იცინოდა, მამაჩემიც

კი, თუმცა კვლავინდებურად არ ეპრიანებოდა მთელი ეს ფრანგული დავილარაბა.

საწყალი ღედაჩემი უეცრად მოწყვეტდა სიცოცხლს, ჩაფიქრდებოდა და ნალვლიანად ჩაილაპარაკებდა თავისთვის:

„არა, ბავშვს შესანიშნავი „პრონონსი“ აქვს.“

ეშმაკის ჯორზე გადამჯდარი მამაჩემი კი იმირზებოდა მაინც:

„პრონონსი! პრონონსი — დალაზეროს ეშმაკმა!“

„პრო-ნონ-სიც უეჭველად საჭირო რამეა, პატივცემულო!“ — ამბობდა გრიშა.

„ერთი რამ ცხადია, — ფულებს ნიავს არ ვატან!“ — ოხრავდა ღედაჩემი, კარგად მესმოდა, რომ ეს რწმენა, სარგებლიანად ფულის ხარჯვისა, ღედაჩემს არ უნდა შეეშოდა.

ვიციოდი, ჩემი ფრანგულისათვის ერთი დიდი ხნის ნანატრი დასთმო — ტანსაცმლის კარადა! წინანდებურად როდილა ოცნებობდა, როცა დანაზოგ მანეთებს ითვლიდა: „ესეც ერთი უჭრა, ესეც ერთი კარი“...

წავიდა, გაქრა ჩვენი კარადა! ბარონესას ჯუბა-კაბის შილიფა ყურთმაჯებში გადაინაცვლა. ახალი კარადა, ჩემს ბავშვურ ფიქრებში, რალაც მიულწმეველ ნატვრად იქცა. არადა, ბარონესას კარადების მთელი საწყობი ჰქონდა.

ეს არ მასვენებდა — როგორ? ერთს სულ არ ჰქონდეს და მეორეს კი ამდენი?

ერთხელ, მორიგი გაკვეთილისას, ველარ მოვითმინე და პირდაპირ ვახალე:

„ვინ მოგკათ ამდენი კარადა, მადამ?“

ბარონესა ნაკბენივით აწრიალდა სავარძელში და შემომიბღვრა:

„ყურადღებას ნუ დაფანტავთ, მამებო!“

„ეს ავეჯი წინაპართ ნაბოძებია“, —

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ეს ბუშინ მოხდა

გაისმა ბარონის ღრიკინა ხმა კარადებს იქიდან.

„შეგ რას ინახავთ?“

ამ კითხვაზე ბარონესა შეხტა და შემოტრიალდა.

„გესმის, ჰარალდ?“

ბარონმა კალისავით ისკუბა სიბნელიდან:

„მესმის, მამან, როგორ არ მესმის!“

ჰარალდი თვალეში ჩამაშტერდა და პირი დასიცხული ხელიკვით დაადო.

„რას ვინახავთ? როგორ ფიქრობთ, რას უნდა ვინახავდეთ?“

„არ ვიცი, მუსიე.“

„აბა, გამოიცანით.“

ჰარალდი სულ უფრო აბჩენდა პირს, სულ უფრო აჩენდა ყვითელ კბილებს, სულ უფრო იხრებოდა ჩემკენ.

შეშით მოვიბუზე, მაგრამ მაინც გააღმასებით ვფიქრობდი: „რა უნდა ჰქონდეთ, რა უნდა ჰქონდეთ-მეთქი!“

ბარონესა ჯერ ხველამ აიტანა, მერე ცხვირის ცემინებაში ჩაბყირდა.

„ჰოოო, ხედავთ, მამან, ვიცოდი, მაშეღ ანა ვერაფრით ვერ მიხვდებოდა, აი, თქვენმა ცხვირმაც დამიმოწმა.“

ჰარალდი გაიმართა წელში, ღოინჯი შეიღდა: „ამ კარადებში, ჩემო კეთილო, არაფერი არ არის, სრულიად არაფერი!“

„მაშ, ცარიელი კარადები რად გინდათ?“ — ვაცვივდებოდი მე.

„ოოო!“ — დაიკენეს ბარონესამ.

„მიეცით ვინმეს.“

„მიეცემთ, რასაკვირველია, მიეცემთ! — ყინჩაობდა ჰარალდი, — მაგრამ როგორ? აბა, შეხედეთ!“

ბარონი კოშკივით აწოწილ კარადას წაებოტინა, მიაწვა, დაიძალა და, ცხადია, ძვრაც ვერ უყო. ბრინჯაოს რგოლები, ბრინჯაოს ბაბრებს რომ ერჭოთ როჯებში, ოდნავდაც არ შეტოვდა, ჰარალდმა ჩიჩვირამოვარდნილი ცხენივით ამოიხენეშა და გამარჯვებულებით გადმომახედა.

„ახლა ხომ მიხვდით, ეს შეუძლებელია.“

საწყალს სახე ისე ჰქონდა შემეცოდა კიდეც.

„თქვენ, მგონი, ღონე არ გყოფნით, მუსიე, გნებავთ, მამას დავუძახებ?“

ამ სიტყვებზე წამოვხტი და კარისკენ გავიწიე, ჰარალდმა ხელი მტაცა და ძალით დამბარუნა სკამზე:

„ღმერთო, რა გონიერი არსებაა! აბა, სხვა ვინ მოისაზრებდა! არა, მამან?“

„ესენი? ნუ გეფიქრება, შევილო ჩემო, მოისაზრებენ!“

ბარონესა წამოდგა და მხარუჯულმა მესროლა: „გაკვეთილი დამთავრდა!“ წამოვხტი მეც, კნიქსენი გავუქეთე და წამში მარმარის სადარბაზოში გავვარდი, ჩემს უკან რაზები და კლიტეები აჩხაკუნდა... მიგხტუნაობდი სახლისკენ და ვფიქრობდი: „თუ ენანებათ, ეთქვათ რა... რამდენი აქვთ და მაინც ენანებათ?“ შინ მხოლოდ მამაჩემი იყო.

„მამი, ჩვენი წინაპრები სად არიან!“

„რომელი წინაპრები?“

„აი, ნივთებს რომ უტოვებენ თავიანთ მემკვიდრეებს?“

„ეგვით წინაპრები ჩვენ არ გვყოლია, შევილო.“

„რა სამწუხაროა!“

„რა არის სამწუხარო?!“

„არაფერი, მამი!“

ბარონ ჰარალდს მეზობლები „კალიას“ ეძახდნენ.

ალბათ იმიტომ, რომ გრძელი, მუხლებში გაღუნული ფეხები ჰქონდა, გაღმოკუსული ჰყეტია თვალები და პრილა დიდი თავი. ბევრს ახსოვდა, როგორ ცხოვრობდა რევოლუციამდე „წვერცამეტა“, როცა საკუთარი კარტით დაბრძანდებოდა, როცა ზამთარს მონტე-კარლოსა და ნიცაში ატარებდა, როცა უზომო ფულებს ხარჯავდა ქალებში.

იმ დროს სარფიან საქმროდ ითვლებოდა ბარონი უნგერნ-შტენბერგ ფრანკერ ფონ პიურკელი და ქალები, ცხადია, „გონს“ კარგავდნენ მისთვის და მისი „ბრწყინვალე“ ლექსებისათვის.

ლექსებში ჯავარიანი კულულების, ცისფერი თვალების, თეთრი მკერდებისა და შავი ვარდების კორიანტელი იდგა.

რევოლუციამ მამულებსა და ნავთობებთან ერთად, სატრფიალო პოეზიის იშტაც დაუკარგა ბარონს და აღმოჩნდა, რომ უნავთოდ და უმეწებოდ ცხოვრება ყოვლად შეუძლებელი იყო, მით უმეტეს, ლექსების თხზვა. ახალ წესს კი, როცა ყველამ უნდა იშრომოს, ბარონი ვერაფრით ვერ შეეჩვიოდა.

ერთილა დარჩენილა — ყოველ ცისმარე აიკიდებდა ძველებურ საკვოიას და მეზობლებს დაივილიდა.

მამაკაცებთან უმძრახად გახლდათ, ამიტომ სწორედ იმ დროს გამოჩნდებოდა სამზარეულოში, ან აივანზე, როცა იქ მხოლოდ დისასხლისები ტრიალებდნენ.

„თვალეზი სარკეა სულისა, მადამ, — ჭიკჭიკებდა ბარონი, — თქვენი თვალეზი მატყობინებენ, რომ გულზე რაღაც ნაღვლით გაწევთ, ხომ ასეა, მადამ?“

მხოლოდ ამის შემდეგ ჩამოვდებოდა სკამის ქიშზე, დაიდგამდა მუხლებზე განუყრელ საკვოიას და მზად იყო მოთმინებითა და უაღრესი თანაგრძნობით, საათობით ესმინა რომელიმე დისასხლისის „ნაღვლიანი ისტორია გული-სა“.

ისეთი სიტყვები და ლექსები ჰქონდა შერჩეული, მოხუცებსაც კი თავბრუს ახვევდა. მეხსიერებაში ათას წვრილმანს აგროვებდა, ერთი შეხედვით, თითქოს და უმნიშვნელოს, ვთქვათ: ვის რა სწეულება სჭირს, ვის რა ზნე, ვის რა საქმელი უყვარს, ვის რა უსიამოვნება აქვს ოჯახად...

კატებისა და ძაღლების სახელები ზეპირად იცოდა, თან წინასწარ ყოველივეზე თანახმა იყო. მთელი მისი უშნოდ აჩონჩხილი სხეული, სევდით სავსე თვალეზი, გრძელ-გრძელი თითებიც კი, ერთ უზომო თანაგრძნობასა და ერთგულებას გამოხატავდა.

ვნებით უმტკიცებდა ქალებს, რომ საერთოდ სუსტი სქესის წარმომადგე-

ნლები „უძირო სიღრმისა“ და „უზომოდ შეუცნობი“ არსებანი არიან, ამიტომ გარემოს არასრულყოფილებით იტანჯებიან, მაგრამ სულ მალე დადგება ჟამი აღზევებისა...

„ო, მე ღრმად მჯერა, მადამ, დადგება ჟამი შურისგებისაც.“ ამ სიტყვებში, ბარონი მხოლოდ მისთვის გასაგებ, იდეალურ აზრს აქსოვდა, და ბოლოს, ყოველთვის ასე ამთავრებდა:

„ბაწაწა სათხოვარი მაქვს, მადამ! სულ ერთი ციქქანა... გამომიყავით თქვენი მარაგიდან ერთი კარტოფილი, ერთი ხახვი და ერთი ნაჭერი პური, ამაში კი — ბარონი სუნამოს ბოთლს ამოიღებდა ჯიბიდან, — ამაში — ფატაგენი!“

და რადგანაც ბარონი თავისი უზადო თავაზიანობით სრულებითაც არ ჰგავდა ჩვეულებრივ მათხოვარს, დისასხლისები უხერხულობასაც კი გრძნობდნენ და, ცხადია, ძღვევდნენ ცოტ-ცოტას.

თანდათან ისე შეეჩვივნენ მის ვიზიტებს, რომ ღრეჭვას აღარც აცლიდნენ:

„კარტოფილი კალათშია, ჰარი, ნავთი — კუთხეში!“ დრომ ისიც კი მოიტანა დისასხლისები თავად ბარონს იგზავნიდნენ ხან პურზე, ხან ნავთზე, ხან შაქარზე, პატარა ბიჭივით.

„ხურდა დიეტოვით, ჰარი“, — სთავაზობდნენ მონარჩენ კაპიკებს.

ბარონი იქნებ ხვდებოდა კიდევ, რომ წესი, რომლითაც იგი საშოვარზე დადიოდა, მინცდამაინც არ ეკადრებოდა მის წოდებასა და გვარიშვილობას, მაგრამ სხვა რა გზა ჰქონდა...

როცა მე და ბარონესა მარჩენალ ანგელოსებზე ვგალობდით ტკბილად, პარალელურ ფანჯარასთან იჯდა და ჩამავალი მზის უკანასკნელ, მიღეულ სხივებზე ძველებურ ფოლიანტებს ფურცლავდა.

ოთარ ანდრონიკაშვილი
მს გუშინ მოხდა

ერთხელ გავბედე და ზურგსუკიანიდან ჩაეხედე: „ცხოვრება ლუი-ფილიპისი“ ამოვეციოთხე ფრანგულად.

„მუსიე პარალ, ვინ იყო ლუი-ფილიპე?“

„ღვთივდიდებული ფრანგთა უკანასკნელი მეფე, — თავუდებლივ მიპასუხა ბარონმა, — რევოლუციამ დიდებული სამსახური მიუჩინა ამ, ჰმ, მეფეს — გეოგრაფიისა და მათემატიკის მასწავლებლად განაწესა კოლეჯში!“

ბარონმა ჩაიხიზხიზთა და მრავალმნიშვნელოვნად გახედა ბარონესას.

„ისიც უნდა ითქვას, შვილო ჩემო, მასწავლებლობა გაცილებით ნაკლებდამამცირებელია, ვიდრე რძეზე და ნათესაზე წინწალი, ვიღაც ვიგინდარებისათვის.“

„უგუნური და სუსტი ნებისყოფის ლუი-ფილიპე ყაჩაღებს დაჰყვა! — იკივლა უეცრად ბარონმა, ფეხზე წამოიჭრა და ნაპოლეონის პოზაში გაიჭიმა, — მის ადგილას, ვარჩევდი, ჩემს ღირსებას, ჩემს სახელს, ჩემს წოდებას ჩირქი არ მოსცხებოდა!“

„არის მესამე გზაც, შვილო ჩემო!“ თქვა გესლიანად ბარონესამ.

„რომელი? რომელი? მიმიითითე!“ — უარესად აკივლდა ბარონი,

აღრაფერი მესმოდა, მაგრამ ვგრძნობდი, დედა-შვილის დავა სახუმარო არ უნდა ყოფილიყო...

სხვაფრივ იმ საცოდავების ცხოვრება თითქოსდა ზომიერ კალაპოტში მიედინებოდა, შრომობდნენ ბარონები! ერთი სკირდათ საოთირო — გრიგოლ ზიბზიბაძეს ვერ იტანდნენ. მის დანახვაზე ბარონესას მთელი დღით უმჯავდებოდა გუნება, ბარონი კი, როგორც თავად იტყოდა, „წონასწორობას კარგავდა“.

„მის ბრწყინვალეობას ჩვენი სალამი!“ — დასძახებდა ხოლმე შეხვედრისას გრიშა პარალდს.

პარალდი კედელს ეკვროდა, ქუდსა და საკვიაიუს მალსა სწევდა, ილიმებოდა და ლულულულებდა:

„რა ხუმარა ბრძანდებით, ზიბზიბოვ, ღმერთმანი!“ — შინ დაბრუნებული კი ცოფებს ყრიდა:

„დღეს ერთი ქუჩით დავდივართ, ვემზობლობთ, ასე ვთქვათ, მაგრამ ხვალ... ვინ იცის, რა მოხდება ხვალ, მამან?“

ბარონესას ავიწყდებოდა, რომ მეც იქ ვიყავი და გაავებით არიგებდა თავის ილაჯგაწყვეტილ შვილს:

„რამდენჯერ მითქვამს, ხვალ არა — ზეგ ყოველივე თავ-თავის ადგილს მონახავს: „თქვენ — თქვენსას, ზიბზიბოვი თავისას!“

უიმისოდაც მათხოვრობით გაბეზრებული ბარონი, ბრაზით მოაპირქვავებდა ხოლმე საკვიაიუს, ჩაამწყვრივებდა სამადლოდ გავითხულ სანოვავეს და ტრავიკული მსახიობივით ხარხარებდა:

„ხახვი და კიტრი, ჰა, ჰა! მუჟა ლობიო ჰა, ჰა, ჰა! კბილა ნიორი, კვნიტი მარილი, ფატაგენი! დიდებულია, მამან! ყოველივემ თავისი ადგილი მონახა!“

ამას წინათ იმ ქუჩას ვესტუმრე, სადაც ჩემი ბავშვობა გავატარე, გატკეცილ ასფალტს კოპწია პარმალები გადმოჰყურებს; საამოდ შრიალბენ თმაშეკრეპილი ვერხვები...

მომავგონდა ატალახებული ტროტუარები, ბუზებშესული სანაგვეები, შმორიანი სარდაფები, აფურებზე შედგმული სარეცხის ქვაბები, ნავთქურები, პრიმუსები, და გავიფიქრე — რა საამოამეთქი ცხოვრება დღეს, როცა ის ყაყი და სივიწროვე ჰირმა წაიღო!

მოდო და ნუ გაიხარებ, როცა უყურებ იმ არემარეს, სადაც შენი ბავშვობის ლურჯი სოზმრები გინახავს.

— ის გრიშა? — იკითხა ირინემ.

— ის გრიშა ორმოცდარეში სწორედ იმ ჩვენი სახლიდან წავიდა ომში. ახლა აღარც ის სახლია, აღარც გრიშა... ნასახლარზე ბალი გაუშენებიათ, ჭრელი ყვავილები დაურგავთ, ჭრელი მერხები დაუდგამთ...

ანა ბებია ამოიოხრა და ჩამქრალ

პაპიროსს ხელახლა წაუკიდა აკანკალე-
ბული ხელით.

— დაიღუპა? — ჩურჩულით იკითხა
ირინემ.

— დაიკარგა, უგზო-უკვლოდ, მის
ცოლს ქალადლი მოუვიდა: „ბატალიო-
ნის მეთაური ესა და ეს, — ბებიამ
ისევ ამოიოხრა, — დაიკარგაო... ის
გრიშა დაიკარგა, რომელიც ჯერ კიდევ
მაშინ ოცნებობდა, როცა თითქმის ორ-
ვის სჯეროდა, რომ სარდაფებში აღარ
იკბოვრებენ, რომ ეზოებში ნარეცხი
წყლის ნიაღვრები აღარ იდენენ!.. სამა-
გიეროდ, ბაღნარებში, წითელ მიწაზე
თეთრი ბავშვები ითამაშებენ! ეჰ, ნაღ-
ველი მომაწვა—მომენატრა კიდევ ის
ძველი ეზო, ვიწრო და ხმაურიანი ქუ-
ჩა. მოჭინჭრული ბაღი, მტკვარზე რომ
გადიოდა, ჩემი ბავშვობის პირველ მდი-
ნარზეზე...

— ჩვენგან რა შორს არის მტკვარი,
ბაბა, ბები?

— ჰო, შორს არის, — ბები ადგა,
ფანჯარაში გაიხედა, უჩუმრად ცრემლი
შეიშრო და ირინესაკენ ზურგშექცევით
განაგრძო: — გაზაფხულზე, როცა ამ-
ღვრეთლ-აზვირთებული მტკვარი ნაპი-
რებს ასკდებოდა და ხრამადეა, საათო-
ბით ვიჯექი და ვუსმენდი ტალღების
ტყლშატყლშს, თვალს ვუშტერებდი
მდინარეს და მეგონა ნაღში ვზივარ და
საღდაც მივცურავ-მეთქი...

ზაფხულში ანკარავდებოდა, მდორედ
მილივლივებდა მზეზე, გზა და გზა რი-
ყიან კუნძულებს ტოვებდა...

— ბები, ახლა უფრო ლამაზია
მტკვარი, თუ მაშინ?

— ახლაც და მაშინაც... რაო, ტყუი-
ლად გამოეწყო ბეტონში, ტყუი-
ლად ელავს ლამპიონების შუქზე? —
ბები შემობრუნდა, ბაბუას სურათს
შეხედა და თითქოს მასვე ჰკითხაო,
„ნეტა თუ მიდის ვინმე მის ნაპირებთან
„ფიქრთ გასართევლად?“

— არ ვიცი, ასე მგონია, ადამიანის
სამყოფელი ეს ბეტონი არ უნდა იყოს
ხზოლოდ; სულსა და გულს კიდევ სჭი-
რდება იქვე, სახლთან, კლდის ნაშალი,

ხევ-ხუდები, მწვანე ხვლიკები სამზის-
გულოზე, ბალბა და იუდას ხე!

ვიცი ბევრი რამ კეთდება და გაკეთ-
და კიდევ, რასაც საჭიროდ და მოსა-
ხერხებლად ვთვლით, მაგრამ ნავის
ყუთებსა და ატალახებულ ქუჩა-ეზო-
ებს მშობლიურის ნიშანწყალიც რომ
ზედ მივაყოლოთ!

დავდიოდი იმ არე-მარეში და ვეძე-
ბდი ასეთ ნიშანწყალს და, წარმოიდ-
გინე, მივაკვლიე! მივაგენ უზარმაზარ,
ზამთრით გაძარცვულ, სრულტოტბიან
კაკლის ხეს, „ჩემს კაკლისხეს!“ მაშინ,
ბავშვობაში, ის შუაგულ ეზოში იდგა
და სააკაძესავით შეემართა მკლავები...
მომეჩვენა კიდევ, რომ ცოტა ქვევით,
უწინდებულად ჩქეფით დიოდა მტკვარი,
აფსუს — ეს მხოლოდ ავტომობილე-
ბის შრიალი იყო!

— ბები, წამიყვანე რა, იმ ეზოში!

— წაგიყვან, — ბებიამ ნესტოებიდან
გამოაბოლა, ისევ მოქაჩა და ისევ გა-
მოაბოლა, — ცხადლივ ვხედავ, შენი
კბილა გოგო, გაკვეთილების შემდეგ
რომ გამომხტარა სახლიდან, მიბრბის ბა-
ღში, დამთხვეულივით ავარდება ხეზე,
ჩამოსკუპდება კენწეროზე, ფოთლებს
ყნოსავს და კბენს... ცა ჯერ ისევ ლურ-
ჯია, ქვევით კი თითქმის ღამეა.

მტკვრიდან მონაბერი სიო ატოკებს
ძლიერ სვეტს, გოგონა ირწევა, მსუბუქ-
დება და აუჰ, მიცურავს ღამისა და ღლის
უსაზღვრო შესაყარში, ფანჯრებში და
აივნებზე ღამფები და ნათურები ინ-
თება, ავერ იქ, დიასახლისი ქათქათა
სუფრას შლის, იქით ვიდაც კაცები
ნარდს თამაშობენ, სარკის წინ ქალი
შვილი კოპწიობს... დასვენებისა და სი-
მღერების ჟამი დგება თბილის-ქალაქ-
ში, საღამოვდება!

ქვედა სართულის ნათურა ინთება
უეცრად...

ეს რა არის? ჩემი კაკლის ძირში ქალ-
ვაყი შემოყუყულა! მოიცა! ეს ხომ გრი-

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ის გუშინ მოხდა

შა! ნამდვილად. ეს ვიღაა, ეს კნაჭა?
ან აქ რა უნდა?

„აგერ ჩემი ფანჯარა,“ — ჩურჩულებს გრიშა და ხელს იშვერს.

ქალიშვილი იქით იხედება.

„შევიდეთ?“

„იქ რა მესაქმება?“

გრიშა ეხვევა და კოცნის ქალიშვილს.

ქალიშვილი განზე უსხლტება, — ქუსლით ხაზავს ქვიშაზე რაღაცას:

„არა, არა, არა“.

გრიშა აუზის მოაჯირზე ჯდება, პაპი-როსს უკიდებს.

ანთებული წუმწუშა კანკალებს.

ქალიშვილი მიდის მასთან, თმას უჩეჩავს, ეტმასნება:

„თუ მოვალ, სამუდამოდ“.

ეს რა თქვა? სამუდამოდ? როგორ თუ სამუდამოდ? რატომ? რისთვის?

„გაიმეორე, ჭირიმე, გაიმეორე!“ —

ყელში წაჭერილივით ხრიალებს გრიშა.

„რა სულელი ხარ!“ — კისკისებს ქალიშვილი.

გრწმუნდება, რომ ეს კნაჭა-მწვალბელია.

მე ფრჩხილებს ვიკვნეტ, ვფიქრობ და ვფიქრობ, რა მოეუხერხო, როგორ ვიხსნა ჩემი ძია გრიშა? ეჰ, ჯანდაბას!

ფეთიანივით მივსრიალებ ქვევით და წამში ეკალივით ვერჭობი მათ შუა.

„ვაიმე!“ — კივის ქალიშვილი.

„სალამი, ძია გრიშა!“

გრიშა გაოგნებულია და აღრენით მეკითხება:

„აქ საიდან გაჩნდი?“

„იქიდან“ — მაღლა ვუთითებ მე.

გრიშა ქამარს ისწორებს, ჩექმებს ისწორებს, ქოჩორს ისწორებს, ქალიშვილი კი იცინის; იცინის, კვდება სიცილით!

მთელი არსებით მხოლოდ სიძულვილი მსურს გამოვხატო ამ ვიღაც უცხო სიმძარტ და ვიგონებ:

„მაცივდება, ძია გრიშა“.

„ვინ გაცივდება?“

„ბარონესა“.

„რაო?!“

„ღმერთი იწამეო“.

ქალიშვილი ცდილობს სახეში შემომხედოს, — მე ციბრუტივით ვტრიალებ და ყოველთვის ზურგით ვდგები მისკენ.

„ღედა გეძახის“ — მაფრთხილებს გრიშა მრისხანედ.

„ბარონესა მაცივდება, ღმერთი იწამეო“.

„ჰოდა, იწამე ღმერთი, მოუსვი აქედან!“

„ძია გრიშა“...

„აქშა, აქშა!..“

გრიშა წელქვევით მიტყაპუნებს ხელს და სახლისკენ მერეკება.

მივიღივარ კუდამოძუებული.

მესმის, როგორ იფუტება სიცილით ქალიშვილი. ხმაშაღლა რომ არ ავბლავლდე, დაოთხილი მივაქენებ და ვილანძლები:

„სულელი, გიჟი — ორთავენი ძაღლები!“

„სადა ხარ, შე ალა-მაღავ, სად?“ — მეკითხება დედაჩემი,

„არ-სად!!!“

ის დღე იყო და მე და გრიშა გავიბუტენით.

როცა მხედებოდა, ზურგს ვუჩვენებდი, თუ სტუმრად იყო, მეორე ოთახიდან არ გამოვდიოდი. ომობანას თამაშსაც კი მოვეშვი, ბიჭები სულ ძია გრიშას ხსენებაში იყვნენ, მე კი მისი სახელის გაგონებაც აღარ მსურდა.

როგორღაც მოვეშვი და მოვიწყინე. ბარონესასაც კი აღარ ვედავებოდი, მორჩილად ლა ვგალობდი: — „მფარველი ანგელოსები მუდამ ემს თან გვახლავანო“, — ცხადია, ფრანგულად.

„მამან, მოწაფე ნამდვილად ღირსია მასწავლებლის, ბრავისსიმო!“ ქილიკობდა ბარონი და ტაშსაც კი სცემდა.

„ამ ჩემ ჭირას! — ვიძახდი გულში, — ვარ და ვიყო!“

ცხოვრებამ ჩემთვის ყოველივე მიმზიდველობა დაკარგა, დედაჩემი მაცივდებოდა:

„რა გეპარტება, შვილო, სიცხე ზომ არა გაქვს?“

„არა, არა, არა!“ — ვკირვეულობდი და კუთხე-კუთხე ვიმალებოდი.

„რას ბუტბუტებ მაგ კუთხეში?“ — არ მასვენებდა ღელა.

„არაფერს, არაფერს, არაფერს!“

„ხასიათი გიფუტდება, ჩემო ლამაზო!“

„აცხა, შე საზოზლარო!“

„კატას ელაპარაკები?“

„არა, აღამიანს.“

ღელაჩემი მომიახლოვდა, შუბლზე ზელო დამადო და თვალები ამომიკოცნა; აქ კი ვედარ მოვითმინე და ისე ავღრიალდი, აქედანა და დიღომი!..

„როგორ ფიქრობთ, სანუკვარო, რამ დალუბა რუსეთი?“

კარებში კნეინუა-მკითხავი, ანუ მადამ ვერზილინა შემოიჭედა. ჩამოღვენთილი ღაწვები უფამფალებდა, უსაზღვრო მკერდზე ნავივით ასდი-ჩასდიოდა გიმრის ბროში.

„როგორ გითხრათ, იულია კარპოვნა, — გაელიმა დედას, — ზოგი ფიქრობს დაიღუპო, ზოგი კი — პირიქით.“

„პირიქით, — იტყვიცა კნეინუამ, — და თქვენც ასე ფიქრობთ?“ —

„ჩემი აზრი ვის აინტერესებს, მთავარია, ლონდონი და პარიზი.“

მადამ ვერზილინას ხონჩა მუდამ თავმოდგმული ჰქონდა ბოსლის ამბებით, „იქიდან“ — მონაჰორს კი ყოველთვის ერთი აზრი ჰქონდა — „ჩემბერლენი და პუანკარე ღამეებს ათევენ, რათა სასწრაფოდ დაუბრუნონ დედულ-მამული სტეპების პომეშჩიკას, ვერზილინას“.

კნეინუა სკამზე დაეტყუა:

„პირდაპირ გეტყვით, სასურველო, გამოუცნობი საიდუმლო ხარ — ფენიქსი! მამათქვენს, აცხონოს უფალმა, კარგად ვიცნობდი, უპატიოსნესი პიროვნება იყო — ოქრო, მაგრამ...“

„ნამდვილად, იულია კარპოვნა, — შეაწყვეტინა ღელამ — ამიტომ ზომ არ აუტრიალეს, იმ ოქრო კაცს, გიმნაზიაში მასწავლებლობა?“

„ჰმ... ჩვენი შორის დარჩეს და, მაპატიეთ, ახირებული კაცი იყო; ცხრას-შვიდში წითელი ბაირალებით დარბო და ქუჩა-ქუჩა!“

„და თქვენ ფიქრობთ, რომ მამაჩემმა და მამაჩემისთანებმა დაღუპეს რუსეთი?“

კნეინუა უკბილო პირს ხინკალივით პრუწავს და ყვიროსტირით აცხადებს:

„ბალერინებმა დაგვლუპეს!“

ღელაჩემი ხვდება, რომ კნეინუს მთავარი სათქმელი ჯერ არ უთქვამს:

„იულია კარპოვნა, თქვენ რაღაცს მიმაღავთ, იცით და არ მეუბნებით.“

„ვიცი, დიხაც რომ ვიცი! — ვერზილინა წარბებს მრისხანედ კრავს და სალოკ თითს მალა სწევს, — ბალერინები კიდეც იზამენ საქმეს.“

„საბედისწერო ბალერინების დრო წასულია“, — იცინის ღელა. ვერზილინას თვალები გადმოცვენაზე აქვს, სულ-თმობრძავევით ხრიალეს და ზიბზიბადის ფანჯრისკენ იშვერს ხელს.

აივანზე გავრბივარ, როგორ, მე და არ ვიცოდე, რა ხდება ჩვენს ეზოში?

ზიბზიბაძესთან მართლაც უჩვეულო რამ ხდებოდა: ტახტი და მაგიდა აივანზე გამოეყარათ, ზედ წიგნების გროვები იდგა, ოთახში, გრიშას სიყვარულს რომ მეცილებოდა, სწორედ ის კნაჰა ქალიშვილი დაშლიგინებდა.

გრიშა კი, ჩვენი გრიგოლ ზიბზიბაძე, ფეხშიშველი და შარვალაკარწახებული იატაკს რეცხავდა!!!

„აბა, როგორ მოგწონთ, სულზედ უტკბესო? — კრიახებდა კნეინუა — წუხელის მოაბრძანა, აი, ამოციცნა ბოხამოილიაგებულო, დღეს კი, ვენაცვალე, წამოაჩქა თუ არა თქვენი მეგობარი!“

„საიდან იცით, რომ ბალერინაა?“

„როგორ, ეს ყველამ იცის!“

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ის გუშინ მოხდა

„ლამაზი კია...“ — და დედაჩემმა მეზობლურად გადასძახა:

„მომილოცავს, გრიშა, მომილოცავს!“
გრიშა აივანზე გადმოდგა.

„გმაილობთ!... აი, ჩემმა ქალბატონმა მიბრძანა, ჯერ ბუნავი გამოვასუფთავოთო, მერე კი, როგორც წესია...“

„ქალბატონო, ჰა! — აიფხორა, კნეინუა, — აი, მეხი კი დავათხოვ!“

„დაწყნარდით, იულია კარპოვნა, უმჯობესია იმკითხაოთ, ხუმრობა ხომ არ არის, — ბალერინა!“

დედაჩემი კიბე ჩაირბინა და ზიბზიბაძენათა გაეშურა.

●
იმ დღეს უსადილოდ დაგვტოვა დედაჩემმა. შედამებამდე იქ ტრიალებდა, მინები დაურეცხა, იატაკი მასტიკით გააპრიალებინა, აბლაბულები ჩამოაგვევინა ჭერიდან.

„ხელები — დასჭყიოდა გრიშას ცოლს, — ბალერინა ხელებს ფეხებზე ნაკლებად არ უნდა უფრთხილდებოდეს!..“

დედაჩემი ისე ხარობდა, თითქოს მექორწინე თავად ყოფილიყო.

მემოვარდებოდა წამით ოთახში, დაავლებდა ხელს რაიმე ნივთს და გარბოდა. ბოლოს, სტაცა ბუხრის თავზე ცისფერ ქოთანს, ეს ყველაზე ლამაზი ნივთი იყო ჩვენი, ამოყარა ძველი ქვითრები და მძლურად გამოავლო.

„ხომ უნდა ჰქონდეთ ახალბედებს რაიმე ლამაზი ნივთი ოჯახში! იმათ კი, სკამი რა არის, სკამი არა აქვთ! ეჰ, ბავშვები არიან!“ — თქმა ერთი იყო და მისი გარეთ გაბტომა მეორე.

„არც ჩვენი დედიკოა მაინცადამაინც დაბრძენებული, არა, შვილო? — გაიცინა მამამ, — მოდი შევჭამოთ, რაც ღმერთს მოუცია, მანამ დედაშენი თავის ოჯახს ანგრევს და სხვისას აშენებს.“

მამაჩემი კეთილი კაცი იყო, პურსა და ყველს მორჩილად ღეჭავდა, ზედ წყალღვინოს აყოლებდა და რალაცას ბუტბუტებდა ლათინურად:

„ძველებს უთქვამთ: „ჰომო ჰომინუს.

ლუბუს ესტ“ — ტყუილია, ტყუილია“

„რა მოხდა, — ვმსჯელობდი, — გრიშას ვის არ შეუერთავს ცოლი, არა, მამაჩემმა“

„ცხადია, ყველა, ან თითქმის ყველა, სულელდება ოდესმე“.

მე გულიანად გამეცინა. მამამ კი ასე დაამთავრა:

„მაგრამ ასე დააწესა ხალხმა და ეს დღე უეჭველად საზეიმოდ უნდა ჩატარდეს!“

„ჩვენი ქოთანი?“

მამამ თავი გადააქნია და გრიშას ფანჯრისკენ ხელი ქნა:

„როცა ზიბზიბაძემ ეგ ოთახი მიიღო, ცასა და ქვეყანას შუა არა გააჩნდა რა, ოთახში კი ბევრი რამ ისეთი დახვდა, რაც აუცილებელია ცხოვრებისათვის, ძველი მეპატრონე ისე გაიქცა, წაღება ვერ მოასწრო.“

„სად გაიქცა?“

„სახლგარეგანეთ. გრიშას ადგილზე სხვა მოისაზრებდა, გამომადგებო და დაეპატრონებოდა. ეგ კი ადგა და ღარიბ მეზობლებს დაურია.“

„რატომ?“

„მიიტომ, შვილო, რომ გრიშა სხვაზე ზრუნვასაა შეჩვეული, საკუთარი თავი კი ავიწყდება.“

„ეგ რას ნიშნავს?“

„როგორ ავიხსნა? — მას ასე სჯერა, ასე სწამს.“

„ჩვენ რომ კარადა არა გვაქვს და ბარონესას კი ოთხი აქვს?“

„აი, ხედავ, შვილო, შენ უკვე ერკვევი რალაც-რალაცებში“, — მამამ მომიალერსა, მაგრამ მე მაინც ურჩად გავიქნიე თავი, გრიშასთან ხომ გაბუტული ვიყავი.

„ისეთებიც არიან, ვისაც არაფერი აქვთ და მაინც ცუდები არიან! ჰო, დიას!“

„არიან, ალბათ, — დამყაბულდა მამა, — მაგრამ ათასში ერთნი“.

●
მეორე დღეს ჩემმა მშობლებმა ორი სკამი წაიძვანეს და ზიბზიბაძენათა გადავიდნენ ქორწილში.

სკამები — მამაჩემის საქორწილო საჩუქარი იყო.

„აბა, ჰკუთით! — მარიგებდა დედა, — საღამოზე გაკვეთილი გაქვს, იცოდე“.

ცელქობის გუნებაზე მაინც არ ვიყავი, მიუუჯექ მაგიდას და ფრანგულის წიგნი გადავშალე, „ჟე სიუი, ტუ ე, ილ ე“, ვზუთხავდი და ვცდილობდი მექორწინეთა მხიარული ჩოჩქოლი არ გამეგონა.

იქ კი ჰურჭელსა და დანა-ჩანგალს აჩხრიალებდნენ, სკამებსა და მაგიდებს აზრიალებდნენ, იცინოდნენ, ხარხარებდნენ, ყიოდნენ... შემწვარ-მოხრაკულის სუნი მცემდა... ცოტაც და „მრავალოოიი“ წამოიწყო ვიღაცის გამყინავმა ხმამ, მე უნებლიეთ ავიღე თავი: გრიშას და მის ცოლს ჰქიები ეჭირათ ხელში და ჰკოცნიდნენ ერთმანეთს.

გაისმა ტაში და ვაშა. „ნეტა რა უხარიათ?“ გავიფიქრე და ფრანგულს დავუბრუნდი: „ნუ, სომ, ფუზეტ, ილ სონ“...

მერე ისევ იმ გამყინავმა ხმამ წამოიწყო: „წაიყვანეს პატარძალი აფხაზეთში, დიგლო დაა“, ჩაებნენ დანარჩენებიც და სიმღერამ ქორივით გაშალა ფრთები...

ისე გამიტაცა იმ სიმღერამ, ისე გადამეკარვა, რომ ვერც კი გავიგე, როგორ შემოვიდა ოთახში გრიშა, როგორ მომიახლოვდა და... ხელი მომხვია:

„იცი, რისთვის მოვედი? — წამჩურჩულა, — უნდა შევრიგდე“.

ვაქცევა დავაპირე. გრიშამ არ დამანება. თავისკენ შემომბარუნა და ისე გამიღიმა, ისეთი ბედნიერი თვალები შემომანათა, რომ მეც ღიმილით გამეჭიმა პირი.

„კაი ვინზე ხარ, აი! — გაიცინა გრიშამ, — გახსოვს, გულები რომ დავგვიხეთქე მე და ციალას, მეხივით რომ დავვატყდი თავზე?“

გამეცინა, გამეცინა და ყოველივე მომხდარი, მართლაც სასაცილოდ მეჩვენა, მაგრამ ასე უცებ როგორ დავყოლოდი?

„ჰო, დიახ, — წავიტყუებოდა. — დამცინოდა!“

„მხიარულია და იმიტომ, ხასიათი აქვს ასეთი, მიხვდი? აბა, თუ იცი, ვინ გამოგზავნა? იმან! მაშ, ღმერთი-რჯული! ეს რა ქორწილია, თუ ანამ არ იქეიფა ჩვენთანო, თუ მისი ბედნიერი ფეხი აქ არ დაიდგაო!“

მხოლოდ ამის შემდეგ გავუწოდე ხელი გრიშას.

„ზამბარი!“ — დაიძახა ერთმა სტუმარმა.

დედოფალმა მაკოცა და გვერდით მომიხვია.

„გამაგებინა ერთი, საიდან ჩნდება ამისთანა შესანიშნავი გოგონები?“ — იკითხა თამადაძე.

„იქიდან“, — თქვა ციალამ, თვალი ჩამიკრა და ნემსივით წყრილი თითი ჰერში აიშვირა.

მხოლოდ მე და ციალამ ვიცოდით, რას ნიშნავდა ეს — „იქიდან“.

თამადაძე ჩემი სადღეგრძელო შესვა — „ექსტრა“ — საგანგებოდ.

მთელი სუფრა ფეხზე წამოიჭრა, თითქოს დიდი ვიღაც ვიყავი და ყველამ ჰქიქა მომიტახუნა.

„არა დალიო!“ — დამიძახა დედაჩემმა შორიდან, მაგრამ მე ორივე ხელით ჩავაფრინდი სასმისს და სულმოუთქმელად გამოვცალე. გაისმა ტაში. ვიღაცამ შესძახა:

„არაა მამულიშვილი, თუ?“

როცა ყვირია შეწყდა, ჩემდაუნებურად წამოვიწყე:

„აჩაინმა მარუხამ ფული იგდო ხელში,“

სინდიკატში წავიდა, ჩადგა ოჩერედში...”

მაშინ ყველა მღეროდა ამ სიმღერას. ისეთი სიჩუმე ჩამოწვა, ვიფიქრე, ვერ გაიგონეს-მეთქი და უფრო ხმამაღლა შევძახე:

„წინ პლატოკი დაუდგეს“...

კიდევ კარგი, დედაჩემმა აღარ მაცა-

ოთარ ანდრონიკაშვილი

მს გუშინ მოხდა

ლა, მომეჭრა და თითქმის გამათრია მაგიდიდან, თან მომცხო და მომცხო ტუჩებზე.

„ახლავე მოიხადე ბოდიში!“ — მიბრძანა მამამ.

— „უეღმანდე პარღონ, მაღამ, ემუსიე!“ — წავუძღვრე ფრანგულიდან და რევერანსიც კი გავაყეთე.

მაყრიონმა გაიცინა და ისევ ტაში დასცა.

დედაჩემმა წამაწოწია და გრიშას ოთახში შემაგდო.

„ფეხი არ მოიცვალო!“

„გაკვეთილი?“

„ჩუმაღ!“

„უფრო კარგი!“

„მერე გიჩვენებ, რა არის უფრო კარგი!“

დედამ კარი გაიჭახუნა და გავიდა.

ჩემთვის ქორწილი დამთავრდა.

დავბარბაცებდი ოთახში და ვფიქრობდი: რა მომელის-მეთქი „აჩაინი მარუსიასთვის“. თვალები მებლიტებოდა და თავში ოქროს ბუზები მიბზუოდნენ, მივედი ლოვინთან. ერთი კი გავიშვირე ხელი მაუზერიისაკენ და... მომწყდა კიდეც კისერი...

...პირველი იყო, სხვის ოთახში მეღვიძებოდა, ვერ გავერკვიე სად ვარ, ვისთან ვარ?

თავს თეთრებში გამოწყობილი ცილა მადგა, ხელში ნამცხვარი ეჭირა:

„გამოიძინე? აბა შეჭამე“.

„არ მინდა“.

„რა ხასიათი გაქვს! არა, რისთვის გვიყვარხარ მე და გრიშას, არ ვიცი!“

„გიყვარვართ?!“

„მაშა!“

„დაიფიცეთ“.

„ვფიცავ“.

„ეგრე არა, დედის საფლავი დაიფიცეთ“.

(მაშინ ყველა ასე ფიცულობდა ჩვენ ეზოში)

„საფლავი! მე დედა ცოცხალი მყავს!

გატყობ, ერთი კარგი ლექცია უნდა გიტაროთ მე და გრიშამ“.

„ნოტაცია?“

„ჰო, ნოტაცია“.

„მამაჩემისა მყოფნის“.

„მაშინ შეჭამე ეს ნამცხვარი“.

„ნახევარი მე, ნახევარი თქვენ“.

„ეჰ, რომ შემეძლოს... მოცეკვავე დიეტაზე უნდა იყოს, ასე რომ ჩემს მაგივრადაც შენ უნდა შეჭამო“.

„ჭამაც არ შეიძლება? მაშ რა ყრია მაგ სალერინობაში?“

„ვინახავს ბალეტი?“

მე მხრები ავიჩიე.

ციალამ დოლბანდის ფარდა გადასწია კედელზე.

ლურსმანზე, ძია გრიშას შარვალ-ხალათის გვერდით, ღრუბელივით ეკიდა რაღაც, ზედ ბრჭყვილა ზიზილები ეკრა.

„ეს—„პაჭკა“, — ამიხსნა ციალამ, — მთხოვენ, ვიცეკვო. გრიშამ თქვა, უარო არ გამაგონო, უნდა ვიცეკვო“.

ციალამ ჩამოხსნა „პაჭკა“ და ჩაცმა დაიწყო: ფეხებზე ვერცხლის ფაჩუჩები მოირგო, ცერებზე შედგა და რამდენჯერმე ჭრილით დატრიალდა.

„აბა, წავიდეთ“, —

„მეშინია“.

„წამოდი, შენზე მეტად მე მეშინია“.

ამოვეფარე ციალას ფურფურა „პაჭკას“ და გავძვერი აივანზე. მაგიდები ერთ მხარეს მიედგათ — საცეკვაო ადგილი დაეტოვებინათ. ელნათურას ლურჯი ქაღალდი ეფარა და ყველაფერი წყალში ჩაძირულობით მოჩანდა.

დედაჩემს ვეძებდი თვალებით და... მამას წაავწყდი. იმან თითი პირთან მიიტანა და მანიშნა, იყავი და იყუჩეო.

მივდექ კუთხეში, გავიხედე ციალასკენ და სუნთქვა შემეჭრა. ის უკვე ფეხისცერებზე შემდგარიყო და ჩუმი ბაკიბუკით, გვერდულად მდიდოდა, მიდიოდა კი არა, მიფრინავდა — უფრო მაღალი, უფრო წვრილი, უფრო ლამაზი! გიტარაზე დამკვრელი გულსაკლავად

ლამაზს უკრავდა რაღაცას. ცილა გამზადარ მკლავებს ფრთებივით აფათფათებდა. გახამებული კაბა ბუმბულოვით აშლოდა. „ფრინველი!“ შევიცანი უცებ და სიხარულმა ამიტანა.

თვალები სტუმრებისკენ გავაპარე, იმათაც თუ გამოიცნეს-მეთქი, ყველა იღიმებოდა, ყველას უკვირდა, სახეზე ყველას სიხარული ეხატა...

უეცრად დამკვრელმა მოწყვითა აქორღი.

ცილა შედგა. შეტოვდა და თითქოს წელში გადატყდაო — უღონოდ ააშრილა ფრთები, უმწეოდ მოებლაუჭა პაერს, ერთიც გაიბრძოლა და ჩაიკეცა. კიდევაც შეეცადა აფრენას, მაგრამ ვერა. ფეხიდა გამომშალა და ზედ მომტრეული ფრთები დაიწყო ფრთხილად, პატარა, ლამაზი თავი იმ ფრთებზე დევცა... ერთხანს ისე გაყუჩდა ყველა — საკუთარი გულისცემა მესმოდა. მერე ტაშმა იგრილა...

ყველა ჰკოცნიდა ცილას, ყველა ულოცავდა...

თამადა გადარეულივით ყვიროდა „ვაშა გრიშას, ვაშა, შენი ჰირიმე!“

გრიშა კი გაშტერებით შეჰყურებდა თავის ცილას და თვალებში ცრემლი უქრებოდა.

მე მაჩემისკენ გავქანდი, მუხლებშუა შევუფარდი და მკერდზე მივენდე:

„რაო, შვილო?“

„მეცოდება“.

„არ მომკვდარა, აბა შეხედე როგორ დინის“.

„მაინც მეცოდება“.

„ო, დიდებულა!“

„წამიყვანე ბაღეტზე?“

„უეჭველად, აბა ღაიმაღე, თორემ დედაშენი მოდის...“

...მე და ცილა ისევ ოთახში ფართ. ის ისევ საქორწილო კაბაშია.

საოცარი „პაჰკა“ ისევ კედელზე ჰკიდია.

გუჟურებ ცილას და თვალს არ ვუჭერებ, ნუთუ ეს ის კნაჰა ცილაა, წელან რომ დაფრენდა ცაში და ვილაცამ რომ მოჰკლა?

„იციტ რა, თქვენ კარადა გპირდებათ“.

„კარადა?“

„დიახ, ეს „პაჰკა“ ცალკე უნდა ეკიდოს“.

„ვიყიდით როდისმე“.

„მე გომოვნიტ“.

„დედაშენი განა სტყუის, არ უნდა მოეწოდებინათ შენთვის ღვინო. დაწე“.

ცილა სტუმრებთან გავიდა, იქ ისევ ტაში გაისმა. „საჭიროა კარადა, საჭიროა კარადა“ — ციმერებდი, ვმღეროდი, ვცეკვავდი...

ჰიშკართან „ბელტიცლაპია“ ჯუჯუ იჯდა, ჩვენი მეგზოვნი და გამვლულ-გამომვლულს უხსნიდა — „რა ოქროს კაცია გრიშა და რა ოქროს ცოლი შეერთო“.

„მუსლიმანი ზაგუნი — გინი არ დალიო, ვისი შენ? მაგრამ ოქროკასი ზაგუნი-ჯუჯუ-ზაგუნია, რეჟულის მადლმა!“

ჯუჯუს სხვა ღროსაც ხშირად დაურღვევია „მუსლიმანის ზაგუნი“. მაგრამ აღარ გამოვდავებია — მე ჩემი მაწუხებდა.

„ჯუჯუ ძია; გახსოვთ, ძია გრიშამ, ოქრო-კაცმა, თქვენ ცოლს საკერავი მანქანა რომ აჩუქა?“

„ჯუჯუ ახსო, გენასვალო. გრიშა, ჯუჯუ უთხრა — სისხლი აჩუქო, ჯუჯუ სისხლი აჩუქო, რეჟულის მადლმა!“

მეც სწორედ ასეთი კაცი მპირდებოდა:

„ძია გრიშას კარადა უნდა ვუშოვნოტ“.

„გარადა? რა არი გარადა, გენაცვალო?“

რის ვაი-ვაგლახით ავუხსენი ჯუჯუს, რა არის კარადა. არც ის დამეწეებია, თუ რა ტყუილუბრალოდ უცდებოდა ბარონესას რამდენიმე ცარიელი კარა-

ოთარ ანდრონიკაშვილი
ეს გუჟინ მოხდა

და. ჯუჯუმ მისმინა, მისმინა და ჩაცუცქდა. გაზეთის ნაგლეჯში თუთუნი გაახვია, გააბოლა და უიმედოდ ჩაიქნია ხელი.

„ვისი, გენასვლო, ვისი. დედაკასი არ მოგცემს. გარი არ გლო. გატეხო-მისილია მადლობა არ უთხრა ჯუჯუს“.

მაშინ ვიძრე ბარონესას სადარბაზო ბარათი და დაეარწმუნე ჯუჯუ, რომ ამ ბარათით კარს უეჭველად გავვიღებდნენ.

„მეც შეუძლოდ გახლავართ, დედაც, დღეს კაცებითილი არ შედგება, მადმუაზელ!“ — გამოგვეხმაურა კარსიქიდან ჰარალდი.

ამოდ ვარწმუნებდი, გადაუდებელი საქმე მაქვს, რომ დღეს თუ არა, ხვალ გვიან იქნება-მეთქი, არა და არაო.

ალბათ იგრძნო ბარონმა, რომ მარტო არ ვიყავი, ან საფოსტო ყუთის ბზარში თუ დაგვინახა.

„ერთი წუთით, მუსიე, გიხვეწებით, რა!“ — მაინც ვედრიჭებოდი საცოდავად.

„მგონი აგისხენით, მამზელ, პარდონ, დაგავიანდათ კიდეც!“

„დედამ მითხრა, ფული გადაეციო“. — ვიცრუე. სხვა რაღა დამჩინებდა? მაშინვე აჩხაკუნდა კლიტე-რაზები, კარი ოდნავ შეიღო და ღრიჭოში ბარონის ქარასოკოიანი ხელი გამოჩნდა:

„მიბოძეთ, მე გადავცემ“.

აქ ჯუჯუმ იმარჯვა, ჰკრა მხარი კარს და გააფარალაღა.

ბარონი სიბნელეში რაღაცას მიაწყდა. პირველი მე შევევარი, ჩემს უკან „ბელტიყლაპიები“ შემოვბლაყუნდნენ. და შემზარავად დასძახეს: „ზრასტი, ხაზენჯან!“ — მაგიდაზე ჭრაქი ბრჩოლავდა. ბარონესა სავარძელში იჯდა, აკანკალეულ ხელში ჭიქა ეჭირა და პირდაღებული შემოგვეყურებდა.

„მთავარია, კარგად ავუხსნა“, — გავიფიქრე და შესვლისთანავე ღრმა რევერანსში ჩავჯექი (რევერანსის დიდი

იმედი მქონდა). ჯუჯუ და ჯაზო სვეტიცხოველიდან ამომიდგნენ.

„მადამ, ძია გრიშამ, ზიბზიბაძემ, კომისარმა, ცოლი შეირთო და ყველამ საჩუქარი მიართვა...“ — ვთქვი ეს და ხმა ჩამიწყდა.

ჰარალდი გაჩუქუნდა და, როგორც ყოველთვის, დედის ზურგს ამოეფარა. ბარონესამ ჯერ მე შემათვალისწინა, შემდეგ ჯუჯუ და ჯაზო. ბოლოს აღრიჯა თვალები და შეიღს ახელა, ვითომ ეს რა ხდებოდა!

ჰარალდმა მხრები აიჩეჩა და რაღაც ჩაიბურტყუნა ფრანგულად.

„იმით მხოლოდ ორი სკამი აქვთ, მადამ, — განვაგრძე სხაპასხუბით, — ერთი ხმალი, ერთი მაუზერი, ერთი ტანტი და ერთი მაგიდა. კარადა კი არა აქვთ“.

ბარონესამ თვალები მილულა და პირი უფრო დაადო. ხმას არავინ იღებდა. ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, თითქოს ყველანი წყალმა ჩაგვძირაო.

„თუ დაიძინა, მორჩა, გათავდა! — გამიელვა და ჯუჯუს და ჯაზოს იდაყვები წავკარი.“

„ზაილო, ხაზენ?“ — დაიგრუხუნა ჯუჯუმ.

„აი ეს, ან ეს“ — ვარჩევდი კარადებს და თვალებში შევყურებდი ჰარალდს.

„გარგი საქონელი!“ — თქვა ჯაზომ და ისეთი მუშტი დააზილა ბაბრისთავე-ბიან კარადას — იქაურობა აზანზარდა. ბარონესა შეხტა, წინ წამოიწია, სახეზე თეთრად ამოაყარა ლაქებმა:

„ყაჩაღები, ბოლშევიკები!“ — დაიხრიალა მან და უკანვე გადასევნა, ჭიქა იატაკზე დაგორდა და გატყდა.

„პორცელანი!“ — დაიკვნესა ჰარალდმა.

ჯაზო ბარონესასაკენ დაიხარა და გულზე ყური მიადო. მერე ჯუჯუს ქურთულად რაღაც უთხრა.

ჯუჯუმ და ჯაზომ ჩამავლეს ხელი და სადარბაზოში გამიყვანეს.

„ბატონებო, — ბარონი გვაცილებდა, ზღუქუნებდა და თვალებს ბავშვით

მუშტებით იჭყლეტდა, — გთხოვთ, ეს ვიზიტი... ჩვენ შორის დარჩეს... მიიღეთ მხედველობაში მისი უაღრესი ხანდაზმულობა და ავადმყოფობა“...

ჭუჭუ ბარონს მიუბრუნდა:
„ზადი, ზადი, ხაზენჯან, ჯაზო-ჭუჭუ ავალ-მაგალი არ უნდა“.

●
კარგა შებინდებულიყო. ცაზე აღ-დაკრული ღრუბლები მიცურავდნენ. ხელიხელჩაკიდებული მიმავლილებდნენ ჭუჭუ და ჯაზო, რაღაცას გამაღებით როხროხებდნენ, ლამის ჩხუბობდნენ.

„ძია ჭუჭუ, რა მოხდა პა, ძია ჯაზო? — ვეკითხებოდი ხან ერთს, ხან მეორეს.“

„სუს, გენასვალო, სუს!“ — მარიგებდა ჭუჭუ.

„დედას არ გითხარი“, — მაშინებდა ჯაზო და თითოთი მემუქრებოდა. რა უნდა მეთქვა? სალაფოდ წასულს კოეზი ნაცარში ჩამივარდა.

„დაიფიცე“.

„რატულის მადლმა!“ — დავიფიცე ბელტილაპურად. შევჩერდი. ჭუჭუ დაიხარა ჩემკენ და წამჩურჩულა:

„ბებერი დედაკის მოკვდა!“

„რატომ?“

„ჭუჭუ არ ვისი, ჯაზო არ ვისი, შენ არ ვისი, ჰო?“

ქანცმხიდილი ავდიოდი კიბეზე. მესმოდა მექორწინეთა მრავალყამიერი, გიტარის ელარაქდური, შეძახილები, სიცილი...

„როგორ თუ მოკვდა? — ვეკითხებოდი ჩემ თავს. — რატომ, რისთვის?“

„არული კუდიანებს! — გრიალებდა ვილაცის ბანი.“

დედაჩემი აივანზე გადმომდგარიყო და იქიდან მეკითხებოდა:

„სადა ხარ, სად, შე ყაჩაღანავ?“

თავჩაქინდრული მივუახლოვდი, მოვეხვიე და ამოვიოხრე:

„ქუჩაში“.

„კარგია, შენმა მზემ!“ — შემომწყრა ღედა.

„ღღეს ნულარ გამიჯავრდები, ღედა, ხეალ იყოს!“

●
...გაოგნებული მივაჩერდი რძით საესე ქიქას.

დედაჩემი ძველ ქვითრებს მუყაოს კოლოფში აწყობდა. ცისფერი ქოთანის აღარ ბრჭყვიალებდა ბუხრის თავზე. ახლა ის ზიზზიბაძეანთ ოთახს ამშვენებდა...

იქ, სადაც დედაჩემი გაჩნდებოდა, სილამაზე და მყუდროება ისადგურებდა. მინდოდა მეთქვა ამაზე დედაჩემისთვის, მაგრამ სიტყვები ვერ მოვირგე ენაზე. გულში კი ვამბობდი: „ღედი, შენ არავისთვის არაფერი ჰგენანება, არც ცისფერი ქოთანი, არც სკამები, არც ფული, თუმცა ჩვენ თვითონ რა გვაბადია?“

თან რატომღაც ეს სიტყვები უადგილოდ მეჩვენებოდა, თუმცა, სინამდვილეში, შწოიანი და საჭირო სიტყვები იყო; აბა, მე რა ვიცოდი, ცხრა წლის გოგომ.

დედამ პური ჩამიბუთბუთა რძეში, ნამაგარი, პატარა ხელები მაგიდაზე დააწყო და მომიჯდა. რძე იქით მივწიე და გულამოსკენილი ავტირდი.

„უი, დამიდგეს თვალები! — გაიცინა დედაჩემმა, — მართლა ნამდვილი ლოთიფოთივით არ ირჯება ეს გოგო! ჯერ სამარცხენო სიმღერებს მღერის, მერე იკარგება შემოდგომის ყვავივით, ახლა კი ღრიალებს“ — დედამ ილიაში ამომოლა ხელები, წამომაყენა, გამახალა, ლოვინში ჩამაწვინა, საბანი ამომიჩულა.

...დასრულდა შფოთიანი ღღე, თითქოს სიღრმეში დაიხია, სიცოცხლე ისევ გატება და ისევ სიკეთით აივსო.

„აბა, ჩვენ ხომ კარგები ვართ. — მესმოდა ძილ-ღვიძილში დედაჩემის ლოლიავი“, — რძეც ისე დავერჩა, ხე-

ოთარ ანდრონიკაშვილი

ეს გაუშინ მოხდა

ლებიც არ დაგიბანეთ და მაინც კარგე-
ბი ვართ, განა?"

"ცუდები სად არიან?"

"ჯანდაბაში".

"აქაც არიან".

"არიან და, არც არიან".

ქუჩაში წვიმა აშრიალდა, დედამ ფან-
ჯარა მიხურა.

"აი, წვიმაც! შემოდგომის პირველი
წვიმა! ეჰ, მორჩა ზაფხული! დაიძინე,
შვილო, ღამე ნებისა..."

დედა დაიხარა და მაკოცა, თმაზე ისე-
თი სუნამო ეცხო, რომლის მსგავსი აღა-
რასოდეს მიყნოსია...

ანა ბებია გაჩუმდა, გულხელი დაიკ-
რიბა და თავი ჩაჰკიდა.

— მერე, ბებიო, მერე, — წაიჩურ-
ძულა ირინემ და უფრო მაგრა მოეზ-
ვია ბებიას.

— დამთავრდა ჩემი ფრანგული! გაქ-
რა დედაჩემის მაშინდელი ოცნებაც.

მეორე დილით მამაჩემის ჩახრინ-
წულმა ხმამ გამომადვინა:

"ნახევრად მკვდარი — ნახევრად
ცოცხალს უდრის, მაშასადამე, ცოცხა-
ლი მკვდარს უდრის".

"წვერცამეტას კინალამ ღვინჭიპა
გაუსკდა ტირილით", — ღიმდაუფარა-
ვად თქვა დედამ.

"ოჰ, თუ იმ ბებერზე კარგს გაიხსენებ
რასმეს, შენი ხმალი და ჩემი კისერი!" —
ავობდა მამა.

"მიცვალებულზე ან კარგს ან არაფერს", — თქვა დედამ ნიშნის
მოგებით.

წამოვტი ლოგინიდან და ღამისპე-
რანგის ამარა შევეუვარი მშობლებს.

"გაცივდები!"

მამამ მუხლებზე დამისვა და პიჯაკის
კალთა მომადვარა.

"შენი ფრანგულის მასწავლებელი
გარდაიცვალა!"

"სულ გარდაიცვალა?"

"ამჟერად სულ, სამუდამოდ."

ბარონესა იმ საღამოსვე გაასვენეს.

დილიდან გადაუღებლივ წვიმდა. კუ-
ბო დროგზე დადეს. ჰარალდი მედ-
როგეს მიუჭდა გვერდით, უბის ჯიბი-
დან "კომუნისტი" ამოიღო, მოტვლე-
პილ თავზე გადაიფარა და რადგან სხვა
ჭირისუფალი არავინ იყო, მედროგეს
ანიშნა.

აიქნია შოლტი მედროგემ და ჯაგლავს
შეუწყრა...

— მერე, ბები, მერე?

— მერე. ის, რომ ეხლა მე და შენ
თბილად ჩავიცვამთ, — თქვა ანა ბებიამ
შეტქმულივით, — დავეცტავთ ბინას და
წავალთ ღემონსტრაციაზე! თხა თხაზე,
ნაკლები მეგლმა შეჰამოს! ხედავ, გა-
მოიღარა, ცაზე მზე გამოჩნდა.

— ვაჰა! — შეჰკივლა ირინემ და
ბალტოს ჩასაცემლად დერეფანში გა-
ვარდა.

განთიადის ციცილის შემოკრიფებაჲ
და საღამოს მთვარეჲ, ჯიბის რჩინო,
ალმარათ-ალმარათ ალმავალო დიდებაჲ, —
შენ ახალი საქართველო გქვინაო!

ბურბურა ბალახი

მოთხრობა

ბურბურა ბალახი პირველად შოროქანზე ვნახე, მწყემსებთან ყოფნის დროს...

— ბიჭებო, ბურბურა ბალახი მოგორავს ჩვენცენ, ბურბურა ბალახი! — შემოგვესმა რომელიღაც ბიჭის ძახილი გრილ მიწურში შეფარებულებს.

ყველანი გარეთ გავცვივდით... ბურთი ხომ არ არის, ბალახი როგორ მოგორავს-მეთქი, გავივლე გულში... ცხელმა ხორშაკმა ზედ ჩვენს ბინაზე მოაგდო იგი. მოაგდო და, ბებერმა სარქალმა ფეხი წაჭკრა, ქარს მიუშარჯვა, თან ესეც მიაყოლა:

— ეე, შე მაწანწალავ, შენა! საკუთარ ფესვებს, საკუთარ ბუდეს რად მოსწყდო ჩემსავით? ზორშაკმა შეგაშინაშ... აბა, ზორშაკი იმას ერქვა, მე რო მომგლიჯა ხახმატის კლდეებს სიჭაბუკეში. იმ ზორშაკს შურისძიება, სისხლის აღება ჰქვია ადამიანთა ენაზე...

ბებერი სარქლის ზორხისმიერმა ხმამ ძარღვებში გამცრა, ამაურილა.

ცხელმა ზორშაკმა კვლავ ბურთივით გაიგდო წინ ბურბურა ბალახი. მის დანახვამ ზანზალაკიანი კვიცი დაფრთხა, რომლის ჭიხვინი დღესაც ყურის ბიბილოებთან მიტრიალებს...

საკუთარ ფესვებს, საკუთარ ბუდეს მოწყვეტილი ბურბურა ბალახი შემდეგაც არაერთხელ შემხვედრია ჩემს ცხოვრებაში. მშობლიური ბუდიდან მოშორების მწვავე განცდამ განსაკუთრებით შემიპყრო მაშინ, როცა ახალწვეულთა ეშელონში შევდგი ფეხი. ეს მოხდა ომის წინ, 1940 წლის შუა ზაფხულში...

გროზნოზე გავლით ჩვენმა ეშელონმა ჩრდილოეთის ცისქვეშ გაიმინდვრა. შეიღნი ვიყავით, შეიღნივე ქართველები. გვეგონა, ერთ ტერიტორიაზე, ერთ სამხედრო ნაწილში მოვხვედებოდით ყველანი.

იმედი არ გავვიმართლდა — კიკოეზივით ჩამოგვარიგეს რუსეთისა და უკრაინის თვალშეუდგამ ტრამალებზე. ერთად მხოლოდ ერთი მაგარი ქეიფი შეგვჩა ქართა ქალაქად წოდებულ ბაქოში, ქალწულის კოშკის მახლობლად.

ჯერ უკრაინის ნახევარი ტერიტორიაც არ გავვევლო, რომ ქართველებიდან მელა დავჩი მთელ ეშელონში. ისედაც სევდიანი უფრო სევდიან გუნებაზე დავდექი, მით უმეტეს მაშინ, როცა ჩვენი ეშელონი რომელიღაც საღვთურში არ შეუშვებს და რამდენიმე საათს უდაბნოსავით უკაცრიელ მინდორში გვალოდინეს.

ჩემს სიცოცხლეში არასოდეს მენახა ისეთი უზარმაზარი და მეწამული მთვარე. უბერავდა ნელი, მაგრამ ცხელი ზორშაკი და მშვიდად, უღარდელად მოაბურთავენდა ბურბურა ბალახს, რუსები „პერეკატი-პოლეს“ რომ უძახიან. უცებ მეც იმ ბურბურა ბალახად წარმოვიდგინე თავი და ალბათ, დიდხანს ვიქნებოდი ასეთ მდგომარეობაში, რომ ორთქლმავალს მიკიოტივით არ დაეკივლა.

რომელიღაც ვაგონიდან გარმონის ხმა მოისმა. მას მერე სიმღერაც მოჰყვა. დარაბები განზე გავწიეთ და ყველანი სმენად გარდავიქცით.

Перекасти-поле ветер полем гонит,
То его поднимет, то уронит,
То его положит, будто на покой,
Бережно положит, но на миг не
более...

Перекасти-поле... Перекасти-поле.

სადგურში არ გავჩერებულვართ. უზარმაზარი წითელი მთვარე ხან მარჯვნიდან მოგვექცეოდა, ხან მარცხნიდან, თითქმის ბურბურა ბალახით, ისიც ხორმაყის ნებასუბრვის ყოფილიყო დამორჩილებული.

ბორბლების რიტმიულმა დაგა-დუგმა შორეულ სიყმაწვილეში გადამიყვანა:

მუადლე... მშობლიური ჯოფელი ბაქურციხე... ეზოში ჩუმად შემოდის ჩემი უფროსი ძმა, სიღნაღში ყოფილიყო რაღაც საქმეზე.

— შენ კი მშვიდობით მომიხვედი, ზოგამ ცხენი რაღა უყავ, შვილო?! — შესძახა შემკრთალი ხმით დედაჩემმა.

— ცხენი ამხანავს ვაზხოვე, სალამოზე გადმომგვრის, დედი! — უპასუხა მანაც შემკრთალი ხმით.

— სალამოდლე მამაშენი ცხრაჯერ ამოვა ვენახიდან და რას იტყვის ის კაცი?

— რაც უნდა, ისა თქვას... ეგრე კია და...

— არა, გენაცვალე, მამა მამა: ცოტა რიდი და პატივისცემა მაინც უნდა გქონდეს მისი...

— პატივი აი, ამ ნაბოლარმა ღლაპმა სცეს, როცა წამოიზრდება. ეგაა იმისი სისხლი სისხლთაგანი! — მიუღო დედაჩემს და ქოჩორზე ხელი მომიფათურა.

მე ავიმირიზე... თავს უკვე ბიჭობაზე გვებდი...

დედაჩემი რაღაც ექვმა შეიპყრო და ელდნაცემივით გადავიდა შეკითხვაზე: — ჩვენებური მაინც არის? ვის ათხოვ, შვილო, ცხენს?..

— ვისა და, ჩეფანეს!..

— ბებერი მეწისქვილე რა შენი ამხანაგია, შვილო?!. ის მგონი სიჯილეშიც არა მჯდარა ცხენზე...

— არა მჯდარა და, ეგე ეხლა შეჯდა...

— სტყუი... შენ ცხენი არავისთვის

არ გითხოვებია. ის ან წაგართვს ან მოტყუებით გაგტაცეს.

— გულთმისანი ხარ, დედაჩემო, გულთმისანი...

ორღობეში ნალების წკრიალი ატყდა. დედაჩემს გულზე მოეშვა. ძმასაც ღიმილმა გადაუარა სახეზე. მაგრამ რამდენიმე წამის შემდეგ ორივენი სახტად დარჩნენ. ეზოში ჭიხვინით შემოვარდნილ ცხენზე ჩოჩლე ჩეფანე კი არა, გაღმასებული მამაჩემი იჯდა...

ჯერ მიწაზე ფეხი არ დაედგა, რომ კითხვა კითხვაზე მიახალა უხერხულობაში ჩავარდნილ უფროს შვილს:

— მე ცხენი იმიტომ ვანდე, რომ პანკისელი თუმისათვის გადაგელოცა საჩუქრად? ცხენით წახველი და ფეხით მოხველი? ფუ, შენს ბიჭობას! შენი რა იმედი უნდა მქონდეს!.. ბიჭო, იქნება შეგაშინა იმ ოხერმა?..

— შეგაშინა კი არა!..

— მამ ტყბილი სიტყვით დაგტყუა?! — უთხრა გაწეილი ხმით მამაჩემმა და უნაგირმოხდილი ცხენი ფარღალა თავლაში შეაგდო.

— დამტყუა კი არა!..

— ეს რა სიტყვა-პასუხი გისწავლია: „კი არა, კი არა“ რასა ჰქვია? კაცი ხარ, კაცურად მელაპარაკე!

— დიას, კაცი ვარ და, მეც კაცურად გელაპარაკები: შემეცოდა და...

— ვინ შეგეცოდა, ბიჭო?!

— თუში!

— ბიჭო, შესაცოდი რა ჰქონდა მგელივით კაცსა?!

— კოჭლობდა, სიარული უჭირდა, დამედრიჯა: ჩამოხე, ცოტას გავიმანძილებო...

— შემთხვევით წინ არ დავხვდომოდი, მართლაც რომ გაიმანძილებდა... ჯარში და ჩხუბში ნამყოფი მაინც არ იყო?!

— შაქრო, შაქრო, ყველაფერი ხომ კეთილად დავგირვინდა, სხვა რაღა ვინდა, თავი დაანებე მაგ ბიჭსა!..

— თავი დავანებო, რას ჰქვია, დედა-კაცი?! — დასტყვილა დედაჩემს და ისევ დამნაშავე შვილს მიუბრუნდა:

— ვის საკუთრებას უთმობდი, რომ უთმობდი იმ გადამთიელს?..

— ჩემსას! — მიუგო მოკლედ ჩემმა უფროსმა ძმამ.

— შენ ვინ მოგაქვავა საკუთრება?!

— წილი მეც მიძევს ამ ოჯახში, მა- მაჩემო...

— ჰოი, რა ოფლი გიღვრია, ბიჭო!

— ოფლიც მიღვრია და სისხლიც! მაშ ამ სოფელში წითელარმიელებს ვინ მოუძღოდა წინ ემაგ ცხენით მცირე ხნის წინათ?!

— ეზოში მძინარე კაცს იმიტომ და- მირკვეთ ეკლესიის ცუმბათიდან მოგ- ლეჯილი ჯვარი შენა და გურჯაანელმა გიორგი დოლენჯაშვილმა... გამომღევი- ძა, ელდა მეცა, სასაფლაოზე ვინ მომი- ყვანა დასამარხავად-მეთქი... გინდო- დათ, მაგრამ ვერ მოგართვით!.. ჩემი დამარხვა არც ისე იოლია...

აქ დედამ ჩემმა ველარ მოითმინა და კვლავ ჩაერია ლაპარაკში:

— შაქრო, შაქრო, მაგ ბიჭს შენი მკვდრებით აღდგომა უნდოდა, დამარ- ხვა კი არა...

— მომწყდი თავიდან, დედაცაცო, მე ვიცი, რასაც ვლაპარაკობ! მე მკვდარი არასოდეს ვყოფილვარ და არც მკვდრე- თით აღდგომა მინატრია!

მამაჩემის აღელვებას აქ მართლაც ჯვარი დაესვა იმ საღამოთი, მაგრამ, სამაგიეროდ, ცუდი დილა გავგიტენდა. უფროს ძმას ცხენი შეეკაზმა, შემჯდა- რიყო და ველისციხეში გაფრენილიყო საზღვარიდან...

ამაზე მთლად გადაირია მამაჩემი, წა- მოავლო თოფს ხელი და ყველანი სახ- ლიდან გვიფრინა: თუ ის ბიჭი ჩემს ჰერქვეშ აღარ იქნება, თქვენ რაღა გინ- დათ აქაო... ვიდრე ბოღმა გაუნელდე- ბოდა, ჩვენ შორიქანზე დავიდეთ ბი- ნა, მწყევსებთან ახლოს...

მლაშობიან ადგილებში ყოფნით ყე- ლი ამოვივარა ყველას. თაკარა სიცხე კიდევ ტვინს გვიბურღავდა პირდაპირ. სარსარაკების ფიტულებს დავემგვანე- ნით დიდ-პატარანი...

ხშირად ცხელი ხორშაკი ჰქროდა და

აქეთ-იქით დაჟროლებდა თაბაშირი- ვით გამომშრალსა და ბუჩქურალ შეკ- რულ ბურბურა ბალახს. ერთხელ იგი თალარშიაც კი ჩავგივდო იმ ოხერმა და მარაგად შემონახული ალაზნის წყალი მთლად ავგიმღვრია.

დედაჩემმა ბურბურა ბალახი თალა- რიდან ამოიღო და ღმერთს შეევედრა: ასე ამოვადგე საკუთარ ბუდიდან ჩემი ოჯახის ამომგდებელიო... ბოლოს, ყვე- ლას დაუტყბა. მეც ალერსიანად გადა- მისვა ქოჩორზე ხელი და ჩურჩულით მითხრა: „შვილო, სიამეში მამაშენს ნუ დაემგვანებო... ის იყო, უნდა ავფეთ- ქებულიყავ, რომ საიდანაც ხურჩინ- გადაკიდებული იაბო ცხენით მამაჩემი გაჩნდა ჩვენთან... მე ზღაპარში მეგონა თავი...“

...ჯახთამრიდების ჯახუნმა სიყმაწვი- ლეში გადასული ახალწვეული ჭაბუ- კი საბარგო ვაგონებისაგან შემდგარ ეშელონში დამაბრუნა... რუსები კვლავ „პერეკატი-პოლის“ მღეროდნენ...

არც ცხრა მთა გადავგივლია და არც ცხრა ზღვა. სულ ტრამპლ-ტრამპლ მი- დიოდა ჩემი ეშელონი და მეჩვიდმე- ტე თუ მეთვრამეტე დღეს მივალწით ბოლო სადგურს. იქიდან კი ჩვენმა და- მხედურებმა მანქანებით გავგაქანეს სხვადასხვა სამხედრო ნაწილებში.

ქალაქ კრაკოვეცში მოვხვდი. მომცეს ფორმის ტანსაცმელი და ფანერის ერთ ხუხულა ოთახზე მიმითითეს, ჯერ- ჯერობით ეს იქნება შენი ბინაო.

ვიფიქრე, გავკეთდი-მეთქი, მაგრამ შუალამისას შევჩერეკოს ულვაშებიანმა რომელიღაც ჯარისკაცმა ააჭრაილა ჩე- მი „სრა-სახლი“ კარი: ადექ, ფურ- გუნი მიღის ლუბაჩოვში, შენც იმას უნ- და გაჰყევო...

რა უნდა მექნა? მეც ავდექი და გავ- ყევი... ჩამრიცხეს სამუტაზო ბატარეაში, ცხენოსან მზვერავთა ოცეულში. მეგო- ნა, შავ სამუშაოს არ მაკადრებდნენ, როგორც უმაღლესდამთავრებულს, მა- გრამ ვარაუდში მოვტყუედი.

ზალმა აიშულაშვილი

ბაზრბურა ბალახი

მომგვარეს ერთი უშნო, უჯიშო თა-
შატი და მითხრეს: აი, ამ ჯაგრისითა და
სამურველით დღეში სამჯერ გააწკრი-
ალებ და გააკობტავენ ჩვენს ძვირფას
მამკას, ჩვენ ძვირფას მამუნკასო...

დემობილიზაციის მომლოდინე ბიჭე-
ბი სიცილით დაიხიცნენ...

ერთმა წამოიძახა:

— ამბობენ, მამკა დენიკინის დრო-
ინდელი ფაშატიყო...

— ამბობენ, და მართალიც იქნება...
ერთი შეხედვით, როგორი დალიბრული
თვალები აქვს მაგ დასაღუპავს?! —
დაუშაბა მეორემ.

— ცხვირწინ რომ მამალი ყვავი აუ-
ფრინოთ, თვალს ერთხელაც არ დაახამ-
ხამებს...

აქ უკვე მეოთხემაც ამოიღო ხმა:

— შენ ხუმრობ და მე კი, გუშინ თუ
გუშინწინ მართლა ვნახე, ყვავი დასჯ-
დომოდა მაგ უბედურს წახდენილ
ზურგზე, ხოლო იმას კი ვერ გეტყვით,
მამალი იყო თუ დედალი...

— ბიჭებო, ეგ უკვე ცუდი წიშანია...
ჩანს, დიდი სიციოცხლე აღარ უწერია
მაგ საწყალს! — მიამწეღა სიტყვა
მეხუთემ.

— მაგით ჩვენ რას გვაგულისჭირებ,
პატრონმა იკითხოს თორემ! — წაიდუ-
ღუნა მეექვსემ.

ბოლოს მეშვიდემაც მოიოხა გული:

— ნოემბრის შუა რიცხვებიდან
ახალწვეულთა ახალი წყება მოაწყდება
ყაზარმებს და ეგეც ვინმეს გადაულო-
ცავს, არ დაიბნევა, ქართველი კაცია,
თუმცა, თვითონაც ახალბედაა...

ბარემ არ მეცინებოდა, მაგრამ რას
ვიზამდი, ვიცინოდი, ფიქრით კი შორს,
ბაკურციხის ცისქვეშ ვიყავი, სადაც
ჩემი სიყმაწვილე გავატარე და არაერთ-
ხელ ვმჯდარვარ ჭიშთან ცხენზე.

ერთხელ ჩვენს უზოში ვილაც ცხე-
ნოსანი შემოვიდა. ჩამოქვეითდა თუ
არა, ლავის ტოტები მე მომაჩეჩა ხელ-
ში. პატარა კი ვიყავი, მაგრამ არ მომე-
წონა მისი ქცევა. ახლა რომ ავითვალი-
ერ-ჩავათვალიერე, მთლად გადავირიე,
ისეთი უშნო და გადრეკილი წვივები

ჰქონდა, მეგონა, უღლიანი ღრუბლის
ძვრებოდა ლაჯებში. მან ბაღდადით რა-
ღაც გადასცა დედაჩემს. მალე მამაჩე-
მიც მოვიდა ვენახიდან...

ყოველივე ამას მოჰყვა ერთი კაი
გრძელი ვახშამი. მე ახლოს არ გამიკა-
რეს. რაღაცაზე ჩურჩულებდნენ. მეს-
მოდა მხოლოდ სახელი „მარიამი“. მა-
რიამი კი ერქვა ჩემს ნახევარ დას მამის
მხრიდან.

შემდეგ ის წვივგადრეკილი კაცი კი-
დევე რამდენჯერმე გვესტუმრა თავისი
იორლა ცხენით და ჭრელი ბაღდადით.
კიდევე რამდენჯერმე გაიმართა ტკბილი
და გრძელი ვახშამი. როგორც მეგრე
ვიყავი, ანაგელი ყოფილიყო ის კაცი.

და აი, ერთხელ კიდევე მოვიდა იგი
ანაგიდან, მხოლოდ არა მარტოდ, არა-
მედ რამდენიმე ცხენოსნით. მეგრე ჩვენს
ორლობეში ფაიტონი ჩამოგრიოდა,
ჩაისვეს ჩემი ნახევარი დაიკო და ჰაი-
და. გაუტეის ანაგისაქენ...

მე ტირილი დავიწყე და მარიამის მა-
გიერად „მარგოლანს“ გავყვიროდი რა-
ტომღაც. ალბათ სიყვარულით თუ ვე-
ძახდი ამ გამოგონილ სახელს.

მაშინ მამაჩემმა აღარ დააყოვნა, ჩვე-
ნი იაბო ცხენი შემიკაზმა და მეც მაყ-
რად გამაყვოლა ქორწილის ხალხს. დე-
დაჩემმა უკივლა და უკივლა მამაჩემს,
შვილი ზომ არ გინდა მომიკლაო, მაგ-
რამ მალე ცხენოსნები ამომიღვნენ
მხარში და ჰაიდა, მეც ანაგისაქენ გავუ-
ტეი...

ორლობიდან გასვლის შემდეგ ყვე-
ლაზე წინ მე მივიდიოდი. გზის ორივე
მხრიდან ცნობისმოყვარენი ყბადაღე-
ბულნი მიყურებდნენ. ატიკონით დუქ-
ნებს რომ მივუახლოვდით, ცოტა არ
იყოს, ელდა მეცა, თოქმაჩები სახუ-
რავზე ასულიყვენ და თუნუქის უბეშ
ფურცლებს ჟრახუნებდნენ ხის ჩაქუ-
ჩებს, გეგონებოდათ, ცა ინგრევოთ.
სხვა რაღა უნდოდა მინდორში ველუ-
რად გაზრდილ ცხენს. დაფრთხა და,
როგორ დაფრთხა, ახლაც თმა ყალყზე
მიდგება, როცა ვიგონებ.

უნაგირიდან გადმოქანებული ბაღდა

ცხენს ჯიდაოზე დაღუპული მეომრის ხმალივით დავეკიდე და ვიდრე თავისი ნებით არ გაჩერდა ის ხენრი, არც მიფიქრია ხელის გაშვება, თუმცა ძალიან, ძალიან მიჭირდა, ავი ქირის ოფლ-შიაც ვცურავდი თურმე.

ცხენოსნებმა ხელი წამაშველეს, წამაქნეს და ისევ უნაგირს მოვექეცი ზემოდან. ისე რომ, თავივლებით მორთული ფაიტონი ჩემი წინამძღოლობით შეგრიალდა წვივგადრევილი სიძის უალაყფო ეზოში...

უკან დაბრუნებისას, როგორც ჩვენს ვიწრო ორლობეს მივადექი, გახარებულმა მეზობლებმა შინ მშვიდობით დაბრუნება მომილოცეს. დედაჩემი ხომ ცას დაეწია სიხარულით, მგონი, ერთი-ორჯერ ჩემს იაბო ცხენსაც კი აკოცა მთვარიან შუბლზე...

...ისევ დემობილიზაციის მომლოდინე ბიჭების ჟრიაბულმა მომიყვანა გონზე. ძვირფას მაშენკას მთქნარება მორეოდა, თითქოს იმ ენალაქარდიანების დაცი-ნვას არაფრად ადგებდაო. ნოემბრის შუა რიცხვები კი არა, თითქმის მთელი თვეც მიიწურა, რომ მაშკასა თუ მაშენკას ისევ მი ვუვლიდი. სხვათა შორის, არც მიცდია, ვინმესათვის გადამელოცა ოგი...

ოცდახუთ ნოემბერს, ღამის ორ საათზე სამეცადინოდ გავიდა ჩვენი ბატარეა. ბნელოდა, წვიმდა. ცხენი ადგილზე არ დამხვდა, აშვებულყო. ნამძინარევმა ძლივს მივაგენი. ცოტაც რომ დამგვიანებოდა, ოცმეთაურის რისხვას ვერ ავცდებოდი. შუა ტყეში გაქროლ შარაზე მგლის ჯოგავით გაიჭიმა კოლონა კოლონაზე.

ტყეს გათენებისას გავცდით მხოლოდ. წინ სოფელი გამოჩნდა, მარცხნივ — ლითონის ღერბიანი ჭრელი ბოძი, მარჯვნივ — გრძელი და ვიწრო ტბა, რომელზედაც წვიმის პაწია წვეთები დავ-ლურს უვლიდნენ.

ჩემი ყურადღება მაინც ჭრელმა ბო-ძმა მიიპყრო. ამ დროს ბატარეის მეთა-

ურმა ჩამოიარა ცხენით, ყურის ბიბი-ლოში წყიპურტი გამკრა, არ მომწონს, როცა ჯარისკაცს, ისიც მშვერავ ჯარისკაცს გოცება ეტყობა სახეზე. პირ-ველად ხელავ საზღვარს? მაინც არ გე-პატიება, არ გეპატიება! ისე, იცოდე, იქით სხვა ქვეყანააო, — და იმ წამსვე მოსხლიტა ცხენი ადგილიდან...

ეს აღარ ვიცი, სახეზე გოცება კი-დევე მეტყობოდა თუ არა, მაგრამ მე მაინც იქითკენ ვიცქირებოდი, ვეძებდი განმასხვავებელ ნიშნებს და ვერ ვპო-ულობდი. ბოძს იქითაც და ბოძს აქე-თაც ერთნაირად მიმზიდველი იყო მი-წა, ხე, წვიმა და ტოტს მოწყვეტილი წითელი ფოთოლი.

ერთი თუ ორი საათის შემდეგ ქა-ლაქ ნემიროვში შევედი. ქალაქს რომ გავცდით, გზატკეცილის ორივე მხარე-ზე ისევ წითლად და ყვითლად აბრია-ლებული ტყეები აგვედევნენ.

ჭიქნებდაწრეტილ ღრუბლებში თან-დათან მანდილის ოდენა ცის ლაყვარ-დები ჩნდებოდნენ, რომ დედამიწაზე შემოღგომის დაუტეველ შუქს გზა მის-ცემოდა უსასრულო სივრცეებისაკენ.

მალე დიდი მესვენება გამოცხადდა. ჯერ პირველი ლუქმაც არ მქონდა პირ-თან მიტანლი, რომ ორმოციოდ ჯარის-კაცს ყაზარამაში დაბრუნება გვიბრძა-ნეს. უფროსებს მიზეზი აღარა ვკითხეთ, მყისვე შევუღდექით ბრძანების შესრუ-ლებას. ვინ იცის, ალბათ ესეც მეცადი-ნეობაში შედიოდა. მაგრამ მოხდა სამ-წუხარო ამბავი, ჩემი მაშენკა ადგილი-დან ვეღარ დაიძრა.

მისთვის მართლაც დიდი, დიდი შე-სვენების ღრო დამდგარიყო...

რამდენიმე თვის შემდეგ სწორედ იმ ადგილას დიდმა სამამულო ომმა დაი-გრიალა...

აი, მაშინ კი მართლაც ბურბურა ბა-ლახივით მახურთავა კილით-კიდედმდე ომის მრისხანე ქარიშხალმა, მაგრამ ამაზე სხვა დროს...

საქართველოს მიწაზე

პირველი სიმღერა

მოგვილხენია, მეგობრებო, იმგვარად ახლა,
საზსა და სიტყვას იმდაგვარი ელვის ფრთები აქვს,
თითქოს ქორწილის სუფრას ვუსხდეთ მზიურს და მაღალს,
თითქოს ქორწილზე ნიშანი რამ მოგვირთმევია!
დაუხატია ყვავილთა ფერს მიწა მშობელი,
ყვავილთა ზღვაში შემოვცურეთ საზით, დაირით,
აზერბაიჯანის — ყვავილეთის მხრიდან მოვედით
და გზას გვინათებს გურჯისტანის მზე და ყვავილი!
ამ სიყვარულმა აგვიტაცა თითქოსდა ცამდე!
ვინც ამ დიდებას, ამ სიხარულს უკვდავად ვსახავთ,
ვიმღეროთ ჩვენი სიმღერები — სიტკბოთი სავსე...
ბაღიდან ბაღში, ვით ბუღბული მოფრინდი ახლა.
მოგიწევიათ მხოლოდ შრომით ჩაიც, ლიმონიც,
ცხელ ოფლს მშრომელნი ვერასოდეს ვერ შეიშრობენ.
ჩვენც ერთად ვდგავართ, ერთი ფიქრით, გულით და ღონით, —
ჩვენ, ვინც მოძმენო, ხელოვნების ბაღში ვიშრომეთ!
დავრგეთ ჩითილი თუ ყვავილი სამშობლოს ველზე,
დღეს ვმკითხვეთ ჩვენს ყანებს, ჭირნახულის გვიდგა მთანია.
თქვენთვის — ლექსის და ხელოვნების მსახურთა — წირფელზე
წირფელი სალამი გულითადი მოგვიტანია.
დღეს ჩვენს დაშქესანს ქვა კი არა, გამოსკდა ოქრო.
რუსთავიც ოქროს ჩანჩქერია — ოქროს მუხლებით,
მინგეჩაური თუ ხრამბესი, თბილისი, ბაქო,
მტრისთვის მტერია ქედმოუხრელი.
რკინა, ფოლადი... ქარხნის მილნი ცად აღვიმართავს!
მოგესალმება ჩემი ბაქო, ქალაქი მთელი,
თქვენს დიდ საქმეში გამარჯვებას გისურვებთ ათასს,
ზვიმს გილოცავთ ამ მეჯლისზე მოძმენი თქვენი.
ერთად შრომობენ ორი ერის ახალგაზრდები,
ეკიბრებიან ერთმანეთს და ერთად მღერიან...
როგორც ჩიტები მიცურავენ ლურჯი ტალღები,
ხრამის ტალღები ხრამს სიმღერით შეერევინ.
გვინდა ვიმღეროთ ყოველ ბუჩქთან ძმობის სიმღერა,
„შენი ჭირიმე“, „გენაცვალე“, — მღერის პოეტი.
ყვავილეთიდან ერთ სიმღერად, ერთ გულის ძვერად,
ერთ მელოდიად ჩვენს მეზობელ ძმასთან მოვედით.

ჩვენი ახლო მეზობელი სულზე უფრო ტკბილია,
ამიტომაც გვიყვარს ასე საქართველო ქებული,
ხრამისა თუ მტკვრის ნაპირას ერთად გვისეირნია,
სიყრმიდანვე მის ნათელზე ვიყავ შეყვარებული.
საქართველოს ლამაზმანთა თვალთა ელვას შეგხარი,
სწვავს ჭაბუკებს იმათ ეშხთა სხივი გადმონაწვიმი,
აბა, როგორ არ გიყვარდეს ულურჯესი ეს მხარე,
ამ მიწაზე გვეგულება ჩვენი გულის ნაწილი...
ეს ნათელი მზე გვისურვა ჩვენმა დიდმა საბუკმა,¹
როცა ირგვლივ ბატონობდა საუკუნო წყვდიადი,
თუმც მუნდირსაც მსახურობდა... იმ მუნდირის მსახურმა,
გულდამწვარმა შენმა შვილმა გზა გვიჩვენა დიადი.
საბუკ, შენ რომ გზა გვისურვე, შენ რომ დილა ინატრე,
წამოდექი, დაინახე, ეს მზიანი სამყარო,
შენი მიწა, წმინდა მიწა, ღამეშიაც გვინათებს,
ეს დღე, ეს მზე, გაზაფხული, ადექ, უნდა გახაროთ!
ალისფერი კაბით დილა მზიდან ჩამოფრენილა,
ელავს ვარდი ნამიანი მზის ბრდღვიალა თვალვით,
დილის შუქი თუ სამარის ბნელს ვერ ჩამოსწვდენია,
თვით საფლავი მოჩანს, როგორც ალისფერი ყვავილი.
მის წიაღში, სიჩუმეში საუკუნოდ გძინავს შენ,
ჩვენ მოვედით და შევამკეთ იგი წმინდა საფლავი,
ჩვენ მოვედით და მუხლს ვიყრით შენი ნიჭის წინაშე,
სიდიადე, უკვდავება გახდა შენი საფარი.
ჩვენი ახლო მეზობელი სულზე უფრო ტკბილია,
ამიტომაც გვიყვარს ასე საქართველო ქებული,
ხრამისა თუ მტკვრის ნაპირას ერთად გვისეირნია,
სიყრმიდანვე მის ნათელზე ვიყავ შეყვარებული.

აპირბაიჯანულიდან თარგმან ლილა მარამი.

მ უ შ ი ს ს ი ნ დ ი ს ი

შუალამემ მოატანა, დანალული ჩექ-
მების ბრავაბრუბი მიწყდა და მოქანკუ-
ლი ქალაქი დუმოლმა წაიღო.

— ხვალამ ცოტა ადრე მოდით, თუ
რაიმე გაიგოთ, მისრე გიგა იქ იტრი-
ალებს და იმას დაუბარეთ. — ჩაილა-
პარაკა გიორგიმ, რუსეთიდან ჩამოტანი-
ლი გაზეთი ჯიბეში ჩაიღო, შეკრებილით
თვალი გადაავლო და წაიღო.

სხვებიც წამოიშალნენ, მოვარიანი ღა-
მე იყო, ჯგუფად სიარული არ ეგებოდა
და თითო-თითოდ გაიკრიბნენ...

მასპინძელს ბესოც დაემშვიდობა, ქუ-
ჩა გადასჭრა, რაღაცამ გაიფაჩუნა, კე-
დელს აეკრა და გაირინდა.

სახლის კუთხესთან გიორგი მდგარი-
ყო, ბესოსთან მივიდა და ჩაუჩურჩულა:

— უშიშარას ბიჭს ეგ არ ეკადრება,
რახე დაფრთხი, ძველი ცოდვები ხომ
არ აგედევნა.

— რა ცოდვები?!

— შენ უკეთესად იცი.

— ეგ ხომ იმდღესაც მითხარი.

— მეშინიან, კიდევ არ გვიღალატო.

— რა გელაპარაკო, არც შენიათ იცი
და არც სხვა.

— შენიათ არ ვიყავი, მიმატოვე და
სხვას მიეყიდე.

ბესო გიორგის ქულაჯის საყელოში
მისწვდა, შეანჯღრია და წაუბუზღუნა:

— რას მიედ-მოედებო, მე არავისაც
არ მიეყიდე, ჩამოვედი და ჩემთვის
ემუშაობ, ცოლ-შვილი მყავს და მაშ
რით ვარჩინო?!

გიორგიმ საყელო ხელის დაკვრით
გააშვებინა:

— მით უმეტეს, შთამომავლობის პა-
ტრონი ხარ და გაფრთხილდი, აქამდის

სახელიანად მოვედით და ახლა გვარი
არ შეგვირცხვინო. — მუქარასავით
ამოღერდა და ზედაც არ შეუხედავს,
ისე გაეცალა.

ბესომ მკერდზე მუშტი დაიბრაგუნა.

— შემირცხვეს ნამუსი თუ ვაჟაკო-
ბას დაგესესხო, — დაადევნა გიორგის
და ქუჩას გაუყვა.

შორს ფეხების ტყაპატყუპი გაისმა,
მერე სტყვნა მოჰყვა, ქვაფენილზე ფი-
ცარმა დაიბრაგუნა და ერთბაშად ყვე-
ლაფერი მიწყნარდა.

ბესოს ფეხი აერია, ორთქლმავლის
ხმაურს მიჩვეული იყო და ქალაქის გა-
რინდებაშ შეაკრთო.

— დასწყევლოს ღმერთმა, ძაღლი მა-
ინც აყეფდეს სადმე. — ჩაილაპარაკა
და უჟაცრიელ ქუჩას გაფაციცებით მი-
აჩერდა...

უწინ არაფერს ერიდებოდა, რაც რუ-
სეთიდან ჩამოვიდა, ღამე გარეთ აღარ
გასულა და ცოტა არ იყოს, ეშინიან...

სახლის კუთხესთან ვიღაცა შეტო-
რტმანდა, აქეთ-იქით მიმოიხედა და ბე-
სოსკენ დაიძრა.

ბესომ გასაქცევად გაიწია, მაგრამ
გონზე მალე მოეგო, შეჩერდა და ქშე-
ნას უმატა.

მოწინააღმდეგემ თითქოს ვიღაცას
ხელი დაუქნია, რაღაცა მოიმაჩვია და
გაირინდა.

ბესომ აქეთ-იქით მიმოიხედა, ხელში
ასაღები ვერაფერი დაღანდა.

კეტი მინც წამომედო, ამ არეულობა-
ში ხელცარიელი სიარული ვის გაუგო-
ნია, გულში გაივლო და თავისთავზე
გაბრაზდა.

მოწინააღმდეგე ადგილიდან არ იძროდა, ბესოს გამოხმაურება უნდოდა, ჭეჩისთავში დანალული ჩექმების ბრაგაბრუვი გაისმა და უმაღლესი გადაიფიქრა.

მართლა დავდებდებულვარ, უშიშარას ბიჭს ეგ არ ეკადრება, გიორგის ნათქვამი გაახსენდა, თავის უნიათობაზე გაბრაზდა, მოწინააღმდეგეს თამამად მიუახლოვდა და გაელიძა...

სახლის კუთხესთან ურმის ასარიდებელი ბოძი იდგა.

— ვაი შენი... — ჩაილაპარაკა ბესომ, ბოძს ხელი შემოჰკრა და გზა განაგრძო.

შინ გვიან მივიდა, ჭოლოკიანთ ეზოდან ხმაური მოესმა, შეჩერდა და ყური მიუღდო.

ძალი ჭოლოკიანთ ეზოს მიეტანა, ბესო მთვარის შუქს მოერიდა, კედლის ჩრდილს გაჰყვა და კარზე ფრთხილად დააკაკუნა.

ოთახში ტახტი აპრილდა, სოხანეზე ვილაცამ გამოირბინა, კართან შეჩერდა და იკითხა:

— ვინა ხარ?

— მე ვარ, ნუცა, გააღე. — ჩაიჩურჩულა ბესომ, ურდულის ბრაგუნი მოესმა და შვებით ამოისუნთქა.

უწინ, ბესო სანამ ტანთ გაიხდიდა, ოთახის გასანიაველად კარს ღრჭოდ სტოვებდა, ახლა უმაღლესი მიკეტა, მაზუთით გაპოხილი ქურთუკი გაიძრო და სანათურს ჩამოაფარა.

მეუღლემ ბესოს ავად გადახედა.

— საკმელი ღუმელზე დევს. — ჩაილაპარაკა, ბავშვებს საბანი შეუსწორა და მიწვა.

ბესოს ხმა არ ამოუღია, შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა, ღუმელისკენ გაიხედა და ამოიოხრა.

ოთახში ნესტის სუნი იდგა, კუთხეში კომტის სანთელი ენთო და გაცრეცილ კედლებზე მოყვითალო შუქი ციგლიგებდა.

ეზოში ძალი მიჩუმდა, ბესომ შუქი ჩააქრო, ტანსაცმელი გაიძრო და ლოგინში ჩაწვა.

ქალი ბესოსაყენ გადმობრუნდა,

— სად იყავი? — იკითხა და დაამთენარა.

ბესომ წაუყურა, ქალი არ მოეშვა.

— სამუშაოზე. — წაუბუზღუნა ბესომ და ზურგი შეაქცია.

— ტყუიხარ, — წამოიძახა ქალმა, ლოგინში წამოჯდა და დაუმატა, — ვიცი სადაც დადიხარ.

— მაშ რაღას მეკითხები?!

— საღამოთი ქიტო ვნახე და მითხრა, რამდენი ხანია ჩამოვედიო.

— თავი დამანებე, მეძინება. — შეუტია ბესომ და თვალები მილულა.

ქალმა საბანი გადაუწია, მხარზე ხელი დაადო და ჩასჩურჩულა:

— ბესო, მოეშვი მაგეებს, პატარა აღარა ხარ, ბავშვები გვყავს, დაზრდა სჭირდებათ და თავი არ დაიღუბო.

ბესომ მხრიდან მეუღლის ხელი მოიცილა.

— კარგი, მომასვენე. — წამოიძახა და თავზე საბანი წაიხურა.

— გუშინდამ თეღია წაუყვანიათ, ქაბატო ტირიდა, მთელი ღღე ვეძებეთ და ვერ გავიგეთ სად გადაკარგესო.

ბესოს ხმა არ გაუცია, ქალმა ცოტა ხანს იყუჩა და კვლავ წამოიწყო:

— საღამოთი ნინიას მიუხტენ, ჭოლოკა გაექცათ და გაბრაზებულებმა ბერიკაცი მიტყიპეს...

ეზოში ბრაგაბრუვი გაისმა. ძალღმა წამოიყვება და ვილაცეებს მიეტანა. მერე ამოიქშიტინა, დაიყმევლა და წკავწკავით გაიქცა.

ქალს შემცივნებულივით შეაძაძადა.

— ძალს დაგვირტყეს. — შეშინებულმა თქვა, საბანი წამოიხურა და გაინება.

ხმაური დერეფანში მიწყდა, ვილაცამ ყრუდ ჩაახველა და აჩურჩულდნენ.

— ვაიმე. — ამოიკვნესა ქალმა, ბესოს მიეკრა და აჯანკალდა.

კარზე დააკაკუნეს. ბესო წამოჯდა და გაირინდა.

არსენ ზაფლაშვილი
მუშის სინდისი

კაცუნი განმეორდა, არ გაეპასუხნენ და ვიღაცამ ბოხი ხმით დაიძახა:

— კარი გააღეთ!

ქალი აფორიაქდა.

— ნეტავი, ვინ არიან?! — შეცვლილი ხმით ჩაილაპარაკა, მძინარე ბავშვი წამოიტაცა და მკერდზე მიიხუტა.

ბესოს მეუღლის დანუგეშება ეწადა, ვერ მოახერხა, წამოდგა და კართან აიტუხა.

დღის მკლავებში მომწყვდეულ პატარას გამოეღვიძა.

— ვეე... — დაწიოკებულმა წამოიძახა და ატირდა.

ქალმა ბავშვი გადაკოცნა, მკლავზე გადაიწვინა და გახანაწა...

გარეთ ალაპარაკდნენ.

— გააღეთ, თორემ შემოვამტვრევთ. — გაისმა ძახილი და კარებს ფენი მიუბრავუნეს.

— დავიღუბე, რაღა მეშველება?! — წამოიქვითინა ქალმა, ატირებული ბაღლი მაგრად ჩაიხუტა და ბესოსთან მიიჭრა.

ბესომ მეუღლის ქვითინს ყური აარიდა.

— ვინა ხართ? — ჩახლჩილი ხმით იკითხა და კარს მიეყუდა.

მომხვედურები გამხიარულდნენ.

— აგრე რაღა. გვეგონა დაიხოცენით, — ჩაიქირქილა ვიღაცამ, კარი შეანჯღრია და დაუმატა, — გვარდიელები ვართ, გააღე.

ბესოს ოხვრა დასცდა. ქალმა აღარ დააცადა.

— რა გინდათ? — იკითხა და კარს ყური მიადო.

— დაიწყეს ალიაბათური... — მოუთმენლად ჩაბიუზღუნა მომხვედურმა და იქვე დასძინა, — გააღეთ.

ბესოს რაღაცა იმედი მოეცა.

— ახლავე. — გარეთ გასცახა და ჩასაცემლად დაფაცურდა.

ქალი კარს მოშორდა,

— შე კაი კაცო, რაზე დამიღუპე ოჯახი?! — წაუქვითინა ქმარს, ატირებული ბიჭი გოგონას მიუწვინა, შუქი აანთო და აძაგაძაგა.

ბესომ შარვალი ჩაიცვა.

— რისა გეშინიან, ღმერთმანი? — რაღაცა დაიძახა. — რი დამიშვევია. — მეუღლეს გადაულაპარაკა, ფორიაქი დაიოკა და კარი გამოაღო.

ოთახში ოფიცერი შემოვარდა, მერე ჯარისკაცები შემოჰყვნენ და იქაურობა აახმაურეს.

იარაღმომარჯვებულ ოფიცერს ქალმა შიშით გადახედა.

— ბავშვები არ დამიწიოკოთ. — წამოიძახა და პატარებთან მიიჭრა.

ბესო ორიოდ კაცს მოელოდა, ამდენი ხალხის დანახვამ გააოგნა, პირი დაალო და ფეხები გაჩაჩხა.

ოფიცერმა ბესო შეათვალიერა. ოთახში მიყრილ-მოყრილ ძონძებს გადახედა, სოხანეზე ფეხი დაატყაპუნა და დაიძახა:

— შემოუშვით!

ოთახში ჩია კაცმა შემოირბინა, ბესოს ახედ-დახედა და უარის ნიშნად თავი გადააქნია.

ოფიცერმა ჩია კაცს დაუბღვირა. ჩია კაცმა მხრები აიჩჩია.

— აქეთ გამოიქცა და სწორედ მაშინ, თითქმის ამ სახლის კარმა გაიჭრიაღა. — გაუბედავად ჩაილაპარაკა, ოთახს თვალი მოავლო და მაშინვე გარეთ გავარდა.

— გაჩხრიკეთ. — ბრძანა ოფიცერმა.

ორი ჯარისკაცი ბესოს ეცა, ილიებესა და ბარძაყებზე ხელები ჩამოუსვეს, კედლისაკენ მიაყენეს და აქეთ-იქიდან ამოუდგნენ.

სხვები ოთახში დაფაცურდნენ, ლოგინი გადმოიქექეს, ჯამ-ჭურჭელი ჩაღწეს, ტახტი ააყირავეს, საეჭვო ვერაფერი ნახეს და მოიწყინეს.

ოფიცერმა სოხანეზე გადმოვარდნილ ლეიბს ფეხი წასცხო, ბესოს მიუბრუნდა და შეჰყვირა:

— საით გააქციე?

— ვინა?! — გაიკვირვა ბესომ.

— შენ თვითონ კარგად იცი.

— ღმერთი... რჯული... მე არაფერი ვიცი.

— მაშინ... გამოგვყევი! — უბრძანა

ოფიცერმა ბესოს და თვალეზში მიაჩერა.

— სად უნდა გამოგყვე? — გაუბედულად იკითხა ბესომ, ოფიცერის მზერას ვერ გაუძლო და თავი ჩაღუნა.

— ბიძაჩემს ნათლობა აქვს, თამადა ვერ მონახა და შენთან გამოგვაგზავნა. — იხუმრა ოფიცერმა.

ქალი ოფიცერთან მიიჭრა.

— სად მიგყავს, არ გამოგუშვებ. — წამოიძახა და მეუღლეს წინ ჩაუდგა. ოფიცერმა ქალი თავით-ფეხებამდე შეათვალიერა.

— ყვირილი არ იყოს. — ჩასძახა და მუშტი ცხვირწინ დაუქნია.

ქალმა ოფიცერს მხარი უქცია.

— ხალხო მიშველეთ... — წამოიყვირა და კარისაკენ გაიჭრა.

ჩაკურთხებული ჯარისკაცი გადაეღობა.

— სად მიხვალ, დიაცო?! — შეუტია, ხელი ჰკრა და ჩაჩეხა.

— რას შვრები შენი... — წამოიძახა ბესომ და ჯარისკაცისაკენ გაიწია.

ოფიცერი მკლავში მისწვდა.

— სხვაგან ივაჟკაცე, ჩემთან ეგეთები არ გაგივა. — წაუბუზღუნა, მკლავი გადაუგრისხა და თავის სიმარჯვით ნასიამოვნებმა ჯარისკაცებს თავმოყრულად გადახედა.

ბესოს ოფიცერის მოგვრიება არ უცდია, მკლავი ღუნედ დაიქნია.

— ჰაი დედასა. — ამოიგმინა და თავის უღონობაზე კბილები გააკრაჭუნა.

ბესოს ჯარისკაცები მიესივნენ.

— მამიკო არ მომიკლათ. — წამოიძახა ახლად გაღვიძებულმა გოგონამ, წამოხტა, ოფიცერთან მიიჭრა და ფეხზე დაებლაუჭა.

— მომწყდი თავიდან. — შეუტია ბავშვს ოფიცერმა, ბავშვი არ მოეშვა და წიხლი ამოსცხო.

— ვაიმე დედა! — წამოიყვირა ბავშვმა და მიწაზე გაიშხლართა.

— ეახმე. — ამოიგმინა ბესომ, ბავშვისაკენ გაიწია, ჯარისკაცებს ვერ დაუხსლტა და თავი კედელს მიუჩაბუნა.

— რა დაგიშავეთ, რაზე გვიქცევთ

ოჯახს?! — წამოიჭვითინა ქალმა, მიწაზე გაშხლართული გოგონა წამოიტაცა და მკერდზე მიიხუტა.

— მტკივა. — აცუნესდა პატარა, გასისხლიანებულ ცხვირზე ხელი მოისვა, მერე ოფიცერს გადახედა და დედის მკერდში თავი ჩამაღა.

ეზოში რაღაცა ჩოჩქოლი ატყდა, ჯარისკაცები წამით მიყუჩდნენ.

— შეჩერდი! — დაიძახა ვილაცამ და თოფი გავარდა.

ჯარისკაცები აფორიქდნენ, რა ეღონათ არ იცოდნენ და ოფიცერს გადახედეს.

ოთახში ჩია კაცმა შემოირბინა და ოფიცერს წაუჩურჩულა:

— თქვენო კეთილშობილებავ, დავიჭირეთ, მესერის ძირში იჯდა, გაქცევა მოინდომა და ფეხი გავუხვრიტეთ.

— ყოჩაღ! — წამოიძახა ოფიცერმა. ჯარისკაცებს რაღაცა ანიშნა, ჩია კაცს ხელი ჩასჭიდა და გარეთ გავარდა.

ჯარისკაცებმა ბესოს თავი მიანებეს და ოფიცერს გაჰყვნენ.

ბესომ მეუღლეს გადახედა, მერე კარებში ჩაღდა და ჯარისკაცებს თვალი გააყოლა.

ალარ დაბრუნდნენ.

— თქვენი სინსილა გაწყდა. — ჩაიბუზღუნა ბესომ და კარი მიკეტა.

გათენდა. სადგურის მხრიდან შავმა ავტომობილმა გამოიქროლა, ქუჩისპირაზე ჩამომდგარ ურემს მოლურჯო კვამლი შეაქშინა და მოსახვევში მიიმაღა.

ეტლები აჰრიალდნენ, ცხენების ფლოტების თქართქორი გაისმა, ბაზრის წინ ვირი აყრუყინდა, მემაწვენე ქუჩებში ყვირილით ჩამოიარა და ქალაქს გაეღვიძა.

ბესოს მეუღლეც ადრე ადგა, აწეწილი ოთახი დაალაგა, ქეთლი წყლით აავსო და ასადუღებლად შემოდგა.

ბესომ გაიზმორა.

არსენ ბაბალაშვილი
მუშის სინდისი

— რომელი საათია? — ძილ-ღვიძილ-ში იკითხა, თვალები მოისრისა და წამოჯდა.

მეუღლეს ბესოსათვის არ შეუხედავს.

— გათენდა. — მიუგო, გასაყეთებული აღარაფერი ჰქონდა და მაინც აფუსფუსდა.

ბესომ ბავშვებს გადახედა, ცხვირჩა-ლურჯებულ გოგონას სისხლი ტუჩებზე შეხმობოდა და მოშავოდ უბზინავდა.

— უხ, თქვენი... ბავშვი არ დაინდეს. — ჩაილაპარაკა ბესომ, ამოიოხრა და წამოდგა.

ღიასახლისმა მის ნათქვამს ყური მოჰკრა და შემოუბრუნდა.

— მერე ვისი ბრაღია, მოეშვი მაგეებს და ეგ უბედურება აღარ დაგვატყდება... წუხელი როგორღაც გადარჩი, განა კიდევ გააბტიებენ.

— მე რაში ვტყუივარ, ვიდაცა გაექცათ და ჩვენ მოგვიხტენ. — დამნაშავესაგით ჩაილაპარაკა ბესომ და ცოლს მიუბრუნდა: — დედაცაცო, თანაც ერთხელ და სამუდამოდ გაიგე, შუაზე სიარული არ შეიძლება, ან აქეთ უნდა იყო, ან იქით.

— შენც იქით იყავი, სადაც ძალა აღმართსა ხნავს.

— არა, მე იქ ვიქნები, სადაც ჩემს შვილებს უკეთესი მერმისი ექნებათ. — მიუგო ბესომ, ტანსაცმელი ჩაიცვა, გოგონას საბანი შეუსწორა და ხელ-პირის დასაბანად ეზოში გაიქცა.

ღიასახლისმა წუხანდელი მჭადი შუაზე გატეხა, ნახევარი ბავშვებს შეუწინა, ნახევარი სუფრაზე მიიტანა, ტოლჩა მდლდარე წყლით აავსო და მჭადს გვერდით მოუდგა.

ბესო ოთახში ფრუტუნით შემოვარდა, ჩარსავის ძველზე ხელ-პირი შეიმშრალა და მაგიდას მიუჯდა.

ქალმა მიტკლის პატარა პარკში ფული გაახვია, ბესოს მაგიდაზე დაუდო და ჩაილაპარაკა:

— სანოვავე აღარა გვაქვს, ფული ესღა, თუ ქალაქგარეთ მოხვდი, ფქვილი იყიდ, უფრო იაფი იქნება.

ბესომ მჭადის ნატეხი ცოცვიც დაღო.

— არა უშავს რა, ორიოდ დღე ილა-
აღ გავიდეთ, ხვალ-ზეგ ხელფასი გვექნება და ბევრი ფქვილი ვიყიდოთ. — დაა-
ნუგეშა მეუღლე, ცხელი წყალი დალია და წამოდგა.

— ბავშვებს ფეხზე აღარ აცვიათ, შე-
ნა ხარ და მთლად გატიტვლდი, დამატებით აღარაფერს გვაძლევენ, ამ ოხერ ფულს კი ფასი აღარა აქვს და შენც განზე სწორედ ახლა გადექი. — აწუწუნდა ღიასახლისი.

— ნუ გეშინიან, მალე ყველაფერი გვექნება. ცოლის გასამხნეველად თქვა, პარკი ჯიბეში ჩაიღო, ბავშვებს დახედა და წავიდა.

— არ დაგვიანო, ბავშვები მშვირები იქნებიან. — დაადევნა ღიასახლისმა და კარგა მანძილზე თვალით გააცილა.

ბესოს ორთქლმავალი პირველ ლიანდაგზე ჩამოეყენებინათ. თანაშემწე ჯიხურში იყო, მკვარი ეჭირა და ხელსაწყობებს სწმენდდა.

ბესომ მანქანას შემოუარა, მარცხენა აზარმაცზე ბზარი მოეჩვენა და ხელი გადაუსვა.

მესამე ლიანდაგზე მეისრე გიგა ჩალი-
ხოზდა, ბესოს ქვეშ-ქვეშ გამოხედა და თვალი ჩაუკრა.

ბესომ თავი გადააქნია, გიგამ ერთხელ კიდევ გამოხედა, ბუნჯგალა უღვამზე ხელი გადაისვა და მეოთხე ლიანდაგზე ჩამომდგარი მატარებლისკენ გასწია.

ბესო ჯიხურში ავიდა.

— გამარჯობა, ქიტო. — თანაშემწეს მიესალმა და კუთხეში მიგდებულ ცარიელა ხურჯინს გადახედა.

ქიტომ ბესოს მხერას თვალი გააყოლა.

— ამადამ ქორწილი მაქვს, იქნებ გზაში სანოვავე იყიდო, ჩვენებმა გამომატანეს. — ხურჯინზე უთხრა.

ბესომ თანაშემწეს მხარზე ხელი მოუთათუნა.

— ყოჩაღ ქიტო, კიდევაც დაგვიანე, ამ არეულობის დაწყებამდე თუ ვუცადეთ ბავშვები აღარ დაგვეზრდებოდა და ისედაც პატარა ქვეყანა უფრო შეგ-

ვიმცირდება. — უთხრა და თვალებში ჩახედა.

ქიტომ დაიმორცხვა.

— რა ვიცი, აბა... — თქვა და თავი ჩაღუნა.

— გოგოც მშვენიერი შეგხვდა, კარგი დედამისი შვილია, ნამდვილი ოჯახის ქალი დადგება.

— მამამისმა კი სისხლი გამიშრო და... რა დროს მაგისი იყო, ერთთავად ბუზ-ლუნებს.

— რას იზამ, ბიჭო მამაა და შეილზე ზრუნავს. — მიუგო ბესომ და ხელსაწყოების თვალთვალს მოჰყვა.

მონომეტრის ისარი ბოლოში გასულიყო, წყლის დონე ლურჯ ხაზზე იდგა, საქშენის ონკანი მობოშებოდა და ორთქლის ქავლი ენამოტეხილ სტვირივით შიშინებდა.

ორი თვეა ბესოს ორთქლმავალი თხევად სათბობზე გადაიყვანეს, ნახშირის ყუთები მოხსნეს, ჭიხურში ხალვათობა იყო და მაინც ცხელოდა.

ქიტომ შუბლიდან ოფლი მოიწურა.

— რაღას უყურებენ, გაგვიშვან, ცოტას მაინც გავგრილდებით. — ჩაილაპარაკა და ფანჯარაზე გადაეყუდა.

ბესომ სადგურის სამორიგეოს გახედა, არავინ ჩანდა და საყვირი მისცა.

წინ მწვანე შექურა აინთო.

— წავედით. — დაიძახა ქიტომ, ღუმელის კარი გაღო, ცეცხლსაქშენს ალი მოუმატა და ისევ ფანჯარას დაუბრუნდა.

მორიგემ მოირბინა.

— ჩქარა წადით, ამ ლიანდაგზე საგანგებო უნდა ჩამოვდეს. — ამოიქაქანა და ქიტოს კვერთხი მიაწოდა.

ბესომ აღმძრავი ონკანი შემოატრიალა, ორთქლმავალმა ამოიხვნეშა, ძალუმად შეტორტმანდა, ოხშივარში გაეხვია და კახეთის გზას თუხთუხით დაადგა.

ქიტომ ფანჯრის კედელს ხელი დაუტყაპუნა.

— სერგო, საღამოზე მეწვიე, ქორწილი მაქვს. — ლიანდაგის გასწვრივ მიმავალ ჭაბუკს გადასძახა.

ჭაბუკმა რაღაცა თქვა, ქიტომ ვერ გაიგო.

— ბიჭო, რას ამბობ? — დაუყვირა და ყურზე ხელი მოიჩრდილა.

ჭაბუკი შეჩერდა და ქიტოს თვალი გააყოლა, მერე ენა გადმოუვლო, ხელი ჩაიქნია და წავიდა.

— მაგ გამოყრუებულმა ნამდვილად ვერ გაიგო. — ჩაბუზლუნა ქიტომ და ფანჯარას მოსცილდა.

მატარებელი ქალაქს გასცდა, ბესომ ინჟექტორი ბოლომდე გააღო, გადატრუსულ ლოჭინის ტრამალს გახედა და თითქმის დაგოლვილ მიწას გაურბისო, სიჩქარეს მოუმატა.

ქებაში წყალმა დაიკლო, მსუბუქი ტვირთი ება და ორთქლმავალი ხალისი ანად ქმნიანდა.

ბესო გუშინაც ამ გზაზე იყო, მენშევიკებმა წნორში კირის გამოსაწვავი ქარხანა გააბრუნეს და ბოჯოჯლინა ვაგონებით მურა ნახშირი მიჰქონდა.

გადათავებევებს, ორთქლმავლის ღვრიანი მინელდა.

— ჩვენი მთავრობა გათეთრებას აპირებს და საკირეები იმიტომ დასჭირდათ. — იხუმრა ქიტომ.

ბესო მოუხვეწრად შეტოკდა.

— ბიჭო, აყვია ნუ ხარ, სხვაგანაც არაფერი წამოგცდეს.

— წამოცდეს რა, მაგათ ღიდი ღლეღარ უწერიათ და...

— შენ რა იცი?!

— აბა გიორგი ძია რუსეთიდან ტყუილად კი არ ჩამოვიდა, თურმე ლენინთან ყოფილა და ჩვენს სამშველად იმას გამოუგზავნია.

ბესო მოიღუშა.

— ვინ გიორგი? — იკითხა და ქიტოს მიაჩერდა.

— თქვენი. — მიუგო ქიტომ, ბესოს დაყინებულ მხერგას ვეღარ გაუძლო და თვალი აარიდა.

— სადა ნახე?

— არსად. — მერე იქვე დაუმატა —

არსად გადლაგვილი
მუშის სინდისი

ზურამი მითხრა, ღამ-ღამობით ვხედ-
ბი ხოლომეო.

ბესომ განგებ ატეხილი ზველება და-
იყუჩა. მერე ქიტოს გადაულაპარაკა:

— იმ შენ ზურამს უთხარი, ენას კბი-
ლები დააჭირე, სახრჩობელაზე არ იკო-
ნწილო-თქო. — ყალიონი გააწყო და
გააბოლა.

ქიტო გაწითლდა.

— მე მითხრა მარტო, განა სხვასაც
ეტყვის?! — ჩაიბუზღუნა და ცეცხლსა-
ქშენის წმენდას მოჰყვა.

ბესომ ქიტოს მხარი წაჰკრა:

— ბიჭო, არ გამებუტო, მე შენთვის
ვამბობ, გვარდიელები ხალხს ქათმები-
ვით ხოცავენ და არაფერი წამოგცდეს-
მეთქი.

ქიტომ ამოიოხრა.

— განა არ ვიცი რო... — თავისთვის
ჩაილაპარაკა და ცეცხლსაქშენის წმენ-
დას უმატა.

მატარებელი ლოჭინის აღმართს შე-
უდგა, სრბოლა საგრძნობლად შენელდა,
ჯიხურში ძალიან ჩამოცხა და ორთქლ-
ნავალი ბუხუნს მოჰყვა.

ქიტომ ცეცხლს მიუმატა, ბესოს გვერ-
დით ამოუდგა და გაუბედავად ამოღერ-
და:

— ამბობენ, ლენინი ბესოსაც უნახავ-
სო.

ბესომ შეუბღვირა.

— ვინ ამბობს? — გაბრაზებულმა
იკითხა და ცარიელი ყალიონი რამდენ-
ჯერმე მოქაჩა.

— არაფერი არ დაიმალება, — დარ-
ბაისლურად ჩაილაპარაკა ქიტომ და
თანაც თავი დააკანტურა.

მართლა არა დაიმალება რა, გულში
გაცივლო ბესომ და მოიწყინა, კარგა
ხანს ხმა არ ამოუღია. მერე ქიტოს მო-
უბრუნდა და თითქოს ჯიბრით ეუბნე-
ბო, ისე ჩაილაპარაკა:

— დასამალი რა მაქვს, მართალი უთ-
ქვამთ.

ქიტოს თვალები გაუბრწყინდა.

— როგორა ნახე, ჩემმა მზემ, არავის
ვეტყვი. — გულუბრყვილოდ წამოიძი-
ხა და ბესოს მიაჩერდა.

ბესომ გზას გახედა, მერე სკამზე და-
იჯდა და დაიწყა:

— მე და გიორგი ჯარში ერთად წაგ-
ვიყვანეს, გერმანელებს ვეშვებოდით...
მერე, რევოლუციამ პეტერბურგში მოგ-
ვისწრო და იქა ვნახე.

— როგორი კაცია?

ვისთვისაც ბესოს ეს ამბავი უთქვამს,
ყველა ამას ეკითხებოდა, ქიტოსაგანაც
იგივე გაიკონა და გაეცინა.

— ჩვეულებრივი კაცია.

— აბა, ამბობენ ბუმბერაზიო?!

— ბიჭო, ბუმბერაზი თავისი ჭკუით
არის, გარეგნობით, ჩვეულებრივი კა-
ცია, შენზე ოდნავ დაბალი.

ქიტომ გაიღიმა.

— რას ამბობდა?

— ძალმომრეობა უნდა დავამხოთ, ძა-
ლაუფლება ხელში მუშებმა და გლეხებ-
მა უნდა აიღონო.

— მერე?

ბესომ აქეთ-იქით მიმოიხედა, ჩაახვე-
ლა და ხმადამლა ჩაილაპარაკა:

— რუსეთში ძალმომრეობა მართლა
დაამხეს და ქვეყანას სათავეში მუშები
და გლეხები ჩაუდგნენ.

— შენ რაღად წამოხვედი?

გიორგი ამაზე მოღალატეობას სწა-
მებდა და ბესოს ეს შეკითხვა არ ემა...
ქიტოს დაკვირვებით დააცქერდა, გადაკ-
რულად ნათქვამი ეგონა, ვერაფერი შე-
ატყო და თითქოს თავს იმართლებსო,
ისე წარმოთქვა:

— რა ვიცი, ცოლ-შვილი უპატრონოდ
მყავდა მითვებულნი და ამან მაიძულა.

ქიტომ ამოიოხრა, ცეცხლსაქშენს
მკვარტლი შემოაცალა და იკითხა:

— ამბობენ, ლენინს გზები შეუტყრეს,
რუსეთში აღარ უშვებდნენ, რევოლუცი-
ონერებმა ორთქლმავალში ჩასვეს და
საზღვარზე ისე გადმოიყვანესო, მართა-
ლია?

— ეგეც მართალია.

— ვინ გადმოიყვანა?

ბესომ ვერ გაუგო.

— ლენინზე ვამბობ, მემანქანეები
ვინ იყვნენ?

ბესოს გაეღიმა.

— მუშები იყვნენ, ნამდვილი მუშები. — დაიბეჯითა, სკამზე მოხერხებულად გასწორდა.

ძალიან ცხელოდა, მზე გუთნეულზე შემადლებულიყო, ჰაერი ხვატს და ებურა და გაყვითლებულ ბორცვებზე სიცხის კორიანტელი იდგა.

მატარებელმა საგარეოს მინდორზე გაივია, მილიდან ამოტყორცნილი ორთქლი და კვამლი უკან გაქანდა და ორთქლმავლის ჯიხურში საამური ნიავი დაიძრა.

ბესო უეცრად მოითენთა, თვალები დაუბატრავდა, ნიკაბი მკერდს მიიბჯინა და მკდომარეს ჩამოეძინა.

ქიტომ საქეს ხელი მოჰკიდა, მოსახვევში სვლა შეანელა, გზაჯვარედინის ქობთან ატუხულ დარაჯს ხელის ქნევით ჩაუქროლა და ბუწქნარში დახლართულ ლიანდაგებს ღლინით გაუყვა.

წნორში შუადღისას ჩაივდნენ, ვაგონები საკირებთან ჩახსნეს, წყალი აიღეს, ორთქლმავალი მოამზადეს და სამარქაფო ლიანდაგზე ჩამოაყენეს.

ქიტომ უბეში ფული მოიჩხრია.

— ბაზარში უნდა გავიდე. — ბესოს გადაულაპარაკა, ტანსაცმელი გაისწორა და ხურჯინს ხელი წაავლო.

ბესომ ქურთუკის ჯიბიდან მიტკლის პატარა პარკი ამოიღო.

— აჰა, ფული შიგა დევს და ფქვილი მიყიდე.

ქიტომ პარკიდან ფული ამოიღო.

— აი ოხერს დათვლა უყვარს. — თავისთვის ჩაილაპარაკა, თითები დაინერწყვა და... მერე ღიდის ამბით გამოაცხადა — მილიონახევარი ყოფილა.

— ჰო, რაც არის მაგისი იყიდე, ოღონდ გასინჯე, ძველი არ შემოგაპარონ.

— ჰი... ჰი... ვისა აქვს დასაძველებელი?! — ჩაიქირქილა ქიტომ, ცარიელი ხურჯინი მხარზე მოიგდო და ჯიხურიდან ჩახტა.

ბესომ ცეცხლსაქმენს დაუწია, ინექტორი გამოორთო, იარაღის ყუთს სკამი მიადგა, წამოწვა და მთქნარებას მოჰყვა, წელან ძალიან ეძინებოდა, ქი-

ტოს ნათქვამი გაახსენდა და ეჭვის გასაქარებლად მოგონებებს მიეცა.

ბესო და გიორგი ალალი ბიძაშვილები იყვნენ, ტანითაც ერთმანეთს ჰგავდნენ, ბრგე და ბეჭებგანიერნი.

გიორგი შავგვრემანი კაცი იყო, დიდი შუბლი, კეხიანი უხვიერი და თაფლისფერი თვალები ჰქონდა, ბესოს კი ხორბლისფერი დაჰკრავდა, ქერა თმა ჰქონდა და თვალების გარშემო ბრტყელ-ბრტყელი ჭორფლი ეყარა.

ჯარში ერთად მოხვდნენ. რევოლუციამ მართლა პეტერბურგში მოუხწრო.

გიორგი იქ დარჩა, ბესოს კი ცოლ-შვილზე ფიქრი სტანჯავდა, სამხედრო ფარაჯა გაიძრო თოფი გადაავდო და საშობლოში გამოეშურა.

სხვა არაფერი მომხდარა, გიორგი გულდრძო კაცია და ბოლშევიკების ლატს ტყუილად სწამებს.

ბესოს ამ ფიქრებში ჩაეძინა.

ქიტო მანქანის ჯიხურში ამობობლდა, ხურჯინი კუთხეში მიდგა, ზევიდან ფქვილით სავსე პარკი დაადო და ამოიხვნეშა. მერე ბესოს გადახედა:

— უხ, რა ძვირობაა. — წამოიძახა და გაფქვილიანებული ქურთუკის კალთა გაიბერტყა.

ბესომ თვალები გაახილა, ჯერ შეხედა, მერე ხურჯინი შეათვალიერა და წამოლგა.

— ყველი მილიონზე ასულა. — აქაქანდა ქიტო, — დიდი ქესატობაა, ორიოდ ფათირი მინდოდა და არავის აქვს, დახლებზე მხოლოდ ტიკპორები აწყვიდა. — მოგშვიდა?

— ძალიან.

ბესომ პარკს ბაწარი მოხსნა, ფქვილი ხელისგულზე დაიყარა და ენა დაადო.

— ახალი ჩანს, არა უშავს, ბალები ორიოდ დღეს იოლად წავლენ.

ქიტომ ხურჯინიდან ამოშვერილ ტიკპორას მასრა მოხსნა, ტოლჩა ღვინით გაავსო და ბესოს გაუწოდა.

არსენ ბაღალაშვილი

მუშის სინდისი

— დამლოცე, საქორწინოა.

ბესომ ტოლჩას ცხვირი დაადო.

— კარგი სუნი აქვს, მათრობელა იქნება. — ჩაილაპარაკა და ახლა გემო მოუსინჯა.

— ბერიკაცისაგან ვიყიდე, ცხრა მილიონი მივეცი, ზვარზე მოწეული სუფთა კარდანახულიაო, მეფიცებოდა.

— გაგმარჯოს, ქიტო, გაბედნიერდი, შენს ქორწილს მშვიდობა და სიხარული მოჰყოლოდეს.

— გამაღობთ, იცოცხლე. — შეაგება ქიტომ, ტოლჩა აავსო და თვითონაც გადაჰკრა.

ბესო მშვიდი იყო, ღვინომ ერთბაშად სხეული შეუთბო, მერე რაღაცამ თავში შეუღიტინა, საფეთქლები ოფლით დაეცვარა და გამხიარულდა. წამოლიდინება სცადა, ქიტოს შეხედა და უმაღლესე გადმოიფიქრა.

— საბრალო დედაბრისასა... — სამაგიეროდ ქიტომ წამოიღვინა, ხურჯინი და ფქვილის პარკი იარაღის ყუთში ჩადო და ღუმელი გააჩაღა.

მორიგემ ზარი დარეკა.

ქიტო შეხტა.

— ჩემს დაბრუნებას უცდიდა, გენაცვალე სულში. — წამოიძახა და ტაში შემოსცხო.

ქალაქში ბინდბუნდზე ჩამოვიდნენ, ცვლა სხვა ბრიგადისათვის გაეყოლებინათ და ორთქლმავალი მაინც სადგურის წინ ჩამოაყენებინეს.

ქიტომ იარაღის ყუთს სახურავი ახადა.

— თქვენსკენ გავიაროთ, ბალებს ფქვილი დავუტოვოთ და მერე ჩვენსა წავიდეთ. — უთხრა ბესოს და ხურჯინი ამოიღო.

პატარა ორთქლმავალს დატვირთული ვაგონები ება და ლიანდაგებზე დაარბენინებდა. იქვე გვარდიელები ირეოდნენ.

ბესომ ფქვილის პარკი ილღიაში ამოიღო, ჩამოსასვლელად ემზადებოდა და ჯარისკაცების ფუსფუსმა შეაფიქრინა.

ქიტოს მათთვის ყურადღება არ მიუქცევია, მაშინვე ძირს ჩახტა, — მომა-

წოდე. — ბესოს ასძახა და ხურჯინს აკენ ხელი გაიშვირა.

ქიტოს ზურგში ოფიცერი ამოუდგა და ჰკითხა:

— სად მიგეჩქარება?

ქიტო სწრაფად შემოტრიალდა.

— როგორ თუ სად, სახლში. — წამოიძახა და ოფიცერს გაკვირვებით მიანერდა.

— საქმე გვაქვს, ჯერ ვერსად წახვალ. — უთხრა ოფიცერმა, ჯიხურს ახედა და ახლა ბესოს ასძახა. — ბარგი მანდ დატოვე და შენც წამოდი.

ბესოს ოფიცერის დანახვაზე მიწაზე გართხმული, ცხვირ-პირ ჩაქეცილი გოგონა თვალწინ წარმოუდგა, იცოდა ეს ის ოფიცერი არ იყო და მაინც, თითქოს გველს შესცქერისო, ტანი ისე აეცინკრა.

ჯიხურში ჯარისკაცი ახტა, ქიტოს ხურჯინი შიგნით შეათრია, ფანჯარაზე გადმოეყუდა და ოფიცერს რაღაცა ანიშნა.

ბესომ ამოიოხრა, ილღიაში ამოჩრდილ ფქვილის პარკი ხურჯინს ცივცივ დაადო და კიბეებზე ფორიაქით ჩამოვიდა.

ოფიცერი ჯარისკაცებს რაღაცა განკარგულებას აძლევდა, ქიტომ ამით ისარგებლა და ბესოს წაუჩურჩულა:

— არ წაყვები.

ბესომ შეუბღვირა.

ქიტომ ამოიოხრა და დაღონდა.

ბესოს ქიტო შეეცოდა, მისი გამხნევება სცადა, არ გამოუვიდა და მხარზე ხელიდა მოუთათუნა.

ქიტო ერთხანს გარინდებული იდგა, მერე გვერდში მდგომ ჯარისკაცს იდაყვი წასცხო და იკითხა:

— ჩვენგან რა უნდათ?

ბესომ ჯარიკაცს აღარ დააცადა.

— პირველად ხომ არა ხარ?! — წაუბუზღუნა ქიტოს, — სასწრაფო საქმე ექნებათ და ორიოდ საათს გვაბეზავებენ.

ქიტო დაიდრიჯა.

— ამათთვის სადა მცალიან, სახლში მიმელან განა. — ამოღერდა და ხურჯინის ჩამოსატანად გაიწია.

ჯარისკაცი საყელოში მისწვდა.

— წამოდი. — შეუტია და ტანმორ-
ჩილი ბიჭი მსუბუქად შეაჯანჯლარა.

— რა გინდათ ჩემგან?! — წამოიყვი-
რა ქიტომ, ჯარიკაცს ხელში მისწვდა და
საყელო გააშვებინა.

— რა ამბავია?! — იკითხა ოფიცერ-
მა.

ბესო უმაღლეს შუაში ჩადგა.

— უფროსო, ოღონდ ეს ბიჭი სახლ-
ში გაუშვი და ამის მაგივრად მე ვი-
მუშავებ.

— ვითომ რათათ?

ბესომ ოფიცერს თვალი აარიდა.

— ამოღამ ქორწილი აქვს. — თქვა და
იქვე დასძინა. — მეც ბალღები მშვი-
რები მყავს, კახეთში ფქვილი ვიყიდვ,
გავატანდი, სანამ მივიდოდი, დედაცა
ფათორებს დაუტეობდა.

— მოგცლია შენცა, რაღა. — შე-
უტია ოფიცერმა და ზურგი შეაქცია.

ბესომ ჯარისკაცებს თვალი მოავლო,
თანამგვარობი არავინ გამოუჩნდა და
თავი სინანულით გადააქნია.

— მელოდებიან და... — ამოიოხრა
ქიტომაც.

— რას იზამ, თავს ზევით გზა არ არის,
ორი-სამი საათი გინდ აქეთ იყოს გინდ
იქით, მეტს არ დაგვტოვებენ...

ჩამოხეწა, სადგურის გასწვრივ
ნათურები აანთეს და ჩაშვებულნი ქვა-
ფენილი მოყვითალოდ აელვარდა.

ნათურებს უმაღლეს ფარვანები შემო-
ეხვივნენ, ირაო შეკრეს და შენობის
განათებულ კედელზე მუშტისხელა
ჩრდილები აფარფატნენ.

ჯარისკაცებმა ბესო და ქიტო საკო-
მენდანტომდე მიიყვანეს, ერთმანეთს
რალაცა ანიშნეს და ჩამოეცალნენ.

ბესომ ჯარიკაცებს თვალი გააყოლა,
მათ ჩურჩულში ავი რამ ინიშნა, შე-
ჩერდა და ყური მიუგდო.

— რას გაჩერდი, მომყევი. — შე-
უტია ოფიცერმა და საკომენდანტოს
კარები შეაღო.

ოთახში ვეებერთელა ნათურა ჩახ-
ჩახებდა. კუთხეში თოფები მიეყუდე-
ბინათ, შუაში მაგიდა იდგა და გაცრე-

ცილი კედლების გასწვრივ გრძელი სკა-
მები მიეწყოთ.

ერთ სკამზე ჯარისკაცი იწვა, ზურგ-
ჩანთა თავქვეშ ამოედო, თოფი ლაჯებში
მოექცია და ხვრინავდა.

შიგნითა ოთახის კარები ღრიჭოდ
დაეტოვებინათ, ტელეგრაფის აპარა-
ტიდან ქაღალდი მოცურავდა და მანქა-
ნა საანგარიშოზე ჩათვლილი ქვებივით
ტარციალებდა.

კარებთან ჯარისკაცი დაყუდებული-
ყო, ოფიცრის დანახვზე სმენაზე გა-
იჭიმა და გვერდზე გადა-
იჭიმა.

მაგიდას სამოქალაქო ტანსაცმელში
გამოწყობილი წვერებიანი კაცი მისჯ-
დომოდა, ვეებერთელა საქაღალდე გა-
დაეშალა და რალაცა ჩანაწერებს ჩაპ-
კირკიტებდა.

— აქა მშვიდობა. — დაიძახა ბესომ
და კარის ზღურბლს გადააბიჯა.

ხმა არავის ამოუღია, წვერებიანმა
კაცმა ბესოს გაკვირვებით შეხედა,
მერე ქიტოს მიუტრიალდა, მის ბრა-
ზიან მხერგას ვერ გაუძლო და თვალები
დაახამხამა.

ოფიცერი უკან გაბრუნდა, ჯარის-
კაცმა კარი მიხურა, მაგიდასთან მივიდა
და წვერებიან კაცს რალაცა ჩაუჩურჩუ-
ლა.

წვერებიანმა კაცმა თავი დაუქნია, წა-
მოდგა, საქაღალდე ილიაში ამოიღო
და მეორე ოთახში გავიდა.

ქიტო ერთხანს მაგიდასთან იდგა და
კარში ჩამდგარ ჯარისკაცს უყურებდა,
მერე ბესოს გვერდით ჩამოჯდა და ჩა-
ფიქრდა.

ფეშტამალშემოკრულმა ჯარისკაცმა
ოთახის კარი ფეხით შემოაღო, ქვაბუ-
ნებით საკმელი შემოარბენინა და მაგი-
დაზე დააწყო. მერე პურის ორი ნაჭე-
რი დადო, ბესოსა და ქიტოს გადახედა
და წავიდა.

კერძი ცხელი იყო, ქვაბუნებს ოხში-
ვარი ავარდა და ოთახში მოხრაკული

ზეთისა და ახლად გამომცხვარი პურის სურნელი დატრიალდა.

ბესომ მაგიდას გადახედა, საჭმლის სურნელი შეიყნოსა, ველარ მოითმინა და ნერწყვი გადაუცდა.

ქიტომ თვალს შეასწრო და დამცინავად ჩაიღიმა.

ბესოს შერცხვა, თავი ჩაღუნა და უღვაშის გრეხვას მოჰყვა.

ოთახში ოფიცერი შემოვიდა, ჯერ მაგიდას გადახედა, მერე ბესოს მიუბრუნდა და უთხრა:

— თქვენთვის მოვატანინე, ჰამეთ.

ვაი ჩემს ყოფას, ბავშვები მშიერები მელოდებიან, მე კი აქ გამაბეს და თანაც სადილს მთავაზობენ, ამოიყენესა ბესომ, ქიტოს მაგიდისაკენ ანიშნა, წამოდგა და სკამი ქვაბუნებთან მიათრია. ქიტომ რალაცა ჩაიბუზღუნა.

ბესომ მის ბუზღუნს ყურადღება არ მიაქცია.

— ალბათ მალე არ გაგვიშვებენ, მოდი ჰამე, თორემ მშიერი ვერ იმუშავებ და როზგი მოგხვდება.

— შენა ჰამე, არ მინდა. — ქიტომ შეუტია და პირი მოარიდა.

ოფიცერმა ქიტოს ავად გადახედა.

— ვინ გეხვეწება, არ გინდა და მშვიდობა დარჩი. — წაუბუზღუნა, ჯარისკაცს რალაცა უთხრა და საკომენდანტოდან გავიდა.

ბესომ პურის ნაჭერი აიღო, შეატრიალ-შემოატრიალა, თვალებით მოელაცია და დაყნოსა.

სუფთა პური იყო, წმინდად დაფქვილ დოღისთვის საფუარი მეტი მიეცათ და ვეებერთელა ნაჩერებებში გახლართული ქერცლები მოყვითალო ლაქივით ბზინავდნენ.

ბავშვებს წავუღებ, გაიფიქრა ბესომ, პური ცხვირსახოცში სათუთად შეახვია და ჯიბეში ჩაიღო, მერე კოვზი მოიმარჯვა, ქვაბუნაში ფაფა აურიო და ჰამას შეუღდა.

ჯარისკაცმა ბესოს კარგახანს უყურა, მერე ნერწყვი გადაყალბა და იკითხა:

— წიწიბურასია?

— არა, სუფთა ასლია, ძალიან გეძ-

რეელი მოუხარშიათ. — ჩაიღუნა ბესომ და კოვზი ენის წკლაპუნით გავლო.

— წიწიბურასი სჯობიან, აი ისეთი, სოფელში რომ აკეთებენ, ცხერის ქონით. — თქვა ჯარისკაცმა და ქვაბუნიდან კოვზით ამოღებულ ფაფას თვალი გააყოლა.

სკამზე წამოწოლილმა ჯარისკაცმა თვალები გაახილა.

— რავა ბოვშევით ლაპარაკობ?! — შეუტია კარში ჩამდგარ ჯარისკაცს. — ღომს ქვეყნად აფერი ჯობია. — დაბეჯითებით თქვა და შეკამათება არც უცდია, მაშინვე კედლისკენ გადაბრუნდა.

ქიტომ სკამი შეატრიალა.

— ამ ოჯახორებს მხოლოდ ჰამაზე აქვთ დაჰყეტილი თვალები. — თავისთვის თქვა და კარს მიაჩერდა.

ოთახში რკინიგზელის ფორმამი გამოწყობილი კაცები შემოვიდნენ. ორნი იყვნენ. ერთი—მსუქანი, წარბებ მოღუშული და ბლევრია, მეორე — გამხდარი, მხრებში ოდნავ მოხრილი და კოჭლი.

ჯარისკაცებს შინაურულად მიესალმნენ. ბესო და ქიტო შეათვალიერეს, კუთხეში მისხდნენ და ალაპარაკდნენ.

— ანტანტას ეგრე ადვილად ვერ დამარცხებენ, ის თავისას მაინც გააქეთებს. — თქვა მსუქანმა რკინიგზელმა, ხელი პირზე მიიღო და დაამთქნარა.

ბესომ რკინიგზელები მოურიდებლად შეათვალიერა, ვერ იცნო და სძენა დაძაბა.

— ჩვენი მიხმარება მაინც უნდათ, სპილოს კოლოს ნაებენიც ეტყინება. — მიუგო მეორემ და ბესოს გადახედა.

ქიტომ რკინიგზელებისაკენ მიიწია და ჩასუქებულ კაცს წაუჩურჩულა: — ხომ არ იცი, აქ რისთვის მოგვიყვანეს? რკინიგზელმა შეუბღვირა.

— რა გაწუხებს, სახრჩობელაზე ხომ არ მოუყვანისხართ?!

ქიტომ მუხლზე ხელი დაირტყა.

— შენც უნდა თქვა 'მუშა ვარო, რაღა. — წამოიძახა და წამოდგა.

რკინიგზელებმა ქიტოს თვალი გა-

აყოლეს, მერე ერთმანეთს შეხედეს და დამცინავად გაელიმთ.

ჭიტომ ჩქარი ბოლთა დაარტყა, მეორე ოთახის ღრიჭოდ დატოვებულ კარში თავი შეყო და შეიხედა.

— რა გნებავს? — იკითხა ვილაცამ.

ჭიტო უმაღლე გამობრუნდა.

— ჰმ... რა მნებავს?! — დაცინვით გაიმეორა და ახლა მეორე კარს მიადგა. ჯარისკაცმა არ გაუშვა.

— საღ მიხვალ? — შეუტია და თოფის კონდახი იატაკს დაუბრაუნა.

ჭიტოს ეუხერხულა.

— კი არ გავრბოდი, გარეთ გახედვა მინდოდა. — ჩაილაპარაკა და მაგიდასთან ჩამოჯდა.

ბესომ ქვაბუნა მიუწია, მხარზე დაადო და ჩაუჩურჩულა:

— ჭიტო, დინჯად მოიქეცი, შარს ძალად არ გადაეციდო.

ჭიტომ ამოიოხრა, ქვაბუნა და პურის ნაჭერი მოიმარჯვა და ფაფას გაბრაზებული მიეტანა.

— შე კაი კაცო, თუ ეგრე გზიოდა, მა დალოცვილს რაღაზე აციებდი?! — ჩაიბუზღუნა ჯარისკაცმა და ფეხიდან ფეხზე გადაინაცვლა.

— ხომ არ გინდოდა შენთვის დამეტოვებინა? — შეუტია ჭიტომ და ქვაბუნა უფრო ახლოს მიიწია.

ჯარისკაცმა შეუბღვრა, რკინიგზელებს კი გაეცინათ.

ჭიტომ ფაფა შეჭამა, მერე პურიც მიაცოლა, ტუჩები მოიწმინდა.

— ცოტას შეგნაყრდი. — ბესოს გადაულაპარაკა და გაილიმა.

კარგა ხანმა განვლო, ტელეგრაფმა უკანასკნელი ასოები ჩამორეკა და მიჩუმდა.

ტელეგრაფისტმა ქალაღლის ზოლი აახვია, ქშენა-ქშენით წამოდგა და გაიზმორა.

რკინიგზელებმა ერთბაშად მოიწყინეს, სკამზე ჩამოსაძინებლად გასწორდნენ და მთქნარებას მოჰყვნენ.

გარეთ სიწყნარე იყო, ორთქლმავლის შიშინიკი კი აღარ ისმოდა, სადგურს

დუმილი მოეძალა და ოთახშიც სევდა გამეფდა.

კედლებზე ხოჭოები აფაჩუნდნენ, იატაკქვეშ ვირთხებმა გაირბინეს, ფიცრებს ეძგერნენ და თითქოს შენობას ანგრევნო, იქაურობა ისე აახმაურეს.

ჯარისკაცმა თავი გადააქნია.

— თქვენი სინსილა გაწყდა. — ონავრებს მიაწყევლა და იატაკს ფეხი დაუბაგუნა.

ვირთხები მიჩუმდნენ, ცოტა ხანმა განვლო და კვლავ წამოიწყეს.

— თქვენი მომრავლებლის... — შეუკურთხა ვირთხებს ჯარისკაცმა და ოთახში სიარულს მოჰყვა.

მაღე ოფიცერიც დაბრუნდა.

— დავიღალე. — თქვა, შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა და მაგიდასთან ჩამოჯდა.

რკინიგზელებმა ერთმანეთს გადახედეს, წამოდგნენ და მაგიდასთან მივიდნენ.

ოფიცერმა უჯრა ჭრილით გამოსწია, დაბეჭდილი გრაგნილი ამოიღო და მაგიდაზე დადო.

ბესო იმათმა ჩურჩულმა დააინტერესა და სმენად იქცა.

მაღე მიჩუმდნენ, ოფიცერმა რკინიგზელებს დავთარში ხელი მოაწერინა, მსუქან კაცს გრაგნილი გადასცა, მეორე ოთახისკენ მიბრუნდა და გასძახა:

— მზად არის, გაუშვით!

მეორე ოთახიდან წვერებიანი კაცი მთქნარებით გამოვიდა, საქალაღდე ილიაში ამოიღო და რკინიგზელებს ხელი ჩამოართვა.

მსუქანმა რკინიგზელმა ჯიბიდან რალაცა ქალაღლი ამოიღო და წვერებიან კაცს გაუწოდა.

წვერებიანმა კაცმა ქალაღლი ჩაათვალიერა, თითი ბესოსკენ გაიშვირა და იკითხა:

— მემანქანე ეს არის?

ოფიცერი წამოდგა.

არსენ ბაღლაშვილი

მშშის სინდისი

— დიახ. — მიუგო და თითქოს ახლა დაინახაო, ბესოს ისე დააცქერდა.

— წავედით. — ჩაილაპარაკა წვერებიანმა კაცმა, კარი გამოაღო და გავიდა. ოფიცერი უკან მიჰყვა, რკინიგზელებმა ბესო და ქიტო შუაში ჩაიყენეს და იმათ აედევნენ.

ქიტომ გან-განზე ყურება დაიწყო, გაპარვა უნდოდა და ფეხი აითრია.

კოჭლი რკინიგზელი მიუხვდა, პირი ყურთან მიუტანა და წაუსისინა:

— მოგვეყვი, თორემ...

ქიტო გაავებთული მივარდა.

— რას მაშინებ?! — შეუტია და თვალეზში მიაჩერდა.

— ჩუმად, ბრიყვო. — მსუქანმა რკინიგზელმა ქიტოს წაუჩურჩულა და ფერდში რევოლვერის ტუჩი მიაჭირა.

ქიტოს შეაერყოლა, მსუქან რკინიგზელს გაკვირვებით გადახედა, მიბრუნდა და ფეხს აუჩქარა.

სადგურის წინ საბარგო მატარებელი შეედგინათ, ხუთი ვაგონი იყო, წინ ბესოს ორთქლმავალი ება და ლაგამამოყრილი ულაყივით ფრუტუნებდა.

მატარებლის გასწვრივ ჯარისკაცები იდგნენ.

ბესომ ვაგონები გზადაგზა შეათვალიერა, ნამდვილად ის ტვირთია, დაასკვნა. მუშებიდან ვერაფერი დალანდა, მერსრე გიგაც ჯანდაბაში გადაკარგულიყო და გიორგიზე გაბრაზდა.

ორთქლმავლის ჯიხურთან შეჩერდნენ, კართან გუშავი იდგა, საწვავის რეზერვუარზეც ჯარისკაცები ისხდნენ და ჩურჩულებდნენ. ოფიცერი წინ წადგა და გუშავს რაღაცა უთხრა.

გუშავი სმენაზე გამოიჭიჭიმა.

— არის! — დაიძახა და გვერდზე გადას.

ჯიხურში მსუქანი რკინიგზელი ავიდა, იქაურობა მოათვალიერა, ფანჯარაზე გადმოეყუდა და გადმოსძახა:

— ამოუშვი!

ბესოს ფერი ეცვალა.

შორს მიეყვებოდა, ბავშვები შიმშილით დამეხოცებიან, გულში გაივლო და ოფიცერს შემოეხვეწა:

— ბავშვები მშვიდები მყავს, ვცხოვრობ, ფქვილი მიმატანინეთ და მერე გინდათ მთელი კვირა მამუშავეთ.

— ნუ გეშინიან, არ დაიხოცებიან. ადი! — უბრძანა ოფიცერმა.

— დილას მჭადის პატარა ნატეხი დავუტოვე და ისა...

— ბეგრს ნუ ყბედობ, ადი!

— მაშინ ვინც გინდათ წაიყვანეთ, არ წავალ.

— რაო?! — გაიკვირვა ოფიცერმა.

— არ წავალ.

— ხმას ნუ იმაღლებ. — შეუტია ოფიცერმა, მკლავი გამართა და რევოლვერის ტარი თავში ჩასცხო.

ბესოს თვალი დაუბნელდა, კენესა დასცდა და ჩაიჩოქა.

— რას შვრებით?! — წამოიყვირა ქიტომ და ბესოს წამოსაყენებლად გაიწვია.

კოჭლმა რკინიგზელმა ქიტოს ხელი წაავლო.

— შენ შენთვის ეგდე. — შეუტია და მკლავი გადაუტრიალა.

წვერებიანი კაცი ოფიცერს გვერდით ამოუდგა.

— რას ეხვეწები, აქვე ჩააძაღლე და სხვა წაიყვანოთ. — გადაულაპარაკა და ბესოს ფეხი ჩასცხო.

ბესოს მისი ნათქვანი ბურაწში ჩაესმა, ძლივს წამოდგა და ცრემლიანი ხმით წამოდერდა:

— აღამიანები არა ხართ, ბავშვები მშვიდები მყავს.

— ფეხებზე მკიდია შენი ბავშვები, ადი! — შეუტია ოფიცერმა და რევოლვერი მოიმარჯვა.

აგრე არა, დედას გიტირებ, ნამუსის ქული მეცა მხურავს, გულში გაივლო ბესომ, მოაჯირს ხელი მოჰკიდა და ჯიხურში ავიდა.

წვერებიანმა კაცმა ოფიცერს მხარი გაჰკრა.

— ეგ რა კარგი წამალი გცოდნია. — გადაულაპარაკა და გულიანად გაიცინა.

ბესომ ტკივილი ახლად იგრძნო, თავზე ხელი მოისვა, ვეებერთელა კოპი დასჯდომოდა.

მსუქან რკინიგზელს ბესოსთვის ზედაც არ შეუხედავს, ჯიხურში შინაურულად ტრიალებდა: იარაღის ყუთს სახურავი გადახადა, ჩაქუჩი და ძალაყინი დაბლა ჩააგდო და ახლა სათბობის რეზერვუარი დაათვალიერა.

ხურჯინი კუთხეში მიეგდოთ, ტიკ-ტიკი დაენახევრებინათ და ქიტომ ველარაფერი აწამა. ორიოდეკერ ამოიხრა, ხურჯინი იარაღის ყუთში ჩაქედდა, ფქვილის პარკი ზემოდან დაადო, ბესოს დამნაშავესავით გადახედა და დაიჩივლა:

— სადაური სამართალია, სამუშაო მოვათავეთ და სახლში მაინც არ გვიშვებენ.

ბესოს მისი არც გაუგონია, ლიანდაგებს გადაციცვებით გასცქეროდა, არავინ ჩანდა და ამაზე ბრაზობდა.

ჯიხურში კოჭლი რკინიგზელიც ამოვიდა, იქაურობას თვალი მოავლო.

— უხ, რა ცხელა. — თქვა და ფანჯარაზე გადაეყუდა.

— ყოჩაღად მოიქეცით, ზეგ მეც ჩამოვალ. — ამოსძახა რკინიგზელებს წვერებიანმა, ოფიცერს რაღაცა უთხრა და წავიდა.

იმედი აღარსაიდან იყო, ბესომ ინექტორი ჩართო, ქვაბს საქშენი გაუსინჯა და სათბობის დასახედად გავიდა.

სათბობის რეზერვუართან ორი ჯარისკაცი იდგა, მესამეც კართან ჩამჯდარიყო, ვეებერთელა ტოლჩა ეჭირა და რაღაცას წრუპავდა.

— რა ამბავია, ამდენი ხალხი, მოტრიალება აღარ მინდა თუ რა, როგორ და ვიმუშაო? — ჩაიბუზღუნა ბესომ და კარი ბრაზუნით მიხურა.

მსუქანმა რკინიგზელმა მხარზე ხელი დაადო, მიახედა და ჩაუჩურჩულა:

— ბუზლუნს მოეშვი. — მერე კოჭლ რკინიგზელს გადახედა და ხმამაღლა დაუმატა — მანქანა სწრაფად ატარი, თუ ადგილზე დროით ჩახვალ, ღიდი ჯილდო მოგელის, არა და...

ბესომ რკინიგზელს თვალი აარიდა.

— რაც შემძლია იმას გავაკეთებ,

შეუძლებელს ქრისტე ღმერთიც ვერ გამაქეთებინებს. — თავისთვის ჩაილაპარაკა და საყვირს დააჭირა.

რკინიგზელმა ყურებიდან თითები გამოიღო.

— რა თქვი? — იკითხა და ბესოსკენ წაიწია.

ბესო რკინიგზელისკენ მიბრუნდა, პირი ყურთან მიუტანა და ჩასძახა: — ბავშვები მშვივრები მყავს, ფქვილი ვუყიდე და არ გამიშვით, რომ მიმეტანა.

რკინიგზელმა ბესოს გაკვირვებით გადახედა.

— მე კი შენგან სხვა რამე მომესმა.

— თქვა და ჯიხურის შუაში გაიჩაჩხა.

ქიტომ ძენძი აიღო, რკინიგზელს ვერ აერიდა.

— რა ხელს მიშლი, იქით მიიწი. — წაუბუზლუნა და ცეცხლსაქშენს ალი მიუმატა.

მწვანე შექურა აინთო, ბესომ ლიანდაგებს ერთხელ კიდეც გადახედა, არავინ ჩანდა, აღმძრავ ონკანს ხელი მოჰკიდა და გაბრაზებით შემოატრიალა.

ორთქლმავალი ბუხბუხით შეტორტმანდა, საკამურის მიღმა ძალღმად ამოიქშინა, თვალეგმა ბლუჯა-ბლუჯა ნაპერწკლები გაყარეს და მატარებელი ნელ-ნელა დაიძრა.

სასწრაფო ტვირთი მიჰქონდათ, მატარებელი არსად გაუჩერებიათ, ინათლა და ხაშურში შევიდნენ.

მატარებელმა სადგურის შენობას ჩაუარა, კაცის ჭაჭანება არ იყო. დაბალი სახლის ჩაბნელებულმა ფანჯრებმა შავად გაიფლევს და ბესოს დანადგოლინებულ გულს სევდა ჩააწვეთეს.

მსუქანმა რკინიგზელმა ბესოს მოწყენა შეატყო, კოჭლს რაღაცა ანიშნა და დამცინავად ჩაიღიმა.

ორთქლმავალს წყალი შემოაკლდა, მატარებელი საოცანე ლიანდაგზე მიდიოდა და ბესომ საყვირს დააჭირა.

არსენ ბაღალაშვილი
მუშის სინდისი

მსუქანი რკინიგზელი ქურთუკის კალთაზე მისწვდა, დაქაჩა და შეუტია:

— გააჩერე ეგ ოხერი, ყურები გამომიკედა.

ბესო საყვირს მოეშვა.

— შენი გულისათვის მოძრაობის წესს ვერ დაეარღვევ. — რკინიგზელს გადაულაპარაკა და ორთქლმავალი ონკანის წინ შეაჩერა.

ბესო გარეთ არ გამოუშვეს, წყალსადენი ჯარისკაცებმა მომართეს, ქვაბი პირთამდე გაავსეს და გზას დაადგნენ.

ქიტო აღარ ღელავდა, უძილობას ცოტა შეეწუხებინა, სკამზე იჯდა და ამოქნარებდა, მერე უცებ ჩასთვლიმა, კეთილი სიზმარი ნახა და გაეღიმა.

კოკლმა რკინიგზელმა ქიტოს ღიმილს თვალი შესაწრო, ბესოს გახედდა და ქიტოზე რაღაცა ანიშნა.

ბესო არ აპყვა.

— რა მეშველება. — ხმაბალა წამოსცდა, გონზე მოეგო და ხველება აიტეხა.

კოკლმა რკინიგზელმა მომღიმარე ქიტოს ერთხელ კიდევ გადახედა, რატომღაც ამოიოხრა და ფანჯარაზე გადაეყუდა.

თითქოს ჩასთვლიმა, ბესოს მუხრუჭზე ხელი დაუცდა, ორთქლმავალი შეტორტმანდა, შეხტა და დაიბუხუნა.

მსუქანი რკინიგზელი შეკრთა.

— რა მოხდა? — იკითხა და ბესოს მიაჩერდა.

ბესომ ჯერ რკინიგზელს გადახედა, მერე ქიტოს დააცქერდა და ჩაილაპარაკა:

— ეს ბიჭი ძალიან დაიღალა და ეძინება.

რკინიგზელი ავად მოიღუშა.

— ხვალ დაიძინებს. — წაუბუზღუნა ბესოს, მერე ქიტოს მიუბრუნდა, რევოლვერის ტუჩი ბეჭებში წასცხო და ჩასძახა — ადექი!

ბესომ რკინიგზელს შეუბღვირა, არაფერი უთქვამს, მხოლოდ კბილები გაიღრქიალა და ამოიოხრა.

ქიტო ფეთიანივით წამოხტა, ღუმელს

ეცა, ცეცხლსაქშენს ალი მიუმატა თვალები მერე მოისრისა.

კოკლმა რკინიგზელმა ქიტოს მორაობას თვალი გააყოლა, მისი გულზე რყვილობა ეამა და გაუღიმა.

ბესომ საკონდენცირო ორთქლმიმღები გადაკეტა, ნამუშევარი ორთქლი სკვამლე მილში გაუშვა და ორთქლმავალმა ხმაურს უმატა.

ხუთიოდე წუთმა განვლო, ბესოს გაწვრთხვას ვერაფერ მიხვდა და ამიგათამამებულმა ჩაილაპარაკა:

— დაღმართზე ინექტორი უნდა გადაკეტოთ, აღარ დაგვჭირდება.

რკინიგზელს ხმა არ ამოუღიათ. ქიტომ კი პირი დააღო და ბესოს მიაჩერდა.

ბესომ ქიტოს მხარის წაცვრით რაღაცა ანიშნა, ვერ მიახვედრა. რკინიგზელები კი ორთქლმავლის ხელსაწყოებისევ გულგრილად შესცქერიან. საქმე ქიტოზეა, ბესოს განწვრთხვისა არაფერიცის და ამ ამბავს როგორ შეხვდება?

ბესომ კეფა მოიფხანა, ვეებერთელ კოპზე სისხლი შეხმობოდა და მამინეცხვირჩაფეყილი გოგონა გაახსენდა. რევოლვერმომარჯვებული ოფიცერი და ჯარისკაცები თვალწინ აეროვნენ. ვარაუმი დაიოკა, ქიტოს მიუბრუნდა და შეცვლილი ხმით უთხრა:

— დაჯექი, ქიტო, დაისვენე.

ქიტო ინექტორს დააცქერდა, მერე ბესოს გადახედა, სკამზე ჩამოჯდა და ჩაფიქრა.

ბესომ ქურთუკის ჯიბიდან წუხანდელი პურის ნაჭერი ამოიღო, ცხვირსახოცი შემოაცალა და ქიტოს გაუწოდა.

— ქიტო, აპა ჭამე.

ქიტომ ჯერ პურს დახედა, მერე ბესოს მიუბრუნდა და მიუგო: — არ მინდა, ბავშვებს წაუღე.

— ბავშვებს ფქვილს მივუტან, ფთირებს შესჭამენ, აიღე, ჩვენ ხომ ნამდვილი მუშები ვართ.

ქიტომ დამნაშავესავით გაუღიმა. პური ჩამოართვა და ჭამას შეუდგა.

ქიტო მადიანად ილუქმებოდა, მსუ-

ჩანსა რკინიგზელმა კარგა ხანს უყურა, მერე მეგობარს მიუბრუნდა, ნერწყვი გადაყლაპა და გადაულაპარაკა:

— ზესტაფონში ჩვენც ვისაუბრით.

„არა, ზესტაფონში ველარ ჩახვალთ“, გულში გაივლო ბესომ და ლარივით გაქიშულ ლიანდაგებს გახედა.

ბესოს მამაც მუშა იყო, ჯანმანათლებელი და ბესოსავით ახმახი.

აღდგომის ან ყველიერში უბანი უბანს მუშტიკვრას გაუმართავდა, მამამისს ათი კაცი სცემდა და მაინც იმარჯვებდა.

მეზობლები უშიშარს ეძახდნენ, გულკეთილი კაცი იყო, დამარცხებულენთან ქეიფი უყვარდა, მერე ჭიდაობას ემართავდა და აქაც ტოლს არავის დაუღებდა.

მისი სახელით ბესო ძალიან ამოყობდა, ახლა თუ ეს ტვირთი ფოთში გაიტანა, შვილებს თავის სახელს სამარცხინოდ გაუზნდის.

ამაზე გიორგიმ ბესო ორჯერ დაიბარა და ერთი და იგივე ორჯერ უთხრა:

„ჩვენმა მენშევიკებმა საბჭოთა რუკითან მეგობრობის ხელშეკრულება დადეს, კონტრრევოლუციონერებმა კი ფოთში გემი ჩამოაყენეს და იარაღს მოხოვენ...“

ნოეს მთავრობა არსენალში იარაღს აგროვებს, ცხადლივ გაგზავნა არ შეიძლება და ფოთში სამოქალაქო ტვირთის სახით უნდა ჩაიტანონ...

გახსოვდეს, ქართველ ხალხს ამ ბრძოლაში განუზომელი წვლილი მიუძღვის. ჯენი კუთხის საუკეთესო შვილები ლენინს ახლაც მხარში უდგანან და რევოლუციის დასაცავად სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძვიან...

ეს მონაჭორი არ არის, კარგად იცი ამარგები და შენი ძმა ამ საქმეს შეეწირენ... შენ კი თურმე მენშევიკები კარგ ზემანქანედ გთვლიან, სხვაზე უწინ თვალი და ყური მიგიწვდება და გვარი არ შეგვირცხვინო, იარაღით დატვირთული შემადგენლობა შენიშნო თუ არა, გაგაგებინე“.

ბესო ამ ტვირთის ხასიათს წუხელისვე

მიხვდა და შეტყობინება ვერ შესძლო.

მით უკეთესი, იმათ საქმეს მე თვითონ გავაკეთებ, თუ ცოცხალი დავრჩი, გიორგიმ ჩემი გმირობისა მერე თვალის, თუ არა და... — გულში გაივლო ბესომ და რკინიგზელების ფორმაში გამოწყობილ მეთვალყურეებს გადახედა.

უძილობას ხელი იმათთვისაც დაერიო, ორთქმავლის თქარათქური იავნანად ჩაესმოდათ და ზეზეურად სთვლემდნენ.

ახლავე უნდა გავაგებინო, გადაწყვიტა ბესომ, ქიტოს წაუტორღიალდა, რკინიგზელებმა თვალები გააჭყიტეს და უმაღლესი გადიდებულა.

თითქმის ნაზრევს მიუხვდა, ქიტომ ამოიოხრა, ღუმელის კარი გამოაღო და ცეცხლს კარგა ხანს უყურა. მერე სკამზე ჩამოჯდა და ხმამაღლა დაამთქნარა.

ბესომ ქიტოს მხარზე ხელი დაადო და მეთვალყურეების გასაგონად უთხრა:

— ქიტო, ჩვენც ნამდვილი მუშები ვართ, უძილობამ ვერ უნდა გავტეხოს. ქიტოს გაეღიმა, მერე ბესოს ხელის კანკალი იგრძნო, რაღაცა ავი ინიშნა, წამოდგა და ხელსაწყოების თვალთვალს მოჰყვა.

მატარებელმა აღმართი აათავა, ლიხი უკან ჩამოიჭოვა, პატარა მოსახვევში გავიდა და გვირაბის ჩაშვებულ შესასვლელს მიაკივლა.

ჯიხურში სიბნელე, ნესტი და გოგირდის სუნი შემოიჭრა, მსუქან რკინიგზელს გვირაბის ჰავა არ ემა და ცხვირი დააცემინა.

სიკვდილი, თავის გულში მიაწყევლა ბესომ, სატაქტო ონკანი ბოლომდე გააღო და მატარებელმა გვირაბი შლიგინით გაიბრინა.

— დაღმართზე გადავედით. — ჩაილაპარაკა კოჭლმა რკინიგზელმა, თანაჯარაში თავი გაყო და წინ გაიხედა.

არსენ ბაღალაშვილი

მუშის სინდისი

ლიანდაგები მოსახვევში იკარგებოდნენ, ბინდებუნი დაცხავებულიყო და ხევხუეებისაკენ მიიწევდა.

ბესომ გულის ბაგაბუგი დაიოკა, ინეექტორის სახელურს მისწვდა და ქვაბში მიმავალი წყალი გადაეცემა.

ქიტომ თვალები მოისრისა, ინეექტორის სახელურს დახედა, პირი დააღო და ქშენას უმატა.

ბესომ ქიტოს იდაყვი წასცხო.

— ცეცხლს მიუმატე. — უთხრა და რალაცა უცნაური ატაცებით წაიღილინა.

ქიტომ შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა, ღუმელის კარი გააღო, ცეცხლსაქშენს ალი მიუმატა და წყლის დონის მაჩვენებელს მონუსხულივით მიაჩერდა.

ჯიხურის უკანა კარი გაიღო, სათბობის განყოფილებიდან ჯარისკაცი შემოვიდა და იკითხა:

— ბიჭებს ჩაი მოუნდათ, აქ ცხელი წყლის აღება თუ შეიძლება?

— ზესტაფონში ჩავალთ და ჩაი იქ დალიეთ — მიუგო მსუქანმა რკინიგზელმა და ჯიხური დატოვეო, თვალით ანიშნა.

ჯარისკაცმა ჯიხური მოათვალიერა, რალაცა ჩაიბუზღუნა და გავიდა.

ორთქლის ორმაგმა ხარჯვამ წნევა უცბად დასცა, ასაორთქლებელი აღარაფერი იყო და ქვაბმა ჩუმი ბუყბუყი ატეხა.

ბესოს გული აუკვნესდა, მიხვდა, ეს ბუყბუყი რასაც ნიშნავდა და მოუსვენრობამ აიტანა.

ჩხერიმელას მოსახვევი ლიანდაგის ქირზე აცრემლებული ფრიალო შავად ლაბაპებდა, ტინზე ჟრჭოლის მომგვრელი სიგრილე იდგა და ელავდა.

გადამწყვეტი წამი დადგა, ბესომ ქიტოს პირი ყურთან მიუტანა, ნელა უნდა ეთქვა, ველარ მოზომა და ხმამალს ჩასძახა:

— მუხრუტები უნდა შევამოწმოთ, მოემზადე!

ქვაბსა ხეთქავს, გაუელვა ქიტოს და თვლების ცეცებას მოჰყვა.

რკინიგზელმა ყურადღება დაძაბეს და გაირინდნენ.

ბესომ სამუხრუტე ბერკეტი მიუშვა, ინეექტორის სახელურს მისწვდა და გადმოსწია, მერე კარის საკეტს უცბად ხელი ჩამოსცხო.

— ჩქარა! — შესძახა ქიტოს, უბოძა და კარებში ჩამდგარ კოჭლ რკინიგზელს მიაჯახა. თვითონაც გადასავარდნად გაიწია, მსუქანი რკინიგზელი საყულოში მისწვდა, ჯიხურის იატაკზე დასცა, რევოლვერის ტუჩი საფეთქელზე მიაკირა და თქმა ველარ მოასწრო.

მატარებელი თავაწყვეტილი გაქანდა, სიცარიელის ამოსავსებად ინეექტორში ცივმა წყალმა იშხუვლა, გავარებულმა ქვაბმა ზარბაზანივით დაიჭექა, ორთქლისა და კვამლის კორიანტელში გაეხვია, კლდეზე კუდბაწარსავით გადაეკიდა, იარაღით დატვირთული ვაგონები გადაიყოლია და ჩხერიმელას ფრიალოზე გამაყრუებელ გრუხუნი ატეხა.

ოდერის ნაპირთან

(ნაწყვეტი წიგნიდან)

ოდერთან საბჭოთა ჯარების გამოჩენამ თავ-
ზარი დასცა გერმანიის სარდლობას: ეს უკვე
მათ აღსასრულს მოასწავებდა...

უკრაინის პირველი ფრონტი ცენტრალური
მიმართულებით უტევდა.

მეოთხე სატანკო არმია და მასში შემაჯალა
ყველა ნაწილი ერთ-ერთი პირველთაგანი იყუ-
ნენ, რომელთაც ბერლინისკენ ჰქონდათ გეზი
აღებული.

ოცდახუთი იანვრის საღამო იყო.

ოდერის გადალახვისათვის, ქალაქ კებენის
მისასვლელთან, სამი დღე გრძელდებოდა გააფ-
თრებული ბრძოლება.

ჯოჯოხეთურმა შერკინებამ პირველად ვერც
ერთ მხარეს ვერ მოუტანა წარმატება.

დაღამებისას ბრძოლა ოდნავ შენედა. მო-
წინააღმდეგენი თითქოს ძალას იკრებდნენ სამკ-
ვდრო-სასიცოცხლო შეტაკების წინ, რათა მალე
ისევ დაჰგრებოდნენ ერთმანეთს.

მეჩვიდმეტე ბრიგადის მეთაურს, ჩუვილოვს,
ბრძანების აღსრულება ოცდაექვსი იანვარს უნ-
და ებატაკებინა...

სისხლით შეღებილი თოვლი მოახლოებული
ღამის ბინდებულში მტქვდებოდა.

კებენის მიდამოებში გაჩენილი ხანძრები
მკრთალად ანათებდნენ ყინულის არტახებით
შერტულ ოდერს.

ბრძოლის ველზე სუსხიანი ქარი მიჰყვან-
ებოდა.

საარტილერიო დივიზიონმა ვაკეზე დაიკავა
საიეცხლე პოზიცია. ეს ვაკე ოდერის მარჯვენა
ნაპირს ზოლივით გასდევდა და მენხერ ტყეში
იჭრებოდა; ტყე ყუმბარებითა და ბომბებით ას-
ხეპილი ხეებით სავანგებოდ აგებულ ლაბირინ-
თსა ჰგავდა, საიდანაც თავის დაღწევა თითქმის
შეუძლებელი იყო. არტილერიისტებს ერთადერ-
თი გზა ჰქონდათ — წინ, ოდერისაკენ. ოდერი
კი გველშავივით გაწოლილიყო და, ვინც მია-
კენ ფეხს გადადგამდა, ჩაყლაპვით ეშუქებოდა
ყველას.

ოდერის მარცხენა ნაპირი შვეული გზოდე-
ვით იყო შეჭავშნული და ბუნებრივ სიმაგრეს

ქმნიდა, რომლის სიმაღლე ალაგ-ალაგ ორ-სამ
მეტრს აღწევდა.

საიეცხლე პოზიციის უკან, ასიოდ მეტრის
დაშორებით, ხელოვნურად ნაგებ სიმაღლეზე,
რკინის გზა გადიოდა, რომლის გადამმა ტრია-
ლი მინდორი დაცემულიყო.

უზომოდ დაქანტულ არტილერიისტებს სამე-
შაო თავსაყრელად ჰქონდათ: სანგრებს თხრილ-
ნენ, ჭურვებს ეხიდებოდნენ...

ბრძანებას, ქალაქის აღების თაობაზე, ყველა
მეომარი იცნობდა და არც ერთ მათგანს ეჭვი
არ ეპარებოდა, რომ უაღრესად მძიმე და და-
ძაბული ბრძოლის დღე იქნებოდა ოცდაექვსი
იანვარი.

...ფიქვის ძირას გათხრილ სანგარში ზურაბი
და დავითი ისხდნენ.

თოვდა. სუსხი ძვალ-რბილში ატანდა.

საღამოს არტილერიისტებს არაყი ჩამოუვრდეს,
დავითი უხასიათოდ იყო, ტანში ამტვრევდა,
სცილობდა.

ზურაბს შესჩივლა, შეუძლოდ ვარო; არაყზე
უარო თქვა და მეგობარს გადააწოდა თავიანი
წილი.

სიცივემ იმატა.

ქარმა წამოუბერა და სანგარში თოვლის ფან-
ტელები შემოყარა.

შეინდებისას ზემდეგმა სანგრები ჩამოიარა,
ვიღაცეები მოიკითხა, ბოლოს დავითი მოინახუ-
ლა და ღიმილით უთხრა:

— სამახარობლო იქნება?

დავითმა თავი წამოსწია, მერმე წამოდგა:

— ჩემი წერილია?

— შენიცა და ზურაბისაც. სამახარობლო? —
გაუმეორა ზემდეგმა და ორივე უხმოდ გადა-
წოდა მეგობარს.

ზურაბმა სწრაფად შეაგლო თვალი კონვერ-
ტებს — საკუთარზე მეტად მეგობარის ბედი
აინტერესებდა, გული რაღაც კარგს ეუბნებოდა.
დავითმა აკანკალებული ხელით ნაჩქარევად
გახსნა კონვერტი და სულმოუთქმელად გადაი-
კითხა სანგევარი ფურცელი.

ეთერქალს გული მოლობობოდა, ფრონტზე

მყოფი ვაჟაკის სათუთი გრძნობებისათვის ან-
გარიში გაეწია და იმედიანი სიტყვები გაემე-
ტებინა მისთვის.

ღვეთი თვალს არ უჭერებდა, თავი სიზ-
მარში ეგონა, ექვევებოდა, რომ წერილი მას
ეკუთვნებოდა.

„გამარჯვებას გისურვებ. გისურვებ სამშო-
ლოში სულ მაღელ, მშვიდობით დაბრუნებას.
თქვენი ბრძოლების ამბავი ვაგივებ, ბევრჯერ
გისახლებიათ თავი, ჭილღობიც მიგიღიათ;
წერილებზე აქამდე რომ არ გიპასუხე, მაპატიე.
თქვენი ბარათების თავაზიანმა კილომ და მო-
რღმებულმა ტონმა დამარწმუნა თქვენს გულ-
წრფელობაში. ამიერიდან ხშირად მოგწერთ,
ჩემი იმედი იქონიეთ მარად და მარად. გული-
თაღი მოკითხვა ზურაბს.

შენი ეთერქალი“.

— ეს რა წავიციოთ, შენო მწერს, გესმის?
შენო!.. — გაიმეორა აღტაცებულმა ღვეთმა...
— ღმერთო ჩემო, ნუთუ ეს ჭეშმარიტებაა?
ზურაბ! მეგობარო, მოდი, ერთი მაგრად შე-
მანჯღრიე, იქნებ სიზმარია? ეს ქაღალდის ფურ-
ცელი მართლა იმისია!..

— ვაიგე, ძმაო, ვაიგე, რომ სინამდვილეა! —
მხიარულად უთხრა ზურაბმა, — მოთმინებამ
და თავშეკავებულობამ თავისი გაიტანა... შენ
რომ „ეთერქალისათვის“ მიგეწერა, ჩემი თუ არ
გახდი, თავს არ ვიცოცხლებო, ქალის ამბავი
ხომ იცი, გათამამდებოდა.

— კი მაგრამ საიდან ვირწმუნო, რომ მისი
გულის კარნახითაა ეს სიტყვები დაწერილი?
იქნებ ფიქრობს, ომშია და ცოცხალი მაინც ვერ
დაბრუნდებო?

— ჩვენ ხომ არ დავციდებოდა ბარათი გა-
მოეგზავნა, მითუმეტეს, აგერ, სამი თვეა აღარა-
ფერი მიგვიწერია და, რაკი თვითონ ისურვა
გახეხარბინე, ნამდვილად უყვარხარ.

— ღმერთმა ქნას, ასე იყოს, მაშინ ჩემზე
ბედნიერი კაცი არ იქნება. თუ ცოცხალი დაე-
ბრუნდი...

— დავბრუნდებით, გულს ნუ გაიტეხ! სადაც
ამდენი ვაჟიკელით, ცოტასაც ვაძლებთ!

დასავლეთიდან ქარმა წამოუბერა. სადღაც
ფეფთების ხმა გაისმა. წამით გაწყვეტილი სალ-
ბარი ზურაბმა დაარღვია:

— ეს წყეული ომი!.. რა უღმობელია... მე
სულ სხვა ვარ ახლა, ვიდრე წუთების წინ, და
არ ვიცი რა ექნება საათების, დღეების შემ-
დე... ასე მგონია, ჩემს გულში მთელი პლანე-
ტის ხმური ჩამდგარა... ღამეა და ვფიქრობ,
მზე ეს-ესაა ამოვიდა, ირგვლივ ყველაფერი
გაბრწყინებული მეჩვენება, სანვარში ჩამდგარი
მღვრიე წყალი მთის ანკარა წყარო მგონია...
ოღერს იქით კი კვლავ შავად მეჩვენება ყველა-
ფერი, მხოლოდ ოღერს იქით!.. ჩემში რაღაც
არაჩვეულებრივი ხდება, რა ხდება, ამიხსენი,

ამიხსენი, მეგობარო, თუ შეგიძლია ^{წიგნის}
თორემ ლამის გადავირიო!..

— პასუხს როდის მისწერ „ეთერქალის“
დავითს კვლავ ბედნიერმა ღმერთმა გადაუბ-
ნინა სახეზე, წამით პასუხი ვერ მომებნა, მერ-
მე აუჩქარებლად თქვა:

— გულით მინდა ახლავე მიგწერო, მაგრამ
მოუხერხებელია, აი, კებენს რომ ავიღებთ შემ-
დეგ... პასუხს სავანებოდ დაწერა უნდა, იცო-
დეს, რომ ფრონტზეც არ დაგვიკარგავს სიუა-
ქიზე...

— ფრონტულ წერილზე აუცი არ ითქმის,
თუნდაც ტალახით, დენითი იყოს მოთხვრილი,
ეს დამაშვეებს კიდევ!

— მაგრამ ღამე წერა არ შემიძლია და, რომც
მოვახერხებ, ამ ბრძოლის ჩამთავრებამდე ვის
სცალია წერილების წასაღებად...

შუალაღ იყო, ოღერის ნაპირებთან ქარი
ღიშოვდა.

მეგობრები კვლავ სანვარში ისხდნენ, თვლებ-
დნენ.

სუსხი თანდათან ძლიერდებოდა.

— უფრო ახლოს მოიწიე, გამთხად, მცირე!.. —
სთხოვა ძილ-ღვიძილში მყოფმა ზურაბმა და-
ვისს.

— შენც ავაწუწუნა სიცივემ? აქი მე მამ-
ტყუხნებდი?!

— ეშმაკმა დალახვრა!..

ფრონტულ მეგობრებს თითქმის ბუნებაც სა-
განგებოდ უფროთხილდებოდა: ორნახევარი წე-
ლი ერთად გაეტარებინათ და ახლაც ერთად
გაგებობდნენ განსაიდგეს; ხვალინდელი დღე
კიდევ ერთხელ დააყენებდა ახალი, დიდი გან-
საიდგელის წინაშე.

მერედა როგორ მიეჩვივნენ ერთმანეთს!.. თან
რა დიდი გზა განვლეს!

ახლა სანვარში სხედან და ერთმანეთს მიკ-
ყუდებია, რათა დილაზედ სითბო შეინარჩუ-
ნონ, არ მოიყინონ; განთიადის ხანს კი ბრძო-
ლის ცეცხლი ოფლს დაადნეს და სუსხს ვერ
იგრძნობენ...

ნეტად ბოლომდე განვლონ ომის ხიფათიანი
გზა!..

განთიადი ახლოვდებოდა.

ღვეთი უცნაურმა ზნაუნამ წამით გამოაუ-
ხიზლა, გონს მოეგო და ზურაბი ხელით შეა-
ჭრია.

— გძინავს? — ჰკითხა შემდეგ.

— არა, რა ამბავია?!

— უცნაური სიზმარი ენახე. დედას ბავშვი-
ვით ხელში აგეყვანე და სადღაც მიგყავდი, მეც
პატარა ვიყავი, ალბათ იმხელა, როცა მშობელი
გარდამეცვალა... შავებში იყო საწყალი, თმები
ჩამოშლიდა... უცებ ჩვენს წინ ეთერქალი გა-
მოჩნდა: მაშ დღეაჩემი შეაჩერა, ჰკითხა: „ვინ
არის ეს ბავშვი? აგერი იცანი? დავითია, ასე
პატარა? აქი ოცდაექვსი წლის ვაჟაკიაო?“

დღემ გზა განაგრძო. უფსკრულს მივადექით. ეთერქალი აღარ ჩანდა. ვგრძნობდი: დიდი ვიყავი და ბავშვის წონა კი მჭონდა. დღემ უფსკრულში ჩაიხედა და შიშისგან თვალები დახუჭა... თავზე მისი ხელების ფათური და ალერსი ვიგრძენი. მეამა... ის იყო რაღაცის თქმის ვაბი-რებდა, რომ გამოემდებოდა და, ასე მგონია, კი არ ვთვლემდი, ცხადდ დავინახე დედაჩემი...

ზურაბს არ ესიაძვნა მონაყოლი. ზიზმრისა არ სვროდა, მაგრამ მუდამ უკვირდებოდა და იმასოცვებდა, თან უნდოდა ეთვაო რაღაც საერთო მისგან წარმოქმნილ ბუნდოვან წარმოდგენასა და სინამდვილეს შორის.

მეგობარი გაამხნევა:

— გამოგონია, ბავშვის დღისზმრება ავადმყოფობას ნიშნავსო, დედა იმიტომ გეისზმრა ალბათ, რომ სულ მასზე ვლპარაკობო, წუხელი-საც ზომ ვასწენეთ. ხოლო უფსკრული ოდერია, რომელიც ჩვენს წინ გაწოლილი... ისე ბევრი-სათვის მართლაც უფსკრული იქნება. თავიდან მოიშორე სულში შემოპარული ღამისეული ზმანებანი!

მშვიდად ამბობდა ზურაბი, თვითონ კი უარესი ესიზმრა: ხიდზე მდიდრიდნენ ორივენი, უცებ ჩატყდა ხიდი და წყალში ჩაივრდნენ... დღი-საგან გაეგონა: თუ რამე ცუდი გეისზმრა, გა-მოღვიძებისთანავე წადი, წყალს უთხარ ყოვე-ლი, მანამდე კი სიტყვაც არ დაგვდეს არაფის-თან. მასწინ წყალივით ჩაივლის, არ ახდება სიზ-მარიო...

რა იქნება ერთხელ მთელს ცხოვრებაში, ისიც აკყევს ცრურწმენას და ოდერს უთხრას სიზ-მარი?

— ისევ მიცვა, ზურაბ... დედის მოლანდებამ სულიც ამიფორიაქა და რაღაც ყინულოვით კი-ვი შემეჭრა სხეულში. პირიქით კი უნდა იყოს... მე არც მახსოვდა დედის სახე, ახლა კი ცხად-ღვე წარმომიდგა, როგორც ცოცხალი... ასე მგონია აქ, სანგარში, დვას და მესალბრება, ხელში ავუყვანივარ და მიაღერებდა... ისევ უნ-და დავხუჭო თვალი, იქნებ კიდევ მეჩვენოს, კიდევ ერთხელ ვნახო!..

დავითმა თვალები მილულა და გაიჩინდა.

ზურაბმაც სცადა თვალის მოტყუინა.

მერე დავითმა სანგარიდან თავი ამოჰყო და ის იყო უნდა ამოსულიყო, რომ ვიღაცის ლანდს მოჰყრა თვალი და გაშეშდა.

— ბიჭებო! შეტევისთვის მოემზადეთ, ჩქა-რა! — გაისმა იმავე წამს მამაკაცის ხმა.

ეს ბარნაბ კუბრაძე იყო.

ღამისეული ზმანებანი მაშინვე საღდაც გადაი-კარგნენ. და ომის ნაცნობი სამყარო კვლავ შე-მოიჭრა სანგარში...

ჯარისკაცები მხედრული სისწრაფით ამოხტ-ნენ ზეგით.

დღეამიწა თეთრად მოფარდაგებულყო.

დღის ბრძოლების კვალი თოვლის ფიფქებს წაშალა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ დივიზიონი მზად იყო მტერთან საბრძოლველად.

...დილის დადგომისთანავე ორივე მხრიდან ატეხილმა ზარბაზნების ქუხილმა მოწინააღმდე-გეებს ამცნო ქალაქ კებენისათვის გადამწყვეტი ბრძოლის დაწყება.

საარტილერიო ღუელი გაიხალა.

მდინარის ორივე მხრიდან დაიძრა ცეცხლის წარღვნა.

გრივალისებური ცეცხლის ქვეშ ბრივადამ დაიწყო ოდერის გაღალახვა.

ნავტიკებზე დატვირთული ქვეითები პირველ-ნი შეტურდნენ მდინარეში, მაგრამ ვერ მიაღ-წიეს მარცხენა ნაპირამდე: ოდერი უღმომბლად ნთქავდა მტრის ცეცხლით მოცული ჯარის კაცებს, იარაღს, ცეცხლწყვილებულ მანქანებს; ყველას და ყველაფერს, რაც მოჰრაობდა, რაც მდინარის მეორე ნაპირისაკენ მიიწვავდა.

ხიდ-პონტონების მომდევნო წყებებსაც იგი-ვე ბედი ეწია. გერმანელები გააფთრებით უშენ-დნენ მიახლოებულ წითელარმიელებს, მიბრჯ-ნით ესროდნენ. საზენიტო არტილერიასაც იყე-ნებდა მტერი, რაც იშვიათი პრაქტიკა იყო ომის ისტორიაში.

თავის მხრივ საბჭოთა არტილერია მუსრს ავლებდა ქალაქში გაბარებულ ფაშისტებს, სობდა მათ საცეცხლე წერტებსა და ბატა-რეებს, ბლინდაჟებსა და დოტებს. ცოცხალ სა-მიზნებამდე ორივეს უმოკლესი მანძილი აშო-რებდა: ასო-ორასი მეტრი.

ვერ უშველა გერმანელებს რიცხობრივმა სი-პარბემ და ბუნებრივმა სიმავრემ — ოდერის ციკაბო ნაპირმა — ბრძოლის დაწყებიდან ნა-ხევარი საათის შემდეგ, ჩრდილოეთის მხრიდან, ქალაქში შეიჭრნენ ჩვენი ჯარის პირველი დიდი ჯგუფები, უმთავრესად ქვეითები.

ცოტა ხნის შემდეგ კი ქალაქის სამხრეთ და აღმოსავლეთ მხრიდანაც გაღალახულ იქნა ოდერი.

როგორც კი დადგა დივიზიონის პონტონე-ზე დატვირთვის ჯერი, მესამე ბატარეის ქვე-მეხების გათვლის წევრებს მეთაურმა — ზო-დუნმა ჩამოუბრინა და გაამხნევა ბიჭები, თან მოკლედ დაუსახა საბრძოლო გეგმა ქვემეხის მეთაურებს. ამ უნასესწერლებმა კი თავის მხრივ განკარგულბა მისცეს გათვლის წევრებს...

რამდენიმე წუთის შემდეგ დატვირთული ნავტიკები ოდერის ტალღებში მიცურავდა.

ჭურვებისა და ტყვიების თავსებაში განვლეს ჯზის ნახევარი. ყველამ როდი მიაღწია მდინა-რის ნაპირამდე...

სარგო ჩხარბიშვილი

ოღბრის ნაპირთან

გადარჩენილებმა, როგორც იქნა, განვლეს საბედისწერო გზა.

ქალაქის ქუჩებში სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა იყო გაჩაღებული.

მართო ქვეითები კი არა, არტილერიისტიებიც პირდაპირი დამიზნებით ესროდნენ ერთმანეთს; ეს იშვიათი შემთხვევა იყო: პირისპირ იდგნენ ქვემეხები — მათ შორის მანძილი კი ათეული მეტრებით განისაზღვრებოდა.

ორივე მხარე თავგანწირვით ბრძოდა.

ბრძოლის დაწყებიდან ორი საათის შემდეგ დაბაჟოლებმა კულმინაციურ წერტილს მიაღწია.

მაღვ ვერმანელებს მამული ძალები მოუვიდათ, რითაც დაუყოვნებლივ ისარგებლეს, კონტრიერში წამოიწყეს და შეეცადნენ ოღერ-ში გადაეყარათ ქალაქში შეჭრილი ნაწილები. მთავარი დარტყმა მათ ცენტრალური მიმართულებით წარმართეს, იქ, სადაც დივიზიონი იყო განლაგებული; ქვეითებმა უკან დაიხიეს. მდომარეობა კრიტიკული გახდა: შეიქმნა ქალაქში ფეხმოკიდებული ჩვენი ნაწილების შუაზე გაკვეთისა და მათი ნაწილ-ნაწილ განადგურების საფრთხე.

დივიზიონი გერმანელთა ჯავშნოსანი ნაწილების პირისპირ აღმოჩნდა.

ერთ-ერთი ქუჩისა და მოედნის ალების შემდეგ სამი ქვემეხი დაუყოვნებლივ წინ იქნა გადასროლილი. გერმანელების მორიგი კონტრიერის დროს მექვემეხეები თავისიანებისკენ მოწყვეტილი აღმოჩნდნენ.

კოსტიაკოვის ქვემეხი სულ წინ იყო.

ბრძოლის აზარტში შესულმა მეთაურმა ვერც კი შენიშნა, რამდენად შორს გააგორეს ბიჭებმა ქვემეხი. ეს მხედველობიდან არ გამოჩენილია ფაშისტებს, მათ იწყეს ქვემეხის გარს შემოვლა. ბორისმა შენიშნა, რომ მოედნის ერთი ბოლოდან მტრის ჯავშნიანი მანქანა გამობობლდა. მან, ჩვეულებისამებრ, მემიხნის ადგილი დაიკავა, ქვემეხის ლულა ჯავშნოსანისკენ მიმართა, მხანაში ამოიღო და ესროლა. მანქანა ადგილზე შეტორტმანდა, სველს უქლო, მერმე სულ გაჩერდა და კეაღში გახეცია.

მეორე ჯავშნოსანი შენიშნა ახლა იქვე, თითქმის ჭარბად ქცეულს ისევ სული ჩაუდგა და ფეხზე დადგო. ისიც იქიდან გამოძვრა, საიდანაც პირველი, და ტყვიამფრქვევი ააყაყანა. მასაც პირველის ბედი ეწია.

წამიც და მარცხენა, პირველი ქვემეხის საცეცხლე პოზიციიდან ასიოდ ნაბიჯზე, გერმანელთა მსუბუქი ტანკი გამოჩნდა. მეთაურმა უმაღლესე მხანაში ამოიღო ფაშისტური ურჩხული. მტრის ტანკისა და ბორისის ქვემეხმა ორივემ ერთად იქუხა. უთანასწორო იყო ეს შეკიდობა: მტერს სქელი ჯავშნი იფარავდა, არტილერიისტებს — მხოლოდ მამოლბა.

და... სძლია ამ უკანასკნელმა: პირველ ბათქს

სასურველი შედეგი არ მოუტანია მტრისკენა, როლა უფრო ზუსტი აღმოჩნდა.

მუხლუბი გაუგლიჯა ჭურვმა ტანკს. იგი ჭერ შეტოვდა, დიგერუხუნა და მერმე ადგილზე გაიყინა.

მეორე და მესამე ქვემეხმაც მას დაუშინეს.

უმოძრაო „ციხე-სიმაგრე“ უფრო საშიში იყო, მას სროლის უნარი ჭერ კიდევ შერჩენოდა და უკეთესადაც შეეძლო მიზანში ამოედო არტილერიისტიები. საჭირო იყო ტანკის მთელი ეკიპაჟის მოსაპობა.

დიდი ხანი არ დასჭირებიათ ამისათვის.

კიდევ რამდენიმე ზუსტი გასროლა და ცეცხლმოდებული ტანკი აფეთქდა.

ბორისმა ძლივ თავისუფლად ამოისუნთქა.

უცებ იქაურობა კვამლის საბურველში გაეხვიდა.

ბორისი ვერ მიხვდა, რომელმა მხარემ ჩამოკიდა ხელოვნური ფარდა, რომ მოწინააღმდეგისათვის გზა-კვალი აებნა.

ნიაგმა წამოუბერა და იქაურობა ხილვადი გახდა.

მაშინვე, თითქმის მიწიდან ამოჭვრენო, ზედ ბორისის ქვემეხის წინ სამი ზიშტმომაჭვევებელი გერმანელი გამოჩნდა.

— რუსო, დაგვანდი! — იყვირა ერთმა დამტყრელი რუსულით.

იმვე წამს ავტომატმა იგრილა და ორი ფაშისტი ქვემეხის ლულას ჩეარვიით გადავიდა; მესამე მოცელოვით დაეცა მიწაზე.

„ვინ მიხსნა?“ — გაუღვია წამიერმა ფიქრმა და უკან მიხედა.

ყველაფერს მიხვდა: ორიოდ მეტრზე დაჭრილი კიდალოვი დაინახა.

ის იყო მეგობარს უნდა მიშველებოდა, რომ ტანკების გრუხუნმა შეაერთა... მაგრამ ეს იყო წამით — უკან არც მილხედავს — ხმაზე იცნო საშუთა მრისხანე მანქანები; არც შემცდარა: წითელვარსკვლავებიანი ფოლადის ტანკები წინ მიიწვიდნენ.

კიდალოვი მიხედა და სანამ ჭრილობას უხვევდა თვალით გაზომა არემარე.

ყველაფერი დაღწეოდა: ორი ჯავშნოსანი, ორი ქვემეხი, ერთი ტანკი და რამდენიმე ათეული გერმანელი ჭარისკაცი უმოძრაოდ ეყარა ირგვლივ.

მისი გათვლის წვერებიდან უფნებლად მხოლოდ თვითონ იყო; ქვემეხიც ვერ გადაჩენოდა ბრძოლის ქარიშხალს: ფარი სამ ადგილას გაეგლიჯა ნამსხვრევებს, ლულაც დაგზიანებინა, მაგრამ მწყობრიდან გამოსული კიდევ არ იყო. გაათრებულ ბრძოლები ჰქონდათ სხვა გათვლის წვერებსაც.

...მირიან კვარაცხელიამაც ისახელა თავი კუზენისათვის ბრძოლაში. ამ ჩია ტანის კაცმა ნამდვილი გმირული სული გამოამჟღავნა. მისმა ოცეულმა ოთხჯერ მოიგვრია გერმანელთა კონ-

ტრიგონში, მოსპო ასზე მეტი ფაშისტი ჯარისკაცი, ორი მსუბუქი ტანკი და ადმენივე ტრანსპორტიორი.

მეთოხე-მესხეთე ქვემეხები ერთ-ერთ გზაჯვარედინზე გამაგრდნენ.

სატელეფონო კავშირის დამყარების დრო არ იყო. ამიტომ მეკავშირეები ბატარეის მეთაურის ბრძანებებს სიტყვიერად გადაცემდნენ ოცუე-ქმეხებისა და ქვემეხების მეთაურებს.

გზაჯვარედინის ერთ-ერთი განტოტება, დასავლეთისაკენ რომ მიემართებოდა, ქალაქის ცენტრალურ ქუჩას წარმოადგენდა და გერმანელთათვის პირველხარისხიანი მნიშვნელობისა იყო.

მისი დაცემის შემთხვევაში ფაშისტები შუაზე გაკვეთილი აღმოჩნდებოდნენ. ამიტომ ისინი არაფერს არ ზოგავდნენ, ოღონდაც მოსპოთ ქალაქში სოლიდით შეჭრილი საბჭოთა არმიის ნაწილები და ბრძოლაში აბამდნენ ახალ-ახალ ქვეგანაყოფებს.

ბრძოლამ მეტად დაძაბული ხასიათი მიიღო და მალე ხელჩართულ ბრძოლაში გადაიზარდა.

არტილერიისტიები თავგანწირვით ეკვეთნენ მტერს. ამ ბრძოლაში თავი ისახელა ოცუელის მეთაურმა ბარნაბ კუბრაძემ.

კუბრაძემ ბატარეის მეთაურისაგან წინ წაწევის ბრძანება მიიღო და დაუყოვნებლივ შეუდგა საბრძოლო დავალების შესრულებას. ქვემეხები ახლა იქ გამაგრდნენ, სადაც მოკავშირეები იმყოფებოდნენ.

უახლოესი სამხარეთულიანი სახლის სახურავიდან, რომელიც თითქმის ჩვენების უკან იდგა, ხელის ტყვიამფრქვევი აკაიანდა.

მოულოდნელი ცეცხლის გახსნამ, ისიც ზურგიდან, რამდენიმე მეომრის სიცოცხლე შეიწირა.

არტილერიისტიებმა უმაღლე იქითგნ მიაბრუნეს ქვემეხები, მაგრამ მათ მოწინააღმდეგის მიზანში ამოღება არ შეეძლოთ — მეტყვიამფრქვევე ოსტატურად იყო შენიღბული.

საპასუხო ცეცხლი პირველად მეავტომატებებმა, მერმე დახვდნ და ხელის მეტყვიამფრქვევებმა გაუხსნეს მოწინააღმდეგეს.

მოპირდაპირე მხრიდან წამით სროლა შენელდა და შემდეგ ისევ სეტყვასავით წამოვიდა ტყვიები.

გადამწყვეტი სიტყვა ნაღმტყარცნებმა თქვეს. მოულოდნელად წამოპარული მტრის მოსპობაში — სახურავს ნაღმები დაუშინეს და ცეცხლში გაახვიეს იგი.

უცებ, თითქოს მომკვდრემა სული ჩაიდგაო, ერთხელ კიდევ აკაიანდა ტყვიამფრქვევი...

იმავე წამს, ზურაბის ახლოს, ვიდაც მოსხეპილით დაციკ... იქითგნ მიიხედა.

მშობლიურ ენაზე წარმოთქმულმა სიტყვებმა მანთივით გაუარა გულში:

— ზურაბ... ძაო... მომკლეს!

— აა? — დაიგმინა ზურაბმა გულშემატრუნულ ხმით და მეგობართან მიიჭრა, ჩაიჩოქა და ნახაქარეად მთელი სხეული გაუსინჯა.

ახლა აღარ აკრთობდა მტრის ცეცხლი. აღარც ქვემეხების ბათქი ესმოდა და არც მოტორების გრუხენი.

ველარაფერს ამჩნევდა ირგვლივ: ვერც ბრძოლის ველს, ვერც მტერს, ვერც თავისიანებს — ამ ქვეყნად არსებობდა თვითონ, ჯერ კიდევ საღი და უვნებელი, და ტყვიით დაყოლილი მეგობარი.

დავითს მარჯვენა ხელი მარცხენა ილღის ქვეშ ეტანა და რაღაცას გაუტყვევლად ჩიფჩიფებდა. სიცოცხლავან ჩალურჯებული ტუჩები კიდევ უფრო გალურჯებოდა.

— დავით, ძაო! გამაგრდი! — ესლა დაიყვარა ზურაბმა და ხმა ჩაუწყდა.

მთელი სხეული უტაცახებდა.

სასიკვდილოდ განწირული ბედს რომ შეერიგდებოდა და აღსასრულის წამებს ელოდებოდა — ისეთ მდგომარეობაში აღმოჩნდა ზურაბი. უნდოდა მიშველებოდა მეგობარს, მაგრამ როგორ, რით — არ იცოდა, აზროვნების უნარაც წართმეოდა და ძალ-ღონეც...

აღარ კაკანებდა ტყვიამფრქვევი სახურავიდან...

...ქვემეხთან ბარნაბ კუბრაძე მიიჭრა. ეგონა ორივე მოკლესო. ელდა ეცა.

— დავითი დასტერს, ამხანაგო ლეიტენანტო! მეთაურის გამოჩენამ გონს მოიყვანა ზურაბი, წამოიწია და ბარნაბს საწყალი თვალებით გადახედა.

— დატრილს შეველა უნდა! — შემოესმა ოცუელის მეთაურის ხმა, — სასწრაფოდ ვაიყვანე ბრძოლის ველიდან და დაუყოვნებლივ დაბრუნდი უკან!

— უკან ოდერია, ამხანაგო ლეიტენანტო! — გაუბედავად შეეისტყვა ზურაბი.

— სანიტარი არ ჩანს, იზრუნე მეგობრის ბედზე!

მშობლიური ხმა იმედოდ აუჯიფადა გულში, გამხნევდა.

დატრილი მეგობარი შეათვალიერა და ახლა შენიშნა სისხლის წვეთები, რომელსაც ტრილოზიდან გამოეფონა და შინდო შეედებო.

— დავით, ძაო, მე ვარ, ზურაბი! ყრუ კენესის მსგავსი რაღაც აღმოხდა დავითს.

ზურაბმა მოსასხამი მოიძრო, მეგობარი ზედ დასვენა, ზურაგზე მოიკიდა და ხოხვით გასწია აღმოსავლეთისაკენ.

ყუმბარებით გადათხრილ მიწაზე სვლა აუტანლად ძნელი იყო, ზეზე წამოდგომა კი შეუძლებლა საბედისწერო გამხდარიყო.

სარგო ჩაბრძოლაში

ოღმერის ნაპირთან

საბჭოთა მეომრები ვაშას ძახილით იერიშზე გადადიოდნენ.

ეკამოს ფარდა გადმოხურვოდა ბრძოლის ველს. იგი ხან საფარი იყო, ხან დაბრკოლება.

განვლილი გზა ბევრად უფრო იოლი ეჩვენა ზურაბს, ვიდრე გასავლელი.

მაშინ იბრძოდა და მაინც უკეთესად, უფრო მხნედ, მამაცურად გრძნობდა თავს.

ახლა მეგობარს შეელოდა და მაინც უმწეო მდგომარეობაში იყო. ასე ეგონა, მთელი სამყარო ეღო ტვირთად ზურგზე.

შეიხენა. დაჭრილს მიაყურადა.

ჩირჩულივით ჩაესმა რაღაც ყურით...

„ეთერქალის“ სახელს ჩიფჩიფებს მგონი მისი ბაგეები, ხელებით რაღაცის მოძებნა სურს, ალბათ მისი წერილისა, წინა დამით რომ მიიღო... პასუხს როდის გაუგზავნის?..

ზურგიდან ფრთხილად გადმოაჩოჩა, მიწაზე-მე დაასველა და შემდეგ მისი თავი მკერდში ჩილივით ჩაიხუტა...

— ნუ გეშინია, ძმაო! — ცრემლები დაბალუპით ჩამოედინა.

ოდერის ნაპირთან ყუბმარა აფეთქდა.

ზურაბმა დავითი ზურგზე წამოიყიდა და გზა განაგრძო.

მტერი ისევ გააფთრებით უშენდა მდინარეს... ნავტიკებიდან მორიგი საბჭოთა ჯარისკაცები გადმოვიდნენ, იარაღები გადმოტყირთეს.

ზურაბი ნაპირთან მიხოხდა, წელში ნელ-ნელა გაიმართა, დავითი ფრთხილად ხელში აიყვანა და ცარიელ ნავტიკზე დააწვინა.

სხვა დაჭრილებიც ელოდნენ პონტონებს, ზოგი თანხლებითურთ, ზოგი თვითონ; ისინიც ზედ მოთავსდნენ და პონტონი დაიძრა.

მდინარეში ჭურვი აფეთქდა, წყლის ჭვლები ჰაერში აფარდა და შხეფები დაჭრილებს შეესხურა...

როგორც იქნა, მიღწეის ოდერის მარჯვენა ნაპირამდე.

ზურაბმა ისევ ზურგზე მოიღო დავითი და გახოხდა. რკინიგზამდე მისვლა არ გაჭირვებია.

დაიჯავა თუ არა, მიწაყრილს მოეფარა, და დაჭრილი შეათვალიერა: სიცოცხლის ნიშანწყალი არ ეტყობოდა.

მკერდზე ყური დაადო — გულის ცემა არ ისმოდა.

ტუნობი ჯარისკაცი გაეხიანა:

— საველე ჰოსპიტალი აქვე ახლოსაა, ოთხასიოდე მეტრზე!

გულს მოეფონა და კვლავ განაგრძო გზა.

მაღლ ბრეზენტის კარვები გამოჩნდა.

თეთრახალათიანებმა ტანზე სწრაფად გახადეს დაჭრილს.

ჭირურგმა ჭრილობას დახედა და თავი გააქნია.

დასტაქრის სიმუნჯე ცუდად ენიშნა ზურაბს. ჭრილობა მცირე მოუჩანდა თითქოს... და მაინც იმედია იტყვია ვერ გაიმეტა მკურნალმა.

დავითს სიცოცხლესაგან ჭრილობა შეეყინვოდა და სისხლი აღარ სდიოდა.

— ექიმო! — მიმართა ზურაბმა ჭირურგს, — ჩემი მეგობარია, ორ წელზე მეტია ერთად ვიბრძვით, ერთი მხარიდან ვართ... მითხარით, ეშელება რამე?

— საქმე იმაზეა, რამდენად ღრმაა ჭრილობა, ოპერაცია ძალიან სახიფათოა, დაყოვნება კი სიცოცხლის რისკთანაა დაკავშირებული.

— როდის გადაწყდება, გაუკეთებთ თუ არა ოპერაციას?

— ძალიან მალე. მანამდე სხვა აუცილებელ ზომებს მივიღებთ.

ჭირურგმა განკარგულება გასცა. ექთნები დატრიალდნენ, დავითს ჭრილობა მობანეს, ზედ ბლონდი დაადეს, კუნთში წამალი შეუშაბუნეს, მერმე ტანთ ჩააცვეს და ფრთხილად მოათავსეს საწოლზე.

— პოლკოვნიკ არტემიევს ჭრილობა კვლავ გაეხსნა და სისხლისგან იცლება — მიაპაზე ექიმს სულმოუთქმელად.

— საიდან? როგორ?! — იკითხა შემოფთობულმა ჭირურგმა და უსიტყვოდ გავიდა გარეთ. ექთნები აედევნენ.

ზურაბმა მათ თვალი გააყოლა.

პალატაში ვიღაც პოდპოლკოვნიკმა შემოყო თავი. ზურაბი წამოხტა და მხედრულად მიესალმა.

პოდპოლკოვნიკმა ზურაბს დაეინებული მზერა მიჰყარა: დაჭრილი ხართ? — ჰკითხა ცივად.

— არა, ამხანაგო პოდპოლკოვნიკო! დაჭრილი მეგობარი მოვიყვანე!

— კეთილი. ახლა რაღას აკეთებ აქ?

ზურაბმა ორიოდ სიტყვით აუხსნა ყველაფერი.

— ოჰო! — გაიკვირა მეთაურმა და წარბი შეიკრა, — გეშოვია აბა მიზეზი!

შეურაცხყოფილი ზურაბი აპილბილდა.

— ამხანაგო პოდპოლკოვნიკო...

— არც ერთი სიტყვა! ფრონტი ფრონტია, წუთი დავიანებაც სასტიკი დანაშაულია! ახლავე გასული და შენაინებს შეუერთდი! — მკაცრი, თან უხეში კილოთი წარმოთქვა პოდპოლკოვნიკმა, — ამას უშენოდაც მოუვლიან, — მან დავითს გადახედა.

— მეთაურისგან ნებართვა მაქვს, ამხანაგო პოდპოლკოვნიკო!

— ნებართვა დაჭრილის სამშვიდობოზე გაყვანისა და არა ჰოსპიტალში მომვლელად დარჩენისა!..

ზურაბი რამდენიმე წამს ასე უმოძრაოდ იყო,

მერმე ნელა ასწია თავი, სახეზე რამდენჯერმე
აოცა დაეითს და ცრემლები მოერია.

— ძმაო, რა ვუთხრა შენს მამას, ერთადერთ
ძმას, ეთერქალს!.. როგორ გავუტყდე, რომ მი-
გატოვე მართოდ მართოდ, ასეთ საბედისწერო
წუთებში!..

ცრემლები გადაულაპა და განაგრძო:

— ერთი სიტყვა მაინც მითხარი, რაც გულში
ჩაგრჩა... რაც ყველაზე მეტად გაწუხებდა და
ვერ მოასწარი...

რამდენიმე წამს გაშტერებული უყურებდა
მეგობრის ნაცრისფერ სახეს.

ნაბიჯების ხმა შემოესმა.

ჭირუბი ბრუნდებოდა.

უკან მიიხედა და გაოცდა, როცა კარვის კუთ-
ხეში ქანდაკებასავით უძრავად მდგარი პოდ-
პოლკოვნიკი დაინახა, რომელსაც თავი დაეხა-
რა და ფიქრმორეული ისმენდა უცხო ენაზე
წარმოთქმულ ცრემლნარევ სიტყვებს, თუმცა
მისი არა გაეგებოდა რა.

დავბადებულვარ, რომ ვიყო მონა

და საძვარტველს მედგას უღელი;

— მაუ გამარჯვება ტაბილო სიცოცხლევ,

დავრჩები ერთად ჩვენ განუყრელი!..

ბიძიან ტაბიძე

გულის ნათელი მე მივმოვი,

ძარბაზის დიდების მე ვარ მნახველი;

სამოგზოლო — ჩემი გულის ფეთქება,

სამოგზოლო — ჩემი ღმერთის სახელი!

გიორგი ლეონიძე

ხვთისო პრეპეპვილი

შვილიშვილის პაღლოკა

საღამოღებოღა, — მზე წითლაღ ეშ-
ვებოღა დასაღიერში. თემშარაზე კა-
ცის ჭაჭანება არ იყო. კანტი-კუნტაღ
გაისმოღა ძაღღების ყუფაც. ჯერ მზე
არ ჩასულიყო, ერკეთში კი მღუმარებას
დაესაღგურებინა. მერე და რა ღროს —
გაზაფხულზე! ხვალ პირველი მაისი ჩა-
მოღებოღა, 1905 წლის პირველი მაი-
სი. სოფელი რაღაცის მოლოღინში და-
ძაბულიყო, გარინღებულიყო... შურის-
გებისა და თავისუფღლებისათვის ბრძო-
ლის ჟინს შეეპყრო იგი. შეუმწნევაღ
მოქმეღებღენ ახალთაობის აღამიანე-
ბი, სოფლიღან სოფელში გაღაღიოღ-
ნენ... განაზრახს აცნობღენ ხალხს. ხი-
ღისთავში, ვეება ჭაღრის ქვეშ უნღა
შეკრებიღიყვენ მშრომეღები, აქ უნ-
ღა გამოეთქვათ თავიანთი გუღისწუხი-
ღი, ხმა უნღა აემაღღებინათ უსამარ-
თღობის წინააღმეღე. ღელავღენ ამ
საქმის ორგანიზატორები და არც თუ
ტყუიღ-უბრალოღ: საჭირო იყო ყვე-
ლაფრის გათვალისწინება. განსაკუთრე-
ბით ღელავღა ერკეთელი თხუთმეტი
წლის გოგონა ოღია კალანდაქე, რო-
მელსაც ხვალისათვის საგანგებო დაევა-
ღება ჰქონღა მიცემული — მათ ოჯახ-
ში ბოღშევიკური უჯრეღის რევოღუ-
ციური წითელი ღროშა ინახებოღა.
სწორეღ ეს ღროშა უნღა მიეტანა მას
მიტინგზე.

„თუ იციან პოღიციეღებმა და გვი-
თვალთვაღებენ, — ფიქრობღა გოგონა,
— მაშინ ხომ ყველაფერი უკუღმა და-
ტრიაღღება! არა, რაღაც უნღა დამიჯ-
ღეს, ღროშა უგნებლაღ უნღა მივიტა-
ნო ხიღისთავში. გეშინია? თუ გეშინია,
სიტყვა აღარ უნღა მიგეცა ძმისათვის,
აღარც პროკლამაციებისა და ბროშუ-
რების გავრცეღებისათვის უნღა მოგე-
კიღა ხელი... ეჰ, ნეტავ ახლა საღა ხარ,
ჩემო ძმაო ვანო, ჩემი გუღის ბავაბუ-
გი რომ გესმოღეს, სიცილაღაც არ გე-
ყოფოღა. ციცი მეტყოღი:

— გოგო, რევოღუცია მარტო პრო-
კლამაციებისა და ბროშურების გავრ-
ციეღებით ვერ წავა წინ, საჭიროა აქტი-
ური ბრძოღა, ბრძოღა კი მსხვერპლს,
სისხლს მოითხოვს...“ ოღიას უნებღი-
ეთ შეაჯრეოღა და ფიქრი რომ გაეფან-
ტა, თავი ბაღიშში ჩარგო. ერთხანს იწ-
რიაღა. შემეღეგ, როგორც იყო, ჩაეძი-
ნა. არ ეძინა ოღიას ღეღას. ძიღფხიზ-
ლობღა სოფელიც.

ირიჟრაჟა. მზემ აღისფრაღ მოავარა-
ყა გურიის მთები. ხიღისთავში, იქ სა-
ღაც რტოგაშღიღი, ასწლოვანი ჭაღარი
ღგას, ხალხმა ჯგუფ-ჯგუფაღ იწყო მო-
სვღა. მოღიოღნენ კალანდაქეები, ცინ-
ცაქეები, მეგრელიშვიღები, ფოცხი-
შვიღები, ბოღქვაძეები, მამალაქეები,
კიკვაძეები... მოღიოღნენ უკუღმართი

ცხოვრებისაგან გაბოროტებული ადამიანები:

— არა, მაინც როდემდე უნდა გავაძლავო ეს ძალღუპი ცხოვრება! გვეყოფა შიმშილი, სიღატაკე, დამცირება!.. წყალგაღმა პატარა მოძრავი წერტილი გამოჩნდა, თითქმის ქარს თეთრი თავსაფარი მოუტანია და აფრიალებსო, — ეს ოლია მოდიოდა ბუჩქნარში. კი არ მოდიოდა, მოფრინავდა — გულის ამოვარდნაზე ჰქონდა. სოფელს რომ გამოსცდა, დიაკვანი შეხვდა, უკვე მოესწრო არყის გადაკვრა, ღიღინებდა.

— საღ მიდიხარ ოლია ამ დილაუთენია?

— ნათლიაჩემთან, ბიძია, ნენა მაგზავნის.

— ნათლიასთან... ჰა? — ეშმაკურად ჩაიციხა დიაკვანმა, — მერედა, მარკოზა ვერ წავა? უფროსი შვილები გზიდანა ჰყავს აცდენილი, ახლა შენ გასწავლის სოფელ-სოფელ ტანტალს?

ოლიას გული მოუვიდა. უნდოდა საკადრისი პასუხი გაეცა, მაგრამ იფიქრა, ექვს უფრო გავუღვივებო და უხმოდ განაგრძო გზა.

გოგონამ ბილიციდან გადაუხვია, ტყე-ტყე წამოვიდა.

— რამდენი ხალხი მოსულა?! — ევლარ დამალა გოგონამ აღტაცება, ჭადრის ქვეშ შეკრებილთ თვალი რომ მოავლო. ოლია ისევ კალანდაძისაკენ გაეშურა. რამდენიმე წუთის შემდეგ კი ჭადრის რტოებში წითელი ღროშა ფრიალებდა.

— ამხანაგებო! — გაისმის ორატორის ხმა, — დაჰკრა ბრძოლის ყამმა. იანვრის სისხლიანმა კვირამ გამოაფხიზლა მთელი რუსეთი! თვითმპყრობელობის დასამხობად დაიძრა ხალხი! ამ ძალას ველარაფერი შეაჩერებს! ღროშა, შევამჭიდროვოთ ჩვენი რიგები! მხოლოდ შეერთებული ძალით, მხოლოდ ბრძოლით შეიძლება მოვიპოვოთ თავისუფლება.

— მართალია, მართალი!

— იარალი, იარალი გვინდა! — გაისმის აქეთ-იქით შეძახილი.

— მაშ, ფიცი ღავდოთ, ამხანაგებო! — განაგრძობდა ორატორი, — რომ ძირს არ დავუშვებთ რევოლუციური ბრძოლის ღროშას! გაუმარჯოს პირველ მაისს — პროლეტარიატის ძმობის დღეს! გაუმარჯოს თავისუფლებას!..

ორატორს ჯერ კიდევ არ დაემთავრებინა სიტყვა, რომ ხალხი შეჩოჩოლდა.

— პოლიციელები! — დაიძახა ვიღაცამ. გამოჩნდა დილიდანვე ტყეში ჩასაფრებული, შეიარაღებული, ცხენებზე ამხედრებული პოლიციელების რაზმი. ატყდა სროლა, წვივ-კივილი. ტყვიებს ჭადრის რტოებში ტყაცა-ტყუცი გაჰქონდა. ამობოქრებული, ერთმანეთს შეხლილ-შემოხლილი ხალხის ტალღა ოლიას ნაფოტივით ისროდა აქეთ-იქით, მის თვალწინ დაეცა მკედელი იასეკლანდაც.

— მკვლელებო! რას ჩადით! — აღმოხდა ოლიას და დაქრილთან მივარდა.

უკანასკნელად მოიკრიბა ძალ-ღონე ისევ, წამოიწია, შესძახა: — იბრძოლეთ ბოლომდის, იბრძოლეთ სანამ არ გაიმარჯვებთ! — ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვები. ტყეის ზუზუნს არ წყდებოდა. პოლიციელებმა მარკოზ ლენტიც გამოასალმეს სიცოცხლეს.

სამაისო მიტინგი სამგლოვიარო პროცესიად გადაიქცა. ოლიას ფეხები არ ემორჩილებოდა. ფერი წასვლოდა, გული ეკუმშებოდა. მას თვალიდან არ სცილდებოდა დაცემულთა სახეები, სისხლით შეღებილი ჭადრის დაკოჟირილი ფესვები. ეგონა: ეს სისხლი წვეთ-წვეთად ეცემოდა იმ ღროშას, კვლავ უბით რომ მიჰქონდა... რა იცოდა მაშინ ოლიამ, რომ სულ მალე დიდი შეტაკების, ნასაკირალზე სისხლის ღვრის მონაწილე გახდებოდა. ნასაკი-

ხმთისო არჩამავშილი
შვილიშვილის მაღლობა

რალი!.. ეს სახელი ელვასავით გავარდა მაშინდელ რუსეთში. აქ აჯანყებულმა გლეხებმა სასტიკად დაამარცხეს ოზურგეთის მაზრის უფროსის ლაზარენკოს კაზაკები. მეფის მთავრობა დაუნდობლად გაუსწორდა აჯანყებულებს. გურია ცეცხლის ალში გაეხვია...

1905 წლის რევოლუციური გამოსვლები გურიაში სისხლში ჩააღრმავეს. ხალხი საოწარკვეთას მიეცა. ზოგი აჯანყებაში მონაწილეობასაც ნაწილობრივ. რევოლუციონერთა დიდი ნაწილი საპატრიოტულში გამოკეტეს, ბევრი დახვრიტეს. საჭირო იყო ორგანიზაციული ხელი, მგზნებარე ბოლშევიკური აგიტაცია, ხალხისათვის რწმენა რომ დაებრუნებინათ. ოლიაც ბევრს ფიქრობდა ამაზე. მაგრამ უწინდელი ხალხის აღარც მას ჰქონდა.

— ოლია, შენც ხომ არ გაგიტყდა გული? — ჰკითხა ერთ საღამოს ბათუმის ჩამოსულმა ძმამ, ვანო კალანდაძემ.

— რას ამბობ?! — თვალში მიაჩრდა ოლია, — მე ვიცი, აუცილებლად გავიმარჯვებ!

— სხვებსაც ასევე უნდა შთააგონო. ხალხს გამხსნელება სჭირდება, თორემ ჩვენი ძალები დაიქსაქსება. ახლა, ჩემო ოლია, გააფრთხილე ყველანი, უთხარი, ვანო ჩამოვიდა-თქო, ჩვენსას მოგროვდნენ შებინდებისას. შენ კი უნდა გვიყარაულო...

მოსაღამოვდა თუ არა, ერკეთელმა რევოლუციონერებმა, ნასაკირალის შეტაკების მამაცმა მონაწილეებმა ვანო კალანდაძის სახლში შეიყარეს თავი. ოდნავ ბეუტავდა კვარი. ვანომ რუსული გაზეთებიც ამოიღო უბიდან და ხმადაბლა დაიწყო: — ახლა ბევრს დაობენ, მართალი ვიყავით თუ არა, ნასაკირალთან თავს რომ დავესხით მეფის ჯარს, თქვენ როგორ ფიქრობთ?

ერთხანს დუმილი ჩამოვარდა. ბოლოს, როგორც იქნა, ალაპარაკდნენ:

— მართალი ვიყავით.

— იარაღი მეტი რომ გვქონოდა!..

— სხვა სოფლებიც უნდა გამოსვლილიყო, მტკიცე კავშირი უნდა გვქონოდა.

— თქვენ სწორად მსჯელობთ. ასე უნდა განვუმარტოთ სხვებსაც, — განაგრძო ვანომ — მე მინდა გაგაცნოთ ამხანაგ ლენინის აზრი ამ საკითხზე. აი, რას სწერს ბელადი: „ასეთი პარტიზანული მოქმედება, რაც აუცილებელია ორი მოწინააღმდეგე შეიარაღებული ძალის არსებობასა და დროებით გამარჯვებული სამხედრო რეპრესიის თავაშვებულობის დროს, ამავე დროს იწვევს მტრის ღეზორგანიზაციას და ამზადებს მომავალ, აშკარა და მასობრივ შეიარაღებულ მოქმედებას“.

— ხედავთ, ბიჭებო, როგორ არის ნათქვამი?

— მერე, მერე?

— „ამგვარი გამოსვლები აუცილებელია აგრეთვე ჩვენი მებრძოლი რაზმების საბოლოო აღზრდისა და სამხედრო სწავლებისათვის, რაზმებისა, რომელნიც დეკემბრის აჯანყების დროს მრავალ ადგილას პრაქტიკულად მოუმზადებელნი აღმოჩნდნენ მათთვის ახალი საკმისათვის...“

— ზუსტად ჩვენივე ნათქვამი...

— ყველაფერი ნათელია! გურია კვლავ უნდა დადგეს ფეხზე! წითელი რაზმების დაშლა არ შეიძლება.

ამ დროს ნელი სტვენა გაისმა. შეკრებილნი უკანა კარიდან ეზოში გავიდნენ და მიიმაღლნენ. თემშარაზე ცხენოსანმა პოლიციელებმა ჩაიარეს.

— ეტყობა, გვხვერავენ, — უთხრა ოლიას შინ გვიან შემობრუნებულმა ვანომ, — მაგრამ ტყუილად არ დაძრწიან, ეჭვი აქვთ აღებულნი. იმ საღამოს ყველაფერი მშვიდობიანად დამთავრდა. ოლია მალე ძმამ ქუთაისში წაიყვანა, სადაც მათ პარტიულმა ორგანიზაციამ ახალი დავალებები მისცა.

1907 წლიდან ოლია უკვე რსდმპ პარტიის წევრია. ქუთაისიდან დაბრუნების შემდეგ თბილისში, ვერაზე, ვანო კალანდაძის ბინა გაჩხრიკეს. ვანო და-

აქვეს და ციმბირში გადასახლეს, სადაც იგი დაავადმყოფდა და გარდაიცვალა. ქუჩას, სადაც იგი ცხოვრობდა, დღეს მისი სახელი ჰქვია.

გავიდა წლები. რევოლუციური აღმავლობა მოედო რუსეთს. ამ წლებმა გამარჯვების კარიბჭესთან მიიყვანა პროლეტარიატი. 1917 წელი. თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუცია... ოქტომბრის აჯანყება... იერიში ზამთრის სასახლეზე... დროებითი მთავრობის გაქცევა. მთელი ძალუფლება საბჭოებს... ახალი ცხოვრების მშენებლობის საქმესთან დადგა ლენინი!..

საქართველოში კი ხელისუფლებას მენშევიკები დაებატონენ. იწყება ბოლშევიკების აშკარა დევნა. ოლია მშობლიურ სოფელშია. ჩვეულებრივი აგვისტოს დღე იყო. ოლია არალეგალურ კრებაზე წასასვლელად ემზადებოდა. მამა სამუშაოზე წასულიყო, დედა — ხელსაქმობდა. ფიქრი არ ცილდებოდა დედის გულს, ხმები დადის, ოლია უნდა დაიჭირონო, თანაც უკვირდა, მეფე ვითომ ჩამოაგდეს და ჩემ შვილს რაღას ერჩიანო.

კარებზე კაკუნი გაისმა. ოლიამ ვერ მოასწრო კარის გაღება, რომ თვითონ შემოამტკრიეს.

— დაბატიმრებული ხართ! — განუცხადა მენშევიკთა საგანგებო რაზმის უფროსმა.

— რისთვის მაბატიმრებთ?

— მაგას ოზურგეთში შეიტყობთ. აბა, გაჩხრიკეთ ყველაფერი! — მიუბრუნდა იგი ხელქვეითებს.

ოლიას დედა მიხვდა, რომ მისი ოჯახი განსაცდელში იყო ჩავარდნილი.

— ვაიმე შვილო, მეფის პოლიციას გადავურჩი და ესენი ვინ არიან, ნამუსი გაწყვეტილა ქვეყანაზე და ეგ არის!..

— ნუ გეშინია დედი, ვერაფერსაც ვერ მიზამენ, — დაამშვიდა ოლიამ დედა.

— უარი თქვით ბოლშევიკურ პარტიაზე, იმუშავეთ ჩვენთან.

— არც ერთი წუთით. ცამეტი წელია ამ გზას ვადგავარ და ახლა თქვენ გინდათ შემაცვლევინოთ? ჩვენი საქმე გამარჯვებს!

— ჰმ, კიდევ გამარჯვებაზე ლაპარაკობს?! — ჩაიქირქილა რაზმის უფროსმა, — ჩაიცვი დროზე!

— ფეხსაცმელი არა მაქვს, ფეხშიშველი ხომ ვერ წამოვალ? — მოიმიზეზა ოლიამ, — ბავშვს გავავაზენი მეზობელთან. ბავშვი საჩქაროდ გაიტყა. მას ოლიას წერილი მიჰქონდა, რომლითაც ერკეთელ ბოლშევიკებს აფრთხილებდა. ოლიამ თითქოს გული მოიბრუნა, სუფრა გაშალა და დაუბატიყებელ სტუმრებს არყით საცხე ბოთლი დაუდგა. რაზემელები მაგიდას მიუხედნენ. სადღეგრძელო სადღეგრძელოს მოჰყვა. ოლიამ ბავშვები წინასწარ გააფრთხილა, შუა ქეიფი რომ იქნება, ჩხუბი ატეხეთო. ბავშვებმა მართლაც წიოკი ატეხეს. ბავშვების დასაწყნარებლად ოლიამ მეორე ოთახში გასვლის ნებართვა ითხოვა. დაუბატიყებელი სტუმრების თვალის ასახვევად კარგახანს ხმაურობდნენ ბავშვები აივანზე. ოლია კი უკვე შორს, სამშვიდობოზე იყო გასული.

მენშევიკთა წინააღმდეგ 1919 წლის ნოემბრის გამოსვლებისას ოლია სამაზრო შტაბის წევრად აირჩიეს. აჯანყების დამთავრების შემდეგ, როცა მისი ოჯახი ააწოკეს და დააქციეს, იგი ტყვეს აფარებს თავს და იქიდან რაზმავს ხალხს მენშევიკების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

საგანგებო რაზმის წევრებმა არაერთხელ მიაგნეს ოლიას კვალს, მაგრამ დაუდეგარი, გამჭირიანი გონების ქალიშვილი ადვილად უსხლტებოდა მათ მიერ დაგებული ხაფანგს. უკანასკნელად 1921 წელს დააკავეს. ის-ის იყო ციხეში უნდა გადაეგზავნათ, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დროშა აფრიალდა.

ხმთისო არამააშვილი
შვილიშვილის მაღლოცა

ამ ბედნიერი დღისათვის იბრძოდა ოლია. ადვილი არ იყო ახალი ცხოვრების შენება. ბევრი მტრულად უყურებდა საბჭოთა ხელისუფლებას, ოლია მშობლიურ სოფელში ტრიალებდა, სადაც ჭირდა, უმაღლესი განხლებოდა. რევკომის წევრი, ქალთა ორგანიზატორი, პარტიული უჯრედის მდივანი... ვინ მოთვლის სად არ უმუშავია ოლიას, სად არ დაუმჩნევია თავისი მზრუნველი ხელი.

...1928 წლის ზაფხული იყო. ოლია კალანდაძე ბორჯომში ისვენებდა.

— ჩვენთან უნდა დარჩეთ, აქ ძალიან გვიჭირს, გურიაში ისედაც ბევრი რევოლუციონერები გყავთ, — უთხრა ღიმილით ბორჯომის რაიკომის მდივანმა ოლიას და რაიკომშივე ქალთა განყოფილების ხელმძღვანელობა შესთავაზა. ოლია დათანხმდა და ამ კუთხის მკვიდრი გახდა.

ბორჯომში ჩამოსვლიდან ჯერ ერთი წელიც არ იყო გასული, მდივანმა ოლია რაიკომის ბიუროზე გამოიძახა.

— ოლია, — უთხრა მან, — ჩვენ ტყუილუბრალოდ როდი დაგტოვეთ ბორჯომში, სწორედ ახლა გვჭირდება.

— სიამოვნებით, ისეთი რა უნდა დამაგალოთ?

— ოლია, რაღა დასამალია და, გუჯარეთში უნდა წახვიდეთ, კოლმეურნეობა უნდა ჩამოაყალიბოთ.

— გუჯარეთი, მაღალმთიანი, ჩამორჩენილი სოფელი რომ არის? — იკითხა ოლიამ.

— ჩამორჩენა, ეგ არაფერი, — თქვა მდივანმა, — კარგი მიღგომა უნდა, ისე ვერაფერს გააწყობთ, ორჯერ ჩაგვიშაღეს სოფლის ყრილობა.

— წავალ, მე მგონია დავარწმუნებ.

— მთავარია საბაჟშვო ბაღის გახსნაზე დაითანხმოთ, ქალები ძალიან უარზე მდგარან.

მეორე დღით ოლიამ შეადგინა ქალთა ჯგუფი და გუჯარეთისაკენ გაემართა. ოლიამ და მისმა მეგობრებმა სოფელი შეკრიბეს. ესაუბრნენ. ისინი უა-

მბობდნენ იმ დიდ პერსპექტივებზე, რაც ახალ ცხოვრებას, ახალ ხელისუფლებას მოჰქონდა მათთვის. გადაწყდა სოფელში სკოლის გახსნა და საბაჟშვო ბაღის შენობის აგება, სოფლელებმა ყურადღებით მოუსმინეს სტუმრებს და თანხმობა განაცხადეს კოლმეურნეობის შექმნაზე.

ასე მიდიოდა წლები... მშვიდობიანი მშენებლობის წლებს დიდი სამამულო ომის ქართველი მოჰყვა. ვაჟაკები ფრონტზე წავიდნენ. ზურგში საკმაოდ ჭირდა, ხელმოკლეობა იყო. ოლია კალანდაძე — საოლქო საბჭოს დეპუტატი — თავს დასტრიალებდა წითელარმიელთა ოჯახებს და დედობრივ მზრუნველობას არ აკლებდა.

გაზაფხულია. მზე ჩახახებს ბორჯომის ხეობაში. მტკვრის ნაპირებზე ბალახი მწვანედ ბიბინებს. ბუჩქებში ათასგვარი ყვავილი გაშლილა და გაფურჩქნია. ადამიანები მიმოდინან, ჩქარობენ. აქ, სანაპიროს ქუჩაზე, არც თუ იშვიათად შეხვდებით ხელჯონიან მოხუცს, რომელსაც წელთა სიმძიმე დასტყობია და თმები ერთიანად შევერცხლია. აი, ახლაც ნაშუადღევს, მზის გულზე გამოსულა მოხუცი და მოუყვება სანაპირო ქუჩას, შეჰხარის ბუნების განახლებას — ეს ხომ მისი მეოთხმოცე გაზაფხულია! გამველ-გამომველნი უსაღმოდ არ გასცდებიან.

— გამარჯობა, ბიცოლა ოლია!

— გამარჯობა, ბებია ოლია...

— იცოცხლეთ, შვილო, იცოცხლეთ...

მოხუცი ნელა უახლოვდება სანაპიროს მოაჯირს და ამღვრეულ მტკვარს გადარკურებს, ვეება ზვირთებს რომ მოაგორებს და ღოდებს ძალუმაღ ეჯახება, ეტყობა მთაში თოვლს დნობა დაუწყია...

უყურებს მოხუცი აბობოქრებულ მდინარეს და გული სიამაყითა და სიხარულით ევსება. მდინარის ტალღათა ჩქერაში, ზავთსა და ზანზარში თითქოს ცოცხლდება მისი აბობოქრებული თა-

ობის ცხოვრება, რომლის მდინარეც ასევე შეუპოვარი, ძლიერი და დაუოკებელი იყო... თვალწინ იშლება გურიის სანახები, ბობოქარი ნასაკირალი, სროლა, ყიჟინა, თავისუფლებისადმი დაუცხრომელი ლტოლვა...

— ბებია, ბებია? — შორიდანვე მიაძახა სკოლიდან მოსულმა პატარა მანანამ თავის საყვარელ ბებიას.

— მოდი შვილი, მოდი...

— ბებია, მე შენ ყვავილები მოგიტანე...

— რა ყვავილები...

— წუხელის რომ დამავიწყდა.

— როგორ თუ დავავიწყდა...

— შენ არ იცი, მე კინალამ ვიტყვი...

— რაზე შვილო, რა გქონდა სატყეო...

— რა და... წუხელ რომ კლუბში ვიყავით...

— მერე...

— ძია ლენინის ორდენი რომ გადაგიბრუნეს...

— მერე...

— ბავშვებმა რომ თაიგული მოგიტანეს და მე კი ისე...

— მერე, შვილო, მაგან შეგაწუხა?

— არა ბებია, არა, — თითქოს თავის გამართლება უნდაო, მანანამ ფრთხილად გადაუწია ბებიას მკერდზე საზაფხულო პალტო და მზით გასხივოსნებულ ლენინის ორდენს მინდვრად დაკრეფილი იეზის პატარა კონა დააბნია.

ჩემო საშოგლოვო, დღეს შენი მერი
განახლებული ქართლის მერი,
ასე ხშირად და გედინებდა
შენ არასოდეს არ გიმეორებ.

აღივადირა შენი მიდამო,
ეს შენი დროვად აღივადირა,
შენი სიცოცხლე არის უკვდავი,
შენ დამარცხება არ გიმეორებ!

ალექსანდრე მირცხულავა

ორმოცდაათი წელიწადი, წუთი, საათი
და აპა, მთელი საუკუნის ორმოცდაათი,
ხარაჩოვში მომცემი, როგორც კომედი —
საცაბა კიდეც საზიჟოლ ალბანს ცად ასწავს,
რომ მთიდან მთაზე ამოგვალ გზებზე გადსვას
სიხლზე, რაც კი საჭარბელოს მომავლებს.

კარლო კალაძე.

პარტი კოპირი

პარტიის ღირსეული შვილი

მოგეხსენებათ, რა ძნელია დაწერო ნარკვევი იმ კაცზე, ვისაც ქვეყანა იცნობს: თვალს გადაავლებს მკითხველი, ამოიკითხავს მისთვის ასე ნაცნობ გვარს, გაიფიქრებს, რაც უკვე ვიცო, იმაზე მეტს სხვას რაღას მეტყვისო, და გულგრილად გამოტოვებს ყოყმანით, ეჭვით შევსებულ ფურცელს. გამოტოვებს და, ალბათ, არ ეცოდინება: მიწასთან ჰიდოლზე არა ნაკლები ჯან-ღონე მიაქვს სიტყვის შერჩევასა და დაუსრულებელ ფიქრში ბორიას. ყოყმანი ზომის ციხე-სიმაგრეა, რომლის აღებაც ყოველთვის ჭირს — რაც დრო გადის და ნაბიჯი მძიმდება, მით უფრო აუღებელი გეჩვენება, მაგრამ ამ ყოყმანში, უთვალავი ვარიანტის გარდა, იბადება ის, რასაც ასე თავგამოდებით ეძებდი. ეს თუ მთლად ასე არ არის, მიახლოებით მაინც ასეა, რაკი კმაყოფილი ხარ საკუთარი ნახელავით — სწორედ ეს გრძნობაა მარადიული საძებარი...

ჩვენს თვალწინ მცირე ხანში ბევრი რამ შექმნილა და აშენებულა, რაც საუკუნეებს გაჰყვება და მომავალ თაობას სიამაყით მოახედებს უკან. ყველაფერს ამას, ასე ვთქვათ, კალმით გამოხმაურება სჭირდება, რათა შენც შეიტანო მცირეოდენი წვლილი — შენც გადაგედოს მისი შემქმნელის სიხარული თუ ბედ-

ნიერება. სულ სხვა არის მხატვრული ნაწარმოები — მკითხველი მაინც შელამაზებულ სინამდვილედ აღიქვამს. აი, ნარკვევი კი სულ სხვაა, რაც არ უნდა შეალამაზო, ფაქტსა და იმ აღმანიერს ვერ გაექცევი, ვისთანაც საუბარი გქონია ჩანაფიქრის ქაღალდზე გადატანამდე. წაიკითხავენ ნაცნობ-მეგობრები, მიულოცავენ: შენზე ამა და ამ გაზეთში, ან ჟურნალში წავიკითხეო. წავიკითხეო და, მეტი არაფერი, მისი დამწერი, სამწუხაროდ, თითქმის არავის ახსოვს, მისი შრომის ნაყოფი ხელის ერთი მოსმით მოგვარებული ჰგონიათ, თითქმის და ავტორმა უნდა უთხრას უღრმესი მადლობა, ასეთ მშვენიერ თემას რომ მიაგნო. ნარკვევის ავტორი კი მშვიდად იტანს ამგვარ ჩრდილში მოქცევას, ვინაიდან უკვე ვალი აქვს მოხდილი საკუთარი, მოქალაქეობრივი სინდისის წინაშე. უმთავრესიც ეს არის! მაშ, მოიხადე ვალი ყველაფრის მიმართ, რაც მხოლოდ შენი მამულის, შენი ხალხის საკეთილდღეოდ კეთდება; ვალი მოიხადე ყველას მიმართ, ვინც კეთილი საქმით ემსახურება ხალხსა და მამულს. ეს წინასწარ დაწერილი, საზეიმოდ წარმოთქმული სიტყვა არ გეგონოთ — ხმამაღლა ნათქვამი ფიქრია, კეთილი ფიქრი კი გულწრფელია ყოველთვის...

ერთი სიტყვით, სახელგანთქმულ მეტრომშენებელზე — გრუზო ობოლადეზე ნარკვევის დაწერა გავიფიქრე. ეს ფიქრი დღეში, მეტი თუ არა, ორჯერ მაინც შემახსენებდა ხოლმე თავს: დილით სამსახურში რომ მივდიოდი მეტროთი და საღამოს — როცა შინ ვბრუნდებოდი. მერე და მერე ამ ნარკვევის დაწერა მოთხოვნილებად მექცა, განსაკუთრებით ერთი ამბის შემდეგ: მინდოდა გამეგო, რამდენ დროს ვზოგავდი მეტროთი მგზავრობით. ეკონომიკასაც გააჩნია, მაგრამ დროის ეკონომია ეს ისეთი განძია, რომელსაც თითქმის მხოლოდ მომავალში ედება ნამდვილი ფასი; კაცს ხომ სანანებლად ქცევია — სად და რაში ვფლანგავდიო! ამას მოჰყვება ხოლმე სიჭაბუკის, სიღალის, ჯან-ლონის დაბრუნების ნატვრა, მაგრამ ჩავლილი დრო დაუბრუნებელია, დაუბრუნებელი და უარესი — მივდივართ და თანდათან გვშორდება! ბოლოს და ბოლოს დროით იზომება ყველაზე ძვირფასი რამ — სიცოცხლე ადამიანისა.

ჰო, მინდოდა გამეგო რამდენ დროს ვზოგავდი მეტროთი მგზავრობით. ამიტომ, ერთხელაც, არსად რომ არ მიმეჩქარებოდა, ჩემი ყოველდღიურად გასავლელი გზა ავტობუსით გავიარე და ნახევარი საათით გვიან მივედი სამსახურში. დღეში თურმე ერთ საათს ვზოგავდი მეტროს წყალობით!

და მაინც მანამდე მშვიდად ვიყავი, ვიდრე ხმამაღლა გამოვთქვამდი სურვილს. აგაშენა ღმერთმაო! მაგრამ ეს იყო, რაც იყო, ამან ამფორიაქა სწორედ: კაცმა რომ თქვას, მართლაც რაღა დარჩა გრუზო ობოლადეზე დასაწერი? საკავშირო და რესპუბლიკური პრესის ღირსეული სიტყვა და ქება არ მოჰკლებია; რა კუთხით არ მიუღდნენ, როგორ არ მიუღდნენ და სათქმელიც მშვენიერად თქვეს.

თავს იმით ვინუგეშებ, რომ ჩემს დასანახს სხვა ვერ დაინახავს, მით უმეტეს, სათქმელს ხომ ვერავინ იტყვის...

მეტრომშენებელზე ორიოდ წლის

წინაც დავწერე ნარკვევი. როგორც ყოველთვის, საქმე საქმეზე რომ მიდგა, მაშინ დავფაცურდი, მაშინ გამახსენდა: გაზეთ „მეტრომშენებელს“ ხომ ჩემი მეგობარი ჰენრი კობიძე რედაქტორობს!

სამსახურში დავურეკე ჰენრის, ახლაც მოვდივარ, არსად გახვიდე-მეთქი. გელოდებიო. მეტროში ჩავეშვი და ათა წუთიც არ იყო გასული, უკვე მის წინ ვიჭევი კაბინეტში.

— ესეც შენი მეტრო, ჩემო ჰენრი, ტაქსში მისაცემი ფულით, ლულზე გეპატიებები.

— ასეთი დანაზოგით, გენაცვალე, წლის ბოლოს ასკაციან პურმარისს გაშლი. აბა, ჰე, დაიწყე, რა მოგარბენინებდა?

— გრუზო ობოლადეზე ნარკვევი უნდა დავწერო და, შენი იმედი მაქვს. — მეც პირდაპირ ვუთხარი.

— სათაური მოგაძებნო? — ელიმება.

— არა, გრუზოს შემახვედრე.

— როდის გინდა?

— რა ვიცი, როცა შენ იტყვი.

ჰენრიმ საათზე დაიხედა, მერე ყუბმილს დასწვდა:

— ამ ცვლაშია, საცაა სამუშაო დღეს დაამთავრებს, დავურეკავ და ნახევარ საათში კარს შემოაღებს.

— დღეს არა, — ხელი დავუფარე ყურმილზე, — ხვალ იყოს.

— მაშინ ხვალ იყოს. თუმცა, აქ ვისაც არ უნდა ჰკითხო, ყველა უშეცდომოდ მოგცემს მისი ბინის მისამართს. სამუშაოზე ნახვა გინდა და, ეგეც ხომ იციან და იციან!

— ასეთი გზა არც ჩემთვის არის უცხო, მაგრამ, ვიფიქრე, მასთან შინაურულად საუბარი სჯობია-მეთქი. ჰოდა, ამიტომ გამოვკანდი შენთან, ისევ შენ მიშველი.

ჰენრიმ ღიმილით მოუკიდა პაპიროსს:

— ძნელ დავალებას მაძლევ, მაგრამ

კარლო კოზაჩიძე

პარტიის ლირსული ფილი

მეგობარი ხარ და შეჰველად გიშველი...

და მიშველა კიდევ: თურმე ჰენრი და გრუზო კინალამ ბავშვობიდან იცნობენ ერთმანეთს, კინალამ ბავშვობიდან არიან მეგობრები. ამისთანა შუამავალს ვერც ვინატრებდი. ბევრი ისეთი რამ მითხრა ჩემი ნარკვევის გმირზე, რისი თქმის უფლებაც, დაუწერილი კანონის ძალით, ჩემს საძებარ კაცს არამც და არამც არ ჰქონდა:

— რამდენსაც სხვაზე ზრუნავს გრუზო, იმდენს საკუთარ თავზე რომ ზრუნავდეს, რას ამბობ!.. აი, ნახავ, ისე უცებ შეგაყვარებს თავს, იტყვი, სიზმარში ვარო. კეთილი კაცია, დაფიქრებული, გამტანი, არაფერი ეშლება, ჩრდილსაც არჩევს და სინათლსაც. ამდენი ხანია ვიცნობ და მაგისი წუწუნბუზლუნი არ გამიგონია. თავდავიწყებით უყვარს ოჯახი, მეგობარ-ნათესავი, საკუთარი პროფესია, სიცოცხლე... სიცოცხლე, ძმაო, სიცოცხლე! საქმეზე მივა და, უნდა იცოდე, იმაზე უკეთესად ვერავინ გააკეთებს. რაც იცის, ყველაფერი მართლაც ძირფესვიანად იცის, ღმერთით კაცია! დანარჩენს, ალბათ, შენ თვითონ ნახავ და გაიგებ!..

მერე გრუზოსთან შეხვედრის დრო დავთქვით და დავემშვიდობეთ ერთმანეთს.

გრუზოს სურათით ვიცნობდი: გაზეთებშიც ხშირად მინახავს, ცისფერ ეკრანზეც. და როცა დათქმულ დღესა და საათზე ჰენრის კაბინეტის კარი შევაღე, გრუზოს ისე ჩამოვართვი ხელი, თითქმის პირველად კი არ ვხედავდი, გუშინაც ერთად ვიყავით. ჩემი ამგვარი, შინაურული დამოკიდებულება საჩოთიროდ არ მიმიღია შემდეგაც, საღამოთი მშვიდად რომ გადავაღე თვალი მთელი დღის შთაბეჭდილებებსა და ყოველი ნაბიჯი თუ სიტყვა ავწონ-დავწონე.

— ეს ის კაცია, გრუზო, წელანაც რომ გეუბნებოდი, — უთხრა ჰენრიმ.

— მივხვდი, — გამიღმა გრუზომ.

საუბრის ასაწყობად შორიდან შე-

მოვლა, სავალდებულო შესავალი ჩიხიდან გამოსასვლელის ძებნაზე არ მიმტრევია თავი.

— ვიცი, — მითხრა გრუზომ, — ვიცი, რა შეკითხვებსაც მომცემ და როგორ უნდა დავიწყო. ესეც გამოცდილების წყალობაა. ასეა: ცოდნა ერთია, გამოცდილება მეორე. ვერ გაიგებს კაცი, მთავარი რომელია. მე მგონი, ერთიც მთავარია, მეორეც. ორივე თუ გვერდიგვერდ ღვანან, ამას რაღა სჯობია! პირველად, მართალი გითხრა, ცოტა უხერხულად ვგრძნობდი თავს, კალამმომარჯვებულ ჟურნალისტს რომ დავინახავდი ხოლმე. ლაპარაკი მიჭირდა, მეგონა, ჩემი მუშაობის თაობაზე იმას თუ ვიტყოდო, რაც გულში მქონდა, ტრაბახში ჩამომართმევდნენ. ისე გამოდიოდა, თითქოს, მთავარს ვმალავდი, მთავარს, ესე იგი, იმ მაღლს, რასაც სიყვარული ჰქვია, — სიყვარული საკუთარი პროფესიის, რაც ბუნებრივია, მამულის, ხალხის სიყვარულს ნიშნავს. გიყვარს საკუთარი პროფესია, თავს არ იზოგავ კეთილი საქმისათვის — ესეც შენი მამულის სიყვარული, შენი ხალხისა და ქვეყნის სიყვარული...

მშვენიერად აეწყო საუბარი. იმდენად მომზიბლა გრუზოს შეხედულებამ ცხოვრებაზე, ადამიანის მოწოდებასა და მომავალზე... კინალამ დამავიწყდა ჩემი იმდღევანდელი მოვალეობა, ნარკვევისათვის მასალა რომ უნდა ამეღო.

საუბარში კი დრო გავიდა. მე მხოლოდ თარიღებსა და ციფრებს ვიწერდი; სხვა დანარჩენის ჩაწერაზე არც მიფიქრია, რაკი ნარკვევი ცხელ გულზე უნდა დამეწყო და დამემთავრებინა. ასეთ ნარკვევს თუმცა ნაჩქარეობის სუნი, დაჰრავს, რაც სტრიქონების ზედმეტობით გამოიხატება ხოლმე, მაგრამ ერთი უპირატესობა მაინც აქვს, თანაც სასიკეთო უპირატესობა: შეუღალაზებელი, გადამდები უმუშაობა...

ადვილი დასაწერია: კომუნისტური პარტიის წევრი, საბჭოთა კავშირის და რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს დეპუ-

ტატი გრუზო ივანეს ძე ობოლადე დაიბადა რაჭაში, სოფელ სხვაეში. აქვე დაამთავრა საშუალო სკოლა და თბილისის ტოპოგრაფიულ ტექნიკუმში განაგრძო სწავლა, მაგრამ არ დაუმთავრებია — მეოთხე კურსზე მიატოვა სასწავლებელი და ისევ სოფელს დაუბრუნდა. მუშაობდა ამბროლაურის რაიონში მიწათმოქმედებად, შემდეგ — მშენებელ-ტექნიკოსად. სულ ორი წელი იმუშავა, და ისევ თბილისი. 1952 წლის 20 მარტს მეტრომშენებლობაზე მოვიდა კომპაგ-შირული საგზურით. 1956 წელს „საპატიო ნიშნის ორდენით“ დააჯილდოვეს, 1966 წელს კი „სოციალისტური შრომის გმირის“ უმაღლესი წოდება მიენიჭა. ჰყავს ორი შვილი, დედ-მამაც — ღმერთმა დიდხანს უცოცხლოს!

ეს უბრალოდ, მშრალი ანექტური მონაცემებია და მეტი არაფერი, მაგრამ ამ ორიოდვე სტრიქონში ცხოვრების რამხელა გზა გამოვლილი! რამდენი გაჭირვება და დაღბინება, უძილო ღამე და მომავალზე ფიქრში ჩათავებული დღე... ძნელია ყველაფრის გახსენება და ქალაქში გადმოტანა!..

ადვილად არაფერი იქნება ამ ქვეყანაზე, თუნდაც ისეთი უმნიშვნელო რამ, რაზედაც, შეიძლება არც ლაპარაკობენ ადამიანები. სულ ერთია, რას აშენებ, მთავარია აშენებდე, აშენებდე მას, რაც ხალხს გამოადგება. მაგრამ, მიაკოვსკის თქმისა არ იყოს, ძველის დანგრევაც აუცილებელია, ისიც უნდა მოვასწოროთ, რათა სიახლეს ჩრდილი არ მიაცუნოს კონტრასტმა. თუმცა ღირსეული არც სიჩქარით შექმნილა ოდესმე. მხედველობაში გვაქვს ის დიდი მშენებლობანი, მისი გამოცდა უამთა სვლისათვის რომ მიგვინდვია. სიჩქარე, ეს ისეთი თავდაცვის ინსტინქტი არ არის, სეკუნდება და წუთებმა რომ გადასწყვიტოს ყოფნა-არყოფნის და ღირსების საკითხი.

პირველი ნაბიჯი ცხოვრებასა თუ მუშაობაში ყოველთვის საყოყმანო, შინაარსი და დასაფიქრებელია, რაც არ

უნდა თამამად გადადგმული იყოს იგი. ადამიანები ზოგჯერ სხვათა მოსაჩვენებლად, გარეგნულად არაფერს იმჩნევენ ამ დროს — ეს ჩვეულებრივი ამბავია, მაგრამ გულში სულ სხვა იმალება. და მაინც ამაზე არავინ არაფერს ამბობს. რაკი ადამიანის ბუნებასთან გვაქვს საქმე. ბუნებაც ხომ მთლიანობაში უცვლელი და მარადიულია.

გრუზო ობოლადე მეტროს მშენებლობაზე გარჯას რომ შეუდგა, მასაც ეს გრძნობა დაეუფლა, მასაც მოეძალა გაუბედაობის ყოყმანი. ეს გრანდიოზული მშენებლობა, ვინ იცის, რამდენ წელს ითვლის! ჰოდა, რომ ჩაუფიქრდები, ერთი სიცოცხლე ვერ სწვდება ბოლომდე. აქ უკვე ადამიანის ასაკი, წლებით შეზღუდულობა იჩენს ხოლმე თავს. მაგრამ გაგახსენდება შვილები, ისე გაგახსენდება, როგორც შენს მშობლებს შენ გახსენებიხარ ერთხელ, და სიხარულის აღმური გადაგკრავს: შენ თუ ვერ დაამთავრე, აგერ, შვილები წამოგეზრდებიან და ისინი გაიტანენ კვალს. მათაც თუ ვერ დაამთავრეს შენი დაწყებული დიდი საქმე, მაშინ მათი შვილები დაიკავენ მშობლებისა და წინაპრების ადგილს.

თუმცა დღეს, როცა ასეა განვითარებული სამშენებლო ტექნიკა, ამაზე ლაპარაკი მაინც დავვიანებული გვგონია.

— ასე იყო, — მეუბნება გრუზო, — დავიწყე მუშაობა და გაეხალისდი კიდეც. ხუმრობა ხომ არ არის, თბილისს მეტრო უნდა ჰქონდეს! არც ახლა ეუჩივი, მაგრამ მაშინ უფრო ახალგაზრდა ვიყავი და ჯანიც უფრო მომდევდა. თავდაუზოგავად ვმუშაობდი. ჩემი უფროსები რომ ამბობდნენ, წლების შემდეგ გაიხსენება ჩვენი მეტროო, მიკვირდა და როგორ მიკვირდა! — საქმის მალე დამთავრებისათვის თავის გამოდება გამიგია, რა ექნა, რა დავიფიცო, გაჰიანურებისა-

აპარტო ოპოზიცი

აპარტის ღირსეული შვილი

თვის კი არც წამიკითხავს და არც არსად მსმენია-მეთქი. ვანგრევთ ქვესკნელსა და მგონია, საცაა გავიყვანთ ამ გვირაბს და სხვაგან გადავინაცვლებთ — ამან მაფიქრებინა სწორედ! შენ რომ გგონია, თურმე არც ისეა საქმე: კლდე ჯანდაბას, შეეჭიდები და მოანგრევ, სულ პეშვობით დაფხვნი, მაგრამ ის სატიკვარი, რაც ასე გვაწუხებს მეტრომშენებლებს, წყალია. ამბობენ, წყალი სიცოცხლეო. ასეც არის! უწყლოდ მტერი და მტრის მამული დარჩეს, ჩვენ კი ნამდვილად დაუძინებელ მტრად გვექცა მიწის ქვეშა წყლები...

სიტყვა შევაწყვეტინე:

— მე კი მგონია, ჩაკეტავ და მორჩა, ბოლოც მოეღება!

— სცადე, ერთი, ჩაკეტე!

— მაშ ეგრე იდინოს?!

— რაღაც უნდა მოუხერხო.

— მითხარი და, ჩემი თავი მოგიკვდეს თუ დაგზარდ!

— გენაცვალე ხალისში! — იცინის გრუზო.

— აბა, რა ექნათ, შევაჩეროთ მშენებლობა?!

— მეცნიერებს მივანდოთ ეგ საქმე,

— უფრო გულიანად იცინის.

— მოკლედ, თავისუფლად ზომ ამოისუნთქეთ ბოლოს და ბოლოს?

— ამოვისუნთქეთ რომელია!

— თუ არ დამზარდები, — ვეუბნები, — ამიხსენი, როგორ მოხდა, ბუნებრივია მთლად ვერ ჩაკეტავდით, ალბათ გეზი უცვალეთ. როგორ გააკეთეთ და რანაირად?

— ადვილი სამსახურია.

გრუზომ სუფთა ფურცელი აიღო და რაღაც მიხაზ-მოხაზა, თან მიხსნის, ეს ასეა და ის ისეო. ვითომცდა, მშვენიერად გავიგე — თავს ვუქნევ. მერე ავდექი და მისი ნათქვამი სიტყვა-სიტყვით ჩავიწერე, მაგრამ ტერმინებისა და ნახაზების ლაბირინთში დავიკარგე და ვერ გავანათე სტრიქონები. მკითხველს რომ ჩემსავით არ დამართოდა, ამიტომაც ამოვშალე გადათეთრებული ნარკვე-

ვიდან. ალბათ ამ ნარკვევს მეტრომშენებლებიც წაიკითხავენ და ჩაეცხვანთ ამაზე ადვილი რაღაო. დავეთანხმები: მისი სტრიქონებით გადმოცემა ადვილია, რაც გისწავლია და რასაც ყოველდღიურად აკეთებ...

გრუზო ობოლად 1954 წლამდე გვირაბგამყვანად მუშაობდა. შემდეგ გვირაბგამყვანთა ბრიგადის ხელმძღვანელად დააწინაურეს, როგორც საქმის მცოდნე და ერთგული მუშაკი.

ახლა უფრო დიდი ენთუზიაზმით შეუდგა მუშაობას, რამაც ნაყოფი გამოიღო — მის ბრიგადას პირველს მიენიჭა „კომუნისტური შრომის ბრიგადის“ სასაპატიო და დამსახურებული წოდება.

ეს შედარებით გვიან იყო. მანამდე კი გარჯა, თავდაუზოგავი გარჯა:

— უსაქმურ ადამიანს, საერთოდ, ვერ ვიტან, — ამბობს გრუზო, — სხვისი ხელის შემყურე კაცი, თუკი კაცი ეთქმის, ქირის ღდესავით მძულს. მაგრამ ვერც მასზე ტკბილი სიტყვის სათქმელად მომიტრიალდება ენა, ვისაც საქმეს ანდობ, გგონია, ხარისხიანად გააკეთებსო და მიაფუჩეჩებს. ვინ გაძალებს, ძმაო და შეილო, თუ არ შეგიძლია, არ იცი, თავი დაანებე, ადექი და ისეთ საქმეს მოჰკიდე ხელი, რაც გეხერხება რაზედაც გული მიგიწევს. რაცი გენდობიან, გაამართლე ეს ნდობა. ჩემი მშობლები ბავშვობიდანვე ერთგულებისა და სინდისიერებისაკენ მიმივალ გზას მასწავლიდნენ. თუ ეს ორი ბედნიერება არა გაქვს, ვერც ხალხს გამოადგები და ვერც შენს ოჯახს. შემოძლია გულზე ხელი დავიდო და ისე ვთქვა — ვაკეთებ იმას, რაც მიყვარს, რაც ბედნიერებას მანიჭებს. ტყუილად კი არ ამბობენ, შრომაში, შენებაში ბედნიერებაო, თუმცა ამ სიბრძნეს პატარა შესწორება სჭირდება. დარწმუნებული ვარ, სხვა ჩემზე ადრე იტყოდა ამას — შრომის ნაყოფი ტკობაა, ბედნიერებაა. ვერ წარმოიდგენ, როგორი სიყვარულთ მიფრთხილებს გული, მეტროთი რომ ვმგზავრობ — აქ ჩემი

წვლილი არის და ის მახარებს. რა თქმა უნდა, მათაც უხარიათ მეტრო, ვინც გზა გაიმოკლა სახლამდე. მოდი და ნუ გავგზავნებ: განა რამდენი ქალაქია მსოფლიოში, რომელსაც მეტრო აქვს? ჰოდა, მათ რიცხვში ჩვენი თბილისიც არის. ვინ იცის, ბევრმა, დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში, ამით გაიგო თბილისის არსებობაც... ეს ისე, ხუმრობითაც და სერიოზულადაც...

ახლა, მეტროთი რომ ვმგზავრობთ, ვუყურებთ მშვენიერ სადგურებს და გვიხარია. გვიხარია, ეს მშვენიერი, ლამაზად და გემოვნებით დაგეგმილი, მარმარილოთი მოპირკეთებული მიწისქვეშა შენობები. რაკი საკუთარი თვალით არ გვინახავს მისი მშენებლობა, მიწისქვეშა სიცარიელე — ისეთი შთაბეჭდილება გვექმნება, თითქმის ეს ყველაფერი ღვთის წყალობაა — მზამზარეულად მორთმეული სიკეთეა. მაგრამ ამის შექმნაზე რამდენი ძალა და ენერგიაა დახარჯული, მისი წარმოდგენა ნამდვილად შეუძლებელია. ამისი დამადასტურებელი ციფრის საძებნელად არ გვირბენია, არავინ შეგვიწუხებია, ვინაიდან მიზანს მაინც ვერ მივალწევთ, ვინაიდან, რაც არ უნდა ღიდი ციფრი იყოს, ქალაქზე გადატანა მაინც ადვილია, მაინც შედარებულია. იმ კოლოსალურ შრომასა და დროს ვერაფრით ვერ გამოვსატავს, მეტროს ასაშენებლად რომ შეაღიეს.

ამჟამად ამაზე აღარავინ ფიქრობს — ის უკვე წარსულია, ხოლო აწმყო და მომავალი ეს არის, რასაც ვუყურებთ — ჩვენი ღიდებული მეტრო!

ჰო, გაუჭირებლად არაფერი კეთდება. სადგურისა და მარჯანიშვილის მოედნიდან, ერთმანეთის საპირისპიროდ გაჰყავდათ გვირაბი. სადგურიდან გრუზოს ბრიგადა მიჰყვებოდა, შეერთება სწორედ გრუზოს ბრიგადამ მოახდინა. ეს კი, აი რას ნიშნავს: ერთმანეთის საპირისპიროდ მიმავალ ბრიგადებს სადღაც, პირობითად აქვთ, ეგრეთ წოდებული შემხვედრი, გადამკვეთი წერტილი. ეს წერტილი პირველად გრუზო ობოლადის ბრიგადამ გადაკვეთა. ამის თაობაზე პრე-

საშიც ეწერა. საინტერესოა, ისიც რომ ამ ღირსშესანიშნავ მოვლენას ჩვენი რესპუბლიკის ხელმძღვანელები ესწრებოდნენ.

— მეტროს მშენებლობაზე ხშირად დაგვდგამია გასაჭირი, მაგრამ კაცი ხარ და უნდა გაუძლო, თავი უნდა გაართვა, თუ შეშინდი, საკუთარი თავის რწმენა დაკარგე, იცოდე, ვერაფერს გააკეთებ. დღევანდელი რუსთაველის მეტროსადგურიდან ლენინის მოედნისაკენ მიმავალი — მეოთხე შახტა ყველაზე რთული ტრასა იყო. თითქმის კენჭს ვერ გამოაძრობდი, წყალი მოთქრიალებდა მაშინვე. დავიხოცენით ხალხი — გაათქეცებით ვმუშაობდით, ასე ვთქვათ, ცივი შხაპი ჩვეულებრივ ამბათ გვექცა. ეს არც ისეთი კამკამა წყალი იყო, მიღებში რომ გვინახავს — ვერ გაარკვევდი, ვის რა ფერი ტანსაცმელი ეცვა, ვის რა ფერი დაჰყარავდა სახეზე — ყველა ერთნაირად მოთხვრილ-ამოგანგლული ვიყავით, ტალახით. და უფრო თავდაუზოგავად ვმუშაობდით, ვცდილობდით რაც შეიძლება, მალე მოვრჩენილიყავით ამ ტრასას, მალე გავსულ-იყავით სამშვიდობოზე. ამაზეა ნათქვამი, ერთი ჭირიც მარგებელიაო, — ეცინება გრუზოს, — მართლაც ასე იყო. სხვისი დაფასება დაფასება, მაგრამ ჩვენც რომ კმაყოფილები ვიყავით, არც ეს არის ნაკლები. ამ გასაჭირზე ყურადღება განგებ გავამახვილე. არა მგონია, ბევრი ვინმე მოიძებნებოდეს, არ იცოდეს, რას ნიშნავს კლდესთან ჭიდილი, თუმცა ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ასეთები კიდევ მოიძებნებიან. ჰოდა, ამიტომაც ვთქვი პირდაპირ და გულახდილად...

მეტრომშენებლებს სადაც გასაჭირი დაადგებათ, იქ აგზავნიან გრუზო ობოლადეს. ეს დაუზარელი კაცი ერთი წუთით არ შეყოყმანდება ხოლმე, პირიქით, ემაჟება კიდეც. ხუმრობა ამბავი ხომ არ არის, შენი იმედი აქვთ, შენ

აპარო კოზაბიძე

პარტიის ლირსული ფილი

მოგელიან და შემოგყურებენ, თუ კაცი ხარ, გვიშველე რამეო. ამ სიტყვებს სხვა ფერი და მადლი აქვს, სხვანაირად ავიჩქროლებს სისხლსა და სხვანაირად დაუოკებელ ძალას გმატებს.

მეტრომშენებლები მარტო თბილისის მეტროზე არ მუშაობენ — მათ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ბევრი ობიექტი აქვთ, რაც რესპუბლიკის ფარგლებში საკმაოდ მნიშვნელოვანია, დიდი ღირებულებისაა — ისინი არც იქ ირცხვენენ თავს.

თბილისელმა მეტრომშენებლებმა გაიყვანეს კასპის რაიონის სოფელ ლამისყანის სარწყავი არხის გვირაბი. წელიწადნახევრის განმავლობაში გრუზო თავისი ბრიგადით ამ მშენებლობაზე იყო, აქაც მან მოახდინა გვირაბის შეერთება.

— პირველად, გვირაბში რომ დავიწყე მუშაობა, ბევრი არაფერი ვიცოდით. თითქოსდა, რა ცოდნა უნდა — მიაღებდი და ნგრევის დაუწყებ კლდეს, მაგრამ ეს ერთი შეხედვით, უბრალო ამბავიც საკმაოდ დიდ გამოცდილებას მოითხოვს. ახალბედა მეტრომშენებელს გვერდში ამომიდგნენ გამოცდილი მუშები და დეტალურად შემასწავლეს ის საქმიანობა, რაც ასე გამომადგა მომავალში. მე ძალიან მადლობელი ვარ მათი. ჩემი მადლობა იმით გამოიხატება, რომ ამჟამად ახლა მე გავუწოდე ხელი ახალბედა მუშებს, არც მე ვიშურებ თავს, რათა ღირსეული ცვლა გავზარდო. გავა დრო, ისინიც დაოსტატდებიან და ერთ მშენიერ დღეს მასწავლებლად მოეგლინებიან სხვა ახალგაზრდებს...

დიდი სამაულო ომი რომ დაიწყო, გრუზოს მამაც ფრონტზე წავიდა. მაშინ, სხვა პატარა ბიჭივით აღარც გრუზოსთვის არსებობდა ბავშვობა: ბურთაობა და ლახტი, ზღაპრებითა და ქრიაშულით სავსე ფერადი ცხოვრება. მასაც მძიმე ტვირთად დააწვა ომის საშინელება. მანაც გამოსცადა უმამოობით გამოწვეული შიმშილი და სიცივე.

— იმ გაჭირვების შემდეგ უფრო

ფასი აქვს დღევანდლობას. ჩვენს ბავშვებს არაფერი აკლიათ და ეს მახადებდა რაც ჩვენ გვაკლდა, ვცდილობთ, მათ არ მოვაკლოთ. თუმცა, ყველგან და ყოველთვის მშობლების მოვალეობა ეს არის, მაგრამ ჩვენთვის, გაჭირვებაგამოვლილი მშობლებისათვის სხვანაირად ტკილილი და ლამაზი ჩანს ეს მიზანი. ვისურვებდი, ჩვენს შვილებს არასოდეს ეგრძნოთ იმგვარი დღეების სუსხი... ბევრი სხვაც უნდა ვისურვოთ უკეთესი — სურვილი ხომ უკეთესობას ნიშნავს...

კარი გაიღო და ხანშიშესული ქალი შემოვიდა, მოგვესალმა. გრუზოს ბოდიში მოუხადა, შეგაწუხეთო, მერე ოთხდამოკეცილი ქალადლი ამოიღო ხელჩანთიდან და გაუწოდა, განცხადება მოგართვითო.

— ალბათ, გიკვირთ, შვილო, საიდან მომავნო? — ჰკითხა ქალმა.

— არც მიფიქრია, ქალბატონო. როგორ გეკადრებათ?!

— მე კი ნამდვილად მიკვირს, — ვუთხარი და კალამი ავიღე მაგიდიდან.

— გაჭირვებამ მომიყვანა, შვილო. მოვედი და ვკითხე, ობოლადის ნახვა სად შეიძლება-მეთქი. ახლა აქ არის, აგერ „მეტრომშენებელის“ რედაქციაშიო, ერთმა ახალგაზრდამ მითხრა. დმერთმა უშველოს, ეს ოთახიც იმ ბიჭმა მომასწავლა.

გრუზომ განცხადება ჩაიკითხა, მერე ისევ ოთხად მოკეცა და პიჯაკის ჯიბეში ჩაიღო:

— ამ დღეებში მოვავარებ, ქალბატონო, შედეგსაც მე თვითონ გაცნობებთ.

— მეც ამისი იმედით მოვედი, შვილო. კარგად ბრძანდებოდეთ, — ნასიამოვნებით დაგვემშვიდობა და წავიდა.

ერთხანს ჩუმად ვისხედით. ეს სიჩუმე ბოლოს ჰენრიმ დაარღვია:

— რა ამბავია, გრუზო?

— განცხადებაა.

— ვიცით, მაგრამ რა განცხადებაა, ნახოს, იქნებ ნარკვევისათვის გამოადგეს?

— ნახოს, — და მომაწოდა განცხადება: როგორც დეპუტატს, ობოლადეს პავლოვის ქუჩის ოთხ ნომერში მცხოვრებნი თხოვენ, პურის მაღაზია შორსა გვაქვს და, დავგეხმარეთ, მოგვიახლოვნონ. თან საკუთარ წინადადებას აყენებენ, ვფიქრობთ, ამა და ამ უახლოეს გასტრონომსა აქვს პურისათვის ერთი კუთხის მოცლის საშუალებაო.

განცხადება რომ წავიკითხე, კმაყოფილებით დავაქნიე თავი.

— გამოვადგება? — მკითხა ჰენრიმ.

— მისწრება.

— ხომ ხელავ? — ნიშნის მოგებით უთხრა გრუზოს.

გრუზოს კეთილად გაეღიმა...

საბჭოთა კავშირის უმღლესი საბჭოს დეპუტატი გრუზო ობოლადე XXIII და XXIV საკავშირო ყრილობის დელეგატი, ასევე XXIII და XXIV რესპუბლიკური ყრილობის დელეგატი. არის აგრეთვე საქართველოს კომუნისტურ პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრი.

იგი უყურადღებოდ არ ტოვებს ამომრჩევლების საფუძვლიან მოთხოვნებს და, თქვენ წარმოიდგინეთ, უმნიშვნელო წვრილმანსაც კი, ჭირვეული ადამიანები ასე დაბეჯითებით რომ გამოეკიდებიან ხოლმე...

დიდი მწუხარება და დიდი სიხარული თითქმის ერთნაირად გვახსოვს ყოველთვის. ჩვენი ცხოვრების მონაკვეთებს ამით ვიმახსოვრებთ ხშირად.

— ჩვენთვის, მეტრომშენებლებისათვის არსებობს ორი განუმეორებელი სიხარული: როცა გვირაბები ერთმანეთს ხვდებიან და, როცა ლიანდაგზე პირველი მატარებელი გაივლის, ის სიხარული მაინც სხვაა: მიწის უკანასკნელი მონაკვეთი ჩამოინგრევა და გამოჩნდება სივრცე. შენს წინ ახლა მიწის ნაცვლად მხოლოდ დაღლილი ადამიანები ჩანან. მაგრამ სადღაა შრომა-გარჯი დაქანცული კუნთების ყრიალი. ყველაფერი დაგავიწყდა ერთბაშად. დაგავიწყდა უტაბედად მოხეტიალი წყლით

გაჟივბაც და მლაშე ოფლით გამოწვეული თვალების მალიმალ ხამხამი, მლაშე ოფლით გათეთრებული ხალათის მძაფრი, მაგრამ სასიამოვნო სუნი. ფრონტზე არა ვყოფილვარ, ასაკმა არ დამანება, წამიკითხავს და გამოცდილებითაც ვიცი, რას ნიშნავს გაჭირვებისას შენიანები რომ მოგეშველებიან. ეს სიხარული გვეუფლება სწორედ: დავყრით სამუშაო იარაღს, ვაშაო, ხელს ვართმევთ ერთმანეთს, ვეხვევით და ვკოცნით. ეს უკვე ფოტორეპორტიორის მოსაჩვენებლად კი არ კეთდება, ბუნებრივი ამოძახილია გულისა. პირველი მატარებელი გაივლის ლიანდაგზე და უარესი სიხარული გვეძალება მაშინ. ძნელია, ძალიან ძნელი სიტყვით გადმოვცე ეს გრძნობა... რაჭაში მაქვს მამა-პაპეული სახლკარი. ის ჭერი სხვაა, სადაც ბავშვობის წლები გაგიტარებია. რომ დავგვრდები, სიარული რომ დამეზარება და ოცნებას მივეძალები, მაშინ მომენატრება იმ ბილიკების ძებნა, სადაც ბავშვობისას მივლია. ჩავალ, დავსახლდები სოფელში და ალბათ ეს სასიხარულო დღეებიდა მასულდგმულეებს, ამ სიხარულის გახსენებითა ვიცოცხლებ. შვილიშვილებს მოგუჟყვები, როგორ ვაშენებდით ჩვენს მეტროს, როგორი ბაჭები ვიყავით. ალბათ, ცოტა გავაზვიადებ კიდევ. ჭერ ერთი, რომ გაზვიადება პაპების მოგონილია, მეორეც: გახსენება და ზღაპარი გაუზვიადებლად როგორ იქნება, შე კაცო?!

იმ დღისითვე მინდოდა დაუმთავრებელი გვირაბი მენახა, მაგრამ ვერ მოხერხდა: მეორე დღეს საქართველოს კომპარტიის XXIV ყრილობა იხსნებოდა და გვირაბში ჩასასვლელად არ ეცალა გრუზოს. ამაზე არაფერი უთქვამს — დიდი არაფერი მისახვედრი იყო და, მეც, რა თქმა უნდა, ადვილად მივხვდი...

რამდენიმე დღის შემდეგ ჩვენი რედაქციის წინ შემხვდა, გოგონა ახლდა,

პარლუ კობახიძე

პარტიის ლიბსტული შვილი

ჩემი შვილიაო. მივიკითხ-მოვიკითხეთ ერთმანეთი, ისე გავაბით საუბარი, თითქოს დიდი ხნის ნაცნობები ვიყავით. მართალი ვითხრათ, ბევრი არ შემხედრია გრუზოსთანა უშუალო, გულისხმიერი კაცი. პირველად რომ გავიცანიო ერთმანეთი, კბილი მტკიოდა. მე ახლა უკვე დაღიწყებული მქონდა და არ გამახსენა?!

— დავიამდა კბილი? — მეკითხება.

— რა კბილი?! — ვერ მივხვდი.

— მაშინ რომ გტკიოდა.

— ჰოო, გმადლობთ. ისე ამომგლიჯეს, მგონი, მეორე, საღსალამათი კბილიც ამოსაღები გამიხდეს!

— რა დავგიშავო? — გაეცინა გრუზოს.

— ამან არ დაგაძინაო, გადაირია ექიმი, მე ვუჩვენებ ამასაო. რომ არ გაბრაზებულიყო, აჯობებდა... საით გაგიწვია?

— აი, ჩემს გოგონას საჩუქარს დაეპირდი და, რომ არ შევესრულო არ იქნება. ზომ იცი, არც დიდებს გვიყვარს პირის გატეხვა. ასე არ არის?

— ასეა...

შევთანხმდით და მეორე დღეს სამუშაოზე იმ დროს ვეწვიე გრუზოს, მისი ცვლა რომ მთავრდებოდა. წამყვა და დამათვალიერებინა დაუმთავრებელი გვირაბი. რაც მაინტერესებდა, ყველაფერს ვეკითხებოდი, ისიც დაუხარებლად მიხსნიდა. ეს ყველაფერი ჩავიწერე, მაგრამ შემდეგ, ამ ნარკვევს რომ ვწერდი, აღარ გამომაღდა, რაჟი დეტალები და ტერმინები კი არ არის მთავარი, მთავარი სულ სხვაა:

ადამიანები მუშაობენ, თავს აკლავენ საქმეს, რათა მათ შვილებს უკეთესი მერმისი ჰქონდეთ. ეს ამოღენა გვირაბი დაკოჟრილი ხელების გაყვანილია, მათ უნდა დაავონ ლიანდაგი და მათ უნდა შეაჩერონ კოკისპირულად ჩამოქცეული წყალი, ახლა, დაუმთავრებელ გვირაბში რომ ჩამოდის და ნიაღვრად მიედინება ლიანდაგებს შორის. ეს მარმარილოც, სადგურს რომ აპირკეთებენ,

შორი მთებიდან მოტანილია. მთებში დაკოჟრილი ხელები ანგრევენ, აფეთქებენ მარმარილოს მთებს, მერე, ბარში ჩამოაქვთ, ზომაზე ხერხავენ, აპრიალებენ და ამ სადგურისათვის ფრთხილად უდებენ მანქანაზე. ვუყუარებ სპეცტანსაცმლიან მუშებს და მათი დანახვის სიხარულში ვერ მომიფიქრებია, გვერდზე გავდგე, თორემ მეც გავეჩვიდები. ისინი ჩემთვის სიკეთისა და ბედნიერების განსახიერებანი არიან... რამდენი რამ შესძლებია ხელებს! — ამ სიბლაგვიდან, სიუხეშედან სადგური უნდა გამოიყვანონ, ზღაპრულ სასახლესავით ნაირფრად აჩახჩახებული სადგური. ბავშვებს რომ ტკბილი სიზმრებისაკენ მიაქანებს...

ცვლა დამთავრდა, მუშები გასასვლელისაკენ მიიქჰარიან. გავლენ მზეში, თბილ წყალს შეუშვერენ თავს, ტანსაცმელს გამოიცვლიან და დაუბრუნდებიან ოჯახს. ხალხში გაერევია და აღორაფრით იქნებიან სხვისგან გამოსარჩენი — ჩვეულებრივ მოქალაქეებად იქცევიან: ეს მიჩქმალული სახელი არ არის — ეს მოვალეობის შეგრძნებაა.

დაფიქრებული გავყურებ მუშებს. ელნათურის კაშკაშა შუქზე ვერცხლად არ ლაპლაპებენ ლიანდაგები: ამ ლიანდაგებზე ჯერ მატარებელს არ გაუვლია და მიტომაც დაუქარავთ ლიანდაგისათვის დაკანონებული ფერი.

ორიოდე წუთიც გადის და ორნილა ვრჩებით გვირაბში: მე და გრუზო. ვიდრე მომდევნო ცვლა შემოვა, ასე ვიდგებით ამ წყლის შიშინისა და ცემენტის სუნით სავსე გვირაბში. წყლის მონოტონური ხმაური ვერ ახერხებს განდევნოს მიწის სიღრმეში მოქცეული მღუმარება.

გზას განვაგრძობთ.

— რას იტყვი? — მეკითხება გრუზო.

— რალაც უსუსურობა მომეძალა, საკუთარი თავის უღონობას ვგრძნობ. ეს, ალბათ, იმისი მიზეზია, რომ მუშები წავიდნენ უკვე.

— შენ გგონია, ეგ გრძნობა ჩემთვის

უცხოა? მეც ასე მემართება, როცა მართო ვრჩები, მეც გული მეხურება თითქმის.

— სხვა ათასობით ხელი...

— სწორედ ეს ხელები გვმატებს ძალას. ხელები აშენებს ამ მეტროსაც და ქვეყანასაც, მტერსაც იგერიებს და ყანასაც მკის...

შორიდან ხმაური მოისმის — ცვლის მუშები მოდიან. მოდიან ცვლის მუშები და წელანდელი უფმური გრძნობაც ურთბაშად ქრება — ეს უკვე სიცოცხლის სიხარულია!..

— მართლაც დიდი საჩუქარია საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების და-

მყარების ნახევარი საუკუნის საიუბილეოდ. ორი ახალი მეტრო სადგური — დიდი ამბავია!

— ვიმარჯვებ და მოვასწარი! გვჯეროდა მოვასწრებდით და იმიტომაც მოვასწარი.

ვემშვიდობები გრუზოს და ჩემი გზით მივდივარ. მივდივარ და ამ ნათელი გონების კაცზე ვფიქრობ: უყვარს თავისი საქმე, მამული უყვარს, მშობელი ხალხი და ამას, ალბათ, სადღეგრძელოში არასოდეს ამბობს — საქმით ამტკიცებს მხოლოდ.

ასეთი დუმილი ყველაზე დიდი ხმაურია, ჩემო გრუზო!

ვინა სთქვა, თითქმის პატარა იყო
ჩემი საფოტო, დიდების დირსი,
ქართლში ვინ ჰყოვა პატარა ციხე,
ვინ მოიგონა სიმცირე მისი?!

სიმონ ჩიქოვანი.

ქუჩის მიუღამ: როგორ გადურჩა,
მტრის ხმაღს ძველანა ცრემლდანამული...
„დაჰარ“, „დაუხვდი“ და „არ გაუშვა“, —
აი, რა არის ჩემი მამული.

ირაკლი აბაშიძე.

პედებიან ჩაუჩიხვილი

მ ზ ე ხ ე ო ბ ა შ ი

ასე მგონია ოთხმოცი წლისა რომ ვიყო, ამ ნარკვევს უფრო კარგად დავწერდი. მეც რომ იმდენი რამ მქონდეს ნანახი და საკუთარ თავზე გადატანილი, რაც აქაურ ბერიკაცებს, მაშინ ალბათ მეც მათსავით საინტერესოდ ვუამბობდი მკითხველს პანკისსა და პანკისელებზე.

ბავშვობაში საფიხვნოდ თავშეყრილ ფშაველ ბერიკაცებს რომ ვუსმენდი, არ ვიცი მეჩვენებოდა თუ მართლა ასე იყო, ისინი იმ გაჭირვებასა და უბედურებაზედაც კი ლამაზად ჰყვებოდნენ, რაც მათ თავისი თვალთ ჰქონდათ ნანახი და საკუთარ მხრებზე გადატანილი.

ერთხელ სოფელ საკობიანოში ნათესავის ქორწილში ვიყავი. მაშინ პანკისში ნამდვილი ფშაური ქორწილები იმართებოდა თავისი ლამაზი და უწყინარი წესებითა და რიტუალებით. მერე ვიდაცამ ქალაქში ნახა ქორწილი და, ხალხისთვის „გამოსულ“ კაცად რომ მოეჩვენებინა თავი, შეიღს „ქალაქური“ ქორწილი გადაუხადა. ასეთი ქორწილი ამ კუთხის მკვიდრთათვის უცხო ხილად გამოჩნდა. მერე სუყველამ „გამოსულობაზე“ დადო თავი და ახლა აქ კაცი ნამდვილ ფშაურ ქორწილს ვეღარაკი ნახავს.

ასე გაქრა ჩვენს თვალწინ მეტად ლამაზი სანახობა, რომელიც აგერ გუშინ-

დღამდე ცოცხლობდა ხალხში. ეს იგივეა, იშვიათი სილამაზის შენობის ფასადს კაცმა ყველაზე ლამაზი ჩუქურთმა რომ ამოამტვიროს. ამაზე გული მწყდება და სიტყვა ამიტომ გამიგრძელდა, თორემ მეცის უნდა მეთქვა, რაც იმ ფშაურ ქორწილში უიბიტაურით შეყიპებული ფშაველისაგან მოვისმინე. მას პანკისისა და პანკისელების სადღეგრძელო უნდა დაეღია და თქვა:

— ერთი, სამოთხეში დაბადებული, გაზრდილი და იქვე დაბერებული კაცი თურმე მთელი თავისი დღედამოსწრება იმას ნატრობდა, ნეტა სამოთხე მაჩვენაო.

— თვალთ თუ აკლდა, იმ ბეჩავსა — შეესიტყვა გვერდით მჯდომი.

— თვალთ კი არ აკლდა, თვითონ სამოთხეში რომ იყო გაზრდილი, იმ სილამაზეს იმიტომ ვერ ამჩნევდა. ხშირად ჩვენც ასე გვემართება. ჩვენი ქვეყნისა და ჩვენი კუთხის სილამაზეს მთლიანად ვერ ვამჩნევთ. სხვები, სხვა ქვეყნიდან ჩამოსულნი კი გაკვირვებას ვერა მალავენ — რა ლამაზ ქვეყანაში ცხოვრებულანო. მოდი ამ ნიშნითა ე ჩვენ კუთხე-კუნძულს გაუმარჯოს, ძმანო! ვინც ჩვენს საქართველოს და მერე ამ ჩვენს კუთხეს ავის თვალთ დაგვიკლიოს, იმას თვალში ნაცარი და გულში ლახვარი!

ლიახ, ლამაზია პანკისის ხეობა.

ქართველ კაცს ხეობებისა და ველე-
ბის, მთებისა და ტყეების, ცისა და მი-
წის სილამაზის აღწერით ვერავენ გა-
კვირვებს. ამას ვერც მე შეეძლება, ამი-
ტომ არც შევეცდები. მაგრამ ის კი მი-
ნდა მკითხველმა წარმოიდგინოს, რო-
გორი სანახავია პანკისი — აგუგუნებუ-
ლი ტყიანი გორების შუაში ჩაწოლი-
ლი ხეობა, რომელსაც აქაფებული პი-
რაქეთი ალაზანი ვერცხლის ჩუქურთმა-
სავით ჩახლართვია. მდინარის გაღმა-
გამოღმა შეფენილია სოფლები სახნავ-
სათესებით, ახოებით, სათიბებით და
საძოვრებით. ამ სოფლებში ცხოვრობენ
უკანაფშავიდან ჩამოსახლებული ფშავ-
ლები, პირიქითიდან გადმოხვეწილი
ქისტები და ვინ იცის საიდან მოსული
ოსები. ისინი ერთმანეთისაგან მკვეთ-
რად განსხვავდებიან თავიანთი ხასია-
თებით, რწმენით, ცხოვრების ადათ-
წყესებით, სასაუბრო ენით და მამა-პა-
პური რიტუალებით. მაგრამ საერთოდ
აქვთ — იმ მიწის დიდი სიყვარული,
რომელზედაც სახლობენ. ვინ იცის რამ-
დენჯერ მომისმენია ქისტების სოფელ-
ში ქისტი ბიჭებისაგან, ოსურ ქორწილ-
ში ოსებისაგან ფეხზე ადგომით ნათქვა-
მი სადღეგრძელო: — საქართველოს
შაღღა ცას, ლამაზ მთას, გაშლილ ბარს,
ცისფერ ზღვას, ქართველ ხალხს გაუ-
მარჯოსო! ჭიქები გამოუცლიათ და და-
უყოლებიათ, ასე მტერი დაეცალოსო!

პანკისი გარეგნულად როგორიც იყო
წინათ, დღესაც ისეთივეა. კავკასიო-
ნის თოვლიანი მწვერვალები დღესაც
ნიჭიერი მხატვრის მიერ დაწერილი სუ-
რათივით ჰკიდია ხეობის სათავეში. ხო-
რეჯის მთა დღესაც ფეხზე წამომდგარ
თამადას ჰგავს. ოთხი მხატვარი —
გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზა-
მთარი — ახლაც თავთავიანთი ფერებით
რიგ-რიგობით ხატავენ პანკისს. რომელი
უფრო ლამაზიაო რომ მკითხონ, ვერც-
ერთს ვერ გამოვარჩევ, — ოთხივე ერთ-
მანეთზე უკეთესია. ასე იყო წინათ,

ასეა ახლაც. მაგრამ ცხოვრება აღარ
არის ისეთი, როგორიც წინათ იყო.

წინათ როგორი იყო არ მინახავს.
ამიტომ გაგონილი უნდა მოგახსენოთ.
(ოთხმოცი წლისა რომ ვიყო, აი აქ გა-
მომადგებოდა). დღევანდელ ცხოვრებას
კი ჩემი შელამაზება არ სჭირდება.

ვახუშტი ბატონიშვილი წერს: „ხოლო
ხეობა პანკისისა არს ვენახოვანი, ხი-
ლიანი, დაბალი და მთის კერძ, ვითარ-
ცა მთათა ადგილი. თევზნი-კალმახი,
ტყე-ნადირიანი, მარცვალთ ნაყოფიე-
რი“...

დიახ, პანკისი ვენახოვანიც ყოფი-
ლა, ხალხმრავალიც. მაგრამ ერთ უბე-
დურ დღეს მოსულა დუშმანი და...

გაუჭირდათ პანკისელებს და მთებს
შეაფარეს თავი. სოფლები ნასოფლა-
რებად იქცა, ვენახები-ნავენახრებად.

„ბახტრიონს სხედან თათრები,
სიტყვას ამბობენ ძნელსაო,
ახმეტას ჩაეჭრით ვენახსა,
შიგ ჩავსახლებთ ელსაო“.

როცა ახმეტას ასეთი შავი დღე ადგა,
რა კეთილი დაეყრებოდა პანკისს, რომე-
ლიც ბახტრიონიდან ორი კილომეტრის
დაშორებით იწყება.

პანკისში პანკისელები ვერა, მაგრამ
მათი შთამომავალნი კი დაბრუნებულან
უკანაფშავიდან.

ჩემი მამა-ბიძანი იგონებდნენ, მთიდან
რომ ჩამოვსახლდით, პანკისში ზოგვან
ისეთი მუხნარი ტყეები იყო, კაცი მო-
საბრუნს ვერ გაიგებდაო. იმ ადგი-
ლებში, სადაც დღეს სოფელი საკობია-
ნოა, ტახებს ვხოცავდითო.

რაილა ქვეყნად ცოტა ხნით მშვიდო-
ბა დამკვიდრდა, ხალხს ერთმანეთის მო-
სწრებაზე დაუწყია პანკისში დასახლე-
ბა. ქისტები და ფშავლები მთაში უწინ
ერთმანეთს ხოცავდნენ, აქ კი მეზობლად
დასახლდნენ. მეზობლები კი იყვნენ,
მაგრამ ერთმანეთი დიდად არ ეხატე-
ბოდან გულზე. მერე ჩემსოფელი —

პალერია ჩაპარიშვილი
მზა ხეობაში

ყვარელწყელი ფშავლები აშარებიან დუისელ ქისტებს, — ბაბურის გორს აქეთ სახნავ-სათვის ახლები ჩენია და დავებრუნეთო.

— არ გიჩუქნიათ, ძალით არ წაგვირთმევია, თუ თქვენი იყო, ჩვენი ხელში საიდან აღმოჩნდაო, — კითხულობდნენ ქისტები.

მაშინ ფშავლებს საქვეყნოდ სახელგანთქმული პოეტი და მთის დიდი გულშემატკივარი ვაჟა-ფშაველა ცოცხალი ჰყავდათ. ჩარგალში შეუთვლიათ მისთვის: ვაჟავ, შენი სიკეთის ამბავი მთელ ქვეყანაზეა მოფენილი, შირაქში ჩასახლებული ფშავლები ლაშარისჯვარსა და შენ სახელს სწორად ლოცულობენ. ახლა პანკისელ ფშავლებსაც მიგვხედე, ქისტები გგჩაგრავენო.

გვიჩაგრავენო, გვიშველეო, და ვაჟათავს დაზოგავდა?!

ვაჟა პანკისში ჩამოსულა.

დალაღებულან ფშავლები, ახლა კი წაბლა წავა ჩვენი საქმეო.

— აბა, რა გაქვთ სადავო? — უკითხავს ვაჟას.

წაუყვანიათ და ბაბურის გორი უჩვენებიათ.

— რით დაამტკიცებთ, რომ ეგ მიწა თქვენია? — უკითხავს ვაჟას.

ზოგს რა უთქვამს, ზოგს რა. ერთ ენაზეაჲ კაცს ისიც კი უკადრებია, — ვაჟავ, ოღონდ მაგ ხალხს ეს მიწა წაართვი და ჩვენ მოგვეცი, სამაგიეროდ კომლზე სამ-სამ მანეთს შევკრეფთ და მოგართმევთო.

ვაჟას სწყენია, სიბრაზით სახე ალუწია. იმ კაცს შეშინებია და უკანუკან დაუხვეია. (მაშინ შირაქში მიწის მოდავესთვის ვაჟას მიერ სილის დაკვრა ახალი და მთარული ამბავი ყოფილა).

— თქვენ თქვენსას ამბობთ, ახლა იმ ხალხსაც ვკითხავ, — უთქვამს ვაჟას და ქისტების სოფლისკენ, დუისისკენ წასულა. იქიდან დაბრუნებულს ყვარელწყელებისთვის უთქვამს:

— თქვენ მე ვერ დამიმტკიცეთ, რომ ბაბურა თქვენი იყო, ამ მთავრობას

აბა მე როგორ დავუმტკიცო. მამაცაჲ იყოს, ეს ხალხი ამ კუთხეს შემოუკვედლნენ, აბა რა ვაქაცობა იქნება მაგათი დაჩაგვრა. ეგ იმას ჰგავს, სტუმარი რომ შენ სახლში სცემო. თანაც, მიწა აქ იმდენია, თქვენც გყოფნით და მაგათაც. მართლა რომ იჩაგრებოდეთ, ვინ თავმკვლარი დაგზარდებოდით. მაგრამ იცოდეთ, არც მაგათ ტყუილ-უბრალოდ დაჩაგვრაში მოგიმართავთ ხელს. მეზობლები ხართ, მომიჯნავენი, კეთილ მეზობლობაზე რომ იფიქროთ, მე იმას გირჩევთ.

ასე დაუსრულებია ფშავლებისა და ქისტების დავა ვაჟას.

რაც აქ მოგახსენეთ, მამაჩემისა და ბიძაჩემისაგან მაქვს მოსმენილი — ვინ იცის რამდენჯერ.

პანკისში არც ბატონი ყოფილა, არც თავადი და აზნაური. ყველას თავისი მიწა ჰქონდა, ყველა თავის ბუხარში ჩხრეკდა ნაცარს. ებრაოდნენ მიწას, მოჰყავდათ მოსავალი, წლიდან წლამდე სარჩო არ აკლდათ, მაგრამ მათი ბედნიერება ამის იქითაც ვერ მიდიოდა.

მე არ მოვსწრებოვარ და არ მინახავს, ოქტომბრის მზე როგორ ამობრწყინდა პანკისში. მაგრამ გადმოცემით ვიცი, სოფელ ჯოყოლოში თეთრგვარდიელები მდგარან. ისინი თურმე სოფელ-სოფელ დააჭენებდნენ ცხენებს და გლეხებს აძალებდნენ, გინდათ თუ არა, გვარდიაში ჩაეწერეთო. მერე მოსულან წითელდროშაიანები და იარაღყრილი და ყურებჩამოყრილი თეთრგვარდიელები ჯორების ჯოგით ჩაუტარებიათ პანკისის გზაზე.

იმის შემდეგ გაჩნდა თურმე პანკისში სკოლები, მაღაზიები, საქიმო პუნქტები, ბიბლიოთეკები, აფთიაქი, სავაღდმოფო;

თურმე ყველა სიახლეს დიდი სიხარულით ხვდებოდნენ პანკისელები, მაგრამ კოლმეურნეობეჭის ჩამოყალიბებაზე მაინცდამაინც არ გადარეულან სიხარულით. ეს გასაგებიცაა, მიწის კე-

რძო მეურნეობას იყენენ მიჩვეულნი და არ ეთმობოდათ. მაგრამ ამ საქმეშიც გამოჩენილან პირველი მერცხლები. მათ მიმბაძველები გამოჩენიათ და მალე პანკისის თხუთმეტივე სოფელში ჩამოყალიბებულა კოლმეურნეობა. ეს უკვე მეც მახსოვს, პატარა სოფლებშიც კი — დედისფერულში, კუწახტაში, ბაყილოვანში — ცალკე კოლმეურნეობები იყო და ჰქონდათ ერთი ჰაპანწყვეტა.

პატარა ვიყავი, მაგრამ პანკისში პირველი ტრაქტორის შემოგუგუნებაც მახსოვს. ყვარელწყლისა და დუისის შორის პატარა მინდორში რომ გამოჩნდა, ახლომახლო საძოვარზე გაშვებული პირუტყვი დაფრთხა. სამაგიეროდ თავქუდმოგლეჯილნი გამორბოდნენ ქისტები და ფშავლები, რათა საყუთარი თვალით ახლოდან დაენახათ, რა ბობოქრობდა, რას ამოსდიოდა პირიდან ამისთანა საშინელი ხმა. მიდიოდნენ, შორიასლო იდგნენ და თვალებზე ხელებმოჩრდილულნი უყურებდნენ რკინის, ხარს — „ტრაქტორს“, რომელსაც სამი ვეება გუთანნი ება და სირბილ-სირბილით ხნავდა.

არასოდეს დამავიწყდება იმ ტრაქტორისტი ბიჭის სახე, რომელიც იმოდენა ხალხში აშკარად იწონებდა თავს. არც იმ ფშაველი ბერიკაცის გაოცებული სახე დამავიწყდება, რომელიც გულში ვერ იტევდა ვაკვირვებას და სხვების ვასაგონად ამბობდა:

— ჰაი დიდება შენდა ღმერთო მაღალ! ამას რას მოვესწარი, ეს რა დრო და რა ხალხი მოდის. ამას რასა ვხედავ, ზიზმარში ვარ თუ ცხადში. კაცი რკინის დევს ზურგზე შესჯდომია და მიწას ახვეევინებს!

ამ საკვირველებას ისიც დაემატა, „ტრაქტორს“ თურმე ცეცხლოვანი თვალები ჰქონდა და შავშუღამეშიც შეეძლო მუშაობა.

ხალხი დარწმუნდა, რომ ახალი და ბედნიერი ცხოვრება შენდებოდა. იმიტომ იყო ახალგაზრდობაში ისეთი დიდი ზალისი და სიყვარული შრომისა. ჩემი

სოფლის მინდვრებზე მოსავალი რომ მომწიფდებოდა, კოლმეურნეობა ჯილდოს აწესებდა. გარდამავალ დრომას და ას შრომადღეს ის ბრიგადა მიიღებდა, ვინც პირველი დამთავრებდა მოსავლის აღებას. ამ შეჯიბრების მარტილი ის იყო, გამარჯვებული ბრიგადა მიდიოდა და ჩამორჩენილს ეხმარებოდა უფასოდ. უსასყიდლოდ — ბეჩავთად მიხმარება მადლიათ. ჰოდა, ასე რომ არ შერცხვენილიყვნენ, ბრიგადები მთვარიან ღამით ერთმანეთის ჩუმად მიიბარებოდნენ ყანის სამკალში. გათენებამდე ჩუმად მკიდნენ ვაცხარებულნი, მზის ამოსვლისას კი ჰოპუნას დაავუგუნებდნენ.

მერე ის მკლავმაგარი ბიჭები ომში წაყიდნენ და სოფელში შავკაბიანი ქალები მომრავლდნენ.

პატარა-პატარა სოფლებში წვრილ-წვრილი კოლმეურნეობები წყალნაკლები წისქვილებივით ღონწიალობდნენ. ჰქონდათ ერთი ჰაპანწყვეტა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდათ. ვერა და ვერ ასრულებდნენ გეგმებს. ამიტომ ადგნენ და ერთმანეთს შეუერთეს-გამსხვილეს.

არც ამან უშველა საქმეს მთლიანად. კიდევ რაღაც იყო საჭირო და იმ რაღაცასაც მიაგნეს. 1968 წლის იანვარში გამსხვილებული კოლმეურნეობების ბაზაზე შეიქმნა პანკისის მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობა, რომლის ხელმძღვანელობა სოფლის მეურნეობის კარგ მცოდნესა და კარგ ორგანიზატორს — იოსებ ძოძიშვილს მიახდეს.

საქმეს ვერც ეს ღონისძიება უშველიდა, რომ არ მომხდარიყო მეურნეობის სპეციალიზაცია. მრავალი დარგიდან მევენახეობა იქნა პირველ პლანზე წამოწეული, რადგან ვაზი ყველაზე მეტად მომგებიანია პანკისის პირობებში. პარტიის ახმეტის რაიკომის გადაწყვეტილება რომ სწორი იყო, ეს პირველსავე წელს დამტკიცდა, როცა ახალშექმნილი მეურნეობა ზარალზე იყო

ვალერიან ჩაპაროშვილი
მწერ-ხელოვნება

დაგვემილი და მოგებით კი დაამთავრა სამეურნეო წელი.

საბჭოთა მეურნეობამ გეზი მევენახეობის განვითარებისაკენ აიღო. იქ, სადაც ადრე ხორბალი და სიმინდი ითესებოდა, ახლა გადაჭიმულია ზვრები. იმ ზვრებში ტრიალებენ ფშაველები, ოსები და ქისტები.

„ქისტი მევენახეები!“ იქნებ ვინმეს ეჩოთიროს ასეთი გამოთქმა. მაჰმადის ხომ მუსულმანებისათვის სასტიკად აუკრძალავს ღვინო. უბრძანებია: ათი შოთი პური ერთმანეთზე რომ ეწყოს და ზემოთას დაეცას ღვინის ერთი წვეთი, ბოლო პურის შეჭმის უფლება კი არა აქვს მუსულმანსო. ასეთი ბრძანების შემდეგ ქისტები აბა როგორ დაუმეგობრდებოდნენ ვაზს. მაგრამ ხედავდნენ ამ კეთილშობილ კულტურას რამოდენა სიკეთე მოჰქონდა მეზობელი სოფლელებისათვის. მაჰმადის ბრძანება ნამეტანი მოძველდაო, თქვა მერე ვილამ და მევენახეობას მოჰკიდა ხელი.

მეურნეობის ღირეჭტორს იოსებ ძოძიშვილს რომ ვკითხე, მევენახე ქისტებიდან თუ გყავთ ვინმე მოწინავე-მეთქი, მაშინვე ჩამოთვალა: მუხმად აღდამოვი, ვისერგი მარგოშვილი, ვარდო დუიშვილი, თაუბეი მარგოშვილი, მაჰამა ბალაკაშვილი, ზეედი ქავთარაშვილი, ტასო ბალაკაშვილი, ძარეი გაურგაშვილი, სარიფა ბალაკაშვილი... აბა რომელი ერთი დავასახელო, ყველა მათგანს ასი და ასოცი ცენტნერი ყურძენი მოჰყავს თითოეულ ჰექტარზეო.

— მერე როგორ არიან, მაჰმადის გამოგზავნილი რისხვა ჯერ არ მიუღიათ? — ღიმილით ვკითხე.

— მაჰმადის გამოგზავნილზე რა მოგახსენოთ, ჩვენგან კი ყოველწლიურად ღებულობენ პრემიებს, — მიპასუხა. პანკისის მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობას კარგი კურსი აქვს აღებული. ცდილობენ, რაც შეიძლება მაქსიმალურად გამოიყენონ მიწის სიკეთე. ამიტომ ყოველწლიურად ახალ-ახალ ზვრებს აშენებენ. ის კი არა და, ფერდობები,

რომლებიც ჩამოირეცხა და სათესად აღარ ვარგა, დაატერესეს ზედ ხეხილის ბაღები გააშენეს. რაც მთავარია, იმედი გაუმართლდათ, ნერგებმა იხარეს. გაივლის რამდენიმე წელი, ნარგავები დაიზრდებიან, დავაჟვაციდებიან და...

მერე, რა კარგად ხარობს ხეხილი პანკისში! გაზაფხულზე ყვავილობით იცის გადარევა, შემოდგომაზე კი დახუნძლული ტოტები ელუწებათ.

ამ ხუთიოდე წლის წინ პანკისში კიდევ ერთ საქვეყნო და საშვილიშვილო საქმეს ჩაეყარა საძირკველი. მოვიდნენ მშენებლები, სწორედ ჩემი სოფლის ბოლოში დაჰკრეს პირველი ბარი და დაიწყეს ზემო ალაზნის სარწყავი არხის სათავე-ნაგებობის მშენებლობა. დიახ, ჩემი პატარა სოფლის პატარა მინდორში იღებს სათავეს სარწყავი არხი, რომელიც შიდა და გარე-კახეთის რაიონებში ასათი ათას ჰექტარ სავარგულ მიწას მორწყავს. მერედა, იცით ამის წყალობით როგორ ამაღლდება ყურძნის, ხილის, მარცვლეულის და ბოსტნეულის მოსავლიანობა? სპეციალისტების გამოანგარიშებით ამ დიდ და რთულ საირიგაციო მშენებლობაზე გაწეული კაპიტალური დაბანდებანი ოთხი-ხუთი წლის მანძილზე მთლიანად ანაზღაურდება.

არხის სათავეს მშენებლობას აწარმოებს ტრესტ „ალაზანმშენის“ მეორე სამშენებლო სამმართველო, რომელსაც გამოცდილი ინჟინერი კონსტანტინე თულაშვილი ზელმძღვანელობს. ამ კეთილ კაცზე ყოველთვის სიყვარულით ლაპარაკობენ პანკისელები.

არხის მშენებლობა რომ დაიწყო, იმ წელს კ. თულაშვილს სოფელ დუმატურის მახლობლად უნახავს მთის ანკარა, ცივი წყარო, რომელიც მიწიდან კარგა ბარაქიანად ამოჩუხუხუნებდა, მერე მიდიოდა და იქვე, ორ ნაბიჯზე, აქაფებულ ალაზანს უერთდებოდა. დასწაფებია წყაროს, ძალიან მოსწონებია

და უთქვამს: ამისთანა საუკეთესო წყლის ტყუილად დინება როგორ შეიძლება, როცა ამ ხეობის სოფლებს სასმელი წყალი არ აქვთო.

მე თვითონ ვარ მოწმე იმისა, რომ ამ კაცის ინიციატივით დაიწყო და დამთავრდა წყალსადენის მთავარი ტრასის მშენებლობა, ახმეტამ უკვე მიიღო დუმასტურის სასმელი წყალი, პანკისის სოფლებში კი შიდა ქსელი ჯერ არ მოუწყვიათ. ამ წელიწადში არც მოეწყობაო, მითხრეს გულდაწყვეტილმა ბიჭებმა. მეურნეობისათვის უარი უთქვამს ტრესტს, სამაგისო თანხებს ვერ გამოგიყოფთო. არადა, ამ საქმის გაკეთება მეურნეობის ძალას აღემატება.

დიახ, ასეც ხდება, ერთნი კეთილ საქმეს აკეთებენ, მეორენი...

სოფელში ჩასული ქალაქისაკენ ისე არ გამოვბრუნდები, სარწყავი არხის სათავე ნაგებობა რომ არ მოვინახულო. ამ უბნის მშენებლობას ინიცირებ არსენ რუსიშვილი ხელმძღვანელობს. აქვე ოსტატად მუშაობს მარტყოფელი კაცი — გიორგი მათიაშვილი. იგი თმებშევერცხლილი და მორჩილი ტანისაა. გულფიცხი და ვერცხლის წყალივით მოძრავი კაცია. ხმადაბლა ლაპარაკი თითქმის არც შეუძლია. ისეთ კაცს თვალით ნუ დაანახებთ, ვისაც საქმეზე გული არ შესტკივა. ზარმაც ადამიანს ძალად-ცოცხალს ეძახის. თვითონ კი ერთ ადგილზე გაჩერებულს ვერ ნახავთ. ამ წუთში რომ აქ არის, მეორე წუთში ორი კილომეტრის იქით არხის ტრასაზე გამოჩნდება. თუ ძალიან გერქარებათ მისი ნახვა, ერთ ადგილზე დადგით და დაუცადეთ, თორემ მის კვალს რომ გამოეკიდოთ, სადაც მიხვალთ და იკითხავთ, ყველგან გეტყვიან — ამ წუთში აქ იყო და იქით წავიდაო.

ერთხელ ერთერთი გაზეთის კორესპონდენტმა ჰკითხა, ამ მშენებლობაზე რას აკეთებო. გიორგიმ უპასუხა, უღელსავთლიო. ეწყინა ჟურნალისტს და უსაყვედურა, პატარა ბიჭი ხომ არა ვარ,

ასე რატომ მელაპარაკებო. გიორგის გაეღიმა და ქარაგმულა აუხსნა: სათავე ნაგებობას ვაშენებ. ეს იგივეა ალაზნისათვის, რაც გაუხედნავი ბუღისთვის უღელი. ჰოდა, ასე იმიტომ მოგასვენეთო.

ხუთი წელია რაც მას ვიცნობ. ხუთი წელია მინდა ამ კაცზე რამე კარგი დავწერო და აჰა!..

ალბათ არიან ისეთი ადამიანები, რომლებიც ამ ორმოცი, ორმოცდაათი წლის წინათ იყვნენ პანკისში, იმის შემდეგ კი ეს კუთხე აღარ მოუწახულებიათ. მათ მეხსიერებაში ქისტების სოფლები: დუისი, ჯოყოლო, ომალო ჩარჩენილი იქნება, ფიცრული ქოხმახებით სავსე, ფშავლების სოფლები კი — ნახევრად მიწური სახლებით. მათ ოსების ქოხმახიანი სოფლებიც თვალწინ უდგათ ალბათ, აი იმ ადამიანებს რომ აჩვენა დღევანდელი პანკისი, ალბათ ისინი უფრო ნათლად დაინახავდნენ იმ დიდ სიკეთეს, რაც დიდმა ოქტომბერმა მოუტანა აქაურ მშრომელებს. თორემ დღევანდელი პანკისელი ახალგაზრდა თაობისათვის სრულიად ჩვეულებრივი სახახავია ლამაზი ორსართულიანი ქვიტკირის საცხოვრებელი შენობები, ტელევიზორი, ელექტრონი, ტელეფონი, გაზი, მოასფალტებული გზები, კლუბები, კინო, რადიო, გაზეთი, სამკითხველოები, საბავშვო ბავაბალები... ახლანდელ თაობას არც ის უკვირს მთვარეს რომ ავტომატური თვითმავალი სადგურები იკვლევენ და არც ის, ზედ რომ ადამიანმა დაადგა ფეხი. ჩემს პატარა სოფელში კი ჯერაც ცოცხლები არიან ის ზერიკაცები, რომელთაგანაც მომისმენია: თვითმფრინავი პირველად ნიკოლოზის ჯარში ყოფნის დროს ვიხილე. თავზე რომ გადაგვიფრინა, მთელი ჯარი გულაღმა დაწვა და ისე შეეყურებდით იმ საოცრებასო.

დიახ, ოქტომბრის მზე ჩახჩახებს პანკისის ხეობაში!

ქრემაქეშირის მატონე

ია გეგეგეგედი, იოსე ტინეპე

ახალგაზრდობა — ქვეყნის მომავალი

ჩვენი საუკუნის 60-იანი წლების დასასრულ-
ი ისტორიაში შევიდა როგორც მსოფლიოს
ახალგაზრდული მოძრაობის არსებული აქტი-
ვობის წლები. საკაცობრიო პრობლემებით
ახალგაზრდობის დაინტერესების ანალოგიური
მასშტაბები წარსულში ძნელად თუ მოიპოვე-
ბა. მრავალი ათეული ახალგაზრდული ორგანი-
ზაცია და ასეული მილიონობით ახალგაზრდა
სხვადასხვა მეთოდებითა და საშუალებებით
ცდილობს ჩაწევს დღევანდელი სამყაროს
განვითარების კანონზომიერებას, მომძრავე-
ბელ ძალთა ხასიათს, სოციალ-პოლიტიკური
ძვრების ბუნებასა და პერსპექტივებს და, რაც
მთავარია, ცდილობს ზუსტად განსაზღვროს სა-
კუთარი ადგილი, როლი და დანიშნულება სა-
ზოგადოებაში. მეორე მსოფლიო ომი და ომის-
შემდგომი პერიოდი, შემდგომ იმავე ფაზიზ-
მის ფაქტორი რეაბილიტაცია, ატომური და
წყალბადის იარაღის ხანაში მსოფლიო ომის
აბსურდად აღიარება და ამასთან ომისათვის
შპადება, ერთა თვითგამორკვევის უფლების
პრინციპთა პანეგორიკა გაერთიანებული ერე-
ბის ორგანიზაციის ტრიბუნდან, პარალელუ-
რად შესაუკუნეების ვანდალიზმის კლასიკუ-
რი მეთოდებით გაჩაღებული ომი ვიეტნამში
და ბოლოს, საკუთარ პოტენციურ შესაძლებე-
ლობათა და რეალურ საშუალებათა შორის
არსებული არანორმალური შეუსაბამობა —
აი, არასრული ნუსხა იმ ობიექტური მოვლენა-
თა, რომლებმაც უკიდურესად სპეციფიკური
კვლი დაჩინეს თანამედროვე ახალგაზრდობის
ფსიქიკას. დღეს დასავლეთ ევროპისა და ამე-
რიკის ვერც ერთ ქვეყანაში ვერ ნახავთ რო-
მანტიული ილუზიების ბურუსით გონებადატ-
ყვეპებული თაობას.

ტრადიციულ ავტორიტეტითა და ბურჟუ-
აზიულ-პოლიტიკურ ინსტიტუტთა კატასტრო-

ფულმა ინფლაციამ ჯერ ნიპილიზმი, შემდეგ
კი პროტესტი დაბადა. მართალია, უკანასკნელი
ხშირად პრიმიტიულ ან სტიქიურ-ემოციურ
ხასიათს ატარებს, მაგრამ რეალური სინამდვი-
ლისადმი პროტესტის, როგორც ისტორიული
ფაქტის არსებობა უდავოდ დიალექტიკური
განვითარების პროდუქტია, რომელსაც დღე-
ღის გარკვეული პერიოდი სჭირდება, ვიდრე
მიზანდასახულ საბრძოლო იდეოლოგიად იქ-
ცევა.

მსოფლიო ახალგაზრდულ მოძრაობას თავი-
სი არც თუ ისე ხანმოკლე ისტორია გააჩნია.
პირველი პროგრესული ახალგაზრდული ორგა-
ნიზაციები XIX საუკუნის 80-იანი წლების
ბოლოს ჩნდება დასავლეთ ევროპაში, კერძოდ,
ბელგიაში „ახალგაზრდა გვარდის“ სახელწო-
დებით. 1886 წ. და (1900 წლებში ანალოგი-
ური ორგანიზაცია ყალიბდება შვეიცარიაში,
1901 წელს — იტალიაში, 1902წ. — ნორვე-
გიაში, 1904 წ. — ავსტრიაში, 1905წ. უნგრეთ-
ში, 1916წ. — ფინეთში და ა.შ.) როგორც
ცხედავთ, ოქტომბრის რევოლუციის წინა პე-
რიოდში ახალგაზრდული ორგანიზაციები შე-
იქმნა ევროპის მეტწილ კაპიტალისტურ ქვეყ-
ნებში.

ბუნებრივია, რომ ახალგაზრდულ მუშურ
ორგანიზაციებსა და სოციალ-დემოკრატიულ
პარტიებს შორის გარკვეული თანამშრომლობა
უნდა დამყარებულიყო; ამგვარად იღდა საკით-
ხი თეორიულად, ხოლო პრაქტიკულად მოხდა
ისე, რომ სოციალ-დემოკრატთა ლიდერები და
რევოლუციონისტული პროფკავშირები თვითდნვე
განუდგნენ ახალგაზრდულ მუშურ ორგანიზა-
ციებს. საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ დასავ-
ლეთ ევროპის რიგ მოწინავე კაპიტალისტურ
ქვეყნებში შეიზღუდა ახალგაზრდა მუშათა
მიღება სოციალისტურ პარტიებსა და პრო-

ფავშირებში. სოციალ-დემოკრატიულ-პარტიებისა და პროფკავშირების ლიდერთა ინიციატივით იქმნება მთელი რიგი ე. წ. „აქტუალური“ და „სპორტული“ ახალგაზრდული ორგანიზაციები. კურსი აღებული იყო იქითკენ, რომ ახალგაზრდობა ჩამოშორდებოდა პოლიტიკურ ბრძოლასა და აქტიურ პარტიულ მოღვაწეობას. მუშა-ახალგაზრდობის, აბოლიტიკური აღზრდის ტენდენციამ განსაკუთრებული სიმაღლით იჩინა თავი ბელგიისა და გერმანიისა. ანალოგიური პოზიციებზე იდგა აგრეთვე II ინტერნაციონალის ხელმძღვანელებმა, რამაც განაპირობა ის ფაქტი, რომ ახალგაზრდობამ იწყო ბრძოლის საკუთარი ტაქტიკის ძებნა და თანდათან ჩამოსცილდა საერთაშორისო სოციალისტურ მოძრაობას.

საერთაშორისო ახალგაზრდული მოძრაობის ცენტრის შექმნის პირველ ცდას 1900 წელს, ინტერნაციონალის პარიზის კონგრესის მუშაობის დროს ჰქონდა ადგილი, მაგრამ მთელი რიგი პრინციპულ დებულებების გამო იგი უშედეგოდ დამთავრდა, 1905 წლის რუსეთის რევოლუციას მოჰყვა საერთაშორისო მუშური მოძრაობის ახალი აღმავლობა, ბუნებრივია, რომ შექმნილ ვითარებაში ახალგაზრდული ორგანიზაციები განუვ ეერ დარჩებოდნენ და 1907 წ. მეორე ინტერნაციონალის შტუტგარტის კონგრესის შემდეგ, შტუტგარტშივე შედგა ახალგაზრდობის სოციალისტური ინტერნაციონალის დამფუძნებელი კონგრესი. კონგრესის მუშაობის ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა მუშათა მოძრაობის გამოჩენილი კორიფე კარლ ლიბკნეხტი. კონგრესის მონაწილე 20 დელეგატი (13 ქვეყნიდან), ახალგაზრდობის სოციალისტურ კავშირთან 60 ათასი წევრის წარმომადგენელი იყო.

კ. ლიბკნეხტს უდიდესი წვლილი მიუძღვის პირველი სოციალისტური საერთაშორისო კავშირის შექმნასა და საერთოდ ახალგაზრდობის საერთაშორისო მოძრაობის სწორ გზაზე დაყენების საკითხში, ჯერ კიდევ შტუტგარტის კონგრესზე ე. ლენინთან ერთად კ. ლიბკნეხტი პრინციპულად სვამდა ახალგაზრდობასთან მუშაობის საკითხს, მათივე წინადადებით ა. ბებელის რეზოლუციაში შეტანილი იყო მუხლი, რომელიც განსაკუთრებული მნიშვნელობის საკითხად აყენებდა „ახალგაზრდობის აღზრდას ხალხთა ძმობისა და სოციალიზმის სულისკვეთებით, კლასობრივი თვითშეგნების სულისკვეთებით“. თუ რა მნიშვნელობას ანიჭებდა კ. ლიბკნეხტი საერთოდ ახალგაზრდობას, ამაზე ნათელ წარმოდგენას იძლევა მისი ცნობილი გამოთქმა — „ვისაც ეკუთვნის ახალგაზრდობა, მასვე ეკუთვნის არმია“. 1909 წ. სექტემბერში, გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობაზე კ. ლიბკნეხტმა კვლავ წამოჭრა ახალგაზრდობასთან მუშაობის პრობლემა და უკანასკნელი დაახასიათა როგორც პარტიის მომავლისათვის

სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხი. სამწუხაროდ, გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ხელმძღვანელების მემარჯვენე ნაწილი, რომელიც გარკვეულ პერიოდში უმრავლესობას წარმოადგენდა, სულ სხვა პოზიციიდან განიხილავდა ახალგაზრდულ მოძრაობათა როლსა და დანიშნულებას: პარტიის რეფორმისტულმა ხელმძღვანელებმა მიზნად დაისახა ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა დამოუკიდებლობის შეზღუდვა და მათი საკუთარი გავლენის ქვეშ მოქცევა. ამავე მიზნით 1911 წ. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ინიციატივითა და ხელმძღვანელობით იქმნება სოციალისტური ახალგაზრდობის ხელმძღვანელი ორგანო — „იუნგედოიზლანდი“. ახლად შექმნილი კავშირის დანიშნულებას წარმოადგენდა გერმანელი ახალგაზრდობის აღზრდა სოციალ-შოვინისტური და კიზნერისადმი ბრძამორჩილება-ერთგულების პრინციპებზე. საერთოდ უარყოფილი იყო კლასობრივი ბრძოლის ამოცანები.

გეროპის ქვეყნების სოციალ-დემოკრატიულ პარტიათა და პროფკავშირთა რეფორმისტულმა ხელმძღვანელებმა დროებით შეძლეს საჭირო აბოლიტიზმის დამკვიდრება ახალგაზრდულ ორგანიზაციებში. გერმანიის, ავსტრიის, ფინეთის, პოლანდიის, ბულგარეთის, რუმინეთისა და სხვ. ქვეყნების ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა მეგობრობა ძირითადად სპორტული ღონისძიებებით შემოიფარგლა. 1911 წ. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ოენის ყრილობაზე კ. ლიბკნეხტი აღნიშნავდა, „რომ მმართველი წრეების გამშვარებელი ბრძოლა ახალგაზრდობის თავის მხარეზე გადასაბრუნლად ახალგაზრდულ-პროლეტარულ მოძრაობათა სიმძლავრესა და მის წინაშე მმართველ კლასთა შიშზე მეტყველებს“.

გეროპის იმპერიალისტურ მთავრობათა და მუშათა მოძრაობის მემარჯვენე ხელმძღვანელობის სოციალ-შოვინისტურმა დემაგოგიამ თავისი შედეგი გამოიღო — პირველი მსოფლიო ომის დაწყებას მთელი რიგი ახალგაზრდული ორგანიზაციები „პატრიოტულ“ პოზიციიზიდან შეხედნენ. სოციალისტური ახალგაზრდობის საერთაშორისო ბიურომ, რომლის შტაბიკი ვენაში იმყოფებოდა, ჯერ კიდევ ომის წინა პერიოდში საგრძნობლად შეასუსტა მუშაობა, ხოლო ომის წლებში ფაქტიურად შეწყვიტა არსებობა.

ომის პირველივე წლებმა ბევრი რამ ასწავლა ახალგაზრდობას, მალე გამოაშვარავდა როგორც თვით ომის იმპერიალისტური ხასიათი, ისე სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობისა და მეორე ინტერნაციონალის კრიზისის რეა-

იხ გამგრძელო, იოსებ ცინცაძე
ახალგაზრდობა მძევლის მომავალი

ლური მიზეზები. დიალექტიკურ მოვლენას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ანტიიმპერიალისტური განწყობილება ბუნებრივად უკავშირდება ანტიიმპერიალისტულს, ხოლო უკანასკნელს კი განსაკუთრებული სიძლიერით სწორედ ახალგაზრდობაში, საზოგადოების იმ ფენაში იჩენს თავს, რომელიც ომს მთავარი „ნედლეული“ — საზოგადოებრივი — კვებას (ანალიზური მღვდომარეობა აღინიშნება აშშ-ი, ვიეტნამში ომთან დაკავშირებით). შვეიცარიასა და იტალიაში ფართო ანტიიმპერიალისტულ კომპანიას სათავეში ახალგაზრდობა უდგება. 1915 წ. საშობაო დღესასწაულის პერიოდში, ვენაში შედგა სოციალისტური ახალგაზრდული ორგანიზაციების კონფერენცია. მიუხედავად იმისა, რომ კონფერენციას სულ 16 დელეგატი ესწრებოდა (10 ქვეყნიდან), მუშაობდა და გადაწყვეტილებათა ხასიათით იგი ახალ ეტაპს წარმოადგენს ახალგაზრდულ საერთაშორისო მოძრაობაში, კონფერენციამ მიიღო გადაწყვეტილება ჟურნალ „ახალგაზრდობის ინტერნაციონალის“ შექმნის, ომის წინააღმდეგ ბრძოლის, საერთაშორისო დღის დაწესება და, რაც მთავარია, სოციალისტურ პარტიათა მემარცხენე დაჯგუფებებთან (უკანასკნელი იბრძოდნენ საომარი ფსიქოზისა და მეორე ინტერნაციონალის ხელმძღვანელების შემთანხმებლური ტაქტიკის წინააღმდეგ) მკიდრით კმედიითი კონტაქტის დამყარების შესახებ. საერთაშორისო ახალგაზრდული მოძრაობის ახალი აღმავლობის პერიოდში ერთდერით სწორ ხელმძღვანელ ძალად უკვე ბოლშევიკური პარტია გვევლინება, ბოლშევიკები ახალგაზრდობას ყოველთვის განიხილავდნენ როგორც პარტიის რეზერვს, ხოლო პირველი მსოფლიო ომის წლებში კი ბოლშევიკური პარტიის ემიგრაციაში მყოფი ბევრი ცნობილი მოღვაწე აქტიურად ემზებდა ევროპის ქვეყნების ახალგაზრდულ მოძრაობაში. ე. წ. „ციმერვალდელ მემარცხენეთა“ ორგანიზაციის შექმნის შემდეგ ვ. ი. ლენინი უკვე სისტემატურად მიუთითებდა პარტიის წევრებს ახალგაზრდობის მიზიდვისა და მათთვის მემარცხენეთა პოზიციის გაცნობის აუცილებლობაზე. 1916 წლის დასაწყისში საფრანგეთის პრესა უკვე იუწყებოდა საფრანგეთის ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა „ციმერვალდელ მემარცხენეთან“ გაერთიანების შესახებ. მაღლ „ციმერვალდელ მემარცხენეთა“ შეუერთდნენ სხვა ახალგაზრდული ორგანიზაციები, ხოლო იმავე წლის აპრილში კი ა. კოლონტაი უკვე შვეიცარიდან ატყობინებდა ვ. ლენინს ნორვეგიისა და შვედის ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა „ციმერვალდელ მემარცხენეთან“ გაერთიანების შესახებ. ანალოგიური ცნობას აწვდიდა ვ. ი. ლენინს შვეიცარიიდან 1916 წ. ზაფხულში იესა აბამანი.

ახალგაზრდულ მოძრაობაში ანტიიმპერიალისტური კურსის გამოუმუშავებაში საგრძნობი

წვლილი შეიტანა ჟურნალმა „ახალგაზრდობის ინტერნაციონალმა“, რომლის დაარსებაც კენესტს, ფ. მერინგს, ჟურნალი გამოდიოდა 50 ათასი ტირაჟით, იტალიურ, გერმანულ და შვედურ ენაზე. შვეიცარიაში დაბეჭდილი ნომერი არალგაუგზავნებდა გაქონდათ გერმანიაში, საიდანაც ვრცელდებოდა სხვა ქვეყნებში. ჟურნალის ფაქტურებიდან ვ. ლენინი, კ. ლობჯენტი, ა. კოლონტაი ახალგაზრდობას უხსნიდნენ რევოლუციური მოძრაობის საკვანძო მომენტებს, ომისა და იმპერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის ფაქტურს საუბრებზე. აღსანიშნავია, რომ ვ. ლენინი სისტემატურად მოუწოდებდა ახალგაზრდულ მოძრაობათა შეცდომებისადმი შემწყურებელ დამოკიდებულებას. მიუთითებდა რა უფროსი თაობის რიგ წარმომადგენელთა მცდარ პოზიციაზე, ვ. ლენინი კატეგორიულად იცავდა ახალგაზრდულ მოძრაობათა დამოუკიდებლობის პრინციპს. სრული დამოუკიდებლობის გარეშე ახალგაზრდობა ვერ ამაღლებდა სოციალიზმის პრინციპს შეგნებაში, — აღნიშნავდა ვ. ი. ლენინი. საერთაშორისო მუშურ მოძრაობაში, ომის პერიოდში შექმნილ სიტუაციაში იგი ევროპის ახალგაზრდობის სოციალისტურ ორგანიზაციებს განიხილავდა როგორც რევოლუციური ინტერნაციონალის ერთდერით პერსპექტულ ძალას.

1916 წ. გერმანიაში უკვე არსებობდა მეორე ინტერნაციონალისადმი ოპოზიციურად განწყობილი რამდენიმე ახალგაზრდული ორგანიზაცია, მაგრამ მათ შორის არავითარი კავშირი არ არსებობდა და ამიტომ მათი საქმიანობაც ფაქტურად უმნიშვნელო აქტებით ამოიწერებოდა. შექმნილი სინამდვილე ერთი აკორდინირებული ცენტრის არსებობას მოითხოვდა, აღნიშნული მიზნით, 1916 წ. აპრილში კ. ლობჯენტის ინიციატივითა და აქტიური მონაწილეობით იენაში ჩატარდა სრულიად გერმანიის ახალგაზრდობის კონფერენცია, რომლის გადაწყვეტილებანიც გერმანიის რევოლუციური ახალგაზრდობის სამოქმედო პროგრამად იქცა. როგორც გერმანიაში, ისე მთელს ევროპაში ახალგაზრდობის რევოლუციური მოძრაობის მძლავრ კატალიზატორად იქცა 1917 წ. ზაფხულში მეზღუდურთა აჯანყება. როგორც ცნობილია, აჯანყების ორი ახალგაზრდა ხელმძღვანელი — მაქს რეისინგი და ალბინ კეების დახვრეტილ იქნენ. უფრო მოგვიანებით ანალოზს უკეთებდა რა პირველი მსოფლიო ომის პერიოდის რევოლუციურ მოძრაობას გერმანიაში, ერნსტ ტელმარწ ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ იმ დროს გერმანიაში ყოველ მნიშვნელოვან რევოლუციურ გამოსვლაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ახალგაზრდობის მონაწილეობას. „ახალგაზრდობა იქცა გერმანულ მემარცხენეთა ომისაწინააღმდეგო მოძრაობის

მნიშვნელოვან დასაყრდენ ძალად — წერდა იგი.

საფრანგეთში, სადაც გაცილებით სუსტი იყო მუშათა მოძრაობის მემარცხენე ფრთა და უკანასკნელის მხრიდან ახალგაზრდობა არ განიცდიდა სისტემატურ ზემოქმედებას, სოციალისტური ახალგაზრდობის ნაციონალური ფედერაციის აღმასრულებელი კომიტეტი ომის დაწყებისთანავე სოციალ-შოვინისტურ პოზიციებზე აღმოჩნდა.

პირველი მსოფლიო ომის წლებში საგრძნობლად გაიზარდა სოციალისტური ახალგაზრდობის კავშირის როლი ახალგაზრდულ მოძრაობაში. აშშ-ის მთავრობის საომარი მზადების პერიოდში კავშირის მოღვაწეობის მთავარ საკითხს ანტისაომარი პროპაგანდა წარმოადგენდა, კავშირში 130 ორგანიზაცია იყო გაერთიანებული 40000 წევრის შემადგენლობით. აშშ-ის ახალგაზრდული ორგანიზაციების ანტიმილიტარისტული პროპაგანდა საგრძნობლად გაძლიერდა აშშ-ის მსოფლიო ომში ჩაბმის შემდეგ, ხოლო კავშირის თავმჯდომარემ უილიამ კრუზემ აღნიშნულ ფაქტზე დაკავშირებით პრესაში გამოაქვეყნა ე.წ. „წერილი ვილსონს“, სადაც აშშ-ის მთავრობას ბრალს სდებდა იმპერიალისტური პოლიტიკის გატარებაში. უ. კრუზეს ოცი წლის პატიმრობად დაუჯდა მთავრობის ოფიციალური კურსის კრიტიკა.

რუსეთში ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებამ და კომინტერნში ახლებურად დააყენეს საერთაშორისო ახალგაზრდული მოძრაობის პრობლემა. ფაქტობრივად კომინტერნის პირველივე კონგრესზე დაიწვა ახალგაზრდული კომუნისტური ორგანიზაციის შექმნის საკითხი, ხოლო 1919 წ. ავგუსტში ვენაში უკვე შეიკრიბნენ რუსეთის, გერმანიის, უნგრეთის, ავსტრიის, პოლონეთის კომუნისტური ახალგაზრდული ორგანიზაციების წარმომადგენლები. არჩეულ იქნა კონგრესის მოსამზადებელი კომიტეტი. 1919 წ. ნოემბერში, ბერლინში არა-ოფიციალურად შედგა ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის „**КИМ**“ პირველი დამფუძნებელი კონგრესი, ეს უკვე საერთაშორისო ახალგაზრდულ მოძრაობაში ახალი ისტორიული პერიოდის დაწყების მაუწყებელი ფაქტი იყო, რუსეთიდან, გერმანიიდან, იტალიიდან, შვეციიდან, ნორვეგიიდან, შვეიცარიიდან, ავსტრიიდან, პოლონეთიდან, უნგრეთიდან, რუმინეთიდან, ესპანეთიდან, დანიიდან, ჩეხოსლოვაკიიდან, ახალგაზრდობის ნაციონალური ორგანიზაციათა 219 ათასი წევრის 19 დელეგატი შეიკრიბა კონგრესზე. კონგრესის მიერ მიღებული პროგრამა, უპირველეს ყოვლისა, აღიარებდა კაპიტალიზმის პოლიტიკური, ეკონომიური და იდეური ბატონობისაგან გათავისუფლებისათვის ბრძოლის პირველმნიშვნელობას.

პროგრამა ძირითადად 3 პრობლემის ირგვლივ იყო აგებული, ესენია:

1. მშრომელთა და განსაკუთრებით კი ახალგაზრდობის მდგომარეობა კაპიტალის ბატონობის პირობებში. ა) ახალგაზრდობის მდგომარეობა წარმოების პროცესში და საზოგადოებაში, რაც მისგან საკუთარი ინტერესების დაცვას მოითხოვს (შრომის რეორგანიზაცია, სასწავლებელთა გარდაქმნა). ბ) ახალგაზრდობის ფსიქოლოგიური თავისებურებანი (გარემოსა და ემოციის ფაქტორის სიძლიერე, სწრაფი აღქმა, ენთუზიაზმი ყოველგვარი სიახლისადმი, რევოლუციური იდეები). გ) განსაკუთრებული მეთოდები ახალგაზრდობის სოციალისტური და რევოლუციური აღზრდისათვის, (ახალგაზრდობის მიერ ახალგაზრდობაში წარმოებული ორგანული მუშაობა, აქტიური მონაწილეობა პოლიტიკურ საქმიანობაში).

2. იდეოლოგიური ბრძოლის პრობლემები.

პროგრამაში ხაზგასმით იყო აღნიშნული ბუჩქნაზულ პარტიათა და მათი იდეოლოგიის წინააღმდეგ ბრძოლის აუცილებლობა.

3. პოლიტიკურ პარტიათა და ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა შორის ურთიერთდამოკიდებულება.

აღნიშნულ საკითხში პროგრამა ითვალისწინებდა, როგორც ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა გარკვეულ ავტონომიას, ის მჭიდრო კონტაქტსა და ურთიერთდამხმარებას.

პროგრამაში მუშა-ახალგაზრდობა მოხსენებული იყო როგორც პროლეტარიატის ყველაზე პროგრესული და რევოლუციური ნაწილი, რაც შეესაბამებოდა იმდროინდელ სინამდვილეს. შემდგომში რამდენჯერმე იქნა შევსებული ბერლინის კონგრესზე მიღებული პროგრამა, რაც გამოწვეული იყო მიუღიო რიგი ფაქტორებით — წმინდა ევროპული ორგანიზაციიდან „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალი“ გადაიქცა მსოფლიო მასშტაბის ორგანიზაციად, მისი მოღვაწეობის ერთ-ერთი სერიოზულ უზნად იქცა მუშაობა კოლონიური ქვეყნების ახალგაზრდობასთან, რაც არ იყო ასახული ბერლინის პროგრამაში, დამფუძნებელი კონგრესის შემდგომ პერიოდში მწვავედ დადგა ავანგარდულ და სექტანტურ მოძრაობებთან ბრძოლის საკითხი და სხვა.

ერთი თვეც არ იყო გასულ ბერლინის კონგრესის შემდეგ, რომ ქვეყანაში შეიკრიბა დასავლეთ ევროპის სტუდენტთა კომუნისტური და სოციალისტურ ორგანიზაციათა საერთაშორისო ყრილობა. ყრილობამ მოიწონა ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილება და გამოაცხადა, რომ იგი უერთდებოდა „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალს“, რაც ნი-

ია გამრეკელი, იოსებ ცინცაძე

ახალგაზრდობა ჰმეყნის მომავალი

შნავდა ამ ორგანიზაციის ავტორიტეტის საყოველთაო აღიარებას, თუმცა არც იმ ფაქტის იგნორირება შეიძლება, რომ დროდადრო ორგანიზაციის შიგნით თავს იჩენდა სეპარატული და ულტრამემარცხენე გადასრულებები; 1920 წ. ივნისში ბერლინში პირველად შეიკრიბა ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის ბიურო, პირველსავე სხდომაზე აღმოჩნდა, რომ ბიუროს წევრთა უმრავლესობა მცდარ პოზიციებზე იდგა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხში, როგორიცაა ცალკეულ კომპარტიებთან ურთიერთობა (საკითხი ეხებოდა ძირითადად დასავლეთ ევროპის ქვეყნების კომპარტიებს); დასავლეთ ევროპის ახალგაზრდული ორგანიზაციები, მართალია, აღიარებდნენ კომპარტიებთან „მტკიცე, მეზობლი სოლიდარობის“ პრინციპს, მაგრამ ამავე დროს მოითხოვდნენ სრულ დამოუკიდებლობას, უარს ამბობდნენ საერთოდ კომპარტიათა გადწყვეტილებებზე, როგორც სამოქმედო პროგრამებზე და სხვა. „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის“ ბიუროს შიგნით განხეთქილებას წინ უწყობდა დასავლეთ ევროპის ახალგაზრდობის გარკვეული ნაწილის ოპოზიციური გამოცემა დამოუკიდებელი პოლიტიკური ორგანიზაციის შექმნის მიზნით, ოპოზიციონერთა პოზიციებზე აღმოჩნდა ინტერნაციონალის ბეჭდვითი ორგანო „ახალგაზრდობის ინტერნაციონალი“-ც.

დამოუკიდებლობის დეკლარაციის სტაბილურმა შედეგმა, საბოლოო ჯამში, ავანგარდისტულ პოზიციებამდე მიიყვანა „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის“ ხელმძღვანელების ნაწილი. მდგომარეობას ისიც ართულებდა, რომ იმ პერიოდში მძაფრი იდეოლოგიური პრიძოლა მიმდინარეობდა თვით კომინტერნალის რიგებშიც: „მემარცხენე“ გადახრა სულ უფრო და უფრო აქტიურად უტევდა ლენინურ კურსს. ამავე დროს ის ფაქტი, რომ კომინტერნალში „მემარცხენე“ ლიდერთა შორის ბევრი ახალგაზრდა იყო (მაგალითად, როი), ემოციურად მოქმედებდა ახალგაზრდულ ორგანიზაციებზე. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ახალგაზრდობის ინტერნაციონალის ხელმძღვანელობაში კომინტერნალთან ყოველგვარი ურთიერთობის გაწყვეტის იდეაც კი მომწიფდა. „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის“ აღმასკომის შემადგენლობის ნაწილი კურსს იღებს კომინტერნალის ამსტერდამის ბიუროსთან კავშირისაყენ, რომელიც როგორც ცნობილია, პოლანდიელ ოპორტუნიტეტთა გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა და შემდგომ ყოველგვარი ურთიერთობა გაწყვიტა კომინტერნალთან.

საერთაშორისო კომუნისტურ მოძრაობაში „მემარცხენეობის“ საყოველთაო საფრთხეში უკიდურესად სერიოზული ხასიათი მიიღო. ოქტომბრის რევოლუციის წარმატებამ, აღმო-

სავლეთის კოლონიურ და ნახევარკოლონიურ ქვეყნებში ანტიიმპერიალისტური მოძრაობების ფორმებმა და მასშტაბებმა, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში მუშათა და კომუნისტური მოძრაობის პერსპექტივებმა, ხანგრძლივ პოლიტიკურ ბრძოლებში გამოუწრთობს ახალგაზრდა კომუნისტურ პარტიათა ხელმძღვანელებში გარკვეული ილუზიები დაბადა და ისინი ბრძოლის მცდარ გზაზე დაყენდნენ. ყოველივე ამას ერთად აღებულს ვ. ლენინმა ზუსტად დალა-კონურად „მემარცხენეობის საყმაწვილო სენი“ უწოდა. აღნიშნული ნაშრომი საპროგრამო დოკუმენტს წარმოადგენდა არა მხოლოდ ულტრამემარცხენეობის თაობაზე დასავლეთ კომუნისტურ პარტიათათვის, არამედ ახალგაზრდული ორგანიზაციებისათვისაც, ვინაიდან მათი შეცდომების იდეური საფუძვლები ძირითადად ერთ სიბრტყეზე მდებარეობდნენ.

შემდგომ წლებში ახალგაზრდულ ორგანიზაციებსა და „ახალგაზრდობის კომუნისტურ ინტერნაციონალს“ სწორი იდეოლოგიურ-პოლიტიკური ოპოზიციის დადგენის საკითხში სისტემატური დახმარებას უწევდა „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის“ ყველაზე მრავალრიცხოვანი და მოწინავე სექცია — რუსეთის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირი. დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა იმ ფაქტორსაც, რომ III ყრილობიდან მოყოლებული „ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის“ ყველა ყრილობა მისკოეში იქნა მოწვეული, რაც სხვადასხვა ქვეყნებიდან ჩამოსულ დელეგატებს საშუალებას აძლევდა, ადგილზე გაეცნობოდნენ სოციალიზმის მიღწევებს და პარტიის და ახალგაზრდულ ორგანიზაციულ შემოქმედებითი კავშირის ცხოველყოფილ ძალას.

30-იანი წლები დასავლეთ ევროპის ქვეყნების ისტორიაში აღინიშნა ფაშაზმის ძლევამოსილი ტრიუმფის წლებად. საზოგადოების პროგრესული ნაწილისათვის ცხადი იყო, რომ ფაშაზმის სახით ევროპამ მიიღო ახალი სოციალ-პოლიტიკური სისტემა, რომელიც ნაციონალიზმის დემოკრატიული საკმაშით უხედავ შენელებული პროპაგანდით ცდილობდა და აღმოსავლეთ კიდევ ფართო მასების გონების დაპყრობას. ნაციონალიზმს, როგორც პოლიტიკურ იდეოლოგიას, მუდამ გააჩნდა ყველაზე ხალხმრავალი აუდიტორია. შემთხვევითი არ არის ის ფაქტიც, რომ ფაშაზმის იდეოლოგიამ განსაკუთრებულ წარმატებას გერმანიაში მიაღწია. მსოფლიო ომში დამარცხებულმა, მოკავშირეთა მიერ უსამართლოდ დამცირებულმა გერმანელი ხალხის ფართო მასებმა პიტლერ-შენსენელი მესია იხილეს და ბრძადა გაჰყენენ მას, მაგრამ ამავე დროს იგივე გერმანისი, იტალიისა და ევროპის სხვა ქვეყნების პროგრესული ძალები არავითარ ილუზიებს არ აცე-

დნენ ახალი სისტემის მიმართ და მის წინააღმდეგ ბრძოლის ფორმებსა და საშუალებებს ეძებდნენ, ანტიფაშისტური მოძრაობის ავანგარდულ ნაწილს წარმოადგენდა სწორედ ევროპის ქვეყნების მოწინავე ახალგაზრდობა.

შექმნილ მძაფრ ისტორიულ სიტუაციაში შედგა კომინტერნის VII კონგრესი (1935 წ. ივლისი), კონგრესმა მთავარ საკითხად განიხილა ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა საკითხი ახალ ვითარებაში. ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა ერთ ანტიფაშისტურ ფრონტად ჩამოყალიბების საკითხს შეეხებოდა ბულგარეთის მუშათა კლასის აღიარებული ლიდერის გიორგი დიმიტროვის გამოსვლა და ო. კეუსინენის მოხსენება გ. დიმიტროვის მოხსენების საფუძველზე მიღებულ რეზოლუციაში პუნქტი ახალგაზრდობის საერთაშორისო მოძრაობის პრობლემას ეხებოდა; ახალგაზრდობის ერთიანი ანტიფაშისტური ფრონტის შექმნა აღიარებული იყო მთავარ ამოცანად.

აღნიშნული საკითხი მთავარ მომენტად იყო წარმოდგენილი ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის VI კონგრესზე. (1935 წ. სექტემბერი). კონგრესზე მისასალმებელი სიტყვით გამოვიდა გ. დიმიტროვი, რომელმაც კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი შექმნილ სიტუაციაში ახალგაზრდობის ერთიანი ფრონტის შექმნის აუცილებლობას. აღსანიშნავია ის ვითარება, რომ სწორედ VI კონგრესის უშუალო შემდგომ პერიოდში აღდგენილ იქნა ახალგაზრდულ მოძრაობათა ერთიანობა ესპანეთში, ბელგიაში, არგენტინაში, ჩინეთში, ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის ინ-

ციტივით შედგა ახალგაზრდობის საერთაშორისო კონგრესები ქენევაში (1930 წ.) და აშშ-ში (1938 წ.) აღნიშნულ კონგრესებზე შემუშავებულ იქნა მსოფლიოს პროგრესულ ახალგაზრდულ ორგანიზაციათა მოქმედების ერთიანი ხაზი ესპანეთში, გერმანიისა და ისტორიის ფაშისტის აგრესიის წინააღმდეგ, მშვიდობისათვის მოძრაობაში ჩაბმული აღმოჩნდა 40 მილიონამდე ქაბუკი და ქალიშვილი.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყებისა და განსაკუთრებით კი ომში საბჭოთა კავშირის ჩაბმის შემდეგ, კომინტერნის VII და ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალის VI კონგრესის გადაწყვეტილებათა ბაზაზე, ახალგაზრდული ორგანიზაციები წინააღმდეგობის მოძრაობის პირველ რიგში დგებიან. ძნელია დღეს ამ დიდი წვლილის ზუსტი კლასიფიკაცია, რაც ფაშისტის წინააღმდეგ ბრძოლის საერთო საქმეში შეიტანეს საფრანგეთის, გერმანიისა და ევროპის ქვეყნების ახალგაზრდულმა ორგანიზაციებმა, ისინი მუდამ ცდილობდნენ საბჭოთა ახალგაზრდობისა და მისი მეგობარი ორგანოს — კომკავშირის ღირსეული მოკავშირეი ყოფილიყვნენ.

1943 წ. 1 ივნისს კომინტერნთან ერთად არსებობა შეწყვიტა „ახალგაზრდობის კომუნისტურმა ინტერნაციონალმა“. თავისი არსებობის არც თუ ისე ხანგრძლივი ისტორიის პერიოდში, დროებითი ჩავარდნებისა და გადახვევების მიუხედავად, მან შეძლო უდავოდ პოზიციური კვალი დაემჩნია საერთაშორისო ახალგაზრდულ მოძრაობაზე.

შენ ჩემთვის მზე ხარ ამოგავალი,
სულის სიგაღმევ, გულის ნათელი,
არის ლამაზი მხარი მრავალი,
მაგრამ არ არის სხვა სამართელი.

გრიგოლ აბაშიძე.

პასილ დაჟეაჟილი

ახალგაზრდობის გზენახაჟი მომღიჟალი

უკვდავი ლენინიზმის მაღალი იდეებით დაბადებული დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია. არასოდეს არ დაბერდება მისი სიმღერები. მარად იცოცხლებენ მისი პოეტები. მთელი საბჭოთა ხალხის და ახალგაზრდობის საყვარელი პოეტი, მუდამ კომკავშირული სულით აღსავსე, გამოჩენილი საბჭოთა პოეტი-ლირიკოსი მიხეილ სვეტლოვი თანამედროვე რუსული პოეზიის ძველი გვარდიის მებრძოლ რიგებს ეკუთვნის.

დიდი პოეტური აღგზნების შემოქმედს მიხეილ სვეტლოვს არ დაუტოვებია მრავალტომიანი თხზულებანი, მაგრამ, ყოველი სტრიქონი მისი მაღალნიჭიერი ლექსებისა თუ პოემებისა, ზღაპრებისა თუ პიესებისა, წერილებისა თუ აფორიზმებისა შესანიშნავი და დაუფიწყარია მილიონობით მკითხველისათვის.

ინტერესს არაა მოკლებული ფრიად მნიშვნელოვანი ლიტერატურული ფაქტი. 1927 წელს ვლადიმერ მაიაკოვსკი საზღვარგარეთ იმყოფებოდა. პოლონური გაზეთის „ეპოქის“ თანამშრომელმა ჰკითხა მას, ვინ არიან რუსეთში ყველაზე უფრო გამოჩენილი პოეტებიო. პირველი პოეტი, რომელიც ვლადიმერ მაიაკოვსკიმ დაასახელა, მიხეილ სვეტლოვი იყო. და ეს არ იყო უბრალო დასახელება. ვლადიმერ მაიაკოვსკი სვეტ-

ლოვს აძლევდა ამხანაგურ და ჭეშმარიტ შეფასებას, რადგან იგი კარგად იცნობდა სვეტლოვის შემოქმედებას და დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა მის ნიჭიერ ნაწარმოებებს. ასეთივე მეგობრული, დიდად ადამიანური იყო თვითონ სვეტლოვის დამოკიდებულება თანამედროვეობის უდიდესი პოეტისადმი. თავის უბის წიგნაკში მიხეილ სვეტლოვი წერდა: „მაიაკოვსკი ჩემთვის ყველაზე უწმინდესი მოგონებაა პოეზიაში. მე არახოდეს არ მივბაძავდი მაიაკოვსკის. შეიძლება მიბაძო რასაც გინდა, ხოლო ტემპერამენტს ვერ მიბაძავ. მე ვბაძავდი ბლოკს, ტიუტჩევს, მაპატიეთ, ნადსონსაც კი, მაგრამ ეს იყო მიბაძვა და არა პოეზია, და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ჩემთვის ცხადი გახდა მთავარი ამოცანა, მგონია, მაშინ გავხდი პოეტი“. კიდევ არა ერთხელ იხსენებს შემდგომ წლებში მიხეილ სვეტლოვი მაიაკოვსკის ნათელ და უკვდავ სახელს.

მაღალნიჭიერი და სახელგანთქმული რუსი საბჭოთა პოეტი და დრამატურგი მიხეილ არკადის ძე სვეტლოვი დაიბადა 1903 წელს ქალაქ დნეპროპეტროვსკში, ხელოსნის ოჯახში. მისი ლექსების პირველი კრებული „რელსები“ 1923 წელს გამოვიდა. მიხეილ სვეტლოვის ადრინდელ ლექსებზე ჯერ კიდევ ერთგვარ გავლენას ახდენდა მოსკოვის ლიტერატურული ჯგუფის „კუზ-

ნიცას“ აბსტრაქტული პოეზია. ოცინა-
ოცდაათიანი წლების ლექსებში პოეტი
უმღერის სამოქალაქო ომის გმირულ
საქმეებს. ინტერნაციონალური გრძნო-
ბებითა და მებრძოლი კომკავშირული
სიჭაბუკით არის აღვსილი მისი შესა-
ნიშნავი ლექსები და პოემები.

ცნობილია ოცინი წლების საბჭოთა
ლიტერატურის დიდი წარმატებანი,
რაც გამოწვეული იყო იმით, რომ კომ-
უნისტური პარტიის ყოველდღიური
მზრუნველობითა და ხელმძღვანელობით
ჩვენს ლიტერატურას მტკიცედ მიჰქონ-
და წინ სოციალისტური რეალიზმის მე-
ბრძოლი დროშა. სამოქალაქო ომის ქა-
რცეცხლში გამოვლილი ახალი ადამიან-
ი ჰქმნიდა ახალ სამყაროს, ახალი სა-
ზოგადოების სიდიადეს. საბჭოთა სინა-
მდვილეში დაბადებული თავდადებული
მშრომელი ადამიანები გახდნენ მსოფ-
ლიოში მოწინავე ლიტერატურის, საბ-
ჭოთა ლიტერატურის გმირები. შემ-
დგომ წლებში კი სულ უფრო ვითარ-
დებოდა და ძლიერდებოდა ჩვენი ქვე-
ყნის სოციალისტური ეკონომიკა, სულ
უფრო მაღლდებოდნენ სულიერად ადა-
მიანები, რომლებიც ჰქმნიდნენ თავის
დღად მომავალს. ახალ საზოგადოებას
ახასიათებს მორალურ-პოლიტიკური
ერთიანობა, ხალხთა მეგობრობისა და
საბჭოთა პატრიოტიზმის მაღალი
გრძნობები, სოციალისტური სამშობ-
ლოსადმი და მშობლიური კომუნისტუ-
რი პარტიისადმი უსაზღვრო სიყვარუ-
ლი და ერთგულება.

უკვე ოცდაათიან წლებში განსაკუთ-
რებით აღინიშნება გიგანტური ინდუს-
ტრიული მშენებლობა და სოფლის სო-
ციალისტური გარდაქმნა ჩვენს ქვეყა-
ნაში. მაღალიდებურ ნაწარმოებებს
ქმნიან გამოჩენილი საბჭოთა პოეტები
და მათ შორის არის შესანიშნავი პოე-
ტი, საბჭოთა ახალგაზრდობის დიდი
მგოსანი მიხეილ სვეტლოვი.

საქვეყნოდ ცნობილია სვეტლოვის
დიდი ლექსი, ბრწყინვალე პოეტური
ქმნილება „გრენადა“, რომელიც 1926
წელს არის დაწერილი. „გრენადა“ მე-

სიკაზვე არის გადატანილი და იგი სიმ-
ღერად იქცა, მიუხედავად თავისი დიდი
მოცულობისა. ძლიერი დიდამზატე-
რული პოეტური საღებავებითა და მე-
ბრძოლი რომანტული სულითაა გაჟღე-
ნთილი „გრენადის“ თითოეული სტრი-
ქონი: „ბრძოლებში მივყავდით შარას
და ბილიკს, სიმღერა „იაბლოკო“ გვე-
ჭირა კბილით... ამ მებრძოლ სიმღერას
ერთი ჰყავს მცველი, ეს ნორჩი ბალახი
და მწვანე ველი. მაგრამ სხვა სიმღერა
თან მოაქვს ძმობილს — შორეულ ქვე-
ყანას უმღერის გრძნობით... და ესმის
მშობლიურ ბაღების ჩეროს: „გრენა-
დავ, გრენადავ, გრენადავ ჩემო!“

კვლავ უყავშირდება ვლადიმერ მაია-
კოვსკის სახელს მიხეილ სვეტლოვის
შემოქმედება და, პირველ რიგში, ცნო-
ბილი ლექსი „გრენადა“. ვლადიმერ
მაიაკოვსკის ზეპირად დახსომებია სვე-
ტლოვისეული „გრენადა“ და არ შეიძ-
ლება არ მოვიტანოთ აქ თვითონ სვეტ-
ლოვის ჩანაწერი უბის წიგნაკში. სვეტ-
ლოვი წერს, რომ მისი „გრენადა“
მიუტანეს მაიაკოვსკის, რომელმაც ლე-
ქსი დაიტოვა. რამდენიმე დღის შემ-
დეგ მოსკოვის პოლიტექნიკური მუზე-
უმის დიდ აუდიტორიაში ვლადიმერ
მაიაკოვსკის ლიტერატურული საღამო
მოეწყო. დარბაზი ძლივს იტევდა ხალხს.
აი, სვეტლოვის სიტყვებიც: „მე დი-
დხანს მომიხდა დგომა. ძალიან დავიღა-
ლე და შინისაკენ გავეშურე, ვეღარ
დაველოდე საღამოს დამთავრებას. ჩემს
შემდეგ გვიან დაბრუნებულმა მეზო-
ბელმა მითხრა:

— რალს მიდიოდი? მაიაკოვსკიმ შე-
ნი „გრენადა“ ზეპირად წაიკითხაო!

შემდეგ იგი ხშირად კითხულობდა
მას მრავალ ქალაქში. ჩვენ კარგად გა-
ვიცანით ერთმანეთი. მაგრამ ეს უკვე
ცალკე თემაა — ეს უკვე საუბარია ჩემ-
თვის უსასრულოდ ძვირფასი პოეტისა
და ადამიანის შესახებ“.

ვასილ ლაფარაშვილი

ახალგაზრდობის მგზნებარი მომღერალი

ახლა ჩვენ მხოლოდ გონების თვალთშეგრევის წარმოვიდგინოთ რა მგზნებარედ კითხულობდა მაიაკოვსკი სვეტლოვის „გრენადას“: „...უეცრად უნაგირს მოსწყვიტა ტყვიამ და ვხედავ: მებრძოლი მიწაზე გდია. თავს მთვარე დაადგა, დამება ენა. გაუჩინულ ბაგეებს აღმოხდა: „გრენა...“ და გაჰქრა ჰაბუკი, დალია სული, წაიღო სიმღერაც, მეგობრის გულიც. მას შემდეგ არ ესმის ბაღების ჩეროს: „გრენადავ, გრენადავ, გრენადავ ჩემო!“... რაჟამა ვერ შენიშნა დაკარგვა მისი, „იბლოჩკოს“ ბოლომდე მღეროდა ისევ. და მხოლოდ დაცა წყნარი და ცივი, დაისის ხავერდზე ცრემლები წვიმის... ჩვენ ახალ სიმღერებს ცხოვრება გვიქმნის... არ გვინდა ამაზე დარდი და ფიქრი, არ გვინდა, არ გვინდა, არ გვინდა, ძმებო... „გრენადავ, გრენადავ, გრენადავ ჩემო!“

„გრენადა“ პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის მაღალი გრძნობებით არის გამსჭვალული. მისი ავტორი შთაგონებულია დიადი მომავლის ნათელი რწმენით. ხალხმა შეიყვარა ეს ლექსი და იგი დიდად პოპულარულ ლექსად და სიმღერად იქცა.

ოცდაათიანი წლების საბჭოთა რუსულ ლიტერატურაში ერთ-ერთი წამყვანი თემა გახდა სამოქალაქო ომის თემა, რომელმაც ფართო გამოსახულება ჰპოვა სვეტლოვის შემოქმედებაში. 1935 წელს მიხეილ სვეტლოვმა დაწერა თავისი საქვეყნოდ სახელგანთქმული „სიმღერა კახოვკაზე“. ისევე, როგორც „გრენადა“, „სიმღერა კახოვკაზე“ მებრძოლი რომანტიული ფერებით არის აღსავსე. ამ სიმღერაში ჩვენ გმირი ვაჟკაცების გვერდით ვხედავთ ჩვენს მამაკცა და მეომარ ქალიშვილებსაც: „შეტევს გრგვინებს ღამე დარაჯობს, მას ტყვიამფრქვევის კაკანი ერთვის, იწვის კახოვკა და აქ ფარაჯით წინ ქალიშვილი ისწრაფვის ერთი“. და პოეტი ალტაცებით იგონებს გმირულსა და მებრძოლ დღეებს, მას არ ავიწყდება გმირი ქალიშვილის მომხიბლავი სახე: „გახსოვს, ძმობილო, როგორ ვიბრძოდით?

მეხი გვესხმოდა თავს გამაღებით, კვალში მოჩანდა და გვიღიმოდა მიხეილ სვეტლოვი, ნაზი თვალები“. პოეტი სულითა და გულით შეჰხარის მშვიდობის საქმის მცველ საბჭოთა გმირებს და დინჯად და მტკიცედ ეუბნება მათ: „შარას მივსდევდით მხურვალე მზის ქვეშ, ღამეც ჩამოდგა ბრმა, ნისლიანი, მშვიდობის მცველებს დღეს თადარიგში მატარებელი გვეყავს ჭავჭავიანი!“

ჯერ კიდევ 1925 წელს თავის ლექსში „მუშუაყელ ქალიშვილს“ მიხეილ სვეტლოვმა დაგვიხატა საბჭოთა მეომარი და უშიშარი ქალიშვილების, როგორც თვითონ პოეტი ამბობს, ჩვენი ჟანა დარკების გმირული სახეები: „მღეროდნენ ჩვენი ქალიშვილები, ფარაჯებზე რომ ქამრები ერტყათ, როცა დანისქვეშ სიკვდილს ხვდებოდნენ, როცა კოცონზე იწვოდნენ ერთად... დოლის გუგუნით შეერთებული თანაბრად რეკდა მაშინაც ზარი... თვითეულ სამოქალაქო ომში ჩვენებურ ჟანას საფლავიც არის!“.

მიხეილ სვეტლოვის შემოქმედების ამ ადრინდელმა ომადელმა პერიოდმა საფუძველი ჩაუყარა და განამტკიცა მისი შემდგომი პოეტური განვითარება და სწრაფი შემოქმედებითი აღმავლობა.

დიდი სამამულო ომის მრისხანე წლებში პოეტმა შექმნა მშვენიერი ლირიკული პოემა „ოცდარვა“, 1942 წელს კი გამოვიდა მისი წიგნი „ლექსები ლიზა ჩაიკინაზე“. ამ დამაბუღლსა და გადამწყვეტი ბრძოლების დღეებში ჩვენმა პოეტებმა შექმნეს პატრიოტული სულით აღსავსე მრავალი ლექსი. ამ ნაწარმოებებში მხატვრულად აისახა გმირი საბჭოთა ხალხის თავდადებული ბრძოლა გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ. საბჭოთა პოეტები და მათ შორის მაიორი მიხეილ სვეტლოვი განუყრელად იმყოფებოდნენ ჩვენი მებრძოლების გვერდით, ცეცხლის მოწინავე ხაზზე, ისინი გულად მებრძოლებთან ერთად იზიარებდნენ მათი გამარ-

ჭვების სიზარულსა და მრავალ სიძნელეს. მტერზე გამარჯვება ხომ მსხვერპლსაც მოითხოვდა. გავისწავლოთ ამ პერიოდში დაწერილი მიხეილ სვეტლოვის ღრმაშინაარსიანი ლექსი „იტალიელი“. აი, რას ეუბნება საბჭოთა მებრძოლი ჩვენს სამშობლოში შემოჭრილ იტალიელ მეომარს: „მითხარ, ჭაბუკო, ვისაც გზრდიდა ნეპოლის მზე, რა დაგრჩენია აქ რუსეთის მინდორ-ველებზე? ნუთუ შენ გაკლდა ბედნიერი ყოფნა, ალერსი, შენს მშობლიურ და სახელგანთქმულ ღამაშ მხარეში?... დამბაჩით ხელში არ მოვსულვარ, როგორც ტყვიური, რომ წამერთმია მე ზაფხული იტალიური. განა წიოდა ჩემი ტყვია, როგორც შერისხვა, სადაც მიწა სათაყვანო რაფაელისა... არა! შორიდან მოგყვანეს ეშელონებით, რომ ჩემი ძმები გამხდარიყვნენ თქვენი მონები, რომ კოლონიად გაგხადათ ეს მთა და ბარი, რომ საფლავის ჭვრად ქცეულიყო ეს შენი ჭვარი... არ დაგანებებ მე სიმდიდრეს ჩემი მხარისას, არ დაგანებებ მიიტაცო მიწა სვიანი! შე გისვრი ტყვისა, რადგან მჯერა, არა არის რა ამ ჩემს ტყვიაზე ქვეყნად უფრო სამართლიანი!“

დიდი სამამულო ომის გმირულ ეპიზოდს ასახავს სვეტლოვის მიერ ვაჟაკურად დაწერილი ლექსი „შვიდი ნოემბერი“. თავდადებული მეტყვიამფრქვევე თავის საკუთარ სისხლს სწირავს დიდი ოქტომბრის წლისთავს, მის დიად მონაბოვართა დაცვის საქმეს. ამ მებრძოლს მეგობარი მეომრები ულოცავენ გმირულ გამარჯვებას ფაშისტთა ურდოებზე: „...ქარისკაცები კვლავ წინ მიდიან, ავი სიკვდილი როდი აშინებთ... დაჭრილმა გვკითხა: — დღეს ხომ შევიდია? — ჩვენ დაუწყინეთ თავი მაშინვე. როცა ვუთხარი: — გმირი ყოფილხარ! — ჩვენ ხომ ომში ვართ! — მოგვიგო მშვიდად, — არ გამოვსულვარ ჭერ მე მწყობრიდან, გთხოვთ, დამეხმაროთ, წამოვდგე მინდა. როდი ვცხოვრობდი ქვეყნად ეულად, ძმებო, მეც თქვენებრ ვიბრძოდი რისხვით, ამ ზეიმს შეგვხვდი

მეც ღირსეულად — სამშობლოსათვის დაევდარე სისხლი! ბრძოლის გუგუნი არ ცხრება ირგვლივ, ზეიმის ღამე ცეცხლად ბრიალებს... და მოდუნებულ ხელებით იგი თავის ტყვიამფრქვევს შეატრიალებს. თვალანთებული და ძაღმხიდილი ცეცხლის კვალს მისდევს გაშლილი მწერით — მტრის ურდოებში მიაქვს სიკვდილი და ტყვიამფრქვევის არ წყდება ჭერი. აფხვიერებენ ნაღმები მიწას, სკდება ჭურვები. არა ვგრძნობთ დაღლას... ამგვარად ვხვდებით ოქტომბრის წლისთავს! ჩვენ, ჭარისკაცნი, ომში ვართ ახლა!“

მიხეილ სვეტლოვის ფაქიზ და ღრმაშინაარსიან, მომხიბლავ ლექსებს რომანტიული მღელვარება და რაღაც თავისებური, სვეტლოვისებური კეთილი ირონია ახასიათებს.

მიხეილ სვეტლოვი ავტორია მთელი რიგი პიესებისა. მათ შორის უნდა დავასახელოთ პიესა „ოცი წლის შემდეგ“, დაწერილი 1940 წელს, პიესა „ზღაპარი“, რომელიც აქ დასახელებულ პიესაზე აღრე დაიწერა და პიესა „ბრანდენბურგის ქიშკარი“, რომლის შექმნა 1946 წელს ეკუთვნის.

თავისი სიცოცხლის ბოლო წლებში მიხეილ სვეტლოვს უნდოდა დაეწერა პიესა „პატარა პრინცი“. საავადმყოფოში ყოფნის დროს არაერთხელ უთქვამს: „თუ აქედან როგორმე თავი დავაღწიე, აუცილებლად დაეწერ „პატარა პრინცს“. მაგრამ, როგორც მისი ახლობლები და მეგობრები მოწმობენ, სვეტლოვი გრძნობდა, რომ ვეღარ შეძლებდა თავისი კეთილშობილური შემოქმედებითი ჩანაფიქრის განხორციელებას. ამ პიესის დაწერა სვეტლოვს უნდოდა ანტუან სენტ-ეკსუპერის ზღაპრის მიხედვით. მას ბინაზე მოუტანეს ეკსუპერის ნაწარმოები, რომელიც დარჩა საწოლთან მდგარ სვეტლოვის მაგიდაზე იმ ტრაგიკულ დღეს, როცა მძიმე ტყვიელებით შეწუხებული

მასილ ლაფარაშვილი

ახალგაზრდობის მზნუნაბრე მომღერალი

პოეტი უკანასკნელად წაიყვანეს საადამიოფოში. ასე დარჩა დაუწერელი პიესა „პატარა პრინცი“. აი, ზოგიერთი საინტერესო ჩანაწერი ამ პიესაზე სვეტლოვის მუშაობის დროს, სულ რამდენიმე გვერდი... მოვიყვანოთ სტრიქონები სახელდახელოდ შექმნილი ეპიზოდებიდან. პატარა პრინცი ეუბნება ანტუანს: — „გაფრინდი, ანტუან, გაფრინდი! და ჩამომიტანე მე იქიდან, ზეციდან, წმინდა მეგობრობის შესახვევი, მარადი ერთგულების ქუჩა, ადამიანური მშვენიერების პროსპექტი! გაფრინდი, ანტუან, გაფრინდი! და ჩამომიტანე მე იქიდან, ზეციდან, პატარა პლანეტა მაინც, რომელზედაც მილიარდობით ადამიანებს სივიწროვე არ შეაწუხებს“.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ მიხეილ სვეტლოვის დამსახურება მთარგმნელობითი მუშაობის დარგში. პოეტს არა ერთი ლექსი უთარგმნია საბჭოთა ხალხების სხვადასხვა ენიდან.

ერთ-ერთ ლექსში მიხეილ სვეტლოვი იხსენებს ქართულ ბალებს. პოეტი ამბობს:

ყრუ და მშვიდია მხედრული ღამე,
მწყობრი მწყობრს მისდევს სწრაფად,
გრილით —
შორს ჩრდილოეთში ყინულთა ზრამებს
ქართულ ბალების ესმით შრიალი...

ქართველ მეგობარ ქალს მიუძღვნა მიხეილ სვეტლოვმა თავისი ღრმა გრძნობებით გაჯენილი, დიდად ლირიკული ლექსი, რომლის სათაურია „სულიკო“. ამ მძლავრ ადამიანურ გრძნობებს გამოჰხატავენ უკვე ხანში შესული პოეტის მღელვარე სიტყვები: „ეს მე ვარ! გესმის — ეს მე ვარ! შენ რომ გიყვარვარ ესოდენ... აი სიბერეც მერევა, სხვებს კი ჰაბუკი ვეგონე. როცა გწყურია გმირობა, წამს გზაში მხდალად არ შედგე, — სულიკო, ეს მაქვს პირობად, მე ასე მინდა დავბერდე! ვცხოვრობდი მარად უშიშრად, არ ვაგროვებდი ქონებას და სიყვარულით ბოლო უამს ეს მიწა დამეცონება... სულიკო! მგზავრო ყრმობისა! მუდამ მიყ-

ვარხარ მე ძლიერ! ასე მგონია, რომ ისევ, როგორც სიმღერა, მეწვიე“.

სწორედ არის ნათქვამი, რომ მიხეილ სვეტლოვის ლექსებს არ ჰირდება ხმამაღალი ქება-დიდება და ხმაურიანი რეკლამა. ისინი თვითონ დარჩნენ რამდენიმე საბჭოთა თაობის მეხსიერებაში, ისინი ცხოვრობენ იქ, არ ბერდებიან და არ იცრიცებიან.

ვინ არის ისეთი, რომელიც რამდენადმე ეზიარა, ცოტა მაინც აინტერესებს პოეზია და ამავე დროს არ იცნობს „გრენადას“, „ლზინს“, „იტალიეს“? რომელ ჩვენთაგანს არ უმღერია სვეტლოვისეული „სიმღერა კახოკაზე“?

საჭიროა, რომ ახლანდელი ახალგაზრდობა უფრო ფართოდ და ღრმად იცნობდეს და უყვარდეს ეს დიდი საბჭოთა პოეტი, რომ ახალგაზრდა ტალანტებმა არ მიჩქმალონ ახალგაზრდობისაგან მშვენიერი სვეტლოვისეული ფურცლები, რომელნიც უკვე იქცნენ ჩვენი თანამედროვე ლიტერატურის კლასიკად. ეს ისეთი კლასიკა როდის არის, რომელიც იმსახურებს პატივისცემას, მაგრამ არ იწვევს სიმპათიას ახალგაზრდა მკითხველის გულში, ნაცლებად აღელვებს მას, არა, ეს არის კლასიკა, მარადმოქმედი, საინტერესო და უკვადავი კლასიკა.

მიხეილ სვეტლოვი, როგორც აღნიშნავს გამოჩენილი საბჭოთა პოეტი იაროსლავ სმელიაკოვი, იყო რუსეთის ერთ-ერთი პირველი კომკავშირელთაგანი. მეგრძოლი კომკავშირელი სულით არის გაჯენილი მთელი მისი ლიტერატურული მუშაობა. მისი პოეზიის უძირითადესი თემა — კომკავშირია. იგი ყოველთვის წერდა ახალგაზრდობის შესახებ და ახალგაზრდობისათვის. მის ერთ-ერთ უკანასკნელ ლექსში კარგად არის ნათქვამი: „ახალგაზრდობავ! ეს შენა ხარ უფროსი ჩემი, პატივსა გცემ და მეშინია შენი კიდევაც!“ ეს, ცხადია, ნათქვამია ერთგვარი ირონიით, ღიმილით, როგორც სვეტლოვს უყვარდა ლაბარაკი, მაგრამ აქვე გაის-

მის მის გულში შენახული სერიოზული სიპართლე.

არა თუ თავის შემოქმედებაში, ყოველდღიურ ცხოვრებაშიც მიიღტვოდა მიხეილ არკადის ძე ახალგაზრდობისავე. მას ძლიერ უყვარდა ახალგაზრდათა აუდიტორიებში გამოსვლა, ჭაბუკებთან და გოგონებთან საუბარი. ნიჭიერად და მთელი გულისყურით ხელმძღვანელობდა მოსკოვის ლიტერატურული ინსტიტუტის პოეტურ სემინარებს. შემთხვევითი როდია, რომ პოეტების საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესახებ ანკეტის შეკითხვაზე სვეტლოვმა უპასუხა: „ვეუშაობ ახალგაზრდობასთან“.

ასეულ ლექსს, მცირე პოემებსა და პიესებს გარდა, მიხეილ სვეტლოვის კალამს ეკუთვნის უამრავი ღირსშესანიშნავი სტატია და რეცენზია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მიხეილ სვეტლოვი მკითხველთა წინაშე დგას, როგორც ახალგაზრდობისა და სიჭაბუკის პოეტი. კომკავშირის პოეტის სახელი სვეტლოვმა დაიმსახურა ჯერ კიდევ ოცნა წლებში. კომკავშირის პოეტი იყო იგი მთელი თავისი შემოქმედებით, მთელი თავისი პოეტური არსებით. კომკავშირის პოეტად ცნობდა მას ახალგაზრდათა ფართო აუდიტორიები. თავისი ლექსებით, შემოქმედებითი ცხოვრების სტილით სვეტლოვი ახალგაზრდობის პოეტად დარჩა თავისი სიცოცხლის უკანასკნელ დღემდე.

მის ყოველ ჭეშმარიტად პოეტურ სტრიქონში არასოდეს არ გამოჩენილა ყალბი და უღონო სიტყვა. მისი დიდი პოეტური ცხოვრების ყოველგვარ პირობებსა და ვითარებაში, ლიტერატურულ საზოგადოებაში მიხეილ სვეტლოვი საეცებით სიპართლიანად რჩებოდა ჭეშმარიტად ნიჭიერ საბჭოთა პოეტად.

მიხეილ სვეტლოვი, როგორც მოქალაქე, იყო მეტად თავაზიანი და თავმდაბალი. ამიტომ არის, რომ არა მარტო მის მაღალნიჭიერ ლექსებსა და პოემებს, არამედ ჩვენს ჟურნალებსა და გაზეთებში გამოქვეყნებულ მის ყოველ წერილს დიდი სიყვარულითა და მღე-

ლვარე ინტერესით კითხულობდნენ დღესაც კითხულობენ საბჭოთა მშრომელები, მილიონობით მკითხველები, მთელი თავისი ცხოვრებითა და შემოქმედებით იგი იყო ნამდვილი მოქალაქე და შესანიშნავი ადამიანი.

ერთ-ერთ თავის ლექსში მიხეილ სვეტლოვი ამბობს, რომ მას სურვილი აქვს ადამიანებს უსაჩუქროს სიხარული და ბედნიერება. და მართლაც თავის ყოველდღიურ ჩვეულებრივ ცხოვრებაში ასეთი იყო სვეტლოვი. ავი მან დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით გადასცა საჩუქარი მრავალ მშრომელ ადამიანს. მაგალითად, პოეტმა კაბა უსაჩუქრა ლიფტის მომსახურე ქალს, წიგნის კარადა უსაჩუქრა ერთ დამწყებ ახალგაზრდა ნიჭიერ პოეტს. უამრავ ბავშვს გადასცა საჩუქრები და როცა პოეტი საავადმყოფოში იწვა, ეს კეთილი და ჭეშმარიტი ადამიანი იქაც არ ივიწყებდა ამ თავის კეთილშობილურ ჩვეულებას.

პოეტი ვერ ძლებდა ახალგაზრდობის გარეშე, სვეტლოვს ძლიერ უყვარდა ახალგაზრდობა და ისეთ ლექსშიც კი, რომლის სათაურია „პოეტის ცხოვრება“ მინც ახალგაზრდობას ესაუბრება და მას უცხადებს ერთგულებასა და ნდობას: „შენ შემოგხარი დღე და ღამე კრძალვით და კდემით, მე შენთან ყოფნა არ მომწყინდება... ეს შეხვედრები არასოდეს არ დამდლიან მე! სადაც არ იყოს, — მიწა თუ ზეცის კარია, — ყველგან მივაგნებ ვარსკვლავებს თუ ადამიანებს, რომლებიც მუდამ გზაში არიან... მე ერთგულების ფიცი დავდე ხალხის წინაშე, თუმცა ძნელია, რომ ეს შეძლოს ადამიანმა, მე დამაქვს გული, მეგობრებო, როგორც თერმოსი, რომ ინარჩუნებს სითბოს ნიადაგ“. ამ შესანიშნავი ლექსის ფინალში მიხეილ სვეტლოვი თავისებურ თავმდაბლურ შეფასებას აძლევს პოეტის ცხოვრებას: „მგოსნის ცხოვრება! არა მხდალი, არა მკვებარა, სულ შენთან ვიყავ, დასვე-

მასილ ლაფარაშვილი

ახალგაზრდობის მგონებაზე მომდერალი

ნება მე არ ვიცოდი. როდესაც ელვა უდიდესი სძრავდა ქვეყანას, შენც კო-ცონივით ენთე, იწვოდი!”

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ მიხეილ სვეტლოვის ერთი ძალზე ორიგინალური ლექსი „პატარა ფინია“. მასში აღწერილია, თუ როგორ მიფრინავს პატარა ფინია კოსმოსში, მისი პატრონი კი რჩება მიწაზე:

სიერცეში მიჰქრის ძალღი პატარა,
მისი პატრონი მიწაზე დარჩა.
ფინია ძაღლი შორს გაემგზავრა,
გაფრინდა, გაჰქრა, აღარსად არ ჩანს.

ძაღლი მიფრინავს კოსმოსში და პოეტი ამბობს, რომ მეცნიერული მიზნით მიფრინავს პატარა ძვირფასი ფინიაო, რომელიც უზრუნველყოფილია ჯანგბადით. ძაღლს თითქოს მიწიდან შორეული ყეფა მოესმის. ლექსი მთავრდება შემდეგი სურათით:

ლამის წყვილადში ვარსკვლავებს გზედავთ
და მათ იღუშალ აელვარებას...
ძაღლის პატრონი შეიპყრო სვედამ
და თითქოს ოზლად დაიარება.

საინტერესოა ლექსი „გრძნობები მწყობრში“, რომელიც 1958 წელს დაწერა სვეტლოვმა. ღრმად ჩაფიქრებული პოეტი ამბობს:

ღლე გუშინდელი, ვიცი
უკვე აღარ იალბს —
და მომავალი
ალამივით
კოშკზე ფრიალებს...

მიხეილ სვეტლოვის ლექსი „სადღეგრძელო“ სიცოცხლის ჰიმნია. პოეტი დარწმუნებულია, რომ ლექსი და სიმღერა საჭიროა ხალხისათვის:

აი, მეთევზის ნავს ტალღა არწევს, —
და ნაპირისკენ ნავი გზას ჰკაფავს...
შეთხზავ სიმღერას ანდა ლექსს დაწერ —
გამოცოცხლდება მდინარე სწრაფად.
რაზე საუბრობს ხშირი ტყე, ნეტავ?
ჩვენ სასწაულებს ვაჩვენებთ ტყესაც —
და იგი ღვინით აღვსილი მეტად,
უმღერებს მინდვრებს და ნათელ დღესა.
ან მებრძოლს ლექსზე უარი ეთქმის?
მის გულში მარად სიმღერა არა,
პირს არ სჭირდება წმენდა და ზეთვა —
სიმღერას მუდამ ღია აქვს კარი.

ძველი ნახავს არ დაიბედოთ,
არც მყუდრო ფსკერზე ინატროთ...
გაჰყევი, ჩემო სიცოცხლის წვეთო,
კომუნისტური ტალღების სრბოლას!
აბა, მხურვალე ვთქვათ სადღეგრძელო,
ჰაბუკა ნატრა ყველას ვარჩიოთ,
ულექსოდ ყოფნა ძნელია, ძმებო,
ხედავთ, პოეტიც არის საჭირო!..

მიხეილ სვეტლოვს, როგორც პოეტს, ვერ წარმოიდგენ დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გარეშე. რევოლუციის ჰაერით სუნთქავს და მისი წითელი დროშებით ხარობს ნიჭიერი პოეტის მთელი შემოქმედება. თავის სიცოცხლესა და მოღვაწეობას პოეტი უკავშირებს დიდი ლენინის სახელს. სვეტლოვი თვითონ ამბობს ამის შესახებ ლექსში „განთიადის“:

ლენინი რომ არ ყოფილიყო,
რა ვიქნებოდი?!
ჩემს სიკაბუქეს
სიკაბუქეს ვერ დავარქმევდი...
და ვგრძნობ ძალ-ღონეს —
ჩემში ახლა ჰარბად რომ მოდის —
ძლიერა ვაყავებ ამ ძალ-ღონეს,
ძლიერს და ქმედის.
გამოადექი, ჩემო ძალავ,
აღამიანებს,
გამოადექი, ჩემო გულო,
იდეებს ნათელს,
გამოადექით ახალგაზრდებს,
წლებო მზიანო,
შენც, ჩემო დილავე, განთიადო,
იზრუნე მათთვის!

დიდი ლენინის შესახებ მიხეილ სვეტლოვი ოსტატურად ესაუბრება ახალგაზრდობას 1962 წელს დაწერილ ლექსში, რომელსაც „წიგნი“ ჰქვია: „როცა ვიყავ ახალგაზრდა, გამიტაცა შორმა გზებმა, ჰაბუკებო, წიგნში მსურდა გენიოსი მომეძებნა... წიგნი არის სახსარი, ჯადოქრობა მოსკოვს შინა, წიგნში ლენინს და ხალხს ვხედავთ, მე და შენ ვვაქვს წიგნში ბინა“.

მშრომელი კაცობრიობის დიდი გენიოსის ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის შესახებ 1963 წელს პოეტი ქმნის შესანიშნავ ლექსს, რომელსაც „სიტყვა“ ჰქვია. თავის მაღალოსტატურად დაწერილ ლექსში მიხეილ სვეტლოვი თვით-

თონ სიტყვას ალაპარაკებს და აი რას ამბობს სიტყვა: „სოფლად, ქალაქად... ყველგან მაქვს ბინა, მკაცრად ვჭეზვარ, ან ვგუჯუნებ ლხენით. სიტყვა ვარ! იატაკქვეშეთში ხშირად ჩემი წარმოთქმა უყვარდა ლენინს... სიტყვა ვარ, ჩემთან მეგობრობს ყველა, ადამიანზე წინა ვარ მუდამ!“. ო. მშობლიური რუსული სიტყვავ, სულ ჩემთან იყო, გულს ესლა უნდა! ქირსა და ლხინში, დარში, ავდარში, მინდა ყოველთვის შენთან ვიარო, შენით შევიგრძნო მიწა და ზეცა, თავდავიწყებაც გაგიზიარო! შენსეენ წამოვალ, განა ჩავივლი, მოთხრობა ხარ თუ ლექსის პანგები. სიტყვა, ო. როგორ მჭირდება სიტყვა, როცა ერთად ვართ ამხანაგები“.

თავისი უკანასკნელი ლექსები მიზე-
ილ სვეტლოვმა უკვე საავადმყოფოში დაწერა. ძალზე მძიმე და უიმედო ავადმყოფობამ პოეტი საწოლს მიაჯჭვა. მაგრამ მისგან ერთიამოოხვრაც კი, წუწუნი ან ჩივილი არავის გაუგონია. ასევე კვლავ მხნედ იყო იგი თავის ბოლო ლექსებშიც. სვეტლოვის პოეზიას უყვარს სიცოცხლე. მისი ლექსები ადამიანებისადმი კეთილი გრძნობებით არის აღსავსე, ცხოველმყოფელი ოპტიმიზმით არის განმსჭვალული მისი პოეზია.

პოეტს სურს, მუდამ ხალხის სამსახურში იყოს, იგი მარად ერთგულია ხალხთა ძმობისა და მეგობრობისა. 1962 წელს დაწერილ ლექსში, რომელსაც „მონადირის სახლი“ ჰქვია, პოეტი ამბობს:

ვაი თუ მოხდეს, ვერ დაწერონ ჩემმა
ხელემა
საჭირო სიტყვა — ხალხის გულთან მყოფი
თანამად,
დაე სამყარომ კვლავ ისუნთქოს მოუწყენ-
ბელად,
იხაროს ზემ და იბიბინოს მწვენი ბალახმა.
ჩემო ცხოვრება! ზომ მეტყობა პირიანობა?
ბიჭუნასავით შენგან ვსწავლობ.

მზად მაქვს კალამი.

სალამი ხალხთა, მშობისა და მრავალგვარო-
ბას,

გრძნობათა მრავალნაირობა ჩემი სალამი.

თავის ლექსში „განა ვინმესთვის მსურდა სიკვ?“ პოეტი აჯამებს ცხოვრების განვლილ გზას და ოდნავ ნალვლიანი კილოთი წარმოთქვამს:

განა ვინმესთვის მსურდა სიკვ,—
ცხოვრობდი ჩემი დროების მოწმე,
ნდობავ, შენ ქვეყნად მუდამ იყავი,
ადამიანის პირველი მომე.
ბევრი ვიგე მე დანაქარგი,
ღუმილი დიდხანს მედგა ბაგეზე!
და მწუხარებაც მოვარდა კართან. —
მას როგორც შევქელ, მივუალერსე.
ჩამოდგა ჟამი უკანასკნელი
და კედელს უკან ქუსლებზე დადის...
აი, გავქრები, ძნელია ძნელი
კივი ხელებით ზევნა და დარდი.
მარადისობა გაპყვება სახე,
ვიღას შეგხედავს: სიკვდილმა სძლია...
და როცა ბავშვი მე დამინახავს,
ღამილი იტყვის: — მშვიდობით, ძია!

1964 წლის სექტემბერში იღვა. მიზე-
ილ სვეტლოვი გარდაიცვალა.

1966 წელს გამომცემლობა „სოვეტ-
სკაია როსია“ გამოაცა პოეტის წიგნი
სათაურით „ბოლო წლების ლექსები“.
ეს ლექსები დაწერილია 1957-1964
წლებში.

განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ ის
სასიხარულო ამბავი, რომ 1967 წელს
მიზეილ სვეტლოვის წიგნს „ბოლო
წლების ლექსები“ ლენინური პრემია
მიენიჭა.

ასე დიდი და მაღალი შეფასება მისცა
საბჭოთა მთავრობამ და კომუნისტურმა
პარტიამ მიზეილ სვეტლოვის შემოქმე-
დებას, მის მგზნებარე პატრიოტულ
ლექსებს.

ჩვენი დიდი სამშობლოს მილიონო-
ბით ადამიანი კითხულობენ სვეტლოვის
შესანიშნავ ნაწარმოებებს და დიდი სი-
ყვარულით მღერიან მის სიტყვებზე
დაწერილ მრავალ სიმღერას.

1 ლექსების თარგმანი ექუთენის ვ. ლაფერაშვილს.

დავით თაყაიძე

დიდი მწერლობის ბზაზე

„სამოცი წელი — ეს თითქმის უკვე დაღმართია ხელოვანის ცხოვრებაში. ზოგი სწრაფად დაუშვება ამ დაღმართზე. ერთბაშად გალევს დარჩენილ გზას, თუ ისევ უკან არ მოახედო. მეხსიერებაში პირველყოფილი სიცოცხლოთ შემონახულმა უთვალავმა სახემ, შთაბეჭდილებამ, სურათმა...

ხელოვანი არ დაბერდება, სანამ მას სათქმელი ექნება, ისეთივე აუცილებელი და ბუნებრივი, როგორც ბუნებრივია და აუცილებელი მიწაში ჩაგდებული თესლის აღმოცენება“.

ეს სიტყვები კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ მიუძღვნა ერთ ცნობილ თანამედროვე მწერალს და, ბუნებრივია, საყუთარმა გამოცდილებამ ათქმევინა. „ერთი კარგი წელიწადი“ ამას აღასტურებს. ეს წიგნიც ავტორის ფართო საზოგადოებრივ-ლიტერატურულ ინტერესებსა და მის ოსტატობაზე მეტყველებს. მოთხრობები, ლექსები, წერილები, თარგმანები — ასე მრავალფეროვანია მწერლის შემოქმედებითი ჟანრობრივ-სახეობრივი ფორმები.

კ. ლორთქიფანიძის ახალი ნაწარმოები „გაუმარჯოს დონ-კიხოტს“ შეიძლება არც მიეკუთვნებოდეს ტრადიციული მოთხრობის ჟანრს. იგი უფრო პოლემიკური მოთხრობაა, რომელშიც დღევანდელმა შეჭრილია მთელი თავისი სირთულით. რეალსა და ჯაბას შორის ატეხილი ჯამაში თითქმის ცხოვრებაში მოსმენილი დიალოგის პირდაპირი გადმოტანა ნაწარმოებში. ანალოგიური ხასიათის ბრძოლა დამახასიათებელია ჩვენი დღევანდელი მოქალაქისათვის. სწორედ ამაშია ნაწარმოების ძალა. მასში მკაფიოდ იგრძნობა დღევანდელი საპრობრობო პრობლემებზე ღრმად ჩაფიქრებული მწერლის მოქალაქეობრივი პოზიცია და მისი გულისწყრომა. ჯაბა გურგენიძეში უნდა დაივანახოთ თვით ავტორი. მისი წუთიერი ინდიფერენტობი, ის რომ უთანასწორო ბრძოლაში ძლევს არ გამოეგონა, არ მიეშველა — უნდა გაეფიგოთ როგორც ლოგიკური შედეგი, როგორც ოტია

ბოდოიას მორალური პრინციპებისა და მისი შეხედულებების კატასტროფა. მწერალი იმ თავითვე გვაყენებს იმ მძიმე შედეგის წინაშე, რაც ბუნებრივად უნდა მოჰყოლოდა თავისუფლების ბოდოიასეულ გაგებას (ჯაბა განზე გაუღდა იმ კაცს, ვინც განზე გადგომას ჭადავებდა).

ბოდოია წარმომადგენელია თანამედროვე ახალგაზრდების იმ ნაწილისა, რომელსაც არასწორი წარმოდგენა აქვს პიროვნების თავისუფლებაზე, ტრადიციებსა და ზნეობრივ ნორმებზე. ოტია „ქვეყანაზე ერთი ჩხირი არ გადაუბრუნებია და ყველაზე დიდი სულიერი ტანჯვა მხოლოდ ბანქოს თამაშის დროს განუცდიია — ტუზიანსა და ვალენტე კიდეც ერთი ტუზი რომ დასცივია. „ქვეყანაზე არაფერი არა სწამდა, ყველაფერს ახუნად იკედებდა... მას ჰგონია, რომ თანამედროვეობის დიდი ძეგლები დაძველეს ადრინდელი ჯანსაღი ტრადიციებიცა და ზნეობრივი ნორმებიც.

„ქვეყანა შეიცვალა, თქვენ კი ამას ვერ ხედავთ! გაიგეთ, რომ დაძველდა თქვენი სასწრაფოები!“ — უჩვეულო თვითდაჯერებით მიმართავს გურგენიძეს. ალბათ, ყოველ ჩვეთგანს შეხვედრია ოტია ბოდოიები, ისინი ჩვენს გვერდით სამსახურში, თეატრში, დისკუსიებზე, ოჯახშიც კი სხედან და ეკამათობენ მათთან. ბოდოიას პროტოტიპი ჩანს, ბევრი შეხვედრია თვით ავტორსაც. იგი იცნობს არა მხოლოდ ბოდოიას შინაგან სამყაროს, მის ხასიათს, არამედ ხედვაც კიდეც მის გარეგნობას, საუბრის მანერას:

„ერთი სახარელი ზნე სჭირდა ოტია ბოდოიას: რაზედაც არ უნდა, ელაპარაკა, ყველაფერზე ისეთი გულისმარბევი თვითდაჯერებით წაავდებდა ენას, იმდენი ბრყვეული ჭედმადლობა გამოსციკოდა მის კილოსა და ქარავმებში, რომ მართლ სიტყვასაც კი წონას დაუკარგავდა“.

ოტია დასცინის რწმენამეურყვეულ ახალგაზრდებს: მათ, ვისაც სჯერა ცხოვრების, ზეა-

ლინდელი დღის, იგი ჰელიდან წასულ რომანტიკოსს უწოდებს, ხოლო რომანტიკოსებს მისი სიტყვით ატომისა და კიბერნეტიკის საუკუნეში ბევრი აღარაფერი დარჩათ. ბოლოკის ინტერესები არც გამომდინარეობს საზოგადოებრივი პრინციპებსა და ზნეობის ნორმებიდან, მისი შეხედულებები უქილავად ინდივიდუალისტურია. „ნუ დამაძლევ მაინცადამაინც ის შევიყვარო, რაც შენ ვიყვარს. ვაზონის ბუხები ხომ არა ვართ, ყველანი ერთ სიმაღლეზე და ერთ ფასონზე გაგვკრიჭონ. იქნებ მე ცოტა სხვანაირად მინდა დავიყენო თმა, სხვა წიგნი მინდა წავიკითხო, სხვანაირი ცეკვა მინდა ვიციკო შენ რატომ მითვლი ამას უზნობად?“ — ერთგვარი ნიშნის მოგვებით მიმართავს ჯაბა გურგენიძეს.

მისი იდეალი, ერთი შეხედვით, თითქმის დაბუნებრივია და ჩვეულებრივი: „იქნებ არ მინდა ვიყო გმირი, არ მინდა ვიყო ამირანი, არ მინდა ვიყო შუქურა, არ მინდა ვიყო რვაშვილის დედა! არ შეიძლება ვიცხოვრო ისე, როგორც მე მსურს?“.

ამ მოჩვენებითი უბრალოებისა და თავმდაბლობის მიღმა გამოსიკვივის საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან გაქცეული პირობების ფილოსოფია, რომელიც ადამიანს უკარგავს რწმენას, ართმევს ზეალინდელი დღის იმედს. ოტია ბოლოკიას ანტიპოლია მისი ძმა შოთა. მაგრამ ეს სახე მოთხრობის სიუჟეტში ვერ პოულობს განვითარებას. სამაგიეროდ მოთხრობაში ოტიას შეხედულებებს უპირისპირდება ჯაბა გურგენიძე. იგი ურყევად დგას ჩანსალი ტრადიციების საღარაჯოზე, ვერც ახალი ძვრები და ვერც ახლის სახელი მოწოდებული „სიბრძნე“ ვერ ცვლის მის შეხედულებებს ცხოვრებაზე. „ვერაგეთიარი გამომთვლელი მანქანა ცოცხალი ადამიანის ტვინსა და გულს ვერ შეცვლის! რომანტიკოსი კაცი ცხოვრების ღაზითა“ — ამბობს ჯაბა. ეს შეხედულება თვით მწერლის ძველთაძველი რწმენაა. იგი ჯერ კიდევ ოციანი წლების ერთ-ერთი ლექსში წერდა:

**გულში გრძნობები აღარ დარჩება,
ციფრები გვაქცევს კაცებს მონებად
და მაშინ ხალხის გადასარჩენად
ქვეყანას ლექსი მოაგონდება.**

ამ შემთხვევაში პოეტისათვის ლექსი წარმოადგენს იმ მარეგულატორულ ფაქტორს, რომელიც ამაღლებს ადამიანის გრძნობებს, აღვიძებს მასში რომანტიკულ სულისკვეთებას. ჯაბა გურგენიძის ამაღლებული განწყობილებაც გამომდინარეობს მწერლის მთელი შემოქმედების პათოსიდან. რომანტიკოსი ადამიანის ფრთავარსილი ოცნება, მისი რწმენა, დიდი ენებები, სიყვარული, თავგანწირვა — აი ის ნიშნები, რომლებიც ადამიანობის საზომად მიანია ჯაბას.

„რატომ უნდა შევიძლოთ ღამაში სიტყვები, თუ ისინი შინაარსითაც ღამაზე არიან ქვეყანა მაშინ წაად, ღამა სიტყვებს რომ გადაეჩვია. წმინდა სიყვარული, უანგარო მეგობრობა, უწყველი ადამიანი, ქალწული ქალი, თავდადება...“ რაც ახლა ზოგიერთს სასაცილოდ გაუხდია, ჯაბა გურგენიძეს ქვეყნის სიმდიდრისა და ხალხის ბედნიერების ქვეყნებად მიანია.

აეტორის ნაწარმოებში შემოაქვს ახალ-ახალი, ცხოვრებისეული ეპიზოდები, რომლებიც წარმოადგენს ახალ-ახალ მხატვრულ არგუმენტებს ბოლოკიასა და გურგენიძის ბუნებათა, მათი იდეალების გამოსახატავად. გურგენიძისა და ბოლოკიას კონტრასტული შეხედულებები მკაფიოდ ჩანს მათ მიერ მოტანილ ორ სხვადასხვა ეპიზოდში სიყვარულის შესახებ. ჯაბა გურგენიძეში მწერალი ანვითარებს სიყვარულის გაგების მოტივს, რომელიც ისტორიულად დამახასიათებელია ქართული ეროვნული ხასიათისათვის. იგი თუქცა არ ამართლებს თვითმკვლელობას, მაგრამ შენატრის იმ გოგოს, რომელმაც სიყვარულის ნიადაგზე წყალს მისცა თავი. „ვისაც შეუძლია სიყვარულის გამო წყალში გადავარდეს, მეგობრისათვის სიცოცხლე გასწიროს, ღრავარული ვეფრდში ამოუდგეს — ქვეყანას სწორედ ისინი აძლევენ დიდ სიმტკიცეს და სილამაზეს, კაცის ცხოვრებას ისინი უწერენ დიდ კანონს! ასეთი ადამიანების გვერდით სიკვდილიც კი არ გეძნელება. მე მძულს ცივი გულის ადამიანი, — ამბობს ჯაბა, — და მისი ერთადერთი ანგარიში, ჯერ მე და მერე სხვო!“

„— ყველაფერი ეს დონეოტობაა, ბატონო ჯაბა! — ჩაიციხა ოტია.“

— დონეოტობა? მაშ, გაუმარჯოს დონეოტოს! — ნიშნის მოგებით უბასუხებს ჯაბა, — ის დამთხვეული რაინდი როგორ არ მიჩვენებია ჩვენი დროის „რაინდს“, ტროლეიბუსის გაჩერებასთან რაიმე დგას და არჩენისა შესცქერის ავარა ბიჭებს, ახალგაზრდა ქალს შეუტაცყოფას რომ აყენებენ.“

ბოლოკიასეული სიყვარულის გაგება სულ სხვაგვარია. ამ შემთხვევაში მისი იდეალური გმირია ბუქუღა ბეგოვი, რომელმაც „ახალი სიტყვა თქვა სიყვარულის საკითხში“ და თუ რაში გამოიხატება ეს სიბაზი, მკითხველმა იცის. სიყვარულის ამგვარი დახურდავება დაკინება ამ წმიდათაწმიდა გრძნობას, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა და მომავალშიც უნდა შეასრულოს საზოგადოებაში.

ჯაბა გურგენიძე წარმომადგენელია თანამედროვე ინტელიგენციის იმ ნაწილისა, რომელიც ამოზრდილია ჩვენი ეროვნული ყოფის ფესვებზე, მის ტრადიციებზე, ხასიათზე და ახალ ვი-

დავით თეზუაძე

ლიდი მწერლობის გზაზე

თარბაშიც გაბეღულად იცავს ყოველივე კარგს, თუნდაც ამისათვის დროსმოწყვეტილი, ჩამორჩენილი და დონკიხოტი უწოდონ, ხოლო ოტია ბოდოკია სახეა თანამედროვეობის ფეხისხმის ექსპო აყოლილი ახალგაზრდისა, რომელსაც მეტად ზერღულ წარმოდგენა აქვს ცხოვრებაზე, აღამიანის დანიშნულებაზე, სიყვარულსა და მეგობრობაზე, ჩვენს ტრადიციებსა და ყოფაზე, ჩვენს ფილოსოფიასა თუ ლიტერატურაზე.

კ. ლორთქიფანიძის ამ პატარა მოთხრობაში იგრძნობა ეპოქის დამლა. იგი გამოძახილია თანამედროვე საერთაშორისო ყოფის, იმისა, რაც შეიწინებდა მთელ ჩვენს პლანეტაზე. ბოდოკია ქართული სინამდვილისათვის უცხოა, უფრო შორეული მხრიდან მოტანილი თვსლის აღმოცენებაა, ვიდრე ჩვენს ეთროვნულ ნიადაგზე ღმალდ ფეხებგადგმული მოვლენა.

ბოდოკია მწერლის მიერ მახვილად დაჭერილი სახეა, რომელიც ამხელს გულციგობას, ინდიფერენტობას, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩაურევლობას.

საჭიროა კია ვამხილოთ ბოდოკიები, ვებრძოლოთ მათ ყველგან, ქვეყნის ყველა კონტინენტზე, ყველა კუთხეში, ყველა კუნძულში, სადაც კი ფეხი მოიკიდა მან, ან ახლა ცდილობს მხრების გაშლას.

„ყოველი მართალი მწერალი უშეშესად თავისი თავისა და თავისი თაობის ბიოგრაფიას მოგვითხრობს. ყველაზე ღრმად და სრულად სწორედ აქ ამოიკითხება მწერლის სულეგრი ცხოვრების ამბავი“.

ეს სიტყვები კ. ლორთქიფანიძის ეკუთვნის და მთელი მისი შემოქმედებითი ბუნების გასაღებს წარმოადგენს. მაგრამ უდევია, განსაკუთრებით ეხება მწერლის ავტობიოგრაფიულ მოთხრობას „ჩემი პირველი კომკავშირელი“.

მასში ლორთქიფანიძისეული სიტყვის მომჭირნელობითა და სისადავით მოთხრობილია, თუ რა მოულოდნელად აღმოჩნდა იგი პირველ ქართველ წითელარმიელთა რიგებში. ეს იყო ახალი ცხოვრების დილა, გათენება, რომელსაც

15-16 წლის ყმაველი ახალ თვალგახილი შეხვდა. ამ შემთხვევაშიც ნაწარმოების ინტერესს აღძრავს ავტორის მხატვრული სისადავე, შინაგანი სიმართლე. მწერალი არსად ცდილობს ამბის გაზვიადებას, შეფერვას (თუმცა მოქმედება რეგულაციურ ფონზე ვითარდება), ძალდატანებას სინამდვილეზე და დიდი უშუალობით გადმოგვცემს საკუთარ განცდებს. ეს უფრო 15-16 წლის მაიმინი ყმაველის მართალი აღსარებაა. მისი პირველი შთაბეჭდილებები და პირველი განცდები, რომელიც ასე ხელუხლებლად შემოგვინახა მწერალმა. ტყუილად როდი წერს: „...ხანდახან ისიც კი მგონია, რომ ქვეყნის პირველი ხელდა, ბავშვობისა და ჰაბუკობის წლები სიცოცხლის უკანასკნელ დღემდე

მიაცილებენ მწერლის შთაგონებას და უნდა ასაზრდოებენ მას... ის პირველი ხილვითი სიყვარულივით არის: მისი დავიწყება არ შეიძლება“.

ჩვენ ვერ მივეუბრებთ ქართულ მწერლობაში მეორე ნაწარმოებს, რომელშიც ასე უშუალობით იყოს მოთხრობილი რევოლუციის ტალღებს აყოლილი ყმაველის განცდები. აქ არც ერთი ხაზი არ არის ძალდატანებული, არც ერთი სიტყვა არ არის ყალბი და არ ჭრის ყურს.

კლასიკურ გიმნაზიაში სწავლის პერიოდის გახსენება, რომელიც წინამძღაგის სახით ორგანულად იჭრება მოთხრობის სიუჟეტში, კიდევ ერთი დამახასიათებელი ფეგმენტური მხატვრული პასაჟია მთავარი პერსონაჟის ბალუდის ბუნების გამოსახატვად. მაგრამ იგი უფრო ფსიქოლოგიური ეტიუდია. რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს პედაგოგიურ-მორალური თვალსაზრისითაც. ორი სახე — გულცივი ზედამხედველი — „აღმზრდელისა“ და ნამდვილი საწყევლების, კაცთმოყვარე ჭიჭინაძისა — ორი სხვადასხვა საწყისია — ბოროტისა და კეთილის და მასწავლებლის, საზოგადოდ, უფროსი თაობის პასუხისმგებლობაზე მიგვიბრუნებს.

რაოდენ დიდი სიყვარულით ხატავს მწერალი საქმისმწარმოებელი კოტე ჭიჭინაძის კაცთმოყვარე ბუნებას, მის ტაქტს, რამაც გულუბრყვილო ბებიები გადაარჩინა სიკვდილს. „სრული ორმოცდათერამეტე წელიწადი გავიდა იმ ერთი ოქტომბრის დღიდან, ორმოცდათერთმეტი წელიწადი... მე კი ახლაც თვალწინ მიდგას ის უზომოდ კეთილი, გულისხმიერი აღამიანი, კლასიკური გიმნაზიის საქმისმწარმოებელი კოტე ჭიჭინაძე“.

რომელი დღემამიშვილი მოგვეფერება ისე ფაქიზად, ისეთი თანაგრძნობით, ყოველგვარი ფარისევლობის გარეშე, როგორც იმ საღამოს ჩვენ ის მოგვეფერა, — იგონებს ახლა უკვე სიტყვის გამოცდილი ოსტატი.

მაგრამ მთავარი ნაწარმოებში თვით კოწოს რევოლუციური ნიალობაა. მისი უსაზღვრო რამანტიკა, მომავლის რწმენა. მოთხრობის პირველ ნაწილში — „თოფიანი კაცის“ გამოჩენამდე, ავტორი ძუნწი ფერებით ხატავს რევოლუციამდელი ცხოვრების დუხჭირ ყოფას: სასწავლებლის გამოცეტული კარები, წყებუაძის საავურებე მუშაობა და პატარა მეურმის იძულებითი მოგზაურობა სამტრედიასა და ვარციხეში ძველი სინამდვილისადმი გამოსათხოვარი აკორდია. რამდენიმე შთაბეჭდავი ყოფითი დეტალის გადმოცემით მკითხველის ცნობიერებაში იჭრება ძველი სინამდვილე, ქვეყნის მძიმე ეკონომიურ-კულტურული და გართულებული პოლიტიკური ცხოვრების ფონზე მკაფიოდ მოჩანს კონტრასტი, ცხოვრების ორი გზა. ძველი, რომელიც ათქულივს აღამიანებს ძარცვასა და სიყალბეს, მეორე კი — პირველი კომკავშირე

რელიის ბიჭოიას არჩეული გზა — რევოლუცი-
ისა და მსოფლიო პროლეტარიატის გამათავი-
სუფლებელი ბრძოლის გზა. დიდი შინაგანი სი-
წმინდე და სულის სიძლიერე გამოჰქვივის იმ
ფაქტში, რომ ყმაწვილმა ეს — მეორე გზა აირ-
ჩია. ბიჭოა მისი თაობის წარმომადგენელია:
ახალი ცხოვრების კანონმდებელი; მტკიცე-
უშოშარი, მაღალი იდეალების მტარებელი; იგი
ოცნებობს ჩინეთისა და ინდოეთის პროლეტარი-
ატის განთავისუფლებაზე, მსოფლიო რევოლუ-
ციაზე და, ბუნებრივია, რომ კოწოც მის გვერ-
დით დადგა. მოხალისე კოწოც ბატალიონმა
ფრონტის ხაზს ვერ მიადწია. მხოლოდ ერთი-
ორჯერ მისცეს თოფი და ბატალიონის სალა-
როსთან დაეყენეს ყარაულად. ავადღა კი გაზ-
და. ეს იყო და ეს. მაგრამ მისი აშლადებული
სული ლალად შლიდა ფრთებს და მისი ყმაწვი-
ლური ფაქტები ვრცელ პორზონტებს გაჰყუ-
რებდა. ლეღავდა: „მერე ისევე ბურანი წამიღებს
და ისევე შეჩვენება — ყაბრადილუ ცხენზე ვზი-
ვარ, მაგრამ ეს ჩემი ცხენი მოწაზე კი არ მიჰ-
ქრის, მაღალი ბალახების თავზე მიფრინავს,
რომ მისი თქარათქური მტერმა არ გაიკონოს.

ჩან კიდევ მელანდება — ინდოეთის ველ-
მინდვრებს ქუთაისელი ბებიები შესვიან და მი-
ხაკ-დარიჩინს აგროვენენ“...

ამ მაღალ იდეალებს ეზიარა მომავალი მწე-
რალი თავისი უფროსი მეგობარის — პირველი
კომკავშირელის ბიჭოიას გვერდით. ის ერთი
წელი მხოლოდ ერთი რგოლია, მწერლის დიდი
ცხოვრების გზაზე, მაგრამ ეს იყო მისი პირვე-
ლი შეხედრა დიდ ცხოვრებასთან, მის მიერ
პირველი შეცნობა საზოგადოებრივი ინტერესე-
ბასა და პირველი სიყვარული.

მთელი მისი ცხოვრება და შემოქმედებითი
გზა იმ ერთი წლის ლოგიკური გაგრძელებაა.

„ორთაქალელი მეთევზეები“ მწერლის შე-
მოქვედებითი პროლეტარიატის ადრინდელი
თემაა. პირველი დედის — გაიანეს ბედი ათეუ-
ლი წლების მანძილზე აწუხებს ავტორის და მუ-
დამ სიყვარულით დასტრიალებს მას თავს.
1929 წელს ცალკე წიგნად გამოსცა „პირველი
დედა“. შემდეგში კვლავ ახალი რედაქციით გა-
მოაქვეყნა! ხოლო ახლა მიზნად დაისახა გაგვა-
ცნოს ის სოციალური გარემო, რომელშიც ჩა-
მოყალიბდა გაიანეს ინტერესები და მისი შე-
ხედულებები ცხოვრებაზე.

მომარაგების მინისტრის ამხანაგი გოჩა კალ-
მახელიძე, მისი მეუღლე ქალბატონი ოლინკა,
ნათესავი ვაზო წულაძე და მამინდელი მთავ-
რობის სამოქალაქო ომ სამხედრო-პოლიტიკუ-
რი მოხელეები ქმნიან ერთ ანსამბლს, რომელ-
შიც დისონანსი შეაქვს ორთაქალელი მეთევზე-
ების მეგრძოლ-რევოლუციურ სულისკვეთებას.

მოთხრობაში კოლოზიას ქმნის კონფლიქტი
მოკავშირე გოგოს გაიანესა და კალმახელიძის

სოციალური წრის შორის, რაც პირველ ხანე-
ბში თითქმის შეუძენველიცაა. მწერალი უბრა-
ლო ამბავში დიდი ოსტატობით ახერხებს ასა-
ხოს ორი შეუთრეველი ბანაკის კლასობრივი
ბრძოლა. ამ მიზანს ემსახურება ნაწარმოებში
ყოველი პასეი და მხატვრული იდეალი. მაგ-
რამ ეს ისე ძალდატენვბული, ისე ბუნებრივ-
დაა მოთხრობილი, რომ ნაწარმოების არც ერთი
სურათი, არც ერთი ფრაზა არ აეკვებს მკით-
ხველს სიყალბეში და მის გელისუფრს ბოლომ-
დე იტაცებს. სწორედ ეს არის ქეშმარიტი რეა-
ლიზმი და ოსტატობა. ავტორი არ ცდილობს
მთავარი პერსონაჟის გაიანეს ბედი დაგვიხატოს
პლაკატური მუქი ფერებით. იგი მენშევიკური
მთავრობის ერთ-ერთი მოხელის მოსამსახურე
გოგოა: არაფრითაირ განსაკუთრებული სიმკაცრე
მისადმი და თითქმის არც სიმძულელი. თვით გა-
იანეც არ არის აგრესიულად მათდამი განწყო-
ბილი, ცდილობს პატრონის ერთგულ სამსა-
ხურს და არსად არ ღაპარაკობს პათეტიკურად.

ამ ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟები —
გოჩასა და ოლინკას — ხასიათებში ავტორმა
იშოვა შინაგანი კონფლიქტის გამაღვივებელი
ხაზები: გოჩა კალმახელიძის მოსწონს გაიანე
და ეს იმდენად აშკარაა, რომ ამ ნიადაგზე წარ-
მოშობილი იქვიანობა სიცოცხლეს უმწარებს
ქალბატონ ოლინკას, მოუხვეწარი და სასაცილო
ხდება: შური და მტრობა უძლიერდება გაიანე-
სადმი. გოჩასა და გაიანეს ურთიერთობის ხაზი
ავტორის ისე ოსტატურად აქვს დამუშავებული,
რომ მკითხველიც კი ცდებო: იგი სულმოუთქმე-
ლი ელოდება სადაცაა გოჩასა და გაიანეს ფა-
რული ინტიმური კენამი გაიანესა და ჰა და ჰა,
რალაც მოხდებო, მაგრამ ამაოდ. ამ შემთხვე-
ვაშიც ავტორი თავდაჭერილია, არ შეუტაც-
ყოფს ოჯახის უფროსის სახელს. „ხანში შესულ
კაცს, ორი გასათხოვარი ქალის მამას ასეთი
ფიქრი (ლამაზი, ჩათქვირებული გაიანე, რომ
გოჩას მოსწონდა — დ. თ.) — წერს ავტორი,
არ შეშენოდა“. აქ თავს იჩენს ეროვნული
ტრადიციების ძალა: გოჩა კალმახელიძესა და
მის წერს სხვა ცოდვები ბევრი აქვთ.

თვით ის ფაქტი, რომ გაიანე კალმახელიძის
შინამოსამსახურე და სოციალურად დაჩაგრუ-
ლი პიროვნებაა, რაც ნათლად მელანდება გაი-
ანეს ცხოვრების ყოველ ნაბიჯზე, ბევრს მერ-
ყველებს გაბატონებული კლასის შესახებ. ავ-
ტორის დიდი მომხრეებით შემოაქვს ზუსტი დე-
ტალები (მოთხოვნილი და მომჩივნები მინისტ-
რის ამხანაგის მოსაცდელში, ქალაქში შეშა არ
იშოვება, ერთი ბოთლი ნავთი ნახევარი მილი-
ონი მანეთი ღირს, ცეცხლის ფასი დაეღო პან-
ტას, ჩივილაყა-ფხაას, კინკარს, დანდურს
და ა. შ.). მომარაგების მინისტრის ამხანაგ გო-

დავით თეზუაძე

დირი მთარღმობის ზაზაძე

ჩა კალმახელიძეს, — წერს ავტორი, — ძალ-
ლის უბა უნდა გამოება, რომ ეს გაბეგრებუ-
ლი ხალხი როგორმე დაემშვიდებინა“.

მეორე მხრივ, გაუთავებული წვეულებები
იმართება კალმახელიძის ოჯახში. „ყოველ შა-
ბათ-კვირას — ეკითხულობთ მოთხრობაში, —
ლხინისა და ტაშვანდურის ხმა ისმოდა კალ-
მახელიძის ოჯახში. — შენ, ქალო, იმდენს იბტუ-
ნებ, პარტიდან გამრიცხავენ! — უსაყვედურა
ქმარმა.

— ჭერ სხვები გარიცხნენ, საქართველოს რეს-
პუბლიკის ფული ფულად რომ არ მიიჩნიათ და
ხელში აღება ეზარებათ! ქრთაშში ბრილიანტის
ბეჭედი ან ნიკოლოზის ოქროს თუშნინები თუ
არ მიუტანე, ახლოს არ გაგიყარებენ!“.

აქვე უნდა გავითვალისწინოთ ქალბატონ ოლი-
ნკას ნათესავის ვახო წულაძის, უსაქმური ყა-
ლაბანდი ცაცის სახე, რომელიც საკუთარი სო-
ციალური წარმოშობის მიუხედავად, კალმახე-
ლიძეთა ოჯახის ანსამბლის ერთ-ერთი ღირსე-
ული წევრია.

მოთხრობაში ჩანს რევოლუციური ძა-
ლაც. ერთის შეხედვით იგი უხილავია და
უშინაშენელოც, მაგრამ მას აქვს დიდი პოტენ-
ციური ხედვრი. სწორედ იგი განაპირობებს მო-
თხრობის სიუჟეტურ სახს, რომელიც ფინალ-
ში ინასკვება და მეორე ნაწარმოებისათვის ამ-
ზადებს გაიანესა და თოთიაურის ურთიერთო-
ბას. ეს ეპიზოდი — გაიანესა და თოთიაურის
შეხვედრა — დიდი ტაქტი, ზომიერებით არის
ასახული. ამ შემთხვევაშიც ავტორი თავს აღ-
წევს ტრაფარეტს. მკითხველისათვის შეჩვეულ
სცენებს.

მოთხრობაში მწერალს მახვილად აქვს და-
ჭერილი ძველი თბილისის კოლორიტი, სურნე-
ლი. საზოგადოდ, ამ ნაწარმოებში ერთხელ კი-
დეც იგრძნობა კ. ლორთქიფანიძის, როგორც
ტეშმარიტი რეალისტის სტიქია, მისი თხრობის
ლაკონური სტილი, ფრაზის ძალა, ხასიათების
შექმნის ოსტატობა, ფერების ზომიერი განა-
წილება და სიუჟეტის ძალდაუტანებელი გან-
ვითარება.

კრებულში დაბეჭდილია ორიგინალური ლე-
ქსები „ერთი მთავანი“, „მერის“, „გამოთხოვე-
ბა“, „ხაშორის პირას“ და „დედას“. თუ პირ-
ველი ნაწარმოები გადამუშავებული სახითაა წა-
რმოდგენილი, დანარჩენი ამ ერთი კარგი წელი-
წადის „ნაყოფია“ და მკითხველის ინტერესს
აღიარებს არა მხოლოდ იმით, რომ 60 წელს
გადაცლებულმა სახელოვანმა პროზაიკოსმა მო-
იხჩა კალამი ლირიკის დარგში (ამ ასაკში ჩვე-
ულებრივად პოეტები სირავენ თავიანთ ბედს
პროზაში), არამედ იმითაც, რომ ეს ნაწარმოე-
ბები ტეშმარიტი პოეტური წეის შედეგია.

ლექსი „დედას“ ასახავს რევოლუციამდელი
ქართველი ქალის ისტორიულ ბედსა და ხასი-

ათს. პოეტს დაჭერილი აქვს ამ „თავსაფარეში“
დედაკაცის“ ორიგინალური პორტრეტი. *განმარტყმული*

გზა მივით, ავტო მოდის ქალადილის

დედოფალი

ჩიხტაკოპის მაგიერად შუბლზე ადევს თითრი
ფხალი...

ავტორი გრძნობს ოჯახურ დავიდარბაში გა-
ბმულ დედის გულსგამაწვრილებელ დარღსა და
ფიქრებს, მის ტკივილებს, სულის მოძრაობას.

სხვა ლექსები ლირიკული-სატრფიალიო ხა-
სიათისაა. მათში იგრძნობა ქართული კლასიკუ-
რი პოეზიის ძარღვი. ავტორის შემართება, ვაე-
კაცური ხმა, ძლიერი სული, ერთგულება და თა-
ვდადება საყვარელი არსებისადმი.

ახლა მასწავლე, როგორ გავიყო

შენი ტკივილი და სნეულება!

როგორ გავიყო!

შენი თვლები

რატომ არაფერს არ მეუბნება.

შენ არ გვივლია არასდროს კენტიად

და თუ გოლგოთა საწოლზე დაგცემს —

იმ უჩაღოვით ვიქნები შენთან

იოსეს გვერდით ჭვარზე რომ აცვეს

(„მერი“)

ამ სტრიქონებს შინაგან ძალას მატებს ის
ფაქტი, რომ იგი დაწერილია კონკრეტული
შემთხვევის გამო.

პოეტის ძლიერი შინაგანი ძალა და ოპტიმი-
ზმი იგრძნობა ლექსებში „გამოთხოვბა“ და
„ხაშორის პირას“. ამ უკანასკნელში ტრფობის
ძალა დანახულია, როგორც გამოცოცხლების,
მეორე ახალგაზრდობის მომტანი ძალა და
სიცოცხლის ფესვი.

ლექსის სტრიქონებს ემოციურ ძალას მა-
ტებს რეფრენი.

როცა მეგონა, რომ გზა გასრულდა

და მხოლოდ დამჩნა ერთი დღემართი,

როცა დამარქვი ღანდი წარსულთა

და ყველაფერი უკვე წამართვი,

როცა ჩემი ხმა აღარ გსმოდა

და არ გაჰქონდა სიტყვას კაშკაში,

მტერს უკვე ჩემი არ ეშინოდა,

ვით ცარიელი ძველი ქარქაშის,

სიყვარულს უკვე არ ვუმღეროდი,

როგორც ოდესმე გელაშის კართან,

უკვე არავის აღარ ველოდი —

იმ ცელიანი უცნობის გარდა,

როცა მეგონა, გზა რომ დასრულდა

და ვერაფერმა ვეღარ დამსეტყვოს...

როცა არ მსურდა, მართლა არ მსურდა,

რამ შემახვედრა შენთან ასეთ დროს!

ახლა დავრბივარ სულელს ხოხავით

და ჩუმად ვლოცავ ბედნიერ წამებს,

კიდევ შორს არის, კიდევ შორს არის
არ გათენიების ის ერთი დამე!

კ. ლორთქიფანიძის ბოლოდროინდელი ლექსები ავტორის პოეტურ კულტურასა და სულიერ ახალგაზრდობაზე მეტყველებენ.

კრებულში შეტანილია იაპონური პოეზიის კლასიკური ჟანრის ერთ-ერთი ფორმის ტანკას განმარტების XX საუკუნის იაპონელი პოეტის ისიკავა ტაუტოკუს ნაწარმოებები (ინტერესს იწვევს ტანკას, როგორც პოეტური ფორმის განვითარების ისტორია, რომელიც იაპონური ენისა და ლიტერატურის ისტორიის მკვლევარს მაისს ეკუთვნის).

კ. ლორთქიფანიძის თარგმანები ეხმარება თანამედროვე ქართველი მკითხველის ინტერესებს და თვით მთარგმნელის სულიერ განწყობილებებზე მიგვანიშნებს. მთარგმნელმა მათ საკუთარი სურთქვა შეთავაზა, საკუთარი გრძნობები ჩააქსოვა და ახალი ქართული სიციხლე მიაწვია. ეს ხუთტაბიანი მოკლე ლექსები მდიდარია ქვეტექსტებით. რა თქმა უნდა, ამ ფორმის ნაწარმოებებში არ უნდა მოველოდეთ დასრულებულ სურათს, არ დამთავრებულ აზრს (და ეს ზომ ტანკას სპეციფიკაა). მაგრამ ყოველი მათგანის პატარა მხატვრული დეტალები გარკვეულ განწყობილებას აღძრავს, გარკვეულ პრობლემაზე ჩავაფიქრებს; ეს პრობლემები ყოველთვის საზოგადოებრივი მნიშვნელობისაა და მრავალფეროვანია: სამშობლოს სიყვარულის მარადიული გრძნობა; სატრფიალო მოტივი, ამქვეყნიური ცხოვრების წარმატების ფილოსოფიური აზრი ლაკონურ ფორმავა ჩამოხსმული.

სამშობლოს მთებ!

მათ რომ გავცქერო,

რად მიჰიკის მაშინ

ხმის ამოდება!

დიდ სილამაზეს სიტყვა რად უნდა!

ზოგჯერ ავტორის სევდა გამოწვეულია კონკრეტულ-ყოფითი ვითარებით და კრიტიკული:

მიწებს ჰყიდიან, სახლებს ჰყიდიან...

სვამენ, ლოთობენ...

გადაშენების

გზაზე დამდგარა ჩემი სოფელი!

გული კი მაინც მისკენ მიიწევს...

კ. ლორთქიფანიძის მიერ ისიკავა ტაუტოკუს ნაწარმოებების თარგმნა ქართველი მწერლის ფართო მხატვრულ ინტერესებზე მიგვითითებს. ამ ლექსებით მან ახალი ფერცელი ჩაწერა ქართული პოეტური თარგმანის ისტორიაში.

დიდი ინტერესით შეხვდება მკითხველი კ. ლორთქიფანიძის წერტილებს.

ერთი მათგანი — „სიტყვა თედო რაზიკაშვილზე“ დაწერილია ქართველი მწერლის დიდი

მამულშვილური გრძნობით, ჩვენ ეროვნული მწერლობის ერთ-ერთი შესანიშნავი წარმომადგენლის თედო რაზიკაშვილისადმი დიდი სიყვარულით.

თედო რაზიკაშვილი ქართული საბავშვო პროზის შოი მღვიმელია, მისი პოეტური პროზა მდიდარია ალერგიულ-სიმბოლური სახეებით და დიდი ესთეტიკურ-შემეცნებითი ღირებულება აქვს.

ამ მწერლის შესახებ, რა თქმა უნდა, ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში არსებობს სამეცნიერო პრობლემები და საინტერესო წერილები. მაგრამ თედო რაზიკაშვილი დღესდღეობით მაინც არ არის სათანადოდ დაფასებული და პოპულარული. ეს მდგომარეობა არანაშაღერად მიაჩნია და გულს ტყენს კ. ლორთქიფანიძეს. კეშმარიტმა მხატვარმა შეიცნო ნამდვილი მწერლის ხალასი ნიჭი, და მის მხატვრულ შედეგებზე მიგვითითა. წერილის ავტორის საოცრად გრძნობის თედო რაზიკაშვილის სტილს, მისი ნაბატისა და ფრაზის ძალას: „მისმა კალამმა, — წერს კ. ლორთქიფანიძე, — არა ერთხელ დაანახა მკითხველს, რომ ასევე ნახული და განცდილი სურათები თურმე შეიძლება ისეთივე ახალი და მოულოდნელი იყოს, როგორც მისთვის მანამდე უცნობი საყვარლის აღმოჩენა“.

მას სათანადო მაგალითები მოაქვს თ. რაზიკაშვილის პროზიდან და დასძენს: „მან, მერწმუნეთ, პლასტიკის დიდი საიდუმლოება იცის. ეს მისი თვალა და არა იდუმალი მიგნება და წაწყდომა. ამიტომ თედო რაზიკაშვილის ყოველი სურათი, პასაჟი, მეტაფორა, უბრალო დეტალი მუდამ ისეთი ზუსტია და ცოცხალი, მოულოდნელი და ამავე დროს განუმოკრებელი, რომ არ შეიძლება მკითხველის თვალი არ შეაჩეროს, როგორც სილამაზე, როგორც დიდებულად ვაკეთებულმა ნივთმა“.

ვანსაუბრებობთ ალტაცებაში მოჰყავს მწერალი ბუნების რაზიკაშვილისეულ სურათებს: „ბუნების ფერწერა, — განაცხობს იგი, — თედო რაზიკაშვილის შემოქმედებაში ძველი ქართული სიმღერების ემოციური სიღრმეს აღწევს. ვაჟა ფშაველასა და ყაზბეგის შემდეგ ქართულ მწერლობაში მე არ მეგულება ისეთი მხატვარი, რომელსაც ადვანი უზუნარი საღებავი, ასეთი მდიდარი ლექსიკა ჰქონდეს ჩვენი მთიანეთის დიდ მრავალფეროვნების, მისი დასაოცარი კონტრასტების მის ჩრდილისა და სინათლის დაუსრულებელი თამაშის გადმოცემა, მისი დაბატული თუ გადმოწერილი ბუნება ჩვენ გავცუვევს თავისი სიმართლით, დიდი სიკხადით და ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში უშუალო მონაწილეობით“.

ამ სიტყვების ფასი კიდევ უფრო მაღლდება

დახვითი თევზაძე

დიდი მწერლობის ზეზაზა

თუ გავიხსენებთ, რომ იგი ყუთუნის ქართული პეიზაჟების ერთ-ერთ უმესანიშნავ ოსტატს კ. ლორთქიფანიძეს.

თედო რაზიკაშვილის მხატვრული გამარჯვება წერილის ავტორს ახსნილი აქვს როგორც კანონზომიერი გამოვლენება მწერლის დიდი მამულოვანული გრძნობის, მის მაღალი ზნეობრივი ბუნების, თავისი ხალხის უმეცულო სიყვარულისა და ჰუმანობის მხატვრული ტალანტისა.

„კაცი უფროდ ვერ იცხოვრებს, — წერს იგი — ქვეყანაზე რაც ყველაზე ძლიერ გიყვარს, შენი ფრთებიც ის არის. რაზიკაშვილს უყვარდა საქართველოს დიდი და კეთილი ბუნება და მისი ფრთებიც ეგ იყო. დამაზი, ღონიერი, დაუღლელი, რადგან იმით მუდამ წინ მიუძღოდა და ძალას ამოვლენდა საქართველოს სიყვარული.“

ეს იყო და არის ყოველი მწერლობის ძირი და ფესვი. და ჩვენც, თანამედროვე ქართველი მწერლები, ამ ძირზე ვართ ამოსულნი და მოქმედებულნი. ამიტომ გვინდა დღეს ასე ტკბილად გავიხსენოთ ჩვენი თედო რაზიკაშვილი, რაზიკაანთ დიდებული ოჯახის ერთი ღონიერი ტოტი, ამ მიწაზე, სადაც ჩვენ ახლა ვდგევართ გაშლილი და გალაღებული“.

კონსტანტინე ლორთქიფანიძის ეს წერილი ძვირფასია იმიტად, რომ მასში ავტორმა გამოამჟღავნა საკუთარი მხატვრული პრინციპები. ისინი დიდად დაგვეხმარება თვით ავტორის შემოქმედებით ბუნების გასახსნელად.

ჩვენი მკითხველი საზოგადოებრიობა ყოველთვის ინტერესით მოეღოს კ. ლორთქიფანიძის ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებს.

„სიყვარულმა მათქმევინა“ — ეს არის ჰუმანობით მოქალაქისა და მწერლის ფართო საზოგადოებრივი მნიშვნელობის პრობლემებზე ორიგინალურად გააზრებული წერილი. მასში აღძრული საკითხები ფრიად მნიშვნელოვანია და არ შეიძლება ერთბაშად და ახლო ხანში გადაიჭრას. ჩემი აზრით, იმ მრავალ პრობლემათა შორის, რომელსაც მწერალი აყენებს წერილში, მთავარია მინც ჩვენი ახალგაზრდობის განათლებისა და სწორად წარმართვის პრობლემა. სხვა ყველაფერი კი აქედან გამომდინარე შედეგებზე: თანამედროვე ახალგაზრდობა და უმაღლესი სასწავლებლის პრობლემა; სოფელი და ახალგაზრდობა; თანამედროვე სოფლის სულიერი მდგომარეობა და ადგილობრივი ინტელიგენციის როლი; ქალაქის მშენებლობის პრობლემები — აი, ის მთავარი საკითხები, რომლებსადაც თავს დასტრიალებს მწერლის ფიქრი და აზრი. წერილი უფრო, როგორც მოსალოდნელი იყო, კრიტიკულია.

მისი კრიტიკის საგანი არ არის ერთი რომელიმე კუთხე (ახოლოდ სოფელი, ან მხოლოდ ქალაქი, ანდა ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთი რომელიმე უბანი). მისი

თვალსაწიერი ყველაზე სწვდება, ყველაზე მეტად და ფრიად საგულისნმო შენიშვნებსა და კრიტიკას ეკუთვნის.

ამ წერილში ბევრ სასარგებლო შენიშვნას ამოკითხავენ ჩვენი ახალგაზრდები, თანამედროვე ქალაქისა თუ სოფლის ინტელიგენტები, მშენებელი არქიტექტორები, ინჟინრები და ყველა ის, ვინც ჩვენი თანამედროვე სოფიერ თუ ეკონომიურ ცხოვრებას მეთაურობს (ეფექტობა, საზოგადოებრივი აზრის ინსტიტუტი განიხილავს ამ წერილში აღძრულ საკითხებს და საჭირო გადაწყვეტილებებს მიიღებს).

კ. ლორთქიფანიძის წერილები „სიტყვა თედო რაზიკაშვილზე“ და „სიყვარულმა მათქმევინა“ მწერლის ფართო საზოგადოებრივ-ლიტერატურულ ინტერესებზე მეტყველებენ. მათში მკითხველი იხილს თავის ქართული კლასიკურ ლიტერატურის ტრადიციების ერთგულსა. დიდი ილია შავერასისა და აკაკი წერეთლის ლიტერატურული სკოლის პრინციპები და თანამედროვე მწერლის მაღალი მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა.

კ. ლორთქიფანიძე არასდროს ყოფილა სინამდვილის პასიური მკერეტი. მისი მხოლოდ მხატვარი: იგი მუდამ ცხოვრობდა ჩვენი ხალხის ყოფით, მისი ინტერესებით და მუდამ მუშაობდა „ცეცხლის ხახზე“ იდგა, როგორც მწერალი-მოქალაქე.

ამ კრებულში, რომელშიც დაყენებულია თანამედროვეობის საჭირობო პრობლემები (მხატვრულ ნაწარმოებებსა თუ წერილებში) მან ერთხელ კიდევ ცხადყო თავისი აქტიური პოზიცია ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

მკითხველი როცა გაეცნობა კრებულს „ერთი კარგი წელიწადი“ (რედაქტორი ვ. ძიძიგური, მხატვრები: თ. ჯიშკარიანი, თ. მირზაშვილი) და გაითვალისწინებს იმასაც, რომ კ. ლორთქიფანიძე დიდ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწევა, როგორც გამომცემლობის დირექტორი და მრავალი წიგნისა თუ ჟურნალის რედაქტორი, თავისთავს ბუნებრივად დაეკისება: თუ რამ მისცა მწერალს ასე დიდი შემოქმედებითი ძალა და მოქალაქეობრივი შემაბრუნება? პასუხისათვის თვით მწერალს დავუცხსოთ: მას საკუთარი ფრთები აქვს, იცის ჰუმანობით მამულო-შვილური სიყვარული, თავისი ხალხისა და ქვეყნის ჰერო-ვარამი და დაუღლელი მეოცნებება საქართველოს ნათელ მომავალზე. ამასთან და ახლდებოდა ჰუმანობის ტალანტით; „მეცხენის ხილვის დროს იგი უაღრესად წრფელი და უშუალოა, მოკლებულია ყოველგვარ სიყალბეს, წინასწარ აღებულ სქემას, წინასწარ აღებულ ყალიბს, წერს ლაღად და თავისუფლად. ეს კი იყო და არის ყოველი მწერლობის ძირი და ფესვი!“.

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე დიდი შემოქმედებითი აღმაშენებლის გზაზე დგას. ქართველი მკითხველი კვლავაც ინტერესით მოეღოს მის მხატვრულ შედეგებს.

ოდისეა

V

ცისკარზე, როცა სხიმფოელვარე ეოსი ტი-
თონის სარეცელიდან ადგა, რათა უკვდავთა
და მოკვდავთათვის სწორად მოეფინა ნათელი,
მალღითმქუხარი ზევსის გარშემო შემოკრბენ
ღმერთები. ნიმფა კალიფსოს მღვიმეში დატყ-
ვევებული, მრავალჭირნახული ოდისევსი გა-
იხსენა ათინამ:

— ჩვენო მამავ ზევსო, და ნეტარო ღმერ-
თებო! ამიერიდან აღარცერთი კევრთხის-
მპყრობელი ბასილევსი არ იქნება მოწყალე და
სამართლიანი; არამედ გულსასტიკი და უსა-
მართლო, ვინაიდან მოძულეებული გყავთ
ქვეშევრდომთა მიმართ ღმობიერი ოდი-
სევსი. მწუხარებით გულნაენილს, ნიმ-
ფა კალიფსო ძალად აკაეებს თავის კუნ-
ძულზე, ზოლო მას, უხომადღოდ და უამ-
ხანავოდ დარჩენილს ძალა არ შესწევს გადა-

ლახოს უკიდევანო ზღვა. ახლა კი ითაკისკენ
შემოქცეულ მის ძეს უბირებენ მოკვლას, ის
ხოვ მამამისის ამბის შესატყობად არის გამე-
ზაერებული ღვთაებრივ პილოსსა და მზიურ
ლაკედემონს!

ღრუბელთმეფე ზევსმა დასძრა ბაგენი:

— ეს რა სიტყვა დასცდა შენი კბილები
ზღუდეს ჩემო ასულო? განა შენ თავად არ გა-
დაწყვიტე სასიძოვზე ეძია შური სამშობლო-
ში დაბრუნებულ ოდისევსს? ეხლა ის გმარ-
თებს, მშვიდობით დააბრუნო ითაკაში ტელე-
მაქე, ზოლო მისი მტრები ხელმოცართული და-
ტოვო.

ეს უთხრა ათინას, პერმესს კი, თავის ძეი-
რს ძეს, უბრძანა:

— პერმეს, წადი და ამცნე თამამშვენიერ
ნიმფას ჩვენი ნებასურვილი: ჭირთამთენი
ოდისევსი გაუშვას თავის კუნძულიდან! მტყი-
ცელშეკრული ტივით კაცთა და ღმერთთა შეუ-
წყვენელად გავიდეს ზღვაში. მეოცე დღეს

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. „ცისკარი“ № 3, 4.

ღმერთებსა და ზოგიერთ სხვა მოსახლეს, რომლებიც მათთან ერთად იმყოფებოდნენ, მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ.

არგუსის მკვლელობის შემდეგ, მალევე დაიწყო მისი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ.

— რას გეშინია, მისი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ.

ეს თქვა და ამბროსიოს სხვა ტაბაქის მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ. მათი მისიონერული საქმიანობის შესახებ უნდა გავიხსენოთ.

— მშვენიერი კალიფსო, მეკითხები, რამ მოგეცანო, — სიმართლეს გეტყვი: ზევსმა გამოგზავნა შენთან. თავისი ნებით ვინ გადმოგზავნა ამ უკიდევანო. უკაცრიელ ზღვას, სადაც მოკვდავთა არცერთი ქალაქი არ შემოგზავნა გზაზე, რომ მსხვერპლი და პეკატობა შემოგწირონ? მაგრამ რომელი ღმერთი გადუღებდა ფარისმკერდის ნებასა და ბრძანებას? შენ კუნძულს შეფარება უბედურულს იმ მამათა შორის, რომლებიც ცხრა წელსადაც ბრძოდნენ პრაიმის ციხე-სიმაგრეს და მათი წილი ტროას გალენის დამაპყრობელის სამშობლოსკენ გაიქცნენ. მაგრამ პელიოსი შემოსწრა იმ ბედურული კაცის თანამგზავრებს, ავი გრიგალი დადგენა და დაუღუპა. ის კი ბოზოქარმა ზღვამ აქ გამოირიყა. ზევსმა გიბრძანა, სამკაროდ გაუშვა, რადგან არ უწერია მახლობელთაგან შორის სიყვდილი, არამედ სამშობლოში დაბრუნება. ბეჭმალში სახლსა და შინაურთა ხილვა.

ელდანაცემმა კალიფსომ შესძახა: გულქა და შერიანი რაღა ხართ ოლიმპიელი ღმერთები! რატომ არ გინდათ, ქალღმერთებმა მეუღლის სარეცელი გაუზიაროთ მოკვდავთაგან ურჩეულებს? როცა ვარდნილობით თქვენს ეოსმა ორიონი აირჩია, — ნებოყრანი — შურით აღძარი. ორტიკაში, ოქროსტახტისანამ არტემიდემ განამირა იგი ფრთხილად ისრით! თამაშისგან ღმერთმა ამგზავს მოხუც მინდორზე სიყვარულით რომ შეერთო იასონს, წამსვე შეიტყო ზევსმა და მოკვდავს მუხი დაატეხა თავზე. აწ კი ჩემზე აღმდგარან შურით ღმერთები, მოკვდავი რომ მახლავს გვერდით. განა მე არ გადავარჩინე იგი, როცა ზევსმა დაუღუპა ხომალდი შუაღელ ზღვაში, ერთგული თანამგზავრები დაუღუპა. ხოლო თვითონ ხომალდის ხერხემალი მოჭრილ მუხი ჩემს ნაპირზე გამოჩნდა? მოვასულიერე, გულდიად შეგვხვდი და აღვუთქვი უკვდავებას მოგანიცემ-მითქმე. მაგრამ ვაჟახ, არ ეგებო წინაღულად ფარისმკერდობის ნებას, არც მისი განრისხება ხმს! დაე, აღსრულდეს მისი ნება! დაე, ოდისეცა გაუღებს უკაცრიელ გზას! ერთგულ თანამგზავრებსა და შეკავშირებულ ხომალდს ვერ გაუჩენ. ყველა რჩეული კი შევეწყვიტე, რომ მშვიდობით მიაღწიოს მამულს კუნძულს.

პერმესმა — არგუსის მკვლელობა — დასძინა: ეგარ ჰემენ! გეშინოდეს ზევსის გულისწყრომისა, გარისხებულმა თავს არ დაგატეხოს რისხვა!

თქვა ეს და თვალს მიეფარა.

ნიმუხი კალიფორნიაში მისივე მიმართა ოდისესს. თვალყურისმიერი ოდისესის ზღვის ნაპირზე იჯდა. სამშობლოზე ფიქრით იღვლიდა მისი დღე და წუთისოფელი. თამაშენიერ ნიმიზზე მას უკვე აღარ მისდიოდა გული, თუმცა მღიმიეში იმედიდებით ატარებდა ღამის მის გვერდით. დღისათვის გულმოკლე იჯდა კალდონის ნაპირზე, ზღვის შორეულ სივრცეს გასცქეროდა და ცხარედ ტირიდა. ქალღმერთი მიუახლოვდა და რაღვლიანად უთხრა:

— გეყო სიმძიმელი, სვედამწარებელი კაცო! კვლავ ნელა წამოწარებ წუთისოფელს. გულ-მოწყალე, აწ გიშვებ ჩემი კუნძულიდან. წადი, ძელები დაიშვად და ტივი შეკარი, მერე დღევანდელი შემორაგვე, რომ უხედავოდ გადასვლო აქავედელი ზღვა. საგზად წყალსა და პურ-ღვინოს გავატან; შიმშილი არ შეგაწუხებს გზაში! სამოსელსაც გაგიზადებ. ზურგის ქარს დაგადევნებ, რომ მშვიდობით მიადგე მომლოდინო კუნძულს, თუკი ცაში დავანებული ღმერთები, საბრძანოთა და ხელმწიფებით ჩემზე აღმატებულნი, ამას მოისურვებენ.

ამის გაშვონ შედრეა ქორთამთენი ოდისესსი.

— არს მიზადებ ნეტავ, მაღდრო ქალღმერთო! მეუბნები, ტივი გადასცერო ბო-ბოქარი ზღვა, რომელსაც ზეცის ქარით მოხარული სწრაფდმავალი ხომალდებიც კი ძენ-ლად თუ გადალახავენ. მანამდე არ ავალ ტივზე, სანამ სამშინელი ფიციო არ შემომვიცეო, რომ უბედურებას არ დამატებ თავზე!

კალიფორნია ხელი მოხვია მხარზე ოდისესს და ღმირით უთხრა:

— ქირში მრავალნადი, ფრთხილი და უნდო ყოფილხარ, ჩემო კარგო! დიდდ მეოცა შენი პასუხი. რაე იქნეულთ: — შემოგფიცე, ნეტარ ღმერთებსაც კი აძრწუნებს ამგვარი ფიცი: დე, მოწმე იყოს ცა, დედამიწა და ქვეყნელი, რომ აეს ათავერს შეგამთვევციოდ, თავს მიჩვენებხარ, და ბედის ანაბარ არ მიგატოვებ. გულის მაგიერ ქვა როდი მიდეს, ღმირიერი და გულმოწყალე ვარ!

ფიცი დასარულა და წინ გადმოვა ოდისესს. კაცი და ქალღმერთი ერთად შევიდნენ ღრმა მღიმიეში. ოდისესმა იმ სავარცხელს მიამართა. რომელშიც ამ ცოტახნის წინათ ზეცის მორბელი ჰერმესი იჯდა. ნიმიზამ მოკლდათა შესარბე მრავალფერი სასმელ-საშემელი გაწყობილი ტაბლა დაუდგა და თავდაც გვერდით მიუჯდა ღვთაებრივ ოდისესს. მოახლეთმა ამბროზია და ნექტარი მორათვეს თავიანთ დედოფალს. სმაჰამა რა მოთავეს, ასეთი სიტყვა უთხრა მას ქალღმერთმა:

— „ზეცის ნაშეირო, მრავალ ქორთამთენიო მამრო! რაე, აღარ იშლა გამზავრებას სამშობლისაქენ, დამოლოცინხარ, მშვიდობით ია-რე! რომ იცოდე რა ძნელდობა შეგაპირებს

შინისკენ მიცემულს, აქ დარჩებოდი და უკვლავებას ეზიარებოდი. მაგრამ გული მამულისკენ მიგაწევს, იქ, სადაც შენი მარადსაბრძოლო პენელზე გელოდება. მაგრამ მითხარი, განა შემედრება თვალ-ტანადობით შენი მეუღლე, — მოკვდავი უკვდავს?“

— ნუ გამირისხმები, ქალღმერთო, — უპასუხა ოდისესმა, — არ ვიცი განა, თვალ-ტანადობით რომ ვერ შეგედრება სათნო პენელზე? მოკვდავი იგი, შენ კი უკვდავს, სიკვდილი არ გეკადრება! მაინც მარადდღე სამშობლოსკენ მიმწევს გული და რაც უნდა დამატებონ ღმერთებმა ნისლიან ზღვაზე, ყველაფერს ავიტან: ძნელდობაში დამთენი და ქირსა შივან გამობრძმდილი ვარ; დაე, ძველ ქირს ახალიც მოესართოს!

ამასობაში მზე ჩაესვენა და ბინდი დაცა არემატეს. ისინი გამოქვაბულის მყუდრო სენელში განმარტოდნენ და მთელი ღამე სიყვარულით ტკებოდნენ.

როგორც კი ახალშობილმა ეოსმა ვარდისფრად ირიტრავა საწოლიდან წამოდგა მრავალტანჯული ოდისესი, ქიტონითა და მოსასხამით შეიმოსა. ხოლო თამაშენიერი ნიმიზა პაეროვან, სპეტაც სამოსელში გამოეწყო, წელზე ოქროს სარტყელი შემოირტყა, თავსაბურველი მოიხვია და ოდისესის გასაცემრებლად საშადისს შეუდგა. ბრინჯაოს ორბირი ცული მოუტანა, ბასრი და მარჯვედ სახმარი, რომელსაც ლამაზად გათლილი ზეთისხილის ტარი ეგო. მჭრელი, წმიდად გამოპირული ხელეო მისცა და შორს, უღრანი ტევრისკენ წაუძღა, სადაც ცამდე აეწვინათ წვეროკინები დიდდრ ხეებს, — სახმალდელე გამოსადგე ზმელ მურყანს, ქადარსა და ფიცეს. აქ მოიყვანა კალიფორნია ოდისესი და უთხრე გაბრუნდა.

ოდისესმა ოციოდ ხე წამოაქცია, გალოზრა და წმიდად გამოეკთხა. მიბრუნებულმა კალიფორნია ბურღი მოუტანა. ოდისესმა ძელები დაბურღა, ერთმანეთს მჭიროდ მიუსადაგა და ქანკიებით დაამაგრა. იმსიფართე იყო ოდისესის ტივი, მარჯვე მესხმალდნე რომ უდგამენ ძირად თავიანთ ფერდგანიერ ზომალდებს. ტივზე ბაქანი დააგო, ანა აღმართა და საკე დააყენა. ტალღებისაგან თავის დასაცავად ძეყნის ღვლურჭით შემორაგვა ბაქანი. კალიფორნია მოტანოლი ტილისაგან იალქანი აჭიმა და თოკებით გაამაგრა. მერე გამზადებული ტივი ბერეკებით შეატურა ზღვაში.

მეხუთე დღეს შექნათელმა კალიფორნია განბანა ოდისესსი და სურნელოვან სამოსელში გამოაწყო. ტიკები წითელი ღვინით და სასმელი წყლით აუვსო, ხოლო ტყავის ვაშყარანები პუ-

კომპაროსი
ოფისია

რითა და მრავალფეროვანი სანოვაგით დაუტუნა, თან კეთილი ზურგქარი გაეყოლა. ღვთაებრივი ოდისევესი სიხარულით ავიდა ტივზე, გაშლილი იალქანი ქარისავენ შეაბრუნა, კეთილხანელავი სავე მოიმარჯვა და გზას გაუდგა. დამდამობით ძილი არ ეკარებოდა თვალებზე, გამუდმებით შეჰყურებდა ვარსკვლავებით მოქედნილ ცარგვას, მზაწყობა ხომლას და გვიან ჩამავალი მენახირეს, აგრეთვე გუთნას, რომელიც მუდამ ორიონთან ტრიალებს და არასოდეს ეშვება ზღვაში. ნიშნა კალიფსომ ურჩია, ხელმარტხნივ მოეტოვებინა ეს თანავარსკვლავედები და მარჯვნივ აეღო გზი.

მეთვრამეტე დღეს დილის ბურუსში ოდი-სევსმა ფარვით მომრგვალებული ფეკელთა მოქუდრული ბორცვები შეამჩნია. სწორედ ამ დროს ეთიოპელთაგან ბრუნდებოდა მიწისმრეველი პოსიდიონი. მან სოლომების მთებიდანვე ჰკიდა თვალი ტივზე მგდომარეს. განრისხებულმა ღმერთმა მძევინაჲდ შეარხია თავი და გულში ოხრახა: ვაჰ ჩემო თავო! სანამ ეთი-ოპელთა ქვეყანას ვიყავ, ჰკავს, ოდისევის სხნა გადაუწყვეტიათ ღმერთებს. უკვე ახლოსა ფეკელთა მიწა, სადაც ბედისწყერის განგებით დასრულდება კიდევ მისი ზიფათით სასენ მგზავრობა. მაგრამ თუ ღმერთი მჭიპია, კიდევ გავამ-ლობ ზღვის მლაშე წყალთ!

და ზღვათა უფალმა რისხვით დაჰკრა სამკაპი ზღვის ფსკერს, შავი ღრუბლებით მოჰგრაგნა ზეცა ოდისევის თავზე და ოთხივე კუთხით ავადმსტინავი ქარები დაასია. მეყსეულად ჩამოღამდა. სამზრეთიდან არავი ამოვარდა, დასავლეთიდან სასტიკი ქალიქონი მოიჭრა. ჩრდილოეთიდან ზესკნელს შობილი ბომბქარი ბორეასი, ხოლო აღმოსავლეთიდან მხურვალე ხორშამა დაჰბერა. მთებისოდენა ტალღები წამოიმართნენ ზღვის უფსკრულიდან და ნაფოტით აიტაცეს ოდისევის ტივი. მუხლი მოეკვეთა და გული შეუდრკა მრავალჭირანხულს და საყუთარ გულის ასე შეჰღალდა:

— ვაჰმე, საბრალო ჩემო თავო! ეს რა შავი დღე გამოითენდა! მართალი უთქვამს ქალღმერთი. — შინ მისვლამდე მრავალი განსაცდელი დაგატყუებდათ თავს. აჟი ამიხდა ყოველივე! უსაზღვრო ცარგვალი ზეგნს ღრუბლებით მოუვრავნია. ოთხივე კუთხით მობერილ ქარებს აუბობოქრებიათ ზღვა და, ეშვებ, ცოცხალი გადუვრჩე ამ გასაჰირს. სამგზის ნეტარნი არიან დანაელები, ატრევისიონა გულისათვის ილიონის კედლებთან რომ დაიდუბნენ! ნეტავ მეც მაშინ დავლუბულობავ, როცა აქილევის ცხედრის გამოსატყუებლად მომხდური ტროეკნი პოროლებს მაინც დამმარხავდნენ აქველნი. ახლა კი, საწყალობელს უსახელო სიკვდილი მელის!

ამის გაფიქრებლა მოასწრო ოდისევსმა, და

ვეებერთელა ტალღა ზათქით დასცადა ტრეპანსში, ლიდან გამოჰგლიჯა სავე და ტივიდან გასტყორცნა. გამძვინვარებულმა ქარებმა შე-ზე გადაუმტვრიეს ამა, ხოლო ზღაოთებიდან იალქანი ტალღამ გაიტაცა. თვითონ ოდისევესი მორევმა ჩაითრია, კარგა ხანს იყო წყლის ქვეშ, კალიფსოს ნაჩუქარი სამოსელი ამძიმებდა. მე-რე, როგორც ეჭნა, თავი ამოჰყო ზღაოთებიდან და ზღვის მწუხარე წყალი ამოარწყია. ცნობა-მოგებულმა ტივისავენ გასტყრა სასწრაფოდ, არაქათამოცლილი აფოფხდა ძელებზე და როგორც ეჭნა, თავი დააღწია აშკარა სიკვდილს. ისე ისრაოდნენ აქეთ-იქით ტალღები ოდისევის ტივს, როგორც ველებზე შემოდგომის ქარი მიაქროლებს ხოლმე ქარქვეტს. ოთხივე კუთხის ქარები მიერეკებოდნენ მას: ხან მძლავრი არავი გაიგდებდა წინ და ბორეასს გადაუტყორცნიდა, ხან კი ხორშაქი გაღისვრიდა ქალიფონსკენ.

ამ დღეში მყოფი ოდისევი ანახლად კადმო-სის ასულმა, კოკლამაშმა იწამ დაინახა. წინათ ახლი მხაჟრალა მოკვდავი იყო, ახლა კი ლევკოთელად წოდებულს ზღვის ღმერთებს შორის ყოფნა ჰქონდა პატივად მიგებელი. ლევკოთელს შეებრაღა ქარაშოთი გაწამებული ოდისევესი, ზღვის უფსკრულიდან ამოვიდა, თოლიას სახით გამოცხადდა და მტკიცედ შეკრულ ტივზე ჩამოიჭდარი ასე შეესიტყვა:

— უბედურო კაცი! ნეტავ ასე რად მძვინვარებს შერეხ მიწისმრეველი, გაუამებულს სულის მოთქმას რომ აღარ გაცლის? მაგრამ ეიცო, ბევრიც რომ ეცადოს, ვერ დაგდუშავს. გირჩევ და დამიჭერე, უბუნური არ უნდა იყო: ტანსაცმელი გაბრძო, ტივს, ლევკოთე, დე, ქარმა წაიღოს. შენ კი ძლიერი მხარაშოთი გასტყრე ფეკელთა უქნფდლისავენ. იქაი შენი ხსნა, აჰა. ხელთუქმნელი ეს ფარავი, მკერდზე მოიკარი და ზღვის ღელვის ნელა შეგეშინდება. მიწას დაადგამ თუ არა ფეხს, მოიხსენი და შორს, ღვინისფერ ზღვაში მოისროლე. ილიან თვალს ნუ დაადევნებ. უკანმოუხედავად გასწე.

ფარავი მისცა ლევკოთელს და თოლისებრ მყისვე ჩაიძირა აქაფებულ ზღვაში.

შეყოყმანდა მრავალჭირანხული ოდისევი. ვაი, თუ ახლა განსაღელს მიჰზადებენ უკედ-ენიო, ვაიუჭიკა. რატომ უნდა მივტოვო ტივი, რატომ მიჩრევენ ამას? ხმელეთი ხომ ჭერ კი-დედ შორასა? ასე მოვიქცევი: სანამ არ დაშლი-ლა მტკიცედ შეკრული ჩემი ტივი, ვეღად დავრ-ჩები. ხოლო თუ ძელებს ზღვის ზღაოთებელა ტალღები დამილწევენ, სხვა რა გზა მექნება, წყალში გადავუშვები და ნაპირისავენ გავცუ-რავ.

ამ კოკლამანში იყო ოდისევისი, რომ მიწისმრევე-ველმა პოსიდიონმა უზარმაზარი ტალღა საშო-ნელი ძალით დაატეხა თავზე. მძვინვარე ქარ-ბორბალამ აფრიალებული თივის ბუღუღივით აქეთ-იქით მიმოუფანტა ტივის ძელები. ერთი

ძელოდა დაითრია ოდისევსმა და მხედარებით
ზედ შემოადა. მერე წყალს მისცა კალიფსოს
ნაწექარი სამოსელი, მკერდზე ხელთუქმნელი
ფარავი შემოიკრა, მკლავები მოიჭინა და ზღვა-
ზე გადაეშვა. ეს რა დანახა მიწისმრყეველმა,
თავი მრისხანედ შეაჩხია და ნიშნის მოგებით
მიამახა:

— კიდევ დიდხანს გაბურთავებენ ეს ტალღე-
ბი, შე სველფაილო, ვიდრე ზეგის ნებართვა
უქმდეს არ მიადევს! ვმა არს შენდა ეს სა-
ტანქელსო!

თქვა და ფაფარაშლილ რაშებს მათრახი გა-
დაუტოვა. ეგამი დაბრუნდა პოსეიდონი, იქ,
სადაც დიდშეგენიერი სასალეები ჰქონდა.

ზოლო ზეგის ასულმა ათინამ სხვათგანად გან-
საჯა: მძინევარე ბორეასის გარდა ყველა ქარს
გზა შეუკრა, დაყუდება უბრძანა, რომ ტალ-
ღებს ზღვისმოყვარულ ფაფალებსავე წაელო
ოღბენები და, ამრიგად, დაღუპვას გადაარჩინო-
და. ორი დღე-ღამე აბურთავებდნენ ტალღები
მრავალტანჯულს, თვალბში სიკვდილის შიში
ელდა. მესამე დღე რა გაუთენა თამაშვნიერმა
ეოსამ, ქარი ჩაღდა და ზღვაზე მყუდროება ჩა-
მოვარდა. ტალღის ქედზე მოქცეულმა ანახდეუ-
ლად თვალი მოჰკრა ხმელთს, როგორც შეილ-
ნი გაიხარებენ ხოლმე ავი დამონისგან სნება-
შეყრილი მამის გამოჯანსაღებისას, როცა სულ-
თმოძრავს ღმერთები გამოაბრუნებენ, ისე გაი-
ხარა ოდისევსმა ტყიანი ექნძელის დანახვისას.
გულმოცემულმა ღონიერად გასკრა წყალი, რომ
მაღლ დიდგა სანატრელ მიწაზე ფეხი.

ხმის მისაწყვდენზე რა მიუახლოვდა ექნძელს,
ჩარაფებზე შეხებთქმული ტალღების გუგუნნი
შემოჰსმა. ზათით და ღრითიანი ასეღებოდნენ
კლდოვან კბოდეებს უზარმაზარი, აქაფებული
ზურთები, არსად ჩანდა მყუდრო ნავმისადგო-
მი. თვალსაწიერზე მხოლოდ ფრიალი ტინები
და მიუღვამელი კლდეები აშვერილიყვნენ.
მუხლები მოეკეთა და გული შეუღონდა ოდი-
სევსს.

— ვაჰმე! ზღვის თუფრულებს კი გადაფურ-
ჩი და ზეგსმა ხმელეთი დამანახა, მაგრამ რო-
გორდა ვაიდე ნაპირზე? ირაველი პიტალი
კლდეები, ტალღები მძინევარედ ეხებებიან
ტინებს და თუ მათ მიეცნები, ლოდებზე შე-
ნანარცხებენ. ნაპირ-ნაპირ რომ გავცურო მყუდ-
რო მისადგომის მოსაძებნად, ვაითუ ზღვამ
უქანვე წამილოს და ავმა დამომნა ამფიტრიტზე
გაბოყვნილი ხვითების საიჭვანად გამხადოს!
კიცი, კიცი, როგორ მრისხანებს ჩემზე მიწის-
მრყეველი!

ასე სკიდა თავის გულში, რომ თუცრად ეე-
ცებრთულა ტალღამ კლდოვანი ნაპირისკენ გა-
აქნა უთუოდ შესაცდებოდა ქარაფებს მრავალ-
ლეღვილი, გული რომ არ გაემაჯვრებინა და
მკლავში ღონე არ ჩაეღვარა მისთვის ათინას.
მეჩქეულად ორივე ხელით ჩაებლაუბა ქანახს

და სუნთქვაშეკრული ელოდებოდა ტალღის
მიტყევას. ასე ვადაურჩა პირველ ტალღას, მაგ-
რამ მერემ უქანვე გადატოვრცნა ზღვაში.
როგორც ზღვის ნაპირიდან გამოირეულ რვა-
ფეხას აეკრება ხოლმე მორჩებზე ქვიშა და
და ღორღი, ისე შერჩა კლდის ქიმს ოდისევსის
კალიერი ხელებიდან გადაღლეტილი კანი, ზე-
დისწერით არიგებულ სიკვდილს ნახავდა აქ
ოდისევსი, რომ თვალსივრთის ათინას კვლავ
სულის სიმტკიცე არ შთაენერგა მისთვის. სწრა-
ფადვე ამოყვინთა, მახვილი თვალი მოავლო
ნაპირს, რომ მისადგომად უხიფათო ადგილი
დაეგულებინა. მამფრი მხარულთი გასცურა და
მაღლ ნათელშვიტრავლე მდინარის შესართავს
მიადგა. აქ აღარც ქარი ჰქონდა და არც წვეტი-
ანი ლოდებით იყო დახერგული ნაპირი, ავჯარა
წყლის დინება რა იგრძნო, მხურვალე ვედრება
აღმოხდა ოდისევსს გულდან:

— არ ვიცი შენი სახელი, მაგრამ გეაჭები
შენ. ნათელშვიტრავლე მდინარის მეუფეც, შე-
მიწყალე პოსეიდონის გულისწყრომას გადაარჩე-
ნილი! თავად უქცდავი ღმერთებიც კი შეიგირ-
დომებენ ხოლმე გზადაკარგულ მოკვდავთ! და
ავა. შენს გრალ მუხულებსა და დინებას ევხევი
მრავალტანჯული! შემობრალე და შემიბრალე!

ასე ევედრებოდა ოდისევსი მდინარეს და მა-
ნაც შეწყვიტა დინება. ზვირთები დაცხრნენ და
სიმშვიდე მოედინა წყლის ზედაპირს, მდინა-
რის შესართავმა შეიფარა მრავალლეღვილი
ოდისევსი. ნაპირზე გასულს მუხლი მოეკეცა
და მკლავები მოსწყდა. გალურჯებული ტანი
დასიბოზდა, ცხვირ-პირიდან წურწურით დას-
ლიოდა ზღვის წყალი. გონებაწართმეული, ცო-
ცხალშეკდარი, უხმოდ დაეარდა მდინარის
შლაშში.

ცნობას რა მოეგო, მუხლი გამართა. ფარავი
მოიხსნა და პორობისამებრ მდინარის ჩქერში
მოისროლა. შემდეგ ლულიანში მიწვა და ნაყო-
ფიერ დედამწიქს აკოცა. სული რომ მოითქვა,
შეწუხებულმა ეს გათქმირა:

— აწი რა მეშველება ბედკრულს, მდინარია
ნაპირას თუ დამიღამდა? დამაშვარალსა და ლო-
ნეზიხდელს დილის სუსხსა და მხინაროდან მო-
ნაბერი ცივი ნიავე გამოთოშავს. თუ ბორცვზე
ავედი და ტყეში გადავიღამე, გათოშვას კი გა-
დავრჩები. მაგრამ ვაითუ ნადირმა დამგლოხოს!
ბოლოს გადაწყვიტა იქვე, ტყეში შესულ-
იყო, სადაც ერთმანეთზე ტოტებგადახლართუ-
ლი ერთი მსხმოიარე და ერთი უნაყოფო ზე-
თისხილის ხეები დანახა. მათ ხშირ ფოთლო-
ვანში ვერც ქარი გაატანდა და წვიმა არ ჩა-
მოუვიდოდა. ახლომახლო იმდენი ნეშო ეყარა,
რომ რაც უნდა სუსხიანი ზამთარი ყოფილიყო,
შიგ ორი-სამი კაციც კი ჩათბუნდებოდა. ვახა-

ამოპროსი
ოდიხა

რებულმა ოდისევსმა საწოლი მოიგო და ნე-
შოში გაეცია, ისე როგორც უკაცრიელ ადგი-
ლას ღამის მოვევარი მწყემსები გაახვევენ ხოლ-
მე ღადარში ცეცხლის დვრიტას. ათინამ წამწა-
მები რულით დაუძიმია და ტბილი ძილი მოპ-
გვარა განაწამებ ოდისევსს, რომ დილით კვლავ
გულმხნელ წამომდგარიყო.

VI

ასე ეძინა ქანცმცლელ ოდისევსს. ამ დროს
კი თვალსიხილსანმა ათინამ ფეაქელთა ქა-
ლაქს მიაშურა. ოდისელაც ფეაქელნი თვალ-
უწვიწელ ჰიერედაში მკვიდრობდნენ, ქედმი-
ღალი და მოძალადე ციკლოპების მეზობლად.
ქლიერებით აღმატებულ ციკლოპებს მიმ-
ღაწკრებული ჰყავდათ ფეაქელნი და დიდი
ზიანები მოჰქონდათ მათთვის. აი, რატომ აპ-
ყარა ნავზიოთემ, ფეაქელთა წინამძღვარმა თა-
ვისი დამამერალი ტომი და შორს, სქერიას
დაასახლა. ახლანდებ ქალაქს გალავანი შე-
მოავლო, ღმერთებს ტაძრები აუგო და მინდ-
რებზე სამანები დადგა და ბოლოს სიკდილ-
მორეული ჰადესს ჩახდა. ახლა კი ოლიმპო-
ელთაგან დამოძღვრილი მისი ძე, ალკინოე,
ხელმწიფობდა.

მწორედ მის სასახლეს ეწვია ოდისევსისათ-
ვის მეცადი ათინა. ნატიფად ნაგებ საძილო
თათას მიაშურა, სადაც სახითა და ანაგებით
უეცდათა შესავადნი ქალწული, დიდსულო-
ვანი ალკინოეს ასული ნავზიკე იწვა. ჩარა-
ზული კარის ორივე მხარეს ქარიტბისაგან
სიტურფეომადლებულ მის შიშუნვარებს ეძი-
ნათ. ნიაქარივით დაეშვა ქალწულის სარე-
კელისაყე, თავით დაუდგა და მისი საყვ-
არული თანატოლის, ზღვასანნი დინანტის ასუ-
ლის ხმით ტბილად უჩურჩულა:

— ჩემო ნავზიკე, რა უზრუნველი უშობი-
ბარ დედას! მშენიერი სამოსელი უპატრო-
ნოდ მიგყარია, ქორწილის დღე კი შორს აღა-
რია. განა მარტო შენ უნდა გამოეწყო ღამა-
ზად? შენს მდადეუბსაც მართებს ტურფად შე-
მოსვა. მოდი, დილაადრიან ერთად წავიდეთ
სარეცხის დასარეცხად. გასათოფარი ქალა-
ბარ და თავდაც წარჩინებულს ფეაქელთაგან
ურჩიელუსი ჰაბუტები გეძლევიან. მაშ, ახ-
ლავე უთხარა მამაშენს, ჯორები და ფორანი
გაგიშდალოს, რომ სარეცხი დაუდოთ ზედ.
შენც ფორანს დაუტევი, რადგან ქალაქიდან
შორსაა მდინარე.

ასე ურჩიო და ისევ ოლიმპოს მწვერვალს
მიაშურა თვალსიხილსანმა. თქმულ არს, იქ
ღმერთებს მარადიული სამკვიდრებელი აქე-
თო. იქ არც ქარი ქრის, არც წვიმა, არც
თოვლი... წმინდა, უღრუბლო და გამჭვირვალე
ცარველი დაწნათის მათ თავზე. იქ მშებენ
და განცხრებიან ნეტარი ღმერთები.

ამასობაში ეოსმა ცის მბრწყინავი კარი

გახსნა. ნავზიკეს გაეღვიძა და უცნაურად მო-
რის საამბოლად საყვარელ მშობლად მიაგნო
იქცა. დედა შიშუნვარებთან ერთად შეა-
ცეცხლთან იჯდა და თითისტარზე ღოწისფერ
ძაფს ართავდა. მამა კარებში შემოხვდა: ის-ის
იყო ფეაქელთა თავკაცებთან სათათბიროდ
წასვლის ეპიბრებიდა. ნავზიკე მამას შეახლა
და სთხოვა:

— მამაჩემო, ხომ არ უბრძანებ ჯორები შე-
მიბან ფერსომალად ფორანში, რომ წვირიანა
სარეცხი მდინარეზე წავიღო? რჩელთა შო-
რის საბჭოში მჯდარს დღენიადგ სუფთა სა-
მოსელი უნდა გეცვას. ესეც არ იყოს, ხუთი
სახელოვანი ვაჟიშვილი გყავს: ორი დაცოლ-
შვილებული, ხოლო სამი — ახლად მოწიფე-
ლი ჰაბუტი. ხუთივე სამღერელად და სარეცხ-
ვად საფერხლოში დიარება და ჯერ არს,
დარეცხილი სამოსი ეცვათ. ეს კი ჩემი საზ-
რუნვია!

ასე თქვა, რადგან მოსალოდნელი ჰქონ-
ნების ამბავი ძვირფას მამასაც ვერ გაუზილ-
აღკინოე მიუხვდა ზეამადს და დაყვავებით
უთხარა:

— ნუ სწუხარ, შვილო! ჯორებსაც შეგი-
კახმაცენ და ფერსომალად ფორანზე ჩაო-
ლახსაც მოგწივობენ მსახურნი.

ალკინომ ბრძანა და მსახურნიც უმაღლეს
დაემორჩილნენ: ეზოში ფერსომალად ფო-
რანი შემოაგარეს, ჯორები შეუტეს. ნავ-
ზიკემ საწოლიდან გამოიტანა ძვირფა-
სი სამოსელი და ფორანს დაუდო. დედამ
კალათები მრავალფერი ჰამადით აუვსო, თხი-
რით ღვინო და ოქროს კოჭობით ნელსაცხ-
ებელი გამოუტანა, რომ ზანაობის შემდეგ ნავ-
ზიკეს და მის შიშუნვარებს ტანი დაეზილათ.

ბასილევსის ასული ფორანზე შეხტა, ადვი-
რი მოზოდა, ჯორებს მთარახი გადაუტოვა და,
სარეცხით დატვირთული ფორანი გრილითა
გაქანდა. კეცელთი შიშუნვარები ცივილ-ნიკი-
ლით მისდევდნენ უკან ნავზიკეს. ასე მიაღ-
ნენ ნათელმჭივრალი მდინარის ნაპირს. ჯო-
რები ფორანიდან გამოხსნეს და მწვანელოვან
მღელვებ საბაღსიოდ გაუშვეს. სარეცხი გუ-
ბებში ჩაყარეს და ფეხებით ჯეჯება დაუწყეს.
გალაღებული ქალწულნი კისკისით აქეზებდნენ
და რეცხვამი ეპიბრებოდნენ ერთმანეთს.

საქმეს რომ მორჩნენ, გაუქათებულნი სა-
რეცხი მზით გახუტებულ ღორებზე დადინეს.
თვითონაც იბანავს მდინარის კამპა წყალში
და ტანი სურნელოვანი ნელსაცხებით დაი-
ზილეს. მერე კი მდინარის ნაპირზე დასხდნენ
და საუბრეს შეეცნენ. სმაჰამა რა მოათავეს,
მანდილოდ მოიბრეს და ბურთით ციკვა-თამა-
ში გააჩაღეს. საფერხულო სიმღერას თეთრ-
მკლეება ნავზიკე იწყებდა. როგორც ნიშ-
ფებს შორის ყელმოღერებული მშვიდლოსანი
არტემიდე გამოირჩევა თავისი მშვენიერით, რო-

დესაც იგი ტიგეგეტის ან ერიმანთოსის ციკაბო
კალთებიდან ეშვება ხოლმე ტახებზე და ირ-
მებზე სანადიროდ (ხოლო მის შემხედვარე
დედას, ლეტოს, გული სიხარულით უმეგრს),
ასევე გამოირჩეოდა სწორფერტა შორის ჭე-
რით უხედნელი ქალწული ნავზიკაე.

შინ მობრუნების დროც დადგა და დარე-
ცხილი სამოსელით დატვირთულ ფორანს
კვლავ შეუტეს ჭორები. მაგრამ თვალსივრისა
ათინას სხვა ჰქონდა განზრახული: გაეღვიძებინა
ოდისეუსი და ნავზიკაესთან შეეხედრებინა,
რომ ქალწულს ფეკელთა ქალაქში წაყვანა
იგი.

სწორედ ამ დროს ბაილევსის ასულის მიერ
გატყორცნილი ბურთი ასცდა შიშვნეარს და
მორეცხი ჩაეარდა. ერთობლივ შეპყვრეს გო-
გოებმა და ოდისეუსსაც გამოეღვიძა. წამოაჯდა
იგი და გუნებაში გაიფიქრა: სადა ვარ, ნეტავ,
რა ქვეყანაში? გულშეგი და უსაბარლო
ხალხი ცხოვრობს აქ, თუ სტუმართმოყვარე და
ღვთისნიერი? ქალთა ყრბაშული მესმის, —
ნიშნები ხომ არ არიან, მათა მწვერვლების,
მწვანოლოვანი მდელოებისა და ფშანების
მკვიდრნი? წავალ დავზვერავ, ვინძლო კაცუ-
რად მტყველ ხალხს შევეყრიო!

ეს გაიფიქრა და საუფრიდან გამოძვრა.
ძლიერი მარჯვენით ჩამოტეხა ტოტი, სარცხვი-
ნელი ევერით დაიფარა და დაშლა დაეშვა.
ასე გამოიხსნა ხოლმე დამშეული, საკუთარ ძა-
ლაზე დანდობილი ლომი ბუნადიდან, რომ
როგორმე მსხვერპლი მოინადიროს. შიმში-
ლისგან გამძვინვარებული აღარაფერს ეპუტება
და ფერხისკენ მიიწევს. ოდისეუსსაც სხვა გზა
არ ჰქონდა: შიმშელი უნდა ჩვენებოდა ქა-
ლებს. ერთიანად შლამში ამოთხვრილი, საზა-
რელი სანახავი იყო. შეტრწუნებულმა ქალიშ-
ვილებმა მის დანახვზე ერთი შეკაცვლეს და
ზღვის ნაპირზე მიითიყვანტნენ. მხოლოდ ალ-
კინოეს ასული არ გაქცეულა, — ათინამ შთა-
უნერგა გულოვნება. იდგა და უშფოთველიად
ელოდებოდა. ვერ გადაეწყვიტა ოდისეუსს, —
მუხსლოდ მხოველი თამაშვნიერი ქალწულს
თუ შორიდან შესიტყვევებოდა. მაინც მოწირუ-
ბით დგომა ირჩია, რომ ქალწული არ შეეკრ-
თო, და გულის მოსაგები სიტყვით მიმართა:

— მუხსლოდრეკილი გვევდრები, დედო-
ფალი! მარქვი, ვინ ხარ ეგვომ მშვენიერი.
მოკვდავით თუ უკვდავთაანი? უკეთუ ცათა
მკვიდრი ქალღმერთი ხარ, — თვალტანადო.
ბით უფროისად არტემიდეს გამსგავსებ, ზევ-
სის ღიღებულ ასულს. ხოლო თუ მიწიერთა-
განი ხარ, სამგზის კუთრთხულ არიან შენი
დედ-მამა, და სამგზის კურთხეულნი ძმანი
შენნი! როგორ უხარით ალბათ, როცა ფერ-
ხულში მროკველსა და მომღერალს გხედავენ!
მაგრამ უმეტეს ნეტარია ის კაცი, ვინც რაყი-
ფებზე საჩუქართა სიუხვით გაიმარჯვებს და

ცოლად წაგიყვანს, რადგან ჭერ არ მინახვს
ესოდენ სრულქმნილი მოკვდავი. მხოლოდ
ერთხელ გზად მიმავალმა, დღისში აპოლონის
საკურთხეველთან ეხილე ნორჩი და კენარი
ალვისზე და მისი სიტუტფით ელდანაკავი
დიღასს ეუკუერტდი. მანამდე არასოდეს მე-
ხილა მიწის ბულიდან აღორძინებული ეგზომ
მშვენიერი ნერგი. იმ ალვას მაგონებ და მაო-
ცებ, სანატრელო, ქალწულო! ვერ კი გამო-
ბედავს მოახლება, რომ მუხსლებზე მოგეხვიო
და შეგვეფირო მრავალტყეული. მხოლოდ
გუშინ დავაღწე თავი ამ ნისლიან ზღვას. ოცი
დღე და ღამე მდენიდა ქარიშხალი ოკიგიის
კუნძულისად გამომგზავებულს. აწ თქვენს
მიწაზე გადმომაგდო ავმა დამიონმა და არ
ვიცი, კვლავ რას დამატებენ თავზე ღმერთები.
შემიბარე დედოფალი! პირველს შენ შე-
მოგვბდი ამ მიწა-წყარზე, ამ ქვეყნის მკვიდრ-
თა (შორის) შენს გარდა არავის ვიცნობ. ქა-
ლაქისაკენ გზა მიმასწავლე და რაზე მომეცი,
რომ სიმშველე დავიფარო! არ დაგიფიქვებენ
ღმერთები ამ სიყვითეს და სანაცვლოდ გულის
ნატვრას აგისრულებენ: ერთგულ ქმარს შეგრ-
თავენ და ტბილად დავაბერებენ მყუდრო
ოჯახში მტრების გულმოსაკლავად და მოყ-
ვასთა გასახარად!

ასე უპასუხა თეთრმკლავება ნავზიკაემ:
— ყარბი! უგვარო და უბირი ვინმე არ
უნდა იყო. მაღალი ზევის ნებისაბერ განმცდის
ჩინებულსა და უჩინოს. როგორც ჩანს, პირში
გამოუცდისხარ ოლიმპოელს. ცოცხა კიდეც და-
ითმინე, რაკი ბედმა აქეთ გადმოგაგდო, აწ
არაფერი გაკვირდება: სამოსელსაც იშვო და
სხვა სიკეთეც არ მოგაკლდება. უპოვართა და
მსხმეთა გამკითხავნი ვართ ჩვენს ქალაქის გზა-
საც მოგასწავლი და მუნებურთა სახელსაც
გაგამბუღ: ფეკელნი მკვიდრობენ ამ კუნძულ-
ზე, დიდსულოვანი ალკინოვა მათი პატრონი,
ხოლო მე ასული ვახლავარ მისი.

ეს თქვა და ზღვის ნაპირზე მიმოფანტულ
თამაშვნიერი შიმშნაკებს გასახა:

— ეპ ქალეო, სად დამეყარვით! ეს კაცი
მტრად არ მოსულა, ნუ გეშინიათ! ჭერ არ
შობილა ასეთი კაცი, ჩვენს მიწაზე რომ
მტრად მოგვხდომოდეს, რადგან ევთენევით
უკვდავებს. ქვეყნის კიდეზეა ბოროქარი ზღვითა
გარეკიეული ჩვენი კუნძული და უცხოელთა
იშვიათად თუ მოხვდება ჩვენთან. ეს უცხო,
გზადყარული მოყმე შემიხვევით გამოური-
ყავთ ტალღებს. სტუმარი ღვთისაა და მასზე
ზრუნვა ვგმართებ. ტანი დაბანეთ მდინარის
უერთში და გულხვად გაუშაჰინძლით!

მიმალული შიმშნაკები ერთმანეთს გაეხ-
მულნენ და ნავზიკაესთან თავი მოიყარეს. მე-

რე ოდისევსი წაიყვანეს, მდინარის პირას მყუდროში დასვეს, გვერდით დაუდგეს მოსახამი, ქიტონი და სხვა სამოსელი, ოქროს (კოჭაბით) ნელსაცხებელი მთართვეს.

— თქვენ მომწირებით გადგებით, — უთარა მათ ოდისევსმა. — მე თვითონ განვიბან ტანს, ზღვის ქაფსა და შლამს ჩამოვირეცხავ და სურნელოვანი ზეთით დავივალ სხეულს, დიდი ხანია დანატრებული ვარ ნელსაცხებელს, წაღით, თმამშენიერ ქალწულთა თვალწინ როგორ ვიბანოა შიშველმა?

მდინარის ანკარა წყალში მხარბევიდან და მკლავებიდან მწერე ჩამოიბანა ოდისევსმა, თმაზე მიმხმარი ზღვის ქაფი მიიწორა, მერე სუნელოვანი ზეთით დაიბანა ღვთაებრივი ნაევთები და ნავიკაესგან ნაბოძები სამოსელით შემოსა. ათინამ, ზევის ასულმა, ახოვანება შეჰპარა და სილამაზე გაუთყეცა, ხშირი, ოქროსფერი ქუთულებით შეუძმო თავი, და როგორც ჰეფესტონების დახელოვნებული ოქრომჭედელი მოეცარაყებნ ხოლმე ოქროთი ვერცხლს, თხემით ტერფამდე, ის განაშვენა ათინამ მრავალღვლივი ვიზრით.

ღვთივ დამშენებელი ოდისევსი მათ შორის ზღვის პირას დაჟდა, განცეითრებულმა ნავიკაემ ასე მიმართა თავის შიშვნარებს: — ყური მივღეთ, მკლავმშენიერნი! ღვთის განგებით მოგვეღვინა ფეაელთა მიწაზე ის დიდებული მამრი, უსახური მეჩენა პირველ დანახვისას, ახლა კი ვხედავ, ცარგვალის მკვიდრთა შთამომავალი უნდა იყოს! ნეტავ მაინებრ წმირა შემგნებოდეს, რომ სამღამოდ აქ ისურვოს დარჩენა, ახლა თქვენ იცით, როგორ გულუხვად გაუმასპინძლებდით!

შიშვნარებმა სასმელ-საჭმელი მიართვეს ოდისევსს, დამშეთენ ხარბად მიეძალა ჰამადს: რა ხანი იყო, პირში ლეკმა არ ჩასვლოდა!

ამასობაში ბასილევსის ასულმა დარეცხილი ტანაცმელი ფორანს დაუღო, მუხლმავარი ჯორტბა შეუბა, თვითონაც ზედ ავიდა და ასე მიმართა ოდისევსს:

— უცხოელო, აწ დროა ქალაქს გვემართოთ! მე თავად წაგიძღვები მამაჩემის სახლში, იქ შეგდებთ ფეაელთაგან ურჩეულსთ, ისე მოიქცი, როგორც მე ვეტყვი, უფლოსუყური კაცი არ უნდა იყო: ვიდრე ველებსა და ხოდაბუნება არ გავცდებით, შიშვნარებთან ერთად სირბილით გამოპყევი ფორანს, მერე კი ქალაქიც გამოჩნდება, გარს მალავი ვალავანი არტყია, კონცხის ორივე მხარეს ფართე ნავმისადგომია და ხომალები გადახურულში დგანან, შორი-ახლოს თლილი ქვით მოკებული მოედანია, სადაც ზეჯაოა მეუღლის, პოსეიდონის დიდებული ტაძარია აღმართული, მანდვე ამხადებენ შვექვინებანი ხომალებსათვის აღჭურვილობას: გრეხენ ბაგირებს, ეკრავენ აფრებს და ნიჩბებსაც თლიან, არაფრად უღირს ფეაელებს მშვილდ-სარკა და საბრძოლო ქებიტრები, აქა-

ვებულ ზღვაზე მოგზაურობა უხარებთ, გულს.

ახლა ერთ რამეს გაგიხელ და ყურადღო: აცუია ხალხია მდამიორნი, ზურგს უკან ასე გამკორავენ: ეს ვინ გამოპყილებიაო ნავიკაეს, სად მიწაბაო ეს პირმშენიერი და ახოვანი უცხოელო? ალბათ ქარიშხალმა გადმოხვეწა შორეულ ქვეყნიდან, რადგან ახლო-მახლო მეზობლები არა გვეყვანო, ან იქნებ ღმერთმა შეისმინა მისი ვედრება და ციდან ჩამოსდა, ეს უცხოელო, რომ სამღამოდ ქმრად დაისვა? გაჰყვეს, გადამივალს გაჰყვეს, რაკი მან მთხოვნელ კეთილშობილ ფეაელთაგან თავის სწორად არავინ უცნიაო, ასე გამოკორავენ ავსიტყვა ფეაელები.

მაგრამ მეც გავიცხადი იმ ქალწულს, ვინც დედამისს უკითხავდ ქორწინებამდე გაუშინაურდება უცხო მამაკაცს, ამიტომ ყურადღე ჩემი სიტყვა, თუ გინდა, რომ მამაჩემმა შიშვნობით გავჩტუმროს ჩვენი ქვეყნიდან, გზის პირას ათინასეულ ალვისის ქალას მიაღვები, სადაც ჰვირავლი წყარო მოჩუხუნებს მდელითხე, იქვე, ქალაქიდან ხმის საწირზე მამაჩემს აგარანი და აყვავებული ბაღებია, ცოცხა ხანს იქ მოიცადე, სანამ ჩვენ სასახლეში მივალოთ, მერე გამოეპართე ქალაქისკენ და იცითხე, სად ცხოვრობს-თქო სახელოვანი ალკინო, ბავშვიც მიგასწავლოს გზას, რადგან ფეაელთა მიწაზე ვმირი ალკინოსნაირი სახლი არავის, უდგას, ეზოს რა გაივლი, დარბაზში შედი და დედაჩემს მივახლო, იგი შეაყვებსანოა ზის და დედაბოძს მიყრდნობით მოწონსფერ ძაფს ათავაზ, გვერდს შიშვნარები უსხედან, იქვე, საყარცხელულ მჭდომი მამაჩემი უცვდათა საფერ ღვინოს შეეძტევა, მამის საყარცხელს გვერდით აუტყეი და დედაჩემს ჩაუვარდი მესლემბო, და თუ კარგი თვალი შეგხვდა, გჯეროდეს — მალე დაუბრუნდები მამაპაჟულ მიწას და მშობლიურ სახლს!

ეს თქვა, ჯორებს მთარახი გადაუქრა და დანძრა ფორანი, ფორანს ოსტატურად უძღვებოდა ისე, რომ უკან მიმყოლი ოდისევსი და შიშვნარები არ ჩამორჩენოდნენ, ათინას წმინდა ქალას რა მიუხალოდნენ, მზეც ჩაესვენა, აქ შეიცადა ოდისევსმა, მუხლმ მოიყარა და თვალსიხვისან ქალმერთს ასე შეევედრა:

— ეპა, ზევისს უძღვევლო ასულო! ახლა მაინც შემიწყალო, თუ მაშინ არ მომხედ წყარობით, როცა მქვინებო პოსეიდონი ზღვის ტალღებში მამურთავედა, სიბრალუთი აღუძარ გული ჩემდა მიმართ ფეაელებს, რომ სათნოვეყო და შემეფაროს!

ათინამ შეისმინა ოდისევსის ვედრება, მაგრამ ნათლად არ გამოცხადებია, რადგან შიში ჰქონდა ღვთაებრივი ბიძის, პოსეიდონისა, ის ჯერ კიდევ მშენიერებდა ოდისევსის მიმართ და სამშობლოში დაბრუნებამდე არც შეეშვებოდა წრავლტანჭულს.

ასე ევედრებოდა ათინას პირთათმენი ოდისესი. ამ დროს კი ფორანზე მჭადარ ქალწულს ქალაქისაქენ მიაქროლებდნენ მუხლბაგარი ჯორები. მამისეულ ღიღნაშენ სასახლეს რა მიუახლოვებოდა, ეზონი შეფარალა ნავსაყავი ფორანი. ორი ძმა, ორი ღვთაგმშვენიერი ჰაბუთი გამოეცხა ბასილევსის ასულს. ჯორები ფორანიდან გამოსახეს და ტანსაცმელი შინ შეიტანეს. ნავსაყავი კი სანთობის მიაშურა, სადაც მოხუცმა მესაწოლემ, აბერეელმა ქალმა ევრიმედუსამ ცეცხლი დაუთო და ვახშამი მოუშხადა. ეს ქალი ოდესღაც აბერეადან წამოიყვანეს ფერდებ-განიერი ხომალდით და ფეკელთა პატრონს, ღვთისაძარ ალკინოეს მოჰგვარეს. მის ხელში გაიზარდა ფეკელთა მზრანებლის მკლავშვენიერი ასული.

ამასობაში ოდისესი ქალაქს მოადგა. კეთილმეცოდნე ათინამ ნისლით შეხურა იგი, რომ ცნობისმოყვარე ფეკელებს თავი არ მოეებზრებინათ მისთვის. ის-ის იყო ქალაქში შესვლას აპირებდა, რომ მხარზე კოკაშემოდებული ქალწულის სახით ათინა შემოხვდა. ოდისესმა შეაჩერა უცნობი და კითხვით მიმართა:

— ვერ მიმასწავლი, პატარალო, თქვენი პატრონის, გვირი ალკინოეს სასახლეს? უცხო კაცი ვარ. შორიდან გადმოხვეწილი და არავის ვიცნობ აქაურთაგან.

თვალსივრისაში ათინამ მიუგო:

— არ დაგზარდები, ძიაკაცო, გაჩვენებ მის სასახლეს. ოდონდ უბრად გამოძევი უკან, ნურავის შეხედავ და ნურც ხმას გასცემ. ავი თვალთ უყურებენ უცხოელებს ჩვენებურები, თუმცა თავად პოლიდონს წყალობით ფიქრის ესწრაფვას დაპრობებენ ხომალდებს უკიდვაროდ ზღვაზე და უცხო მხარეებს მოიხილავენ.

ოდისესი უსიტყვოდ მიჰყვა ათინას და არც ერთ ფეკელს არ დაუხანავს, როგორც მიაბიჩებდა იგი ქალაქში. განციფრებით შეჰყურებდა ოდისესი ნავსადგურში ჩამწკრივებულ ხომალდებს, ფართე მოედანსა და მაღალ ქონგურებთან გაღავას.

ბასილევსის ღღმშვენიერი სასახლეს რა მიადგნო, ათინამ ეს უთხრა ოდისესს:

— აი, ძიაკაცო, ის სახლი, შენ რომ მეკითხებოდი. იქ პურობად სხედან ზევისს ნებიერი ბასილევები, შედი, ნუ გეშინია, ვეკაცი გამხედავი სკოპს და ბედიც მისენია. ჭირ დიასახლისს მიეხლე. არეთა ჰქვია მას. შამომავლობით ღვიძლნი არიან ალკინოე და ჩვენი დედოფალი. მათა წინაპარი ნავზითოვა, მიწისმრეველი პოლიდონისა და უტურფესი პერიბეს ნაშერი. პერიბეა კი დიდსულოვანი ევრიმედონის. ველური გიგანტების წინამძღოლის უმრწამსი ასული იყო. როცა ევრიმედონმა ამოკლდა გიგანტების უწმინდური ჯილაგი და

მათთან ერთად თავადაც დაიღუბა, პოსიდიონი გაუმინტრდა პერიბესს და ასე იშვა დიდსულოვანი ნავზითოე, ფეკელთა მპყრობელი. ნავზითოემ შვა რექსენორი და ალკინოე. დიდხანს არ გაუხარია ცოლშვილში რექსენორს: აპოლონის ვერცხლის შვილდ-მარით განგვირული უძეოდ გადაეგო. მისი მხოლოდშობილი ასული კი — არეთა — ალკინოემ მოიყვანა ცოლად. ალკინოე ხელისუფლებზე ატარებს ცოლს და უნდა ვითხრა, რომ ქმრის სახლში არც ერთ მუდლეს არ ღირსებია ღღმედ ეგზომი პატივი. შვილებიც დიდს რიდით ეპყრობიან დედას და ყველა ფეკელი თაყვანს სცემს მას, — ქუჩაში გავლილ დედოფალს მზიარული ყიფნით ეკებებიან. გამჭრიახი და გონიერი დედაკაცია ჩვენი არეთა, საფინოეში მებრტყთა შორის ღიდად მიღებულა. კეთილი თვალთ თუ შეგხვდა, იმედი გქონდეს, მალე დაუბრუნდები მამაპაპულ მიწას და მშობლიურ სახლს.

ესა თქვა და უკან მოიტოვა სანატრელი სქერია თვალსივრისაში ათინამ. უდაბური ზღვა გადალახა, მართონს ჩაიდა და ფართეგზოვან ათენში ერქეთიონის კეთილნაგებ ტაძარს მიაშურა. ხოლო ოდისესი ალკინოეს სახელგანთქმულ სასახლეს მიაღა. რეალის ზღურბლზე გადასლა ვერ გაბედა, მდვალდრისაგან გული აუძგერდა, რა დანახა თითქმის მზისა და მთვარის შარავანდლით გასხვიოსნებული დარბაზი. გაოცებით შეჰყურებდა ოდისესი სპილენძით მოჭედილ კედლებს, ლავგარდოვან ლავგარდანს, წმინდა ოქროთი მოფარაყებულ, ვერცხლის წყრითილებში მტკიცედ ჩამსულ კარებსა და მათ ოქროს სახელურებს. სასახლის გეშვავად დარბაზის შესასვლელთან ჰეფესტოს მიერ გამოკვერილი ოქროსა და ვერცხლის ორი უზარმაზარი, უბერებელ-უცვლადი ძალი იდგა. კედლების გასწვრივ ჩამწკრივებულ ჩუქურთმებთან საყარცხლებზე იშვიათი ხელოვნებით ნაქსოვი ფარდაგები ეფინა. აქ სხდებოდნენ პურობად ფეკელთა თავაკანი, მაღალ კვარცხლბეკებზე შეყენებულ ყრმათა ოქროს ქნდაცებებს ხელში ჩირადნები ეცყრათ. რომლითა მონადიმით სუფრას უნთებდნენ ღამით. რომოცდათი მონაქალი ესხა ალკინოეს სასახლეში. ზოგი ოქროსფერ ხორბალს ეჭეადა ხელსაფეკავით, სხვანი ბეჭსახეხლს უსლდნენ და ალვისხევიით ირხოოდნენ. ზეითი ვერ გატანდა მათ ნაბეჭავში. როგორც ფეკელი ვეკაცები იყვნენ სწორუმოვარნი ზღვანსობაში, ასევე ფეკელ დაცებს ტოლი არ ჰყავდათ ქსოვილის ბეჭავში. ათინასაგან ჰქონდათ მომადლებული ხელსაქმის ნიჭი და გამჭრიახი გონება. სასახლის ესრის თთხ უტევანზე გაშლილა, მაღალი გაღავნით შემოზღუდული ხილნარი ეკრა. შიგ ხშირფოთლოვანი და ნაყოფებდასუ-

აომბროსი

ოფინეა

ძალეო მსხალი, ვაშლი და ბროწეულები იდგა. ზამთარ-ზაფხულ ტკბილი ნაყოფი ესხა რტომრავალ ლედებმა და ხილვადსამურ ზეთისხილის ხეებს. მზვარეში ეენახი იყო გაშენებული. დაუფურულ მტევნებს ჰკრეფდნენ და სწუთრავდნენ, ნაწილი კი მშის გულზე ჩამიხდებოდა, ეენახს ბონტინის ამწვენებელი კვლეში ესაზღვრებოდა. იქვე უხვად გამომდინარე ორი წყარო მოჩუხჩუხებდა: ერთი ხილნარსა და ბოსტანს ჩწყებდა, მეორე კი სასახლეს ჩაუდიოდა. აქედან იყვანდნენ წყალს ფეაქეთის მკვიდრნი. სხვიანი კალთა დაბერტყათ ღმერთებს ალკინოეს კარმიდამოზე. თვალდამშუელი შესცქეროდა მრავალჭირნახული ოდისეის ფეაკელთა პატრონის დღიანი-ბარაქიან მიწას.

თვალი რა გაიძლო, მხნეობა მოიკრიფა და თამამად გადააბიჯა ზღურბლს, დარბაზში მონადიმე ფეაკელი ბასილევები და მებრტენი უკვე ზედამეს უღეროდნენ ძილ-ღვიძილის მეუფეს პერმესს. გაუმჭვირვალე ნისლით შებურვილი ოდისეის სწრაფად მიეახლა მეფე-დედოფალს, ფეხებში ჩაუვარდა არეთას და მუხლებზე მოეხვია. ნისლის საბურველი გაეცალა ოდისევს და განცეცირებულ მეინახეთ თვალწინ წარმოუდგათ ღვთისნაახი ფეაკი. დარბაზში დუმილი ჩამოვარდა და ოდისევსმა ვედრებით მიმართა დედოფალს:

— ღვთისდარი რექსენორის ღირსეული ასულო, არეთა! შენს წინაშე მუხლმოყრილი გვედრით ყველას, შენს მეუღლესა და აქ მყოფ დარბაისელებს; მზეგრძელობა მოგცეთ მაღალმა ზევმა, პატრიკი და დიდება ნუშე მოაუღლებსა თქვენს სახლელს მარადღე! შემეწყეით მრავალტანჯულს და სამშობლოში დამაბრუნეთ თვისტომთ მოშორებულნი!

ეს თქვა და შუაცეცხლთან ნაცარში ჩაჯდა. დარბაისელებმა მდუმარედ გადახედეს ერთმანეთს. დუმილი მოხუცმა ექნეოსმა დაარღვია. უხუცესი იყო იგი მოდარბაზეთა შორის, გაბრძნობილი და ტკბილმოუბარი. კეთილშობილმა ექნეოსმა ასეთი სიტყვა ჰქადრა ალკინოეს:

— არ ეგებოს, ალკინოე, ნაცარში იჯდეს უცხო სტუმარი. შენს სიტყვას ველოდებით მებრტენი და თვკაცნი. მაშ, ვერცხლით მოჭედოლ საკარცელულზე მოიწვიე უხუცოელი და მდებებს უბრძანე ღვინო განაზავონ, რათა სამსხვერპლო დაუღვდაროთ ღრუბელთმეუფეს. სტუმარი ღვთისაა და ზევსია მფარველი გულმდამლად მახეყვარი ყარბიბისა.

გულისმძაყყო უხუცესის სიტყვა ალკინოემ. კერპის ნაცრიდან წამოაყენა ოდისევსი და თავის გვერდით მჯდომ საყვარელ ძეს, ჰველ ლაოდამანტს უბრძანა, სტუმრისათვის ადგილი დაეთმო. იმეე წამს მხეველმა ანკარა წყლით სავსე ოქროს სურა და ვერცხლის ტაბრი მიაართვა ნელ-პირის დასახანზე, წმინდად გარანდული ტაბლა დაუდგა, ზოლო მეკუქნავემ პურ-მარ-

ლით გაუწყო სუფრა. რა დანაყრდა სტუმარი, ალკინოემ მანდატურს უბრძანა:

— ლავინი ღვინით ავვიფსე, პონტონოე, და თასები ჩამოგვირიგე მეინახეთ, რათა გულმდამლად მახეყვარი ყარბიბის ფარველს, მხისმტყორცნელ ზევს ზელაშე დაუღვდაროს.

პონტონოემ თავღვინით ტკბილი ღვინო გააზავებინა და სავსე თასები ჩამოარიგებინა მეინახეთათვის. საღვთო წესი რა აღსარულეს და სმითაც გული იჭერეს, ალკინოემ ასე ურჩია დარბაისელებს:

— მისმინეთ ფეაკელთა წინამძღვარო და მებრტენი! მინდა, გავიზიაროთ ჩემი გულისთქმა. ახლა დავიმალეთ, ხვალ კი სხეები მოვიწვიოთ უხუცესთაგან, რათა საკადრისად გავუმასპინძლები სტუმარს და ღმერთებსაც ღირსი პატრიკი მივავთ. მერმე სტუმრის გამგზავრებაზე ვიზრუნოთ, რომ კეთილად დაუბრუნდეს შორეულ სამშობლოს და ვათარას რასმე არ გადაეყაროს გზაში. შინმისულს კი, დაე, ის გარდახედს, რაც გაჩენის დიდდან დაუწყებია მისთვის წერა-მწერებს. უკეთუ იგი ციოთ მოვლენილი უკრავთაგანია, ღმერთების ხელი უნდა ეროს ამ საქმეში! აქი ჰეკატომბების წარწერისას გვეცხადებინა ზოლოე ოლმომეონი, ჩვენთან ერთად სხედან და ნადიშობენ. მარტოდ მოარეულითაც რომ შეგვეყაროს პირისპირ, არც მაშინ გვიმწლავს ღმერთი სახეს, რადგან ისევე ახლოს ვართ მათთან, როგორც ციკლოპები და გიგანტების უტეხი მოდგმა.

ასეთი სიტყვა ჰქადრა ალკინოეს ოდისევსმა:

— მაგას ნუ იტყვი, ალკინოე! რით მიმასვენესე ცათა შორის მოზინადრე უკვდავს? სახითაც და ანაგებითაც უბრალო მოკვდავთაგანი ვარ. მეტსაც გეტყვი, კაცს ვერ ნახავ დედამიწის ზურგზე ჩემებზე დიდშესას და სვეუბნელურს. ბევრის მნახველი ბევრსაც გაიმშობდით. რა არ დატრიალებულა ჩემს უბედურ თავზე! მაგრამ ჯერ გული არ მომიგებებია ამ სავსე ტაბლასთან ჯდომით. ცოტას კიდევ შევეტყვი, რადგან ცარიელი სტომაჟი ყველა სატკივარზე უსასტიკესია. ოღონდ ერთსა ვთხოვთ, ხვალეე, რა ინათებს, გამამგზავროთ ბედკრული ყარბი. ბევრი ქირი გადამიტანია და კიდევ ბევრს ვადავიტან, ოღონდ ერთხელ კიდევ დამანახა სამშობლოს მიწა, შინაურნი და ჩემი სახლის მაღალი ერდი!

ეკეთათ ოდისევსის სიტყვა მეინახეთ და დასტური მისცეს. მერმე დაიშლნენ დარბაისელები და თავთავიანთ სახლებს მიაშურეს. დარბაზში ღვთისდარი ალკინოესა და არეთას გვერდით სტუმართაგან მხოლოდ ოდისეის დარჩა. მსახურებმა სუფრა აალაგეს. ახლა მელავმშენიერმა აწოთამ დასძრა ბაგენი, რადგან ეცნაურა საკუთარი ხელით მოქსოვილი ქიტონი და სხვა სამოსელი, ოდისევსის ტანზე რომ დაინახა:

— უცხოელი, ერთს ვთხოვ და გულმდამლად მიმასუხე! ვინ ხარ და საიდან მოსულხარ,

ვინ შეგმოსა ამ შესამოსლით? აქი ამბობ, ბო-
ბოქარმა ზღვამ გამომრიცაო ამ კუნძულზე?

დღეღაფალ არეთას ასე უბასუხა გამჭრიახმა
ოღისეცესა:

— ო, ბასილია! ძნელია გამომწვლილვით
გიაშობ, რა ჭირი დამატებეს თავზე ზეციერმა
ღმერთებმა. რაკი ჩემი ამბავი იყთივ, მოკლედ
მოგიყვები. ცხრა ზღვას იქით არის ერთი კუნ-
ძული, ოგიაზა და ცხოვრობს იქ ატლანტის
მაცთური ასული კალიფთა, თამაშვინიერი და
სასატყეო ქალმეფითი. მარტლდმარტო ცხოვრობს
იგი იმ კუნძულზე, არც მიწიერი ეკარებთან
მას, არც ზეციერი. მხოლოდ მე გამრიცა განგე-
მამ იმ კუნძულზე მას შემდეგ, რაც ზევსმა და-
მიმემა სწრაფმავალი ხომალდი და ნაფოტებად
მიქცია. ღვინისფერ ზღვაში დამელუბა ყველა
თანამგზავრი, მე კი ხომალდის ხერხემალზე მო-
ჭიდებულს ცხრა დღედღამე დამაქანებდა
ზღვის დინება. მეათე დამეს წყვილიად მოცულ
ოგიაზაზე მიმაგდეს ღმერთებმა. ნიშნა კალიფ-
სომ შემეგრძომა და მიპატრონა, მერე კი ჩემ-
დამი გადარეული, სიყვარულით აღძრული
უქდავებასა და მარადიულ სიზაჟუკეს მიირღე-
ბოდა, მაგრამ მომავითუხებელი სიტყვებით ვე-
რა და ვერ მოიგო ჩემი გული და ქმრობაზე ვერ
დამიყოლია, შეიღი წელი კალიფსოს მღვიმეში
გავატარე და მისგან ბოძებულ უცეითელ სამი-
სგულს ცხარე ცრემლით ვალტობდი. მერე წელს
ზევსის ბრძანებითა თუ საკუთარი ნებით მტყი-
ცე ტრეი შემაკვრევინა და სამშობლოსკენ გა-
მომსტუმრა, თან გამომატანა ტკბილი პურ-
ღვინი და ხელთუქმნელი ამბიკგარა ბედშავს. ვიფიქ-
რე, სამშვიდობოს გავედი-მეთქი! მაგრამ რა ვი-
ცოდი, განსაცდელს რომ მიმზადებდა მიწის-
მწყვეტი. და აჰა, ოთხივე კუთხით აღძრული
სასტეკო ქარები ეკვეთნენ ჩემს ტვის და ნაფო-
ტებად მიქცეს. ზღვაში გადვემე და მხარუ-
ლით გამოვსწიე ნაპირისკენ. ქანცმიღელუშმა
ბოლოს მდინარის შესართავთან მიწას დაეადგა
ფხვი. იქვე მომისწრა ღვთაებრივმა ღამემ და
დამაშვრალმა დასაძინებლად ბაღარას შევაფარე
თავი. ღმერთებმა მშვიდობის ძილით დამაძი-
ნეს.

მეორე დღეს, მზე რა მიიდრიკა, ქალწულთა
ყრიამულმა გამომადღებია. თვალი მოვკარი ში-
მუნვართა შორის მოთამაშე შენს ასულს. გზა-
დაკარგულმა და შეჭრევებულმა მას მივმართე
ვევრებით. მანაც გულუხვად დამაპურა, წითელი
ღვინო მსაკე და სამოწლით შემმოსა. ჭკვიანუ-
რად მომეცა შენი ასული: ყმაწვილი ქალისა-
გან ღამეც გასაკვირია ეგზოში ვონიერება, რად-
გან უწყრთენლნი არიან ხოლმე ახალ-უხლებნი.
ეს იყო და ეს. და თუმცე ამბობდა ამის
მოგონება, ყოველივე გულმართლად გაიმე.

გაგრძელება იქნება.

შეწულდა ამის გამაგონე ალკინოე.

— საქციელს ვერ მოუწონებ, უცხოელს
ჩემს ქალწულს. შიმუნვართან ერთად რატომ
მაშინვე არ მოგიყვანა სახლში? როგორ მიგატო-
ვა, მის მეტი შემწე ხომ არავინ გეგულებოდა?
ასე უბასუხა ალკინოეს მრავალნაცადმა ოლი-
სეცესა:

— ნუ დამედურები, ღირსეულო, შენს კე-
თილშობილ ასულს! მე თვითონ არ წამოყვავა
თან და განზრახ ჩამოვრჩი, რომ ერთად მომე-
ვალნი არ დაგვენახეთ, — ვაი თუ განრისხებუ-
ლიყავ, რადგან იშვენულნი ვართ კაცნი და აღ-
ვილად მოგვიცავს ხოლმე მოუწიწყრთა.

— ყარბო! — სიტყვა გოჭისა ალკინოე —
ეგრე ადვილად არ ვფიცხდები და უსამართ-
ლოდ მწყრომელი გელოც არ მახლავს. კეთილ-
შობილ ბასილესებს თავშეკავება გეპართება.
ზევსის, აპოლონის და ათინას სახელსა ვფიცავ.
შენისთანა მამარი — კუჟა-გონებით ჩემი სწო-
რი და მისანდობელი, — რომ ჩამსიძებოდა,
სახლსა და ქონებას მივუბოძებდი, თუკი აჟ
დარჩენას მონებებდა. მაგრამ ძალით ვერავის
დევაკავებთ ფეკელები, — ავი თვალით შევსადა-
და ზევსი ამ საქმეს. ხვალ წასვლად გაგაშაღებ,
იოლდე ეგე! უღრტვინევი ძილით მძინარეს ჩე-
მი კაცები მივაცილებენ შობილიერ ნაპირამდე,
თუნდაც ევებაზე შორის იყოს იგი, რომლის
იქით, მეზღაურთა თქმით, აღარავინ მკვიდ-
რობს. იქამდეც მიუღწევით ჩემს მეზღაურებს,
როცა ოქროსთმინა რაღამანინ შეახვედრეს
დელდაგას შვილს, ტიტოსს. თვალის უსწრაფე-
სად გადალახეს ზღვები და იმავე დღეს უკან
გამობრუნდნენ. თვითონვე დარწმუნდები ფეა-
კელთა ხომალდების სისწრაფესა და ჩემი ნიზ-
ბოსნების ხელოვნებაში.

ეს უთხრა და გული გაუხარა სვეგამწარე-
ბულ ოღისეცეს. გახარებულმა ზევსს მადლი
შესწირა:

— მამო ზევსო! ნეტამც ახდეს ალკინოეს და-
პირებული! ხვარიელ დედამიწაზე სახელი და
დიდება არ მოეშლებოდა მას, ხოლო მე, გზადა-
კარგულს, ეგების კიდვე მღირსებოდა სანატრე-
ლი სამშობლოს ხილვა!

ასე შეეცქეოდნენ საუბარს სტუმარ-მასპინ-
ძელი. ამასობაში მკლავმშვენიერმა არეთამ
მისაუბრეს ტახტი დაადგმევინა წინკარში, მე-
წამული ქვეშავები ვააშლევინა, ზედ ზეწარი
გადააფარებინა და მატყლის საბინა მოატანინა.
მემაშხალე ქალებმა თავაზიანად მიიპატიეს
ოღისეცეს: მოისვენე, უცხოელო, ლოვინი გა-
ლილიაო!

ძილი მორეოდა დამაშვრალ ოღისეცეს და მა-
ლე ხმეირ წინკარში მოჩუქურთმებულ ტახტზე
მწოლარეს ჩაეძინა კიდეც. ალკინოემაც შიდა
პალატა მიაშურა, სადაც თანამეცხედრის გვერ-
დით გაშლილი ლოვინი ელოდებოდა.

ძმელბარძნულმან თარგმანს
ზურაბ კიკნაძემ, თამაზ ჩხანაძემ,

თენგიზ გიორგაძე

ქართული ჯალაყის ნარსული და ანეყო

უხსოვარი ღრვიდან ქართველი ერის სული-
ერ საგანძურს ჯალაყიც ამშვენებს. მისი წარ-
სული ჩვენში უაღრესად მდიდარი და მრავ-
ლისმეტყველია. ბუნებრივია, დიდად განვითა-
რდა ჯალაყი საბჭოთა საქართველოში. ამ ის-
ტორიის მიმოხილვა ერთ პატარა წერილში, რა
თქმა უნდა, შეუძლებელია, ამიტომ მოკლედ
გთავაზობთ მხოლოდ არსებობის.

ჩვენში ჯალაყი პირველად მოხსენებულია
ბასილი დიდის თხზულებაში „ჩქესთა დღეთა“,
რომელიც XI საუკუნის გამოჩენილმა ქართვე-
ლმა საეკლესიო მოღვაწემ და მთარგმნელმა გი-
ორგი ათონელმა (1009-1065 წწ). გადმოაქართუ-
ლა.

თხზულებაში ვკითხულობთ: „რამეთუ უკე-
თუ განგიტყვენ და დაეპყნნა შესაყრებელი ესე,
რომელნიმე ჯალაგთა მიმართ წარვიდნენ და
რომელთამე ტაბლით მღერისად მისწრაფონ“.
ეს ნიშნავს: თქვენ რომ გაგიშვათ და დავშა-
ლოთ ეს კრება, ზოგი ჯალაყის და ზოგი ტაბ-
ლით (ე. ი. კამათლით) სათამაშოდ გავშურებთ.

როგორც ირვევია, ბასილი დიდის თხზულება-
ში ჯალაყი გიორგი ათონელმა თვითონ ჩაუმა-
ტა. ეს მეტად ყურადსაღებია ამბავია. იგი მიგ-
ვანიშნებს, რომ იმდროინდელ ქართულ საზო-
გადებაში ჯალაყი საკმაოდ გავრცელებული
თამაში გახლდათ. მაშასადამე, მას ჩვენში ძალ-
ზე შორეულ წარსული აქვს.

ბოდის ეზიარნენ ჯალაყს ჩვენი წინაპრები?
ამ კითხვას შეიძლება ასე ვუპასუხოთ: მხოლოდ
არაბების შემოსევამდე, ესე იგი, VI საუკუნის
მეორე ნახევრიდან VII საუკუნის პირველი ოთ-
ხი ათეული წლის მანძილზე. არაბები საქარ-
თველოში VII საუკუნის 40-იან წლებში შემოვი-
დნენ, ზოლო საბოლოოდ გაბატონდნენ VIII
საუკუნის 30-იან წლებიდან.

რა გვაძლევს ამის თქმის უფლებას? ის, რომ

თვით თამაშის სახელწოდება — ჯალაყი —
ქართულია. საქართველოში შემოსევის პერიოდ-
ში არაბებთან ჯალაყს შატრანჯი ერქვა. ეს
ორივე ტერმინი სპარსული ჩატრანჯიდან წარ-
მოიქმნა (ცნობილია, რომ არაბები ჯალაყს
სპარსეთის დაპყრობისას გაეცნენ. მათს ენაში
არ არის ასოები ჩ და გ, და ამიტომ ჩატრანჯმა
შატრანჯის სახე მიიღო).

აქ თავისთავად იზადება კითხვა: ვინ გააცნო
ჯალაყი ჩვენს წინაპრებს? არსებობს ორი მო-
საზრება: ერთი ამბობენ, რომ ამ თამაშს სპარ-
სეთთან კულტურული ურთიერთობის წყალო-
ბით ვეზიარეთ, მეორენი ფიქრობენ, რომ იგი
ჩვენში შემოიტანეს ინდოელმა ვაჭრებმა ან
გამოქცეულმა ბუღდისტებმა, რომელთაც ბრამი-
ნები ღვედინდნენ.

აღმოსავლეთში მოწინავე საქართველოს იმ-
დროინდელ სპარსეთთან (VI ს.) მჭიდრო პოლი-
ტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ურთი-
ერთობა ჰქონდა. ეს ჯალაყშიც გამოიხატა, რა-
საც, თვით თამაშის სახელწოდების წარმოშობა
გვიდასტურებს.

სულ სხვა მოსაზრებას ადგას მ. ვაღბოლსკი.
იგი ამბობს, რომ არქეოლოგ გ. ლომთათიძის
მიერ 1945 წელს არამაის გათხრებში ნაპოვ-
ნი კამათლის მსგავსი ძვალი ჩატრანჯასი უნდა
იყოსო. ასეთი კამათლით ინდოეთში თამაშობ-
დნენ ჯალაყს. როგორ მოხვდა იგი საქართვე-
ლოში, თუ არა ინდოელი ვაჭრების ან ბუღდის-
ტების მეშვეობით?

საინტერესოა მ. ვაღბოლსკის ასეთი შეხედუ-
ლება: მას მიაჩნია, რომ ქართული ეტლი და
ინდური რატა ნათესაურ კავშირში უნდა იყუ-
ნენ. მ. ვაღბოლსკი წერს: „ფრიად მნიშვნელო-
ვანია, რომ ეტლის მეორე ქართული სახელ-
წოდება შარუხი (ასეა „ეგრისამაინში“ — თ. გ.)
ახლოა ინდურ და მხოლოდ ინდურ რატასთან,
რაც აგრეთვე ეტლს ნიშნავს, და რომელიც ინ-
დოეთში თანამედროვე ეტლის ადგილს იკავებ-

და. გარდა ამისა ამ სიტყვის ძველი აზრი ქართულ ენაში ბედის ვარსკვლავს ან ცთომილს ნიშნავდა. შეიძლება იყოს ამაში ინდურ ჰიდრა-კთან კავშირი, სადაც ჰიდრას თამაშის ყველაზე აღრეულ პერიოდში ყოველი ფიგურა პლანეტებისადმი ან ზოდიაქოს ნიშან-ვარსკვლავებისადმი იყო მიძღვნილი. ხომ არაა ამაში კავშირი იმასთან, რომ ბუდისტები იყენებდნენ ჰიდრას მარჩიელობის მიზნით ბადრი მთვარის დღესასწაულის დროს? თუ ამ კავშირების დამტკიცება შეიძლება დამატებითი ფაქტებით, მაშინ თამამად შეიძლება დამტკიცდეს ქართული და ინდური ჰიდრას თამაშის ნათესაობა.

ორივე მოსაზრება ნამდვილად საინტერესოა, მაგრამ მათთან დაკავშირებული ბევრი კითხვა უპასუხოდ რჩება ჯერჯერობით.

ჰიდრაქი ქართველების გართობისა და ლხინის დამამუშავებელი იყო მუდამ. დიდი ქართველი პოეტის აკაკი წერეთლის მამამ — საკმაოდ ძლიერმა მოჰიდრავემ ირატომმა თქვა: „ნარიღ, ჰიდრაქი და სათამაშოები სასიამოვნოდ და დროს გასატარებლად გამოიგონა ჩემში, ხუმრობაც შეშვების და მეც ჩემი ქვეყნის ჩვეულებას ვაღვიგარ...“ ამ სიტყვებში ნათლად ჩანს ჰიდრაქისადმი ქართველი კაცის დამოკიდებულება. რა თქმა უნდა, ბრძნული თამაშისადმი სიყვარული ქართულ ლიტერატურაშიც აისახა. სწორედ იმ ძუნწი ცნობების მიხედვით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ამა თუ იმ პერიოდში ქართულ საზოგადოების ცხოვრებაში ჰიდრას ადგილის თაობაზე.

„ვისრამიანში“ (XII ს.) კარგად არის მოცემული საზოგადოების დამოკიდებულება ძლიერი მოჰიდრასკის მიმართ. რომანის გმირს ერთ-ერთ ღირსებად იმას უთვლიან, რომ იგი „მოჰიდრავე მზიარული“ არის.

მოკლე ზონელი „ამირანდარეჯანის“ (XII ს.) ერთ-ერთ თავში აღწერილია მოლხნის აღწერისას შენიშვნა: სტუმრები ჰიდრასაც თამაშობდნენ.

შუა საუკუნეებში, როცა საქართველოში მონღოლები ბატონობდნენ, ჰიდრაქი მხოლოდ XV საუკუნის მწერალმა ზ. ფანასკერტელ-ციციშვილმა მოიხსენია თავის თხზულებაში „სამქურნალო წიგნი კარაბადინი“. ცხადია, ამ დროს ჰიდრასი თავი არავის ჰქონდა.

აღორძინების ხანის ქართულმა მწერლობამ შეუქო ჰიდრას სიბრძნე, მიმოიხედვოდა. მეფე-პოეტს არჩილს (XVII ს.) ჰიდრასი თამაში, ისე როგორც ბურთაობის, ცხენოსნობის, მშვილდისრის ტყორცნის და სიმღერის უნარი ადამიანის მაღალ ზნეობად მიაჩნდა. რუსეთში გადახვეწილი არჩილი სევდიანად იხსენებს იმ დროს, როცა სამშობლოში ჰიდრავით ირთობდა თავს.

უფრო ღრმად ჩასწვდა ჰიდრასი არსს დიდი მწერალი და დიპლომატი სულხან-საბა ორბელი-

ანი (XVIII ს.) „სიბრძნე სიცრუის“ არაკებში მიხედვით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ორბელიანი ჰიდრასი ძლიერი მოთამაშე ჰქვია ადამიანად მიაჩნდა. გაიხსენეთ არაკი ქოსაზე, რომელმაც ოსტატური თამაშით ისე მოაწონა თავი მეფეს, რომ მას ვეზირიც კი შეაცვლევინა.

ორბელიანმა „სიტყვის კონაში“ ჰიდრასი ტერმინებსაც საუკრავად აღვლი მიუჩინა: სწორედ ამ ტერმინების შესწავლით ირკვევა, რომ იმდროინდელ საქართველოში ყოფილა ჰიდრასი და ნარდის სათამაშო ადგილი — „სამორიანე“.

ჰიდრასი ქართული ტერმინების დადგენის საქმეში დიდი ღვაწლი დაგვძო მეფე-პოეტმა თეიმურაზ მეორემ (XVIII ს.), რომელმაც პირველმა დაგვისახლა ჰიდრასი ქართული ტერმინები ზმით დაწერილი ერთ-ერთ თავის ლექსში. აი, ეს ტერმინები: ჰიდრაქი, მეფე, ლახიერი, კუ, მხედარი, ეტლი, პაიკი, რუხი, რუკა, ქიშ, შამათი, ქოსი.

როგორც ჩანს, თეიმურაზ მეორე კარგი მოჰიდრავეც ყოფილა. ერთ ლექსში იგი სამართლიანად შენიშნავს, რომ ჰიდრასი ნამდვილ მოთამაშეს ძალიან სწყინს შამათის მიღება და თამაშში „აჯობებს, თუმცა ძმა იყოს, ეწყინოს გასაკვირათა“.

აღორძინების პერიოდის მწერლები და პოეტები ზნობად იხსენიებდნენ ჰიდრას თაყვანით თხზულებებში. დავასახელოთ, მაგალითად, მეფე ვახტანგ VI, იოსებ ტფილელი, იოანე ბატონიშვილი, ნოდარ ციციშვილი და სხვ.

სავსებით ბუნებრივად მიგვაჩნია, რომ ქართველმა კაცმა ერთგულნი მოტივების ყაიდაზე გამოჰრა ჰიდრასი ფიგურები. 50-იანი წლების დამლევს მ. ვაბოლსკი წააწყდა ქართულ ჰიდრასს XVII. დ. ციციშვილის კოლექციაში. ეს იყო XVIII-XVIII საუკუნეების დროინდელი კომპლექტი, რომელსაც დიდგვაროვანი ოჯახები ქართველ ასულებს ზნითვე ატანდნენ.

ამ ჰიდრასი ფიგურები ოსტატურადაა გამოტრილი სპილენძი და ლომთევზას ძლისაგან. მათ სასიამოვნო გარეგნობა აქვთ. დამახასიათებელია ფიგურების სფერული ფორმა. ეს, როგორც ჩანს, შემთხვევითი არ არის. აკადემიკოსმა ი. ჯავახიშვილმა 1937 წელს დმანისის გათხრებში მიაკვლია ჰიდრასი სამ ფიგურას, რომლებიც მეცნიერმა XII საუკუნის ნიმუშად მიიჩნია. ერთ-ერთი ამ ფიგურებიდან ეტლია და ისიც სფერული ფორმისაა. ეს უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ ძველი ოსტატების ხელოვნებამ საუკუნეებს გაუძლო.

რას ნიშნავს სფერული ფორმა? მ. ვაბოლსკის აზრით, ამას ასტროლოგიასთან უნდა ჰქონ-

თენგიზ გომრამაძე

ძმართული მადრასის წარსული და აწმყო

ნდეს კავშირი. სფერული ფორმა ალბათ ანალოგიურია ხილული ცის ფორმისა, რომელიც პორონტზე იკვრება.

ქართული ჰედრაკის ფიგურების ორნამენტისთვის დამახასიათებელია აგრეთვე კონცენტრული წრეხაზები. მაგალითად, მხედრის თვალებში. აქაც ასტროლოგიასთან კავშირს ხედავს ნ. ვაბოლსკი, როცა აღნიშნავს: ორნამენტის კონცენტრული ნაწევრები შეიძლება კოსმოსის ასტროლოგიურ დაყოფასთანა დაკავშირებული.

არსებობს ქართული მხატვრული ჰედრაკიც, თუმცა სრული კომპლექტი არ არის. იგი შექმნა ცნობილმა ქართველმა მხატვარმა ვ. სიღამონ-ერისთავმა XX საუკუნის დასაწყისში.

ჩვეულებრივ მხატვრული ჰედრაკის ფიგურებში ასახულია ეროვნული მოტივები: შრომისა და ბრძოლის იარაღი, ჩაცმულობა, ზნე-ჩვეულება და სხვ. ასეთივეა ქართული მხატვრული ჰედრაკიც. მასში ლაზიერს, კუსა და პაიკებს ეროვნული იერი აქვთ. ამ მხრივ განსაკუთრებით საყურადღებოა „პაიკები“. ერთმანეთს უბირის-ბირდებიან თეთრები — გრძელჩოხიანი, ფაფა-ხიანი ლეკები, და შავები — მოკლეჩოხიანი, კახურქელისა ალმოსავლით საქართველოს გლეხები, რომელთა ბრძოლა ლეკიანობის წინააღმდეგ საუკუნეებს გასდევს და მათი ყოფისთვის დამახასიათებელია.

ჰედრაკმა დიდი გავრცელება ჰპოვა XIX საუკუნის საქართველოში. ამ ეპოქაში ბრძნულმა თამაშმა პოპულარობა სწრაფად მიიხვეჭა მთელს მსოფლიოში, რასაც აპოტალიზმის განვითარებამაც შეუწყო ხელი.

ქართველი ახალგაზრდები, ინტელიგენცია მეტი გატაცებით თამაშობენ ჰედრაკს, ოჯახებში, სალონებში. უფრო მეტიც. მ. ჩიგორინის საჰედრაკო ჟურნალის ცნობით, 70-იანი წლების დამლევს თბილისში საჰედრაკო წრეებიც ყალიბდება. სწორედ ამ დროს თბილისელი მოჰედრაკე ვექილი ა. სმიტენი ეთამაშა მოსკოვის ჩემპიონს, ცნობილ პიანისტს ა. სოლოვეოვს. მერე მოსკოველი ოსტატი ქართველ მოჰედრაკეს ა. დადიანს შეხვდა.

საჰედრაკო სამყარო კარგად იცნობდა ა. დადიანს (1850-1910 წწ.); რომელიც აქტიურად იყო ჩაბმული ევროპისა და რუსეთის საჰედრაკო ცხოვრებაში. მას მეგობრობდნენ ცნობილი მოჰედრაკეები, მათ შორის, მსოფლიოს პირველი ჩემპიონი ვ. სტიენიონი. ა. დადიანის პარტიები საფრანგეთის, ამერიკის, ინგლისის, რუსეთის საჰედრაკო ჟურნალებში ისტამბულობდა. ერთხელ (1892 წ.) ინგლისურმა ჟურნალმა „ჩეს მონსლიმ“ მთელი ნომერი მიუძღვნა ქართველი მოჰედრაკის შემოქმედებას. ა. დადიანმა დაამთავრა ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი, იყოდა ექვსი ევროპული ენა და რუსეთის არამაში სამსახურით გენერალ-ლეიტენანტის ჩინამდე მიაღწია. 1903 წელს კი-

ევში მან გამოსცა ფრანგულ ენაზე თავისი პირველი პარტიების დაბოლოებათა კრებულის პირველი მელცი შეადგინა და წინასიტყვაობა დაწერა გამოჩენილმა რუსმა მაესტრომ ე. შიფერსმა.

ა. დადიანის თბილისშიც ხშირად ჩამოდიოდა (იგი კიევში ცხოვრობდა), სადაც უძლიერეს მოჰედრაკეებს ეპაექრებოდა. მან ორჯერ მოუტო მატჩი ა. სმიტენს.

XX საუკუნის დამდეგს თბილისის ძლიერ მოჰედრაკედ ხარლამში სირბილაძე მიანდით. ახალგაზრდობაში ხარლამში პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტი გახლდათ და ჰედრაკის სათამაშოდ ცნობილ კაფე „ლიმონიკი“ დადიოდა. აქ იკრიბებოდნენ იმდროინდელი რუსეთის უძლიერესი მოთამაშეები. ქართველმა მოჰედრაკემ სწორედ ამ კაფეში გაითქვა სახელი. ერთხელ ხარლამში თვით მ. ჩიგორინსაც მოუტო პარტია (დიდი რუსი მოჰედრაკე მას უმხედროდ ეთამაშა). სამშობლოში დაბრუნებისას სირბილაძე იშვიათად თამაშობდა. მხოლოდ 1920 წელს მიიღო მან მონაწილეობა თბილისელ მოჰედრაკეთა 25-კაციან ტურნირში და პირველი ადგილი დააჯავა. ამ საინტერესო მოჰედრაკის ცხოვრება ჯერ კიდევ ელის მკვლევარს.

საჰედრაკო ცხოვრებამ დაინტერესა სახელოვანი მამულიშვილებიც: ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ვანო მაჩაბელი, ნიკო ნიკოლაძე, კირილე ლორთქიფანიძე, სერგეი მესხი და სხვ. არსებობს ბევრი მოგონება ჰედრაკით მათი გატაცების შესახებ.

ჰედრაკი კვდმართად სახალხო თამაშად იქცა საბჭოთა საქართველოში. ძველისძველი თამაშის გავრცელებას ხელს უწყობს თვით მოაერობა. ამიტომ სულ მალე საქართველოში დიდი საჰედრაკო მოძრაობა გაიშალა.

1925 წელს ჩატარდა თბილისის ეკთა I ჩემპიონატი, 1928 წელს საქართველოს I პირველობა. 1926 წელს თბილისში გაიმართა დიდი მასობრივი შეჯიბრება, რომელშიც 600 მოყვარულმა მიიღო მონაწილეობა. ქალთა ტურნირში თავი ისახლა ენის უნივერსიტეტის ჟურნალმა-თავრებულმა ელენე ზაუტაშვილმა, ეკთა შეჯიბრებაში — 16 წლის მისწავლემ, შემდგომ გამოჩენილმა მოჰედრაკემ და ეტიუდისტმა ჰ. კასპარიანმა.

ქართულ ჰედრაკში უადრესად მნიშვნელოვანი მოვლენა გახლდათ ვ. გოგლაძის გამარჯვება ოსტატ ვ. ნენაროკოვთან მატჩში (1930 წ.). ამ გამარჯვებისთვის ქართველ მოჰედრაკეს თანამემამულეთა შორის პირველს მიენიჭა ჰედრაკის ოსტატის წოდება.

ვიქტორ გოგლაძე (1905-1964 წ.წ.) დიდი ამაგი დასდო საქართველოში ჰედრაკის პოპულარობას. იგი აქტიურად და წარმატებით მონაწილეობდა როგორც საკავშირო, ისე საერთაშორისო ტურნირებში. ნიჭიერმა ოსტატმა სამ-

ჯერ ითამაშა სსრ კავშირის ჩემპიონატის ფინალში (1931-33-37 წლებში) და ბედნიერება ჰქონდა ჭადრაკის კორიფეებს ე. ლასკერს და ხ. კაპაბლანკას შეხედროდა. 1941 წელს ე. გოგლიძის სპორტის დამსაზრებელი ოსტატის წოდება მიენიჭა. ცხოვრების უკანასკნელ წლებში ე. გოგლიძე ნაყოფიერ პედაგოგიურ მუშაობას ეწეოდა. მისი თაოსნობით 1957 წელს თბილისში, პირველად ჩვენს ქვეყანაში, გაიხსნა პავლეტა სპეციალიზებული საჭადრაკო სკოლა, რომელიც დღესაც ზრდის ნორჩ მოჭადრაკეებს.

30-იან წლებში ე. გოგლიძის მხარდამხარ საჭადრაკო სარბიელზე მოღვაწეობდნენ ოსტატები ნ. სოროკინი, ა. ებრაელიძე, პ. კასპარიანი (1936 წლიდან იგი ერევანში დასახლდა) და ახალგაზრდა მოჭადრაკეები მ. შიშოვი, ა. ფირცხალავა, ა. ფალავანდიშვილი, ბ. ეივზერი, კ. ლამბარაშვილი, ვ. სერედა, შ. ცინცაძე და სხვები.

კიდევ უფრო მძლავრი საჭადრაკო ცხოვრება დაიწყო საბჭოთა ხალხის პოპულარულ ფაშისტებზე გამარჯვების შემდეგ. გაჩნდა ნიჭიერ მოჭადრაკეთა ახალი თაობა — ტ. პეტროსიანი (შემდგომ მსოფლიო ჩემპიონი), ა. ბლაგიძე, ე. მაღაშხია, ა. ბუსლავე, ბ. გურგენიძე. მერე, 50-60-იან წლებში, სარბიელზე გამოვიდნენ მზარდი ახალგაზრდები თ. ლომაია, თ. კიკიანი, ა. ბოუჩუა, რ. ჯინჯიხაშვილი, თამაზ გიორგაძე, ი. ჩიქოვანი, ა. იზვოზიჩიკოვი და სხვები, სულ ახლახანს კი ე. უბილაძე და ს. ჩეჩელაიანი.

ყველა ეს მოჭადრაკე თამაშის კლასს ხეწდა, პირველ ყოვლისა, საქართველოს ჩემპიონატებში. ეს შეჯიბრება 31-გერ გამოიარა. საქართველოს ჩემპიონები ყოფილან ე. გოგლიძე (1928 წ.) ნ. სოროკინი (1928—47—51 წ.წ.), ა. ებრაელიძე (1938—39—41—46 წ.წ.), მ. შიშოვი (1944—48—52—55—56 წ.წ.), ტ. პეტროსიანი (1945 წ.), ა. ფირცხალავა (1949 წ.), ა. ბლაგიძე (1950—53—57 წ.წ.), ა. ბუსლავე (1954 წ.), ბ. გურგენიძე (1958—59—60—61—62—63—64—65—68 წ.წ.) და რ. ჯინჯიხაშვილი (1956—66—67—69 წ.წ.). 1970 წლის ჩემპიონატში I—III ადგილები გაიყვეს ბ. გურგენიძემ, რ. ჯინჯიხაშვილმა და ე. უბილაძემ.

მოჭადრაკე ვაჟთათვის ჩვენში რამდენიმე დიდი ტურნირი ჩატარდა: 1934 წელს ავსტრიელი პ. კომზის მონაწილეობით (I. ე. გოგლიძე), 1965 წელს თბილისის საერთაშორისო ტურნირი (I. ბ. გურგენიძე), 1966 წელს ბათუმის საერთაშორისო ტურნირი, სადაც I—IV ადგილები გაიყვეს ბ. გურგენიძემ, ი. ცინმა (გერ), ბ. კურაიციამ (იუგოსლავია) და ე. ბაგრაშვილმა (აზერბაიჯანი). 1969—70 წელს თბილისში გაიმართა ე. გოგლიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი დიდი საერთაშორისო ტურნირი (I—II. ბ. გურგენიძე, მ. ტალი), რომელშიც ბ. გურგენიძემ პირველი ქართული საერთაშორისო დიდოსტატის წოდება მოიხვეჭა.

ბუნებრივ გურგენიძე (1934 წ.) ღრმად მოახერხებდა დასვენებულ გემოვნების მოჭადრაკეებს მისი ყოველი პარტია შემოქმედებითი ძიებით აღინიშნება. თვალსაჩინოა ბ. გურგენიძის სპორტული მიღწევებიც: მან რვაჯერ ითამაშა სსრ კავშირის ჩემპიონატის ფინალში, ოთხჯერ მონაწილეობდა სტუდენტ მოჭადრაკეთა გუნდურ მსოფლიო პირველობაში და ორჯერ ჩემპიონი გახლდათ. მან ითამაშა ბუქარესტის, კისლოვოდ-სკის საერთაშორისო ტურნირებში, სადაც გამარჯვება მოიპოვა. მეორე ათეული წელია ბ. გურგენიძე თავაყოფას საქართველოს მოჭადრაკეთა გუნდს სსრ კავშირის ჩემპიონატებში, ხალხთა სპარტაკიადებში, საერთაშორისო მატჩებში. ყველა ამ სასახლო წარმატებებთან ერთად ბ. გურგენიძე ამ ბოლო დროს მწვრთნელის ნაყოფიერ საქმიანობასაც ეწევა. მას ნანა ალექსანდრიას წარმატებებისთვის სსრ კავშირის დამსაზრებელი მწვრთნელის წოდება მიენიჭა.

საქართველოს მოჭადრაკეები ყოველწლიურად ახალ-ახალ გამარჯვებებს აღწევენ. ახლა მათი რიგები ითვლის: ორ დიდოსტატს (ბ. გურგენიძე, ე. ბუფელიძე). ეს უკანასკნელი თბილისში დასახლდა, ორ საერთაშორისო ოსტატს ნ. გავრინდაშვილი, რ. ჯინჯიხაშვილი, 11 სპორტის ოსტატს, სამ ათეულამდე ოსტატობის კანდიდატსა და რამდენიმე ასეულ პირველთანრიგოსანს.

დიდად გაითქვეს სახელი ქართველმა მოჭადრაკე ქალებმა. საჭადრაკო სამყაროში ეს უდიდესი აღიარება თავისთავად არ მოსულა, იგი დიდი მეცადინეობისა და თავდადების ნაყოფია. ეს გამარჯვება, პირველ ყოვლისა, მსოფლიო სამგზის ჩემპიონის ნონა გაფრინდაშვილისა და სსრ კავშირის სამგზის ჩემპიონის ნანა ალექსანდრიას ბრწყინვალე წარმატებების შედეგია.

ჩვენში ქალთა ჭადრაკის განვითარებას ხელი შეუწყო თბილისისა და საქართველოს ჩემპიონატებმა. ამ ტრადიციულ ტურნირებში აღიზარდნენ და იზრდებიან ჩვენი მოჭადრაკე ქალები.

თბილისის ქალთა I ჩემპიონატი 1927 წელს გაიმართა, საქართველოსი კი 1935 წელს. დედ-ქალაქის პირველი ჩემპიონი ე. ზაუტაშვილი გახლდათ. საქართველოს ჩემპიონები იყვნენ: ფ. კაცი (1935—36 წ.წ.), ბ. კრეზბერგი (1936—37 წ.წ.), ე. ზარგარიანი (1938—39 წ.წ.), ქ. გოგიაძე (1940—47—50—52 წ.წ.), ლ. გელოვანი (1947—48 წ.წ.), ე. კაკაბაძე (1953—54—55—57 წ.წ.), ნ. გაფრინდაშვილი. (1956—59—60—61 წ.წ.), მ. ტოგონიძე (1958 წ.), ა. ჩაიკოვსკაია (1963—64 წ.წ.), ნ. ალექსანდრია (1964—65—68 წ.წ.) ე.

თემატიკური მიმართულება

ქართული მადრადის წარსული და აწმყო

კახაბრაშვილი (1966—70) და ც. კობაიძე (1969 წ.).

შესანიშნავ ტრადიციად იქცა საქართველოს ქალთა საერთაშორისო ტურნირების ჩატარება. ამ შეჯიბრებებში, როგორც წესი, ევროპის უძლიერესი ოსტატები მონაწილეობდნენ. I ტურნირი 1960 წელს გაიმართა. (I. ლ. ვოლპერტი, II. ნ. გაფრინდაშვილი), მომღვენო ტურნირები ჩატარდა 1961, 1962, 1964 (სამიგნო — I. ნ. გაფრინდაშვილი), 1968 (I. ნ. ალექსანდრია) და 1970 წლებში (I. ა. ნიკოლაშვილი).

ქართველ მოჭადრაკე ქალთა თვალსაჩინო მიღწევებში დიდი ღვაწლი მიუძღვის სსრ კავშირის დამსახურებულ მწვრთნელს ვ. ქარსელაძეს (1919—1966 წწ.). 50-იანი წლებში თბილისის პიონერთა სასახლის ჭადრაკის კაბინეტში მოჭადრაკე გოგონებთან დიდი მუშაობა გააჩაღა. ვ. ქარსელაძე პედაგოგის ალლოთი, ტალანტების მიგნების საოცარი ნიჭით იყო დაჯილდოებული. იგი თავდადებით ამეცადინებდა ნორჩ მოჭადრაკეებს (მათ შორის ვაჟებიც იყვნენ — რ. ჯინჯიხაშვილი, ი. ჩიქოვანი, ა. ბოლუჩაშვილი და სხვ.). ვ. ქარსელაძის სკოლაში მალე „ბოტაჩკა“. ე. კაკაბაძე, მ. ტოგონიძე, ნ. გაფრინდაშვილი თამაშად გაიღვივნენ დიდი ჭადრაკის სარბიელზე, მათ ნ. ალექსანდრია ც მიჰყვა. საბჭოთა მთავრობამ ღირსეულად დაუფასა ვ. ქარსელაძის ნამოღვაწარი. მას დამსახურებული მწვრთნელის წოდების გარდა საქართველოს სსრ სკოლის დამსახურებული მასწავლებლის საპატიო სახელი მიანიჭა. ვ. ქარსელაძე დაჯილდოებული იყო მედლით „შრომითი მამაცობისთვის“. საქართველოს ჭადრაკის ფედერაციამ შემოიღო მისი სახელობის მემორიალი — დიდი ტურნირი. I მემორიალი 1968 წელს ჩატარდა გორში (I. მ. ტალი, II—III. ბ. გურგენიძე, ე. გელერი), II მემორიალი კვლავ გორში 1971 წ. (I. ე. გუგუშვილი).

საჭადრაკო სამყაროს საყოველთაო სიყვარულით და აღიარებით სარგებლობენ ნ. გაფრინდაშვილი და ნ. ალექსანდრია.

ნონა გაფრინდაშვილმა საარაგო წარმატებები მოიხვეჭა. 1962 წელს მან დაისაკუთრა მსოფლიო ჩემპიონის სახელი, რომელიც ორჯერ შეინარჩუნა შეუპოვარ ბრძოლაში. 1964 წელს ნონამ სსრ კავშირის ჩემპიონის ოქროს მედალიც მოიპოვა. მისი სპორტული ბიოგრაფია დასავსეა თვალსაჩინო წარმატებებით საერთაშორისო სარბიელზე. სამკარისია იქცას, რომ ნონა სამჯერ თავიკობდა სსრ კავშირის გუნდს მსოფლიოს გენდურ პირველობაში და სამივეჯერ ჩემპიონი დაბრუნდა ზენ. 1969 წელს ნონა გახდა ევროპის ქვეყნების ჩემპიონ ქალთა პირველ თასის მფლობელი.

სპეციალისტები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ ნონა გაფრინდაშვილი მოველენა ჭადრაკის ისტორიაში. იგი ერთადერთი მოჭადრაკე ქალია,

რომელიც წარმატებით მონაწილეობს ევროპის საერთაშორისო ტურნირებშიც. სწორედ ამიტომ დიდი გამარჯვებებისთვის დააჯილდოვა საბჭოთა მთავრობამ ნონა, ერთადერთი მოჭადრაკე ქალი, ლენინის ორდენით (მანამდე იგი დაჯილდოვდა მედლით „შრომითი მამაცობისთვის“).

მსოფლიო ჩემპიონის თამაშის სრულყოფაში დიდი დამსახურება მიუძღვის ოსტატ მ. შიშოვს, რომელიც 1957—65 წლებში ავარჯიშებდა ნონას. ამ მუშაობისთვის მ. შიშოვს სსრ კავშირის დამსახურებული მწვრთნელის წოდება მიეკუთვნა.

დიდი მომავლის მოჭადრაკეა 21 წლის ნანა ალექსანდრია. ნიჭიერმა გოგონამ ფართო ასპარეზზე გამოიჩინა თავი. მოხიბლა საჭადრაკო სამყარო. მისი წარმატებები მხოლოდ რამდენიმე წელს ითვლიან, მაგრამ ყველა მიღწევა საყურადღებოა. 1966 წელს ნანამ პირველად მოიპოვა სსრ კავშირის პეშკინის სახელი. ჩემპიონის ოქროს მეორე მედალი მან 1968 წელს მოიხვეჭა. მესამე კი 1969 წელს. ამ წლებში ნ. ალექსანდრიამ გაიმარჯვა თბილისის (1968 წ.), ბელგრადის (1969 წ.) და ვეიკ-ან-ზეს (1970 წ.) ქალთა საერთაშორისო ტურნირებშიც. მოასწრო მსოფლიო პირველობის პრეტენდენტთა ტურნირში (სტუტგარტი, 1967 წ.) და სსრ კავშირის გუნდის შემადგენლობაში მსოფლიოს გუნდურ პირველობაში (ლუბლინი, 1969 წ.) მონაწილეობა. 1970 წელს მან დაისაკუთრა ევროპის ქვეყნების ჩემპიონ ქალთა თასი.

საქართველოს მოჭადრაკე ქალთა ოჯახი ითვლის ერთ სპორტის დამსახურებულ ოსტატს (ნ. გაფრინდაშვილი), სამ საერთაშორისო ოსტატს (ნონა, ნ. ალექსანდრია, ა. ჩიკოვსკაია), ოთხ სპორტის ოსტატს (მ. ტოგონიძე, ე. კაკაბაძე, ც. კობაიძე, თ. ხუგაშვილი) და ათობით მზარდ პირველთაშორისებს. ქ. გოგიაშვილი და ლ. წერეთელი ჭადრაკში საერთაშორისო კატეგორიის არბიტრის წოდებას ატარებენ.

სპეციალური საჭადრაკო წიგნები პირველად საბჭოთა საქართველოში დაისტამბა. პირველი წიგნი — ნ. საყვარელიძის „ჭადრაკი“ (მოკლე სახელმძღვანელო) 1926 წელს გამოვიდა. მერე ა. ებრაელიძემ აამეტყველა ქართულად ე. ლასკერის, ხ. კაპაბლანკას, მ. ეივეს სახელმძღვანელოები. მათგან ზოგიერთი ორჯერად გამოიცა. 1948 წელს ვ. გოგოლიძემ და პ. კასპარიანმა დაბეჭდეს ბროშურა „მსოფლიო ჩემპიონების 100 კომბინაცია“. იმავე წელს ვ. გოგოლიძემ გამოუშვა თავისი რჩეული პარტიების კრებული რუსულ ენაზე.

50-იან წლებში გამოიცა ა. ფირცხალავას ნაშრომი „ბოტვინიკ-ბრონშტეინის მატჩის პარტიების კრებული“ (1954 წ.) მ. ვაბოლსკის „ჭადრაკი 1400 წლის მანძილზე“ (1958 წ.), გ. მახარაძის „ჭადრაკი და გამოჩენილი ადამიანები“ (1959 წ.).

60-იან წლებში მკითხველმა მიიღო მსოფლიო ჩემპიონის სახელისათვის ნ. გაფრინდაშვილის ბრძოლის ამსახველი წიგნები: მ. შიშოვის „დიდი ბრძოლა პატარა ავარაზზე“ (1962 წ.), თ. გიორგაძის „გზა მწვერვალისკენ“ (1963 წ.), „დედოფალი არ შეცვლილა“ (1966 წ.) და „ტახტზე მესამედ ავიდა“ (1970 წ.). გამოიცა, აგრეთვე, თ. გიორგაძის „ჰადრას ამბანი“ (1965 წ. — თამაშის სახელმძღვანელო), „თორმეტა ტურნირი პოხუმში“ (1964 წ.), „ჰადრას გამაჩნურებულნი“ (1967 წ.) და სხვ.

თბილისში გამართული დიდი ტურნირების დროს გამოიცემოდა სპეციალური ბიულეტენები ნათამაშევი პარტიებით, სტატიებით და სხვ. 1964 წელს გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციამ დასტამბა კრებული „ნონა გაფრინდაშვილი — მსოფლიო ჩემპიონი“.

რა თქმა უნდა, ეს ქართულ ენაზე გამოცემული საჰადრაკო ლიტერატურის სრული ნუსხა არ არის.

მძლავრად განვითარდა საჰადრაკო კომპოზიციაც, რომლის ისტორია ჩვენში ფაქტურად XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან იწყება.

კომპოზიციის განვითარების სათავეებთან ვხვდავთ ა. დობორჯგინიძეს, პ. კასპარიანს, ა. ფირცხალავას, ე. სერედას და სხვებს. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ შემდგომში ა. დობორჯგინიძემ და პ. კასპარიანმა საჰადრაკო სამყაროს უდიდესი აღიარება პოვეს.

ომის შემდგომ წლებში განსაკუთრებით დიდი წარმატებები ზედა ეტიუდისტ გ. ნადარეშიშვილს. მან მრავალ თვალსაჩინო კონკურსში გაიმარჯვა. ამ მიღწევებისთვის მას საჰადრაკო კომპოზიციისაში საერთაშორისო ოსტატისა და საერთაშორისო არბიტრის წოდებები მიენიჭა. უფრო ადრე კი — სსრ კავშირის სპორტის ოსტატის წოდება. გ. ნადარეშიშვილმა გამოსცა თავისი ეტიუდების ორი კრებული ქართულ ენაზე (1952, 1967 წ.წ.) და ერთი — რუსულ ენაზე (1970 წ.).

გამოჩნდნენ სხვა ნიჭიერი შემოქმედნიც: ი. კრიხელი, ვ. კალანდაძე, რ. თავარიანი, ვ. ნეიძე, ე. კეზერელი, რ. დადუნაშვილი და სხვები.

საჰადრაკო კომპოზიციის განვითარებას ხელი შეუწყვეს რესპუბლიკის ეურნალ-გაზეთებმა, რომლებმაც საკავშირო და საერთაშორისო კონკურსები გამართეს.

ხალხის ფართო ფენებში ჰადრას პოპულარიზაციის, მაღალთანაოგოსან მოჰადრაკეთა აღ-

ზრდის საქმე მუდამ იყო და არის ჰადრას რესპუბლიკური ფედერაციის მიზანდასახული მუშაობისა და მზრუნველობის საგანი.

20-იან წლებში, საქართველოში ჰადრას გავრცელების გარიგრაზე, ფედერაციას ხელმძღვანელობდნენ ისეთი ენთუზიასტები, როგორც იყვნენ გამოჩენილი ძალოსანი გ. ჩიკვაძე, ეურნალისტი ა. პეტრაკოვსკი, ჰადრას ოსტატი ა. სმორდოსკი, ვეჟილი ი. ბლიაძე, დ. სამუშია, პოეტი პაოლო იაშვილი, მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე, პუბლიცისტი ს. ყანჩელი, მოჰადრაკეები ვ. გოგლიძე და ნ. სოროკინი. 1927 წელს თბილისში სწორედ მათი თაოსნობით გაიხსნა პირველი საჰადრაკო კლუბი. დღეს კლუბისთვის სავანგებო სამსართულიანი შენობა შენდება.

ენთუზიასტები ზმირად იწვევდნენ თბილისში საპაქროდ ცნობილ ოსტატებს გ. ლევენფიშს, პ. რომანოვსკის, ნ. გრიგორიევის, თ. დუხ-ხოტი-მირკის, ა. ილინ-ჟენევისკის და სხვებს. მათი თაოსნობით 1937 წელს თბილისში პირველად ჩატარდა სსრ კავშირის ვაჟთა ჩემპიონატი.

ეს ტრადიცია არც სამამულო ომის შემდეგ დაკარგულა. ბოლო 30 წლის მანძილზე ჩვენს ფედერაციას საზოგადოებრივ საწყისებზე ფემ-ჯდომარეობდნენ ვ. გოგლიძე, ეურნალისტი მ. კაკაბაძე და ყოფილი მინისტრი გ. ჯაბუა. ამჟამად ფედერაციას თავიკაცობს საქართველოს სსრ ფინანსთა მინისტრი ა. ჰირაქაძე. ქართველ მოჰადრაკეთა წარმატებები მათი შრომის ნაყოფიკაცა.

თბილისი ბევრჯერ ყოფილა დიდი საჰადრაკო პაქრობის სარბიელი. საჰმარისია დავასახელოთ თუნდაც ჩატარებული ტალ-სპასკის მატჩი მსოფლიო ჩემპიონის სახელის პრეტენდენტობისთვის 1965 წელს და მსოფლიოს პირველობაზე ნ. გაფრინდაშვილი — ა. კუშნირის 1969 წლის მატჩის პირველი ნახევარი. აქვე უნდა მოვიჩ-სენიოთ თბილისში ჩატარებული სსრ კავშირის 1959 და 1967 წლების, 1952 და 1964 წლე-ბის ქალთა პირველობები, აგრეთვე 1960 წლის საქართველოსა და რუმინეთის მოჰადრაკეთა ამხანაგური საერთაშორისო მატჩი (1961 წელს ჩვენს საპასუხო ვიზიტით ვეწვიეთ რუმინეთს) და 1969 წელს გორში გამართული სსრ კავშირის ქალთა ჩემპიონატი.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ჰადრაკი სა-ქართველოში დიდი აღმავლობით ვითარდება. იგი ჰემმარტად ათასობით აღამიანის კეთენი-ლებად იქცა.

შალვა ქიქია

ინტერვიუ რომან რურუასთან

ბუქარესტის, ტოლიდოს, რომის, ტოკიოს, მეხიკოს, მარ-დელ-პლასას, ბერლინისა და მსოფლიოს სხვა ქალაქთა ჭიდაობის მოყვარულენიშათვის კარგად არის ცნობილი ჩვენი სახელოვანი თანამემამულის, სსრ კავშირის, ევროპის, მსოფლიოს ოთხგზისა და მეხიკოს XIX ოლიმპიური თამაშების ჩემპიონის, სსრ კავშირის ნაკრების კაპიტნის, სპორტის დამსახურებული ოსტატის რომან რურუას სახელი.

12 წლის განმავლობაში ხალიჩის ჭეშმარიტმა დიდოსტატმა არაერთი სახელოვანი გამარჯვება მოიპოვა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების საჭიდაო სარბიელზე. ახლახან ჩვენი კორესპონდენტი ესაუბრა გამორჩენილ ფალავანს. ვთავაზობთ ამ ინტერვიუს.

რაღომ დაუკავშირეთ თქვენი სპორტული კარიერა კლასიკურ ჭიდაობას, როგორ გახდით ფალავანი?

— ბავშვობაში არ მიოცნებია მოჭიდავე გამოვსულობა. როგორც ყველა თანატოლს, მეც უწოდოდ მიტაცებდა ფეხბურთი. თქვენ წარმოიდგინეთ, თითქმის ორ წელს ვიცავდი თბილისის „ნორჩი დინამოლის“ გუნდის სპორტულ ღირსებას. მაშინ ჩვენი გუნდის ნორჩ ფეხბურთელებს სპორტის დამსახურებული ოსტატი, „დინამოს“ ძველი გვარდიის წარმომადგენელი გ. გაგუა ავარჯიშებდა.

ძალიან ახლო მეგობრობა მქონდა სპორტის ოსტატ ი. ტულუშთან, რომელიც იმ დროს საქართველოს კლასიკური ჭიდაობის ნაკრები გუნდის წევრი იყო. ერთხელ მან მე და ჩემი მეგობარი ფალავანთა საწვრთნელ მეცადინეობაზე წაგვიყვანა. ჩემად შევედით ორჯონიკიძის ქუჩაზე მოთავსებულ საწვრთნელ დარბაზში. სულგანბული ვადევნებდით თვალს ახო-

ვან და კუნთმაგარ ფალავანთა ყოველ მოძრაობას. სწორედ ამის შემდეგ ვიგრძენი, რომ ჭიდაობა იყო ჩემი ერთადერთი მოწოდება. დავიწყე სისტემატური ვარჯიში სსრ კავშირის დამსახურებულ მწვრთნელ ნ. აკოფოვთან. არ შემძლია დიდი პატივისცემის გრძნობით არ მოვიხსენიო ეს 60 წელს გადაცილებული კაცი, რომელიც გვიან დამემდეგ რჩებოდა დარბაზში, მიხსნიდა ჭიდაობის თითოეულ ილუტს.

რომელი მოჭიდავე იყო თქვენი კერა?

— მსოფლიოს სამგზის, მელბურნის XVI ოლიმპიურ ასპარეზობათა და მსოფლიოს თასის გათამაშებაში გამარჯვებული, სპორტის დამსახურებული ოსტატი გივი კარტოზია. გივის ხალიჩაზე გამოსვლა მე პირადად არ მინახავს, მაგრამ ბევრი მსმენოდა მისი ზღაპრული ტექნიკის, ბრძოლისუნარიანობის, კლასიკური ჭიდაობისადმი შეუწელებელი ინტერესისა და დიდი სიყვარულის შესახებ. იგი ხალიჩაზე ყოველთვის ალაღმართაო და ვაჟკაცური იყო. რამდენჯერმე მომეცა შესაძლებლობა კინოში მენახა ამ სახელოვანი ფალავნის ჭიდაობა, რამაც საცებით დამარწმუნა ყველა მის საუკეთესო თვისებებში.

თქვენი ყველაზე დამამახსოვრებელი გამარჯვება, ყველაზე საპატიო მედალი?

— ეს მოხდა 1966 წელს, როდესაც პირველად ჩავიციე წითელი საყდრის მისიური, რომელზედაც სსრ კავშირის სახელმწიფო დერბი იყო გამოსახული. მაშინ ტოლიდოში (ამერიკის შეერთებული შტატები) მსოფლიოს პირად-გუნდური ჩემპიონატი მიმდინარეობდა კლასიკურ და თავისუფალ ჭიდაობაში. მე ჭეშმუსუბუქ წონით კატეგორიაში ვიცავდი ქვეყნის სპორტულ ღირსებას. 6 შეხვედრა აშკარა უპირატესობით

მოვიგე. მეტოქეებს 82 ქულა ავართვი, მე კი არც ერთი ქულა არ წამიგია. ფინალში ირანელი მოჭიდვე 15:0-ზე დავამარცხე. პირველად გავიხდი მსოფლიოს ჩემპიონი. ეს იყო ყველაზე დიდი, ენით აუწერელი გამარჯვება და საბატო მელალიც. ამერიკის ამ პატარა ქალაქის გოგონები ჩემზე წერდნენ: — „ჩემპიონთა ჩემპიონი“.

რამდენი წელია, რაც ხალიჩაზე გამოდიხართ, რამდენი საერთაშორისო შეხვედრა გაქვთ გამართული?

— ხალიჩაზე 13 წელიწადია გამოვდივარ. ამ ხნის განმავლობაში (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ სსრ კავშირის ჩემპიონატებს) 100-ზე მეტი საერთაშორისო შეხვედრა მაქვს გამართული. აქედან დასანანი იყო ჩემთვის ტოკიოს ოლიმპიადის ფინალურ ზეგანიებაში უნგრელი ი. პოიკთან დამარცხება. მან ისე დატოვა სარბიელი, რომ რევანშის აღების საშუალება არ მომეცა.

როგორ ურიდებობთ დამარცხებას?

— როდესაც ვაგებ შერკინებას, ასე მგონია მთელი ჩემი ცხოვრება წავაგე. მსგავსი ამბავი არც თუ ისე ხშირია ჩემს სპორტულ ბიოგრაფიაში. შარშანდელ სეზონში ერთი შეხვედრა წავაგე ქუთაისელ ბ. ლეცეიშვილთან, ამის შემდეგ ქვეყნის ჩემპიონის ოქროს მედალი მოვიპოვე. თუ მეტოქემ მომგებიანი ქულა ამარბო, ეს გარემოება კიდევ უფრო მძაბავს სპორტულ ჟინსა და სიბრაზეს, გამარჯვებისავე სამაგიერ ენერგიით მივისწრაფი.

რამდენი ოქროს, ვერცხლისა და ბრინჯაოს მედალია თქვენს კოლექციაში?

— ოქროს მედალებს შეგნებულად არ ვთვლი. ტოკიოს ოლიმპიადაზე მოპოვებული მაქვს ვერცხლის, ხილი პოლონეთის საერთაშორისო ტურნირზე — ბრინჯაოს მედალი.

რომელი სპორტული პრიზია თქვენთვის ყველაზე ძვირფასი?

— რუმინეთში მიმდინარეობდა მსოფლიოს ჩემპიონატი, სადაც მოვიპოვე ოქროს მედალი. სწორედ იქ ვაღმოჩენე მეტად ორიგინალური და ლამაზი პრიზი, ჭიდაობის საერთაშორისო ფედერაციის მიერ დამზადებული. ეს გახლავთ მარმარილოს ბარელიეფი, რომელზეც რაი მოჭიდვეა გამოსახული.

რა გავლენას ახდენს თქვენზე გულშემატკივართა რეაქცია?

— თუ თბილისის ხალიჩაზე გამოვდივარ, მინდა მაყურებლებს ლამაზი ჭიდაობა ვუჩვენო. რაც შეეხება სხვა ქალაქებში გამოსვლას, იქ ჩემზე არ მოქმედებს სპორტისმოყვარულთა რეაქცია, რადგან მაინც უნდა გავიმარჯვო. თუ მაყურებელი ობიექტურია და მას ჯეროვნად შეუძლია შეაფასოს შენი ოსტატობა, მაშინ იგი სტვენას არ დაეწყებს და, ეფექტური გა-

მარჯვების შემთხვევაში, შეიძლება ტაშითაც დაგაჯილდოვოს. ასეთი შემთხვევა ბერლინის ოლიმპიადის დროსაც მოხდა.

კლასიკური სტილის ფალავანთაგან ვისთან გიჭირთ ჭიდაობა?

— თუ, რა თქმა უნდა, ტრაბახად არ ჩამოვართმევთ, ჩემს წონითს კატეგორიაში ასეთი მეტოქე ამჟამად არ მეგულება. ძველი პლეადის მოჭიდვეებიდან შემიძლია დავასახელო სპორტის დამასხტრებული ოსტატები, მსოფლიოს ჩემპიონი გ. საპუნოვი და ი. ჯრიგორიევი.

კლასიკური ჭიდაობის გარდა თუ მიგიაღია მონაწილეობა ჭიდაობის სხვა სახეობაში?

— მექსიკის ოლიმპიური თამაშების დაწყების წინ, გააფხულზე, მეხიკოში გაიმართა „მცირე ოლიმპიადის“ წოდებული საერთაშორისო შეჯიბრება კლასიკურ და თავისუფალ ჭიდაობაში. კლასიკური სტილის ფალავანთა ტურნირში პირველი ადგილი დავისაკუთრე. შემდეგ მონაწილეობა მივიღე თავისუფალი სტილის ფალავანთა ტურნირშიც, ჩემთვის უჩვეულო მსუბუქ წონით კატეგორიაში გამოვდიოდი და ამ ასპარეზობაშიც ოქროს მედალი მოვიპოვე.

დაგვისახელეთ მსოფლიოს საუკეთესო მოჭიდავეთა ზუთუელი?

— გ. კარტოზია, ი. კოზმა (უნგრეთი), გ. საპუნოვი (სსრ კავშირი), ი. პოიკი (უნგრეთი), ვ. იგუმენოვი (სსრ კავშირი).

ჭიდაობის გარდა სპორტის რომელი სახეობა გიაცხებთ?

— რა თქმა უნდა, ფეხბურთი.

რომელი ფეხბურთელი იყო თქვენს კერაში?

— მესხი, მიხეილ მესხი. როდესაც მისი ფინტები, და საერთოდ, ამ უზადლო ოსტატის თამაში მაგონდება, ასე მგონია, თუ ფეხბურთს თამაშობ, სწორედ ასეთი ტალანტი უნდა გქონდეს.

რას უსურვებთ თბილისის „დინამოს“ და ქუთაისის „ტორპედოს“ ფეხბურთელებს წლევანდელ სეზონში?

— რიონისპირელმა ფეხბურთელებმა გაისად უნდა დაიბრუნონ „ა“ კლასში ღრეობით დაკარგული ადგილი. ამისათვის კი, ვფიქრობ, საკუთარ ძალებში რწმენის სიმტკიცეა საჭირო. თბილისელებს წლეულს პასუხსაგები მატჩები მოელით ბაზრობათა თასზე. სურვილი მაქვს ბაზრობათა თასს ერთი წლით მაინც დაედოს ბინა ჩვენს მზოურ დედაქალაქში. დინამოელებს ვესტურებ ჰქონდეთ ის შემართება, პასუხისმგებლობისა და საკუთარი მაყურებლებისადმი

შალვა ძირიძე

ინტერვიუ რომან რაშვასთან

ის სიყვარული, თუ გნებავთ ჩვენ, მოჭიდავეებს რომ გავგაჩნია.

როგორ გამოვლენ ქართველი მოჭიდავეები სსრ კავშირის ხალხთა V სპარტაკიადაზე?

— ახლა საკმაოდ რთული ამოცანა დგას ჩვენი რესპუბლიკის ნაკრების თითოეული მოჭიდავის წინაშე. მათი პროგრამა მინიმუმი — რომელიმე მედლის მოპოვებაა. ჩემი აზრით, საქართველოს კლასიკური სტილის ფალავანთა ნაკრებს, საფუძვლიანად მომზადების შემთხვევაში, საპრიზო სამეულში მოხვედრის კარგი შესაძლებლობა აქვს.

როგორია კლასიკური ქიდაობის მომავალი?

— ქიდაობის ეს მართლაც ჭენტლმენური სახეობა თანდათან ფეხს იდგამს არა მარტო ევროპის, არამედ ამერიკის კონტინენტებსა და იაპონიაში. ამის მიუხედავად, ჩვენი ქვეყანა კიდევ 10-15 წელიწადს პირველი იქნება საერთო გუნდურ ჩათვლაში, რადგან იმდენი პირველხარისხოვანი ფალავნები, რამდენიც სსრ კავ-

შირს ჰყავს, არც ერთ სახელმწიფოს ღება.

აქვე მინდა კიდევ ერთი მეტად სასიხარულო ამბავი შევატყობინო ქიდაობის მოყვარულებს; ქიდაობის საერთაშორისო ფედერაციის გადაწყვეტილებით მსოფლიოს 1975 წლის პირად-გუნდური ჩემპიონატები თავისუფალ და კლასიკურ ქიდაობაში თბილისში გაიმართება.

კიდევ რამდენ ხანს იქიდავებთ?

— კიდევ ერთ წელიწადს. მერე კი მომავალი გვიჩვენებს.

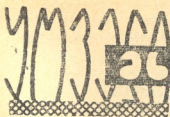
გამოხვალთ მიუნხენის XX ოლიმპიადაზე?

— დიდი სურვილი მაქვს გამოვიდე.

სად სწავლობთ?

— შრომის წითელი დროშის ორდენოსანი ვ. ი. ლენინის სახელობის საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ქიმიისა და კვების ტექნოლოგიის ფაკულტეტის დიპლომანტი გახლავართ.

არაბთა გაერთიანებული რესპუბლიკა

ახალი ორბანიზაციი

ჟურნალ „ალ-ადიბის“ ცნობით შეიქმნა სრულიად არაბთა პირველი ორგანიზაცია, რომელიც სტრუქტურულად იუნესკოს ჩამოგავს. ახალი ორგანიზაცია არაბული სახელმწიფოთა ყველა წარმომადგენელს აერთიანებს. იგი შეისწავლის არაბულ ენას, მის მრავალრიცხოვან დიალექტებს, გამოსაცემად ამზადებს სამეცნიერო შრომებსა და სასწავლო მითითებებს, აგრეთვე ხელს უწყობს არაბული ქვეყნების კულტურათა დაახლოებას.

ახალი კულტურული ორგანიზაციის ხელმძღვანელად დანიშნულია ეგვიპტელი მეცნიერი, დოქტორი აბდ ალ-აზიზ ას-სეიდი.

ა უ ზ

ზანგთა მონობის
ისტორია გრავირებული

ლინკოლნის უნივერსიტეტში (ჩენსილვანიის შტატი) მოწოდებით გამოცემულა — „ზანგთა ცხოვრება ამერიკის შეერთებულ შტატებში უკანასკნელი ორი საუკუნის ნამძღვრე“, წარმოდგენილი იყო 150-მდე ორიგინალური გრაფიკული ნამუშევარი. ექსპონატებს ერთმანეთთან ერთი საერთო თემა აკავშირებდა — მონობა ამერი-

კაში და მის წინააღმდეგ ბრძოლა.

ექსპოზიციისათვის შერჩეული სხვადასხვა ისტორიული პერიოდის ნიმუშებში განლაგებული იყო შემდეგ თემებზე: მონათვაკრობა და მონობის სცენები (დაწყებული XVIII საუკუნიდან); სამოქალაქო ომი და შვეკანიანთა მონაწილეობა კონფედერაციის წინააღმდეგ ბრძოლაში; განახლების პერიოდი; XIX-XV საუკუნეთა მიჯნა; თანამედროვეობა.

გამოფენაში მონაწილეობდნენ როგორც ზანგო, ისე თანამედროვე თეთრკანიანი მხატვრები. ბევრი მათგანი ფართოდაა ცნობილი ამერიკაში, აი, ისინი: ჩარლზ უაიტი, რაფაელ სოიერი, ფილიპ ავერედი, ერნესტ კრიჩლოუ, რაიმონდ სონდერსი, თომას პარტ ბენტონი, ჯორჯ ბილდი, ფრედ ალისი, სტიუარტ დევისი და სხვანი.

ლინკოლნის უნივერსიტეტს გარდა გამოფენა ნაჩვენები იქნა სხვა უმაღლეს სასწავლებლებშიც.

ბულგარეთი

თავისუფლებისათვის
ბრძოლის მუშაუმი

ზემით აღინიშნა ბულგარეთის რევოლუციური მოძრაობის მუშეუმის გახსნის 20 წლისთავი. გიორგი დიმიტროვის მიერ დაარსებული მუშეუმის შვიდ საექსპოზიციო დარბაზში დამთვალიერებელი ეცნო-

ბა ათასობით დოკუმენტს, ფოტოსურათსა თუ მემორიალურ ნივთს.

მუშეუმის ექსპოზიციებში ცენტრალური ადგილი უკავია დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ამსახველ მასალებს. ფართოდაა გაშუქებული 1928 წლის სექტემბრის გამართული დღეები, ბულგარელი ხალხის ამ დიდ აჯანყებაზე მოგვითხრობს ვეფთა რუჟა, იმ დღეთა გაზეთები, იარაღი, რომლითაც იბრძოდნენ აჯანყებულები.

ყოველ საგანს — დროშებს, გამრთა პირად ნივთებს, ფოტოსურათებსა თუ ისტორიულ დოკუმენტებს საინტერესო თავგადასავალი აქვს. აი, ზირველ ბულგარელ კომუნარტა დროშა, აქვეა რომელიდაც რევოლუციონერის მიერ გადაწერილი ლენინის შრომები, სკაპ ისტორიის თავები, რომელსაც პოლიტიკური პატიმრები სწავლობდნენ ბულგარეთის ცენტრალურ ციხეში, პარტიის საპროგნამო დეკლარაცია, ბულგარეთის კომუნისტური პარტიის პირველმა ყრილობამ რომ მიიღო 1919 წლის მაისში.

უფრო გვიანი წლების დოკუმენტები და ექსპონატები მოგვითხრობს რუს და ბულგარელ კომუნისტთა ქმურ კავშირზე, ბულგარეთის ინტერნაციონალური ბრიგადების მონაწილეობაზე ესპანეთის სამოქალაქო ომში.

„ამანბარდი“ ბერლინის სცენაზე

ბერლინის თეატრმა „ფოლკსბიუნმა“ მასუბრებელს უჩვენა ვალდენის კატაპევის პიესა „ავანგარდი“. ეს პიესა ბერლინელმა მასუბრებელმა ჯერ კიდევ ამ ორმოციოდ წლის წინათ იხილა, მაშინ იგი „ბერლინერ ტაატრის“ ახალგაზრდა მსახიობებმა წარმოადგინეს. ამჟამად „ავანგარდი“ დადგა რეჟისორმა ფრიც მარკარდმა, მთავარ როლებს ურსულა კარუსაიტი და ჰილმარ ტატე ასრულებენ.

ვიტანამის დემოკრატიული რესპუბლიკა

ანსამბლის იუბილე

ამას წინათ ვიტანამის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ჩატარდა ჰანოის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის ათი წლისთავისადმი მიძღვნილი კონცერტი. ეს კოლექტივი პოპულარობით სარგებლობს მეზობელთა და მშრომელთა შორის.

ანსამბლი ჰანოისა და ჰაიფონის, გლეხებისა და მეზობლების სასურველი სტუმარია. როცა ამერიკის ავიაცია სისტემატურად ბოქმავდა ვიტანამის დემოკრატიული რესპუბლიკის ტერიტორიას, ანსამბლის მსახიობები ხშირად გადიოდნენ მერაკეტეთა საზღვრის მიღწევის, სამხედრო აეროდრომებსა და შენაერთებში.

ანსამბლს ხელოვნების ცნობილი მოღვაწე მია სუანი ხელმძღვანელობს.

ინდოეთი

„დედა“ ჯაბიპურის სცენაზე.

უფროსი „ლინკის“ კრიტიკოსი ქალაქ ჯაბიპურის თეატრალური ცხოვრების მნიშვნელოვან მოვლენას უწოდებს მაქსიმ გორკის ცნობილი ნაწარმოების „დედას“ მიხედვით ბრეტის მიერ დაწერილი პიესის დადგმას ქალაქის სცენაზე. რეჟისორმა მოჰან მაჰარაშიმ წარმატებით განახორციელა ამ პიესის დადგმა ჰინდურ ენაზე. კრიტიკოსის თქმით სპექტაკლში მუშათა სიღრუხებისა და სიღარიბის გარდა ამ მდგომარეობიდან თავდახსნის გზაცაა ნაჩვენები.

იტალია

ჩეზირი ფიორის იუბილე

იტალიის პროგრესულმა საოგადოებამ აღნიშნა მწერალი ქალის ჩეზირი ფიორის დაბადების 80 და კომუნისტურ მოძრაობაში მონაწილეობის 60 წლისთავი. მწერალი ქალი 10 წელზე მეტხანს იმყოფებოდა ფაშისტურ დიქტატურასა და გადასახლებაში, იგი მრავალი პუბლიცისტური თუ მხატვრული ნაწარმოების ავტორია. მწერლის მიერ უკანასკნელ წლებში შექმნილ ნაწარმოებები — „ქალი ფაშისტურ საპროპაგანდებში“, „სიცოცხლე აკრძალულია“ და ა. შ. გამოიცა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, მათ შორის საბჭოთა კავშირშიც. ჩეზირი ფიორის ნოველების კრებული, რომელიც თითქმის მთლიანად ავტობიოგრაფიული ხასიათისაა და დაკავშირებულია ანტიფაშისტური და რევოლუციური მოძრაობის გამოცდილებას-

თან, 1971 წლისათვის შეტანილია მოსკოვის გამოსცემლობა „პროგრესის“ გამოცემაში.

კიპროსი

ახალი ლიტერატურული პრემიები

კიპროსის რესპუბლიკის განათლების სამინისტროს მიერ დაწესებული სამი ლიტერატურული პრემია პოეზიის, პროზისა და კრიტიკის დარგში მხოლოდ და მხოლოდ კუნძულზე მუღმივად მცხოვრებ მწერლებს მიენიჭებათ. გარდა ამისა, დაწესებულია საპატიო პრემია „კიპროსული ლიტერატურის განვითარებისათვის“, რომლის მიენიჭება სამ წელიწადში ერთხელ ხდება.

პარაგვაი

სცენური სიმართლე

პარაგვაიში აღმოაჩინეს ყალბი ფული. პოლიციამ დიღხანს ეძებდა ყალბის მქნელებს.

ბოლოს და ბოლოს გაირკვა, რომ ყალბი ფული საჩაროდ იბეჭდებოდა დრამატული თეატრის სცენაზე ერთ-ერთი პიესის — „პატიმრის“ მიმდინარეობისას.

სცენური სიმართლისათვის რომ მიგვეღწია, მართლაც რაღაც უნდა გვებეჭდოდა, — განუცხადა პოლიციას რეჟისორმა.

პერუ

აღმოაჩინეს უმეღელის დამწერლობა

პერუელი მკვლევარი ქალი ვიქტორია დე ლახარა და დასავლეთგერმანელი პროფესორი ბერტელი ვარაუდობენ, რომ არქეოლოგიური გათხრების შე-

დებად აღმოჩენილ იანქების ბელადის მანტიის ნაფლეთებზე გამოსახულია იანქთა იმპერიისდროინდელი უძველესი დამწერლობის ნიმუში.

1962 წელს ვიქტორია დე ლახარამ იანქების თიხის კურკულზე გამოსახული ორნამენტების შესწავლა დაიწყო და გამოაქყო 500 იეროგრაფული ნიშანი, რომელიც ხშირად მეორედბოდა. მკვლევარმა ქალმა მიმართა პროფესორ ბერტელს, ერთობლივი მუშაობის შემდეგ მიანეს კონკრეტულ ცნებათა გამოსახველ ნიშნებს. ასე, მაგალითად, ცნება „ძველი“ მანტიის კიდეებზე განლაგებული ოთხ კვადრატით გამოისახება, „მხედართმთავარი“ — ურთიერთგადამკვეთი ორი კვადრატით. გამოკვლევის შედეგები მოხსენდა ამერიკანისტთა 39-ე საერთაშორისო კონგრესს, რომელიც 1970 წელს ლიშაში მიმდინარეობდა.

პოლონეთი

გამოიცა ესკიმოსთა
ზღაპრები და
ლეგენდები

სახელმწიფო გამოცემლობის ინსტიტუტმა ვარშავაში „ცეცხლოვანი ბურთის“ სახელწოდებით გამოცა ესკიმოსური ზღაპრების, იგავებისა და ლეგენდების კრებული. წიგნში შესულია სსრ კავშირის, კანადის, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და გრენლანდიის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ესკიმოსთა ზეპირსიტყვიერების ნიმუშები. წიგნი ფართოდაა ილუსტრირებული ესკიმოს-

თა ხალხური სახვითი ხელოვნების რეპროდუქციებით.

რუმინეთი

ნაციონალური წიგნის
გამოცანა

ნაციონალური წიგნის პირველ გამოცენაზე ექსპონირებული იყო 1970 წელს გამოცემული 1500-ზე მეტი დასახელების წიგნი.

პრესის ცნობით რუმინეთში 25 წლის მანძილზე გამოცემული 130 ათასზე მეტი დასახელების წიგნის მართო ტირაჟი 1390 მილიონ ეგზემპლარს შეადგენს. მარტო 1970 წელს რუმინეთის გამომცემლობათა მიერ გამოშვებულმა 3500 დასახელების წიგნმა 57 მილიონ ეგზემპლარს გადააჭარბა.

„მსოფლიო ლიტერატურის კლასიკოსების“, „მერიდიანების“, „XX საუკუნის რომანის“ სერიით გამოცემულია 70 ქვეყნის, მათ შორის რუს და საბჭოთა მწერალთა ლირაშესანიშნავი ნაწარმოებები.

საზრანგეთი

გოიას 60 შედეგარი

პარიზში გაიხსნა გოიას ნამუშევართა გამოცენა, რომელსაც მრავალი წლის მანძილზე ამზადებდა საზრანგეთის ნაციონალურ მუზეუმთა გაერთიანება.

გოიას 60 ნახტი ევროპის მუზეუმებმა და კერძო მფლობელებმა გამოგზავნეს. გამოფენის მიზანი მხატვრის ნაკლებად ცნობილი ან იშვიათად გამოფენილი ტილოების ჩვენება გახლდათ. ასე, მაგალითად, ნახტი „შეშლილთა სახლის

მეგზოვე“, მნახელისათვის ას წელზე მეტ ხანს იყო მიუვალი.

საუცვლელთა ინტერესი გამოიწვია ტილოებმა: „კარლოს III სანადირო კოსტუმით“, „დედაბრები“, „ქალები წერილის კითხვისას“ და გობელენებისათვის მუყაოზე შესრულებულმა ნამუშევრებმა.

ჩეხოსლოვაკია

„ლენინი პრატაში“

ასეთი სახელწოდებისა იქნება ფილმი, რომელსაც ამჟამად ჩეხი კინემატოგრაფისტები იღებენ. ფილმი მოგვითხრობს „რსდმპ პრატის 1912 წლის კონფერენციის შესახებ, გვიჩვენებს მის როლს რუსეთისა და საერთაშორისო რევოლუციურ მოძრაობაში. ფილმში გამოყენებულია ფოტოდაკუშმენტები, ნაჩვენებია ის ადგილები, სადაც იმყოფებოდა ვ. ი. ლენინი.

საინფორმაციო ბიულეტენის „ჩეხოსლოვენის ფილმის“ ცნობით სცენარის ავტორები, ტექსტის დირექტორები და რეჟისორები იან კოვანი და ადა რისი არიან.

მსოფლიოში
პრეტადრტი

ჩეხი ბოშების სამეცნიერო სექციას, ბრნოს ეთნოგრაფიულ მუზეუმთან ერთად, განზრახული აქვს გახსნას მსოფლიოში ერთადერთი ბოშური მუზეუმი.

მუზეუმს ექნება ანთროპოლოგიური, ისტორიული და მუსიკალური განყოფილებები.

ქურნალი გააფორმა დ. ერისთავმა.

ყდა — გ. ლომიძის. პლაკატი — ზ. ფორჩხიძისა.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ჯ. ტიკარაძე.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლენანოვის ბრ. № 91.

ტელეფონები: რედაქტორის — 95-08-75. პ/მგ. მდივნის — 95-08-85. განყოფილებების: პოეზიის კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის — 95-08-86. პროზის, კულტურისა და ხელოვნების — 95-08-85.

გადაეცა ასაწყობად 18/III-71 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 27/IV-71 წ., ქაღალდის ზომა 70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. საალრ.-საგ. თაბახი 14,5. შეკვეთა 985. უფ 02009. ტირაჟი 28.880.

საქ. კვ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Типография изд-ва ЦК КП Грузии. Тбилиси, ул. Ленина, 14

ფან 60 333.

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მედიის
სახელმწიფო
სამსახური

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236